

การมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

กรัณน์ฑรัตน์ คะวัติกูล

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้
พ.ศ. 2558

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

ใบรับรองดุษฎีนิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว

ชื่อเรื่อง

การมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี

ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

โดย

กรัณน์ทรัตน์ คะวัติกูล

พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก .....

(รองศาสตราจารย์ ดร.วีระพล ทองมา)

วันที่ 7 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2558

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

(ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.อนุรักษ์ ปัญญานุวัฒน์)

วันที่ 7 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2558

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กชพร ศิริโภคากิจ)

วันที่ 7 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2558

ประธานอาจารย์ประจำหลักสูตร .....

(รองศาสตราจารย์ ดร.วีระพล ทองมา)

วันที่ 7 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2558

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว .....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จาตุพงศ์ วาฤทธิ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 11 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2558

ชื่อเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ชื่อผู้เขียน นางสาวกรัณน์ฑรัตน์ คะวัติกูล

ชื่อปริญญา ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก รองศาสตราจารย์ ดร.วีระพล ทองมา

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อประเมินศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ 2) เพื่อระบุระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนชาวเกาะเทโพ และ 3) เพื่อวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ โดยการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้กำหนดให้ชุมชนเกาะเทโพ อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี ซึ่งประกอบไปด้วยตำบลเกาะเทโพและเทศบาลตำบลหาดทนง เป็นพื้นที่ศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา (research for development) ด้วยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยใช้เทคนิค AIC และมีการใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) นอกจากนี้ยังใช้การสัมภาษณ์พูดคุย การสังเกตการณ์ ตลอดจนการประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop) และใช้เครื่องมือคือแบบสอบถาม โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือ กลุ่มผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และสมาชิกในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับบริบทเชิงการท่องเที่ยวภายในชุมชนเกาะเทโพ จำนวนทั้งหมด 75 คน และวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ โดยการประเมินระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ จำนวน 138 คน และประเมินการรับรู้ของคนในชุมชนในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จำนวน 445 คน โดยแบ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยตรง จำนวน 75 คน และประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตตำบลเกาะเทโพและเทศบาลตำบลหาดทนง จำนวน 370 คน

ผลการประเมินระดับศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพพบว่า ชุมชนเกาะเทโพมีศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร แต่มีบางองค์ประกอบที่ต้องได้รับการพัฒนาซึ่งได้แก่ 1) สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ 2) ช่อง

ทางการจำหน่ายโปรแกรมการท่องเที่ยว และ 3) ความสามารถในด้านการสื่อสารกับชาวต่างชาติ ดังนั้นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนนี้ จึงมุ่งเน้นพัฒนาองค์ประกอบที่มีศักยภาพน้อยให้มีศักยภาพที่สูงขึ้น

ผลการระบุระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนชาวเกาะเทโพ พบว่าอยู่ในระดับมาก โดยมีปัจจัยที่ทำให้ชาวเกาะเทโพเกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือ 1) ผู้นำชุมชน (Leader) ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม 2) การติดต่อสื่อสาร (Communication) 3) บุคคล (Human) ผู้ซึ่งมีความกล้าแสดงออก และจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนา 4) การรวมกลุ่มทางสังคม (Unity) และ 5) ผลประโยชน์ร่วมกัน (Benefit) โดยมีผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการเกษตร

การวิจัยเกี่ยวกับผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนชาวเกาะเทโพอยู่ในระดับมากที่สุด และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนี้ มีการรับรู้ว่าชุมชนมีความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเกษตรไปในทิศทางที่ดีขึ้น

Title Community Participation in Agro-tourism Management in Koh Thepo, Muang District, Uthai Thani Province, Thailand

Author Miss Krantharat Khawatkun

Degree of Doctor of Philosophy Program in Tourism Development

Advisory Committee Chairperson Associate Professor Dr. Weerapon Thongma

ABSTRACT

The objectives of this study were to: 1) evaluate the agro-tourism potential of Koh Thepo community; 2) specify the level of the community participation in agro-tourism management; and 3) analyze the accomplishment of agro-tourism management plan partially developed by the community. The study area was Koh Thepo community which consisted of Koh Thepo district and Hadthanong district.

This was a participatory action-research for local development which applied mixed method; qualitative and quantitative. AIC (Appreciation, Influence and Control) techniques were used and it was emphasized at every step of local community participation. Tools for this study were group discussion, in-depth interview and workshop which allowed the participants to think, plan, and analyze critically. Questionnaire technique was also used as the most common tool for collecting quantitative data. 75 cases were selected from community leaders, community local wisdoms and community members in Koh Thepo agro-tourism context. In order to analyze the accomplishment of agro-tourism management plan partially developed by the community, survey on tourists' satisfaction was conducted. 138 cases of tourist were included as a sample. Furthermore, the study focused on measuring community recognition of the agro-tourism activity as they were the stakeholders. 75 cases out of 445 were people involved directly with the agro-tourism in the community whereas 370 cases were the local residents all over the area of study.

The results of the study on agro-tourism potential of Koh Thepo community indicated that Koh Thepo had the potential to be an agro-tourism community. However, the findings pointed out that three major aspects should be developed; 1) facilities for people with

disabilities 2) distribution channel of tourism program and 3) intercultural communicative competence.

The findings showed that participation in agro-tourism management of Koh Thepo community was satisfactory. It was found that Koh Thepo community was encouraged to participate in the management plan by the following factors; 1) leadership of community leader 2) effective communication within the community 3) community members' shared responsibility for conservation and development 4) a strong sense of unity 5) the opportunity for mutual benefit which included economic, political, social and cultural, environmental and agricultural development of their community.

The study on the accomplishment of the plan partially developed by the community revealed that the tourists were very satisfied with the agro-tourism. Importantly, it was shown that the stakeholders recognized that the agro-tourism management plan reinforced and further developed the economic, politic, society and culture, environment and agriculture in their local community.

กิตติกรรมประกาศ

ดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีได้จากความร่วมมือ ความอนุเคราะห์ และคำแนะนำจากหลายท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาชิกชุมชนเกาะเทโพทั้ง 2 ตำบล ผู้วิจัยต้องขอขอบพระคุณสมาชิกชุมชนเกาะเทโพทุกท่านที่เสียสละเวลาในการให้ข้อมูล และร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้วิจัย ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้มีความครบถ้วน สมบูรณ์ ตามวัตถุประสงค์

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.วีระพล ทองมา ประธานกรรมการที่ปรึกษา ศาสตราจารย์ เกียรติคุณ ดร.อนุรักษ์ ปัญญานุวัฒน์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กชพร ศิริโภคากิจ กรรมการที่ปรึกษา รวมถึง รองศาสตราจารย์ ดร.วรทัศน์ อินทรัคคัมพร ประธานกรรมการสอบดุษฎีนิพนธ์ และอาจารย์ ดร.กังสดาล กนกหงษ์ ผู้แทนบัณฑิตวิทยาลัย ที่คอยให้คำปรึกษา แนะนำ สั่งสอน ตลอดจนช่วยตรวจสอบแก้ไขจนกระทั่งสำเร็จลุล่วงเป็นดุษฎีนิพนธ์ที่สมบูรณ์

ขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยพะเยาที่สนับสนุนทุนการศึกษาในครั้งนี้ และขอขอบคุณ เพื่อนๆ พี่ๆ และน้องๆ ที่คอยเป็นกำลังใจ และให้การสนับสนุนในทุกๆ เรื่อง

ท้ายนี้ ขอขอบพระคุณพ่อกับแม่ที่ให้กำเนิด และเลี้ยงดูลูกจนมีวันนี้

กรัณน์ฑรัตน์ คะวัติกูล

เมษายน 2558

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(11)
สารบัญภาพ	(12)
สารบัญตารางผนวก	(14)
สารบัญภาพผนวก	(15)
บทที่ 1 บทนำ	1
ปัญหาการวิจัย	3
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
ขอบเขตในการวิจัย	6
ข้อจำกัดการวิจัย	7
นิยามศัพท์	8
บทที่ 2 การตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง	10
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการวิจัย	10
หลักการและแนวคิดที่เกี่ยวข้องในการวิจัย	28
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	66
สถานที่ดำเนินการวิจัย	68
ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง	68
ตัวแปรและการวัดค่าตัวแปร	74
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	83
การทดสอบเครื่องมือ	85
วิธีการรวบรวมข้อมูล	89
การวิเคราะห์ข้อมูล	92

หน้า

บทที่ 4 ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ 94
ลักษณะส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล 94
ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี 95
บทที่ 5 การมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนชาวเกาะเทโพ 112
ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจทรัพยากรชุมชนที่เหมาะสมต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อพิจารณาว่าจะดำเนินการจัดการอย่างไร 113
ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนและการกำหนดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 118
ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 123
ขั้นตอนที่ 4 การติดตามและประเมินผลที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 125
บทที่ 6 ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ 141
ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว 141
การรับรู้ของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 151
บทที่ 7 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ 160
สรุปผลการวิจัย 160
อภิปรายผล 167
ข้อเสนอแนะ 172
บรรณานุกรม 178
ภาคผนวก 184
ภาคผนวก ก แบบประเมินศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ 185
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของสมาชิกในชุมชนเกาะเทโพ 192

หน้า

ภาคผนวก ค แบบประเมินระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 194
ภาคผนวก ง แบบสอบถามระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ 197
ภาคผนวก จ แบบสอบถามการรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ 202
ภาคผนวก ฉ ผลการทดสอบค่าความเชื่อมั่น 207
ภาคผนวก ช ภาพแสดงศักยภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ 218
ภาคผนวก ซ ภาพแสดงการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ 224
ภาคผนวก ฌ ภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ 227
ภาคผนวก ญ ประวัติผู้วิจัย 231

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	รายชื่อสมาชิกชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	69
2	จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล	94
3	ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับระดับศักยภาพในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	97
4	ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับระดับศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (มิติความเป็นเจ้าบ้าน)	100
5	ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับระดับศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (มิติด้านการตลาด)	103
6	ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับระดับศักยภาพด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	106
7	ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับระดับศักยภาพด้านการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	109
8	จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล	129
9	ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมในการสำรวจทรัพยากรชุมชนที่เหมาะสมต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	131
10	ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมในการวางแผนและการกำหนดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	133
11	ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	136
12	ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	138
13	จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล	142
14	ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพด้านการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	144

ตาราง		หน้า
15	ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	146
16	ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	148
17	ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยระดับความพึงพอใจของผู้นักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพด้านการบริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	150
18	จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล	152
19	ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยระดับการรับรู้ของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	155

สารบัญภาพ

ภาพ		หน้า
1	ขบวนการรับรู้	23
2	กรอบทฤษฎีในการวิจัย (theoretical framework)	27
3	แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างเป็นระบบ	45
4	กรอบแนวคิดในการวิจัย (conceptual framework)	65
5	กรอบการวิจัย (research framework)	67
6	รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนเกาะเทโพ (Koh Thepo Agro-tourism model)	140

สารบัญตารางผนวก

ตารางผนวก		หน้า
1	ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบประเมินศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ	208
2	ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบประเมินระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	212
3	ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถามระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ	214
4	ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถามการรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ	216

สารบัญภาพผนวก

ภาพผนวก		หน้า
1	ป้ายสื่อความหมายแสดงเส้นทางแก่นักท่องเที่ยว	219
2	เส้นทางภายในชุมชนเกาะเทโพ	219
3	ที่พักภายในชุมชนเกาะเทโพ	220
4	ร้านอาหารภายในชุมชนเกาะเทโพ	220
5	ประชาชนในชุมชนร่วมกันปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณภายในชุมชน	221
6	ต้อนรับกลุ่มนักท่องเที่ยวเกษตรวัฒนธรรมสัญจร	221
7	นำเที่ยวโดยใช้เส้นทางจักรยาน	222
8	แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเทโพ	222
9	แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและสินค้าของชุมชนเทโพ	223
10	การร่วมสำรวจทรัพยากรชุมชนที่เหมาะสมต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อพิจารณาว่าจะดำเนินการจัดการอย่างไร	225
11	การวางแผนและการกำหนดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	226
12	การปลูกผักปลอดสารพิษและภูมิปัญญาเกษตรกร	228
13	การเลี้ยงปลากระชังในลำน้ำสะแกกรัง	229
14	การจักสาน	229
15	หัตถกรรมจากเหล็กกล้า (การตีมีด)	230

บทที่ 1
บทนำ

ปัจจุบันแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (agro-tourism) กำลังเป็นที่นิยมทั่วโลก (สำนักข่าวไทย, 2555: ออนไลน์) ซึ่งเห็นได้จากการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในประเทศต่างๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดอาโอโมริของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความรุ่งเรืองทางผลิตภัณฑ์การเกษตรและการประมง และการท่องเที่ยวสวนผลไม้เดซารู (desaru fruit farm) ของประเทศมาเลเซีย ซึ่งมีจุดเด่นคือนักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับผลไม้เมืองร้อนของมาเลเซีย และนับว่าสวนผลไม้เดซารูนี้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ดีที่สุดในประเทศมาเลเซีย นอกจากนี้การท่องเที่ยวปานามา ประเทศชิลีร่วมมือกับกระทรวงการพัฒนาการเกษตรและปศุสัตว์ของปานามา ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในประเทศ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับกิจกรรมด้านการเกษตรและปศุสัตว์ ซึ่งแนวคิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรดังกล่าวมุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเรียนรู้เกี่ยวกับกรรมวิธีการผลิตในภาคการเกษตรและปศุสัตว์ รวมถึงปลูกฝังทัศนคติและความรับผิดชอบต่อการรักษาสิ่งแวดล้อม เพื่อทำให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นทั้งกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนและการเรียนรู้ไปในคราวเดียวกัน

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรในประเทศไทยถือได้ว่าเริ่มมีการพัฒนาให้เป็นรูปแบบเป็นระบบมากขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเป็นการเพิ่มทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยว และเพิ่มรูปแบบทางการท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมให้ประเทศไทยมีความหลากหลายทางแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี และเพื่อเพิ่มการกระจายตัวไปทั่วภูมิภาค ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมกับการเข้าไปสัมผัสกับธรรมชาติโดยมีกระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีต่างๆ ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวเกิดจิตสำนึกที่จะอนุรักษ์และตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติ ทำให้การท่องเที่ยวในแนวนี้กลายเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและสิ่งแวดล้อมก็ดำรงอยู่ได้โดยไม่มีการทำลาย

ประเทศไทยถือเป็นเมืองแห่งเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม ไม่ว่าจะเป็นการทำไร่ ทำสวน การประมงและการเลี้ยงสัตว์ การประกอบอาชีพเหล่านี้ล้วนมีกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) จึงร่วมกับกรมส่งเสริมการเกษตร ในการริเริ่มจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างหนึ่งที่เรียกว่า การเกษตรไทย หรือ Amazing Agricultural Heritage โดยได้เริ่มเผยแพร่กิจกรรมนี้ครั้งแรกในปีท่องเที่ยว Amazing Thailand 1998-1999 ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวสามารถแก้ไขปัญหาการว่างงานของคนในชนบท อันเนื่องมาจากสภาวะเศรษฐกิจของประเทศและเป็นการกระจายรายได้อีกทาง

หนึ่งและจากการเริ่มกิจกรรมนี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและกรมส่งเสริมการเกษตรจึงได้มีนโยบายให้ทุกจังหวัด จัดให้มีการท่องเที่ยวเกษตรขึ้น โดยยึดแนวการจัดกิจกรรมลักษณะเพิ่มคุณค่าและคุณภาพ (value added) ในแต่ละกิจกรรมเพื่อเสริมเสน่ห์ทางการท่องเที่ยวให้เป็นกิจกรรมที่ยั่งยืน ซึ่งในแต่ละภูมิภาคก็จะมีกิจกรรมวิถีชีวิตทางการเกษตรที่น่าสนใจแตกต่างกันไป นับได้ว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายในการประกอบอาชีพทางการเกษตร มีภูมิปัญญา มีชื่อเสียงทางด้านไม้ผล ข้าว การประมง และกิจกรรมปศุสัตว์ที่ก้าวหน้ามาแต่โบราณ ความหลากหลายดังกล่าวจะเป็นสิ่งดึงดูดใจและนำความประทับใจมาสู่นักท่องเที่ยว เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมกิจกรรมกับเกษตรกร สัมผัสกับสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ วิถีชีวิตการเกษตรที่ผสมผสานกิจกรรมทางศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และประเพณี ตลอดจนการศึกษา เรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านกระบวนการประกอบสัมมาชีพอย่างใกล้ชิด และยังเพิ่มการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่นำกิจกรรมทางการเกษตรมาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว (Hall and Jenkins, 1998: 25) และเป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาทำให้เกิดประโยชน์ก่อให้เกิดรายได้ต่อชุมชนและตัวเกษตรกร ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้รับความรู้ทางการเกษตร เรียนรู้วิถีการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม

อย่างไรก็ตามการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญมาก เนื่องจากประชาชนในชุมชนจะเข้าใจและทราบดีถึงบริบทชุมชนว่าจะมีความเป็นไปได้ในการพัฒนาหรือจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชนให้เป็นไปในรูปแบบใดอันจะก่อให้เกิดความเหมาะสมกับชุมชนของตน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2555: 18) กล่าวถึงการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในประเทศไทยว่า ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นโดยส่วนใหญ่ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ดังนั้นในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 จึงมุ่งเน้นในเรื่องของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ จากความสำคัญดังกล่าวสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จึงได้สนับสนุนให้เกิดการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างทางเลือกให้กับระบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่แตกต่างจากเดิม โดยเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบของ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” โดยมุ่งพัฒนาให้ “คนในชุมชน” เป็นหัวใจสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวและไม่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ได้เน้นถึงการสร้างศักยภาพของคนในท้องถิ่น ผู้ประกอบการ ผู้ให้บริการ โดยใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือสร้างกระบวนการเรียนรู้ ให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อนำไปสู่การดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติโดยให้มีความสมดุลกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมรวมทั้ง

การเกื้อกูลต่อเศรษฐกิจของชุมชนในอนาคต ดังนั้นเพื่อให้บังเกิดผลสัมฤทธิ์ในด้านการจัดการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญในการดำเนินงาน เป้าหมายสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวโดยความร่วมมือของประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของท้องถิ่นนั้นจะมีความรู้สึกในการเป็นเจ้าของซึ่งมีความรัก ความหวงแหน พึ่งพิง และใช้ประโยชน์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้วโดยยึดหลักตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนแก่ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยชุมชนจะต้องพัฒนาตนเองให้เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชุมชนเอง และระหว่างชุมชนกับเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมบูรณ์ควบคู่ไปกับการเจริญเติบโตของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เพื่อที่จะคงสภาพความสมบูรณ์ต่อไป

ปัญหาการวิจัย

เกาะเทโพ เป็นชุมชนหนึ่งในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี อยู่ห่างจากตัวอำเภอไปทางทิศตะวันออก เป็นระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด ประมาณ 35,000 ไร่ ประกอบไปด้วยพื้นที่ของตำบลเกาะเทโพ ตำบลท่าซุง ตำบลสะแกกรัง และเทศบาลตำบลหาดทนง เป็นพื้นที่ทำการเกษตรประมาณร้อยละ 80 ของพื้นที่ทั้งหมด ยังคงความเป็นดินแดนแห่งธรรมชาติที่สมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็นป่าไผ่ธรรมชาติ ป่ายางธรรมชาติ รวมไปถึงวิถีชีวิตของชุมชนริมแม่น้ำ เนื่องจากพื้นที่ชุมชนเกาะเทโพนั้นถูกล้อมรอบไปด้วยแม่น้ำสองสายสำคัญ ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำสะแกกรัง นอกจากนี้วิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนเกาะเทโพก็ยังคงความเรียบง่าย ซึ่งจะเห็นได้จากการประดิษฐ์เครื่องใช้ต่างๆ โดยการจักสาน เช่น กระบุง ตะกร้า ซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ยังคงสืบทอดต่อกันมา และยังมีอีกหนึ่งหัตถกรรมที่น่าสนใจ นั่นก็คือ การตีมีด

ปัจจุบันบนพื้นที่เกาะเทโพได้มีการจัดการท่องเที่ยวโดยมีเกษตรกรและผู้ประกอบการด้านการเกษตรเป็นผู้ดำเนินการ แต่ยังไม่มีการกำหนดรูปแบบและการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน ประกอบกับจังหวัดอุทัยธานีได้มีการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 โดยมีการกำหนดยุทธศาสตร์และดำเนินงานให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของจังหวัดอุทัยธานี คือ 1) มีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นระบบรวมถึงการบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ เพื่อให้มีน้ำเพียงพอในการเกษตรและแก้ไขปัญหาภัยแล้งและน้ำท่วมได้อย่างยั่งยืน 2) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการสร้างเอกลักษณ์และเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดอุทัยธานี

ให้มีลักษณะโดดเด่น เพื่อเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวให้มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง และ 3) การพัฒนาทางด้านการเกษตร โดยการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตเกษตรปลอดภัย และส่งเสริมการลดต้นทุนการผลิต เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การควบคุมป้องกัน กำจัดโรคและศัตรูของผลผลิตทางการเกษตร และลดการใช้สารเคมี โดยใช้เกษตรอินทรีย์อย่างเป็นรูปธรรม

จากสภาพแวดล้อมและทรัพยากรที่มีของชุมชนเกาะเทโพ ประกอบกับการกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาท้องถิ่นของแผนพัฒนาจังหวัดอุทัยธานี สามารถพิจารณาได้ว่าชุมชนเกาะเทโพมีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (agro-tourism) เพื่อเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจวิถีชีวิตทางการเกษตรได้เข้ามาเรียนรู้ และสามารถดำเนินการจัดการชุมชนแห่งนี้ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนได้

จากประเด็นดังกล่าว ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์จะหาคำตอบเชิงประจักษ์ในการตอบคำถาม ดังนี้

1. ชุมชนเกาะเทโพมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร หรือไม่ อย่างไร

2. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพนั้นควรเป็นรูปแบบใด

3. การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพสามารถสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเพื่อการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเกาะเทโพ โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ดังนี้

1. เพื่อประเมินศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ

2. เพื่อระบุระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนชาวเกาะเทโพ

3. เพื่อวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งผลของการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. หน่วยงานภาครัฐบาล การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หน่วยงานระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล ที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวหรือมีสถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่ภายใต้การดูแลสามารถนำผลการศึกษาไปเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน และนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายและวางแผนเพื่อพัฒนาและสนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชนให้สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาจังหวัด

2. สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดอุทัยธานี และสำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดอุทัยธานี ซึ่งรับผิดชอบพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี นครสวรรค์ และพิจิตร สามารถนำผลการศึกษาไปเป็นแนวทางในการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนเกาะเทโพให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไป และเชื่อมโยงให้เกิดเครือข่ายธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี และจังหวัดใกล้เคียง

3. ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในเขตอำเภอเมืองอุทัยธานี สามารถนำผลการศึกษาที่ได้มาเป็นข้อมูลในการออกแบบจัดกิจกรรมเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวของชุมชนเกาะเทโพ

4. นักวิชาการ นักวิจัย และสถาบันการศึกษาสามารถใช้ผลของการวิจัยเป็นข้อมูลในการเรียนการสอนและเป็นแหล่งการเรียนรู้หรือห้องเรียนธรรมชาติสำหรับนักศึกษาและบุคคลที่สนใจทั่วไป นอกจากนี้ยังใช้เพื่ออ้างอิงและปรับใช้ในงานวิจัยที่มีลักษณะเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกัน หรือมีสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมที่คล้ายคลึงกัน

5. ประชาชนในชุมชนเกาะเทโพเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของตน เกิดความภูมิใจ รักหวงแหน และร่วมแรงร่วมใจกันฟื้นฟูรักษาทรัพยากรธรรมชาติตลอดจนวัฒนธรรมของตนไว้

ขอบเขตในการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะพื้นที่ชุมชนเกาะเทโพ ซึ่งประกอบไปด้วย 2 ตำบล ได้แก่ ตำบลเกาะเทโพ และเทศบาลตำบลหาดทนง จังหวัดอุทัยธานี

ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ศึกษากำหนดให้ครอบคลุมประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. นำไปสู่การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยพิจารณาศักยภาพของพื้นที่จากองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ใน 4 ประเด็นดังต่อไปนี้
   - 1.1 ศักยภาพในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
   - 1.2 ศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
   - 1.3 ศักยภาพการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
   - 1.4 ศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
2. การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหา 2 ส่วน คือ
   - 2.1 ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ
   - 2.2 การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
3. ศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ ประกอบด้วยเนื้อหา 2 ส่วน คือ
   - 3.1 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว
   - 3.2 การรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ ใน 5 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการเกษตร

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ มีดังนี้

1. กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มต่างๆ สมาชิกกลุ่มจักสาน กลุ่มปลากระชัง กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ กลุ่มตีมีด กลุ่มสวนผลไม้ และสมาชิกที่ประกอบธุรกิจที่พักแรมและร้านอาหาร ของชุมชนเกาะเทโพ

2. กลุ่มนักท่องเที่ยว

3. กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ

ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ. 2555 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556 รวมทั้งสิ้น 12 เดือน

ข้อจำกัดในการวิจัย

1. เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา (research for development) และใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ผสมผสานไปกับการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) ซึ่งใช้ระยะเวลาในการวิจัยพอสมควร ข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในพื้นที่ของการวิจัยอาจมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปตามกาลเวลา ผู้วิจัยจึงยึดถือข้อมูลที่ค้นพบเฉพาะในช่วงสำรวจและวิจัยระหว่างเดือนมีนาคม พ.ศ. 2555 ถึง เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556 เท่านั้น

2. เนื่องจากขั้นตอนในการวิจัยนั้น เป็นการดำเนินธุรกิจชุมชน ผลลัพธ์ของธุรกิจดังกล่าวอาจมีตัวแปรแทรกซ้อนจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ ของชุมชน หรือตัวแปรอื่นๆ ที่มิใช่ผลลัพธ์ของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแต่ประเด็นเดียว ดังนั้นในการศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ผู้วิจัยพยายามวิเคราะห์ผลการวิจัยที่หลีกเลี่ยงการมีอคติจากการพัฒนาของชุมชนตามธรรมชาติ และพยายามสร้างและพัฒนาเครื่องมือวิจัย และวิธีการรวบรวมข้อมูลให้เกิดความเที่ยงตรงภายใน (internal validity) ให้มากที่สุด

3. เนื่องจากการวิจัยและการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) ในพื้นที่เฉพาะชุมชนเกาะเทโพเท่านั้น ดังนั้นผลการวิจัยจึงสามารถนำมาใช้เฉพาะชุมชนนี้ หรือถ้าหากจะนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่น ชุมชนนั้นจะต้องมีสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ที่คล้ายคลึงกันเท่านั้น

นิยามศัพท์

การมีส่วนร่วมของชุมชน (community participation) หมายถึง การเปิดโอกาสให้แก่สมาชิกของชุมชนท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมกันในการเข้าร่วมรับผลประโยชน์ โดยถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามาร่วมในฐานะเจ้าหน้าที่หรือนักวางแผน มีการเรียนรู้ร่วมกันและเข้าร่วมประชุมตัดสินใจในการวางแผน อันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ เกิดความรัก ความหวงแหน และสร้างจิตสำนึกในการดูแลปกป้องรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนให้ยั่งยืน (บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา, 2542: 226)

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-tourism) หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวโดยการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเที่ยวชมชุมชนภาคเกษตรกรรมเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของชาวชนบทศึกษาหาความรู้และประสบการณ์ในเรื่องเกษตรกรรม ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งเกษตรกรรมในรูปแบบดั้งเดิม และเกษตรกรรมที่มีความก้าวหน้าทันสมัย รวมถึงได้เที่ยวชมทัศนียภาพที่สวยงามตามธรรมชาติของชุมชนนั้นๆ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2543: 15)

การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-tourism management) หมายถึง เจ้าของพื้นที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรด้วยตนเองโดยการดำเนินงานวางแผน ควบคุม ดูแลและจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืน (จินดา ขลิบทอง, 2556: 1-3)

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนมีส่วนร่วม หมายถึง ปัจจัย อันได้แก่ การเกษตร การเมือง สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ที่มีการดำเนินงานสอดคล้องกันและก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน (บำเพ็ญ เขียวหวาน, 2556: 14-6)

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วม หมายถึง ลักษณะการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวที่นำจุดเด่นด้านอาชีพ พื้นที่และบริบททางการเกษตรของชุมชนมาเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งมีคุณลักษณะเน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ในการคิดริเริ่มวางแผน ดำเนินการ ติดตามประเมินผล และแบ่งปันผลประโยชน์ โดยมีองค์ประกอบเป็นปัจจัย กระบวนการ กลไกขับเคลื่อนภายใต้เงื่อนไขของการมีส่วนร่วม (ปาริชาติ ศรีวิพัฒน์, 2556: 13-57)

บทที่ 2
การตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยออกเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 เป็นการตรวจเอกสารที่เกี่ยวกับทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการวิจัย เพื่อนำมาประมวลองค์ความรู้และสรุปเป็นกรอบทฤษฎีในการวิจัย (theoretical framework) ตอนที่ 2 เป็นการตรวจเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องในการวิจัย เพื่อนำมาประมวลองค์ความรู้และสรุปเป็นกรอบแนวความคิด (conceptual framework) ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการวิจัย

การศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีที่นำไปสู่การสร้างกรอบทฤษฎีในการวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาทฤษฎีต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. กลไกการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Mechanism of Social Change)
2. ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (Development Potential-Diffusion Theory)
3. ทฤษฎีการรับรู้ (Perception Theory)

กลไกการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Mechanism of Social Change)

เป็นที่ยอมรับกันว่าไม่มีสิ่งใดในโลกไม่มีการเปลี่ยนแปลง กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือทุกสิ่งย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งจะปรากฏให้เห็นเด่นชัดหรือไม่ชัด จะช้าหรือเร็วเท่านั้นเอง เช่น รถยนต์เมื่อแรกซื้อมาใช้ก็เป็นรถยนต์ใหม่ เมื่อใช้ไปนานเข้าก็เป็นรถเก่า ยิ่งนานก็ยิ่งเก่าจนกลายเป็นเศษเหล็กไปในที่สุด หรือต้นไม้ เมื่อแรกปลูกก็เป็นต้นไม้เล็กๆ นานวันเข้าก็กลายเป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ หรือแม้แต่มนุษย์เมื่อแรกเกิดก็เดินไม่ได้ พูดไม่ได้ เมื่ออายุได้ 2-3 ปี ก็เดินได้ พูดได้ และค่อยๆ เจริญเติบโตจนเป็นผู้ใหญ่ ไปจนถึงวัยสูงอายุ จนหมดสภาพการเป็นมนุษย์ตายไปในที่สุด จึงกล่าวได้ว่า ทุกๆ สิ่งไม่ว่าจะเป็นวัตถุหรือว่ามิใช่วัตถุก็ตาม ต้องมีการเปลี่ยนแปลงเสมอ สังคมมนุษย์ก็อยู่ภายใต้กฎดังกล่าว คือมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นเป็นปรากฏการณ์ที่มนุษย์สังเกตเห็นได้ ซึ่งอาจเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างเชื่องช้าไม่มีผลกระทบ

ต่อชีวิตคนมากนัก หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของบุคคลอย่างรุนแรงก็ได้

ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ราชบัณฑิตยสถาน (2532: 225) ให้คำจำกัดความการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไว้ว่า การที่ระบบสังคม กระบวนการ แบบอย่าง หรือรูปแบบทางสังคม เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี ระบบครอบครัว ระบบการปกครอง ได้เปลี่ยนแปลงไปไม่ว่าจะเป็นด้านใดก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้อาจจะเป็นไปในทางก้าวหน้าหรือถดถอย เป็นไปอย่างถาวรหรือชั่วคราว โดยวางแผนให้เป็นไปหรือเป็นไปเอง และที่เป็นประโยชน์หรือให้โทษได้ทั้งสิ้น

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมักจะหมายถึง การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างสังคม หรือของรูปแบบของความสัมพันธ์และการปะทะสัมพันธ์กันทางสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาท ระเบียบแบบแผน ค่านิยมและวัฒนธรรม ความจริงแล้วการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนมาก และเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างกันของสิ่งต่างๆ ในโครงสร้างสังคม รวมทั้งความสัมพันธ์กับปัจจัยที่ไม่ใช่ทางสังคมด้วย เช่น การเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา ประชากรและเทคโนโลยี เป็นต้น นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นได้หลายระดับตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงระดับโลก การศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมักจะมุ่งไปที่การหาเหตุผลและวิธีการที่ทำให้เกิดโครงสร้างสังคมใหม่ขึ้น และอธิบายว่าทำไมโครงสร้างเก่าจึงได้สลายไปอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ใช่ทางสังคม (ดารณี บัญชรเทวกุล, 2551: 11) ในขณะเดียวกันอาจหมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดก็ตามที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับบทบาท สถาบัน หรือระเบียบแบบแผนต่างๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นโครงสร้างของสังคม (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2538: 126)

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นบทบาท สถาบัน หรือระเบียบแบบแผนต่างๆ ซึ่งอาจจะเป็นไปในทางก้าวหน้าหรือถดถอย และอาจก่อให้เกิดประโยชน์หรือโทษก็ได้ นอกจากนี้ยังเป็นการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม อันเป็นผลมาจากระเบียบที่เป็นตัวกำหนดการกระทำ และความสัมพันธ์ของคน นั่นคือการเปลี่ยนแปลงในการกระทำต่อกันของคนในสังคมนั่นเอง

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

นักสังคมวิทยาและนักมานุษยวิทยา ต่างมีความเห็นเป็นไปในแนวทางเดียวกันถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่ามี 5 สาเหตุ ดังต่อไปนี้ (Popenoe, 1993: 542-544)

1. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพและประชากร (the physical environment and population) ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น แผ่นดินไหว น้ำท่วม ความแห้งแล้ง เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สังคมเกิดการเสียระเบียบของสังคม (disorganization) และความสัมพันธ์ของคนในสังคมที่มีต่อกันถูกเปลี่ยนไป เช่น สมาชิกในครอบครัวต้องแยกจากกันเพราะการเสียชีวิต หรือการพลัดพรากจากกัน เป็นต้น

2. เทคโนโลยี (technology) เมื่อมีสิ่งใหม่ที่ทันสมัยเกิดขึ้นในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการคิดค้นได้เอง หรือการรับเอามาใช้ สังคมย่อมได้รับผลกระทบและมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งอาจเป็นระดับกลุ่มหรือระดับโครงสร้างสังคมขึ้นอยู่กับว่าคนในสังคมได้รับผลประโยชน์จากเทคโนโลยีนั้นมากหรือน้อย เพราะเทคโนโลยีทำให้มนุษย์ต้องเปลี่ยนพฤติกรรมในการกระทำต่อกิจกรรมที่นำเอาเทคโนโลยีมาใช้ บางสิ่งต้องสร้างระเบียบในการทำงานใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับการทำงานของเทคโนโลยี แต่เทคโนโลยีบางอย่างอาจทำให้มนุษย์ต้องทำงานมากขึ้นและเร็วขึ้น จนทำให้ความสัมพันธ์ที่มีต่อครอบครัวและคนอื่นๆ ในชีวิตประจำวันมีการเปลี่ยนแปลงไป แต่ขณะเดียวกันเมื่อมีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้อาจทำให้เกิดความล้าทางวัฒนธรรม (cultural lag) ซึ่งเป็นช่องว่างระหว่างสิ่งเก่ากับสิ่งใหม่ ที่ปรับตัวในอัตราที่ไม่เท่ากันจนเกิดเป็นความเหลื่อมล้ำระหว่างกันและเป็นปัญหาสังคมตามมา

3. วัฒนธรรมอวัตถุ (nonmaterial culture) นักสังคมวิทยามองว่าวัฒนธรรมที่เป็นอวัตถุเป็นสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุตามมา สิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาทั้งหลายเกิดมาจากคตินิยม (ideology) ที่ถ่ายทอดออกมาสู่วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ หากความคิดเห็น ความเชื่อ และวิธีการคิดของคนในสังคมต้องเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดความอยู่รอด การเปลี่ยนแปลงภายในสังคมก็จะเกิดขึ้นตามมา

4. กระบวนการทางวัฒนธรรม (cultural processes) เมื่อเกิดการค้นพบ และมีการประดิษฐ์ จนเกิดเป็นนวัตกรรมขึ้นในสังคม การเคลื่อนไหวทางสังคม ทำให้เกิดการแพร่กระจายของวัฒนธรรม (cultural diffusion) จากคนกลุ่มหนึ่งหรือสังคมหนึ่ง ไปสู่คนกลุ่มอื่นหรือสังคมอื่น สังคมที่รับเอานวัตกรรมไว้ใช้ก็จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้

5. การพัฒนาทางเศรษฐกิจ (economic development) ทำให้เกิดความทันสมัย เพราะมีการเปลี่ยนแปลงการผลิตตามแบบดั้งเดิมในยุคสังคมเกษตรกรรม (preindustrial society) ไปสู่การผลิตแบบอุตสาหกรรมและแบบเมือง ทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม (industrialization) ที่เปลี่ยนระบบการผลิตจากการใช้แรงงานมนุษย์ไปสู่การใช้แรงงานจากเครื่องจักรกล ใช้ระบบการทำงานแบบอุตสาหกรรม บริเวณที่มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม เกิดความเป็นเมือง (urbanization) เพราะมีการอพยพแรงงานจากชนบทเข้า

มาทำงานในภาคอุตสาหกรรม การทำงานในกิจกรรมต่างๆ เปลี่ยนรูปแบบไปสู่ความเป็นระบบราชการ เกิดเป็นองค์กรขนาดใหญ่ที่มีการจัดการที่เป็นทางการ

ในขณะเดียวกัน Vago (1980: 91) ได้กล่าวไว้ว่าสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สามารถจำแนกออกเป็น 6 ประการคือ

1. เทคโนโลยี (technology) เทคโนโลยีให้การเพิ่มผลผลิตทางเศรษฐกิจ ให้โอกาสที่ดีกว่าในทางการศึกษาที่จะพัฒนาศักยภาพของปัจเจกชน ในทางกลับกันเทคโนโลยีเข้ามาแทนที่ความสามารถของมนุษย์ ทำให้เกิดปัญหาในระบบเศรษฐกิจมากมาย

2. อุดมการณ์ (ideology) เป็นพลังขับเคลื่อนของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่ม ให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงสังคม สามารถเป็นทั้งตัวแปรอิสระและตัวแปรตามในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

3. การแข่งขัน (competition) ซึ่งเป็นทั้งสาเหตุและเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลง การแข่งขันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม และเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการกระตุ้นให้เกิดนวัตกรรมได้

4. การขัดแย้ง (conflict) การขัดแย้งอาจเกิดขึ้นในฐานะที่เป็นตัวแปรที่สร้างสรรค์หรืออาจก่อให้เกิดผลในรูปแบบหลากหลายของการเปลี่ยนแปลงสังคมในทางลบก็ได้

5. การเมือง (policy) เป็นกระบวนของการจัดระบบอำนาจและผลประโยชน์ ซึ่งเป็นการนำทรัพยากรจากกลุ่มสังคมหนึ่งไปสู่อีกกลุ่มสังคมหนึ่ง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม 3 วิธี คือการสร้างเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ การสร้างกฎเข้าควบคุมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ หรือการวางแผนและลงมือพัฒนาเศรษฐกิจโดยตรง

6. เศรษฐกิจ (economic) พลังทางเศรษฐกิจหล่อหลอมและนำชีวิตมนุษย์ในสังคมไปสู่การเปลี่ยนแปลง อิทธิพลของระบบเศรษฐกิจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบสังคม ชุมชนและบุคคล

จากสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่กล่าวมานั้นจะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นนั้นมีสาเหตุที่สำคัญมาจากการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปตามธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ นอกจากสาเหตุต่างๆ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแล้ว ยังมีปัจจัยต่างๆ ที่เอื้ออำนวยให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงได้

มนัส ศุภลักษณ์ (2544: 37-40) อธิบายว่า ไม่ว่าสังคมใดก็ตามย่อมมีเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยหรือเป็นอุปสรรคต่อการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างสังคมจะเป็นตัวกำหนดการต่อต้านหรือสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงที่ว่านี้ สังคมที่มีองค์ประกอบที่เข้ากันได้อย่างเหนียวแน่น และมีระบบย่อยที่พึ่งพากันอย่างเหมาะสม ย่อมรับการเปลี่ยนแปลงได้น้อยและช้ากว่าสังคมที่มีองค์ประกอบ

เป็นอิสระต่อกันและระบบย่อยไม่ค่อยพึ่งพาซึ่งกันและกัน สังคมที่มีโครงสร้างเหนียวแน่นย่อมรับการเปลี่ยนแปลงได้ยากกว่าสังคมที่มีโครงสร้างหลวม เงื่อนไขที่กำหนดการยอมรับหรือการปฏิเสธการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ปัจจัยดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยด้านสังคม (social stimulants to change) ซึ่งประกอบไปด้วยหลายองค์ประกอบอันเป็นปัจจัยด้านสังคมที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ได้แก่

1.1 ความต้องการเกียรติคุณ (desire for prestige) นวัตกรรมใดๆ จะมีการยอมรับอย่างรวดเร็ว ถ้านวัตกรรมนั้นทำให้ผู้ยอมรับมีเกียรติและมีชื่อเสียง

1.2 การติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น (contacts with others) ไม่ว่าจะในรูปแบบไหนหรืออย่างไร ย่อมได้รับอิทธิพลซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงได้ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะในเชิงแข่งขันหรือการร่วมมือ หรือจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม

1.3 ชั้นสังคม (social class) ชนชั้นกลางจะยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่าชนชั้นอื่นๆ

1.4 สิทธิอำนาจ (authority) การเปลี่ยนแปลงบางอย่างต้องใช้อำนาจเป็นตัวบังคับเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นของการยอมรับและจะกลายเป็นพฤติกรรมธรรมดาในที่สุด

1.5 ปัญหาของการเข้ากันได้ (problem of fit) นวัตกรรมที่สามารถดัดแปลงให้เข้ากับธรรมเนียมปฏิบัติเก่าของผู้ถูกเปลี่ยนแปลงได้ นวัตกรรมนั้นก็จะได้รับการยอมรับได้ง่าย

1.6 จังหวะของการนำเสนอ (the order of presentation) ถ้าการนำเสนอการเปลี่ยนแปลงในโอกาสที่เหมาะสม ก็จะเป็นการง่ายต่อการยอมรับการเปลี่ยนแปลง

1.7 ช่วงเวลาที่เหมาะสม (timing) ถ้ากลุ่มหรือบุคคลเป้าหมายอยู่ในช่วงระยะเวลาที่มีสภาพหรือสมรรถนะที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้ ก็จะทำให้การยอมรับการเปลี่ยนแปลงนั้นง่ายขึ้น

1.8 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (participation in decision making) นวัตกรรมหรือการเปลี่ยนแปลงที่บุคคลหรือกลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผนและร่วมปฏิบัติ จะสามารถเกิดอัตราการยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้สูง

1.9 การแข่งขัน (competition) การแข่งขันระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่มจะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

2. ปัจจัยทางจิตวิทยา (psychological stimulants to change) ปัจจัยทางจิตวิทยาที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ได้แก่

2.1 แรงจูงใจ (motivation) เป็นพฤติกรรมที่ถูกนำไปสู่เป้าหมายโดยการมีประสบการณ์และการเรียนรู้ ชนิดของแรงจูงใจ ได้แก่ แรงจูงใจทางเกียรติและชื่อเสียง ผลประโยชน์ ความสำเร็จ การเข้าสังกัด และอำนาจ

2.2 ความต้องการตามประสงค์ (perceived needs) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงสังคมจะมีผลถ้าสมาชิกในสังคมมีความประสงค์อย่างเดียวกันและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ความต้องการเหล่านี้ ได้แก่ ความจำเป็นพื้นฐาน (basic needs) ความต้องการตามความรู้สึก และความต้องการเปรียบเทียบ

2.3 การสื่อสาร (communication) ข้อมูลข่าวสารในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ วิทยุ หรือโทรทัศน์ ได้ถูกใช้เพื่อกระตุ้น จัดการ ชี้นำ และใช้เพื่อการเปลี่ยนแปลงบุคคลและสังคม ผลจากการวิจัยพบว่า ในสภาพที่เหมือนกัน การสื่อสารโดยตรงระหว่างบุคคลต่อบุคคล (face to face contact) จะมีประสิทธิภาพมากกว่าโทรทัศน์และภาพยนตร์ โทรทัศน์และภาพยนตร์จะมีประสิทธิภาพกว่าวิทยุ วิทยุมีประสิทธิภาพกว่าสิ่งพิมพ์ แต่ในสภาพที่แตกต่างกันนั้นประสิทธิภาพย่อมเปรียบเทียบกันไม่ได้ระหว่างชนิดของสื่อเหล่านั้น และโดยทั่วไปแล้วการสื่อสารมักจะได้ผลในระดับชี้นำ ส่วนข้อแตกต่างระหว่างการสื่อสารแบบทางเดียว และสองทางนั้น คือการสื่อสารสองทางจะมีผลในระยะเวลาที่ยาวนานกว่าการสื่อสารทางเดียว ไม่ว่าจะเป็นผลลบหรือผลบวกก็ตาม แต่การสื่อสารสองทางจะได้ผลน้อยกว่าการสื่อสารทางเดียวในกรณีที่ในช่วงเริ่มแรกผู้ฟังมีความนิยมชมชอบผู้วิจารณ์และไม่มีการต่อต้านภายหลัง

2.4 เจตคติ (attitudes) มีข้อสันนิษฐานว่า การเปลี่ยนเจตคติจะนำมาซึ่งการเปลี่ยนพฤติกรรม แต่ผลของการวิจัยพบว่าเจตคติและพฤติกรรมมีความสัมพันธ์แบบหลวมๆ เท่านั้น เพราะบางกรณี การจะเปลี่ยนเจตคติต้องคำนึงถึงพฤติกรรมด้วย และเจตคติจะเปลี่ยนตามในภายหลัง

2.5 อิทธิพลส่วนบุคคล (personal influence) หมายถึงการเปลี่ยนแปลงเจตคติหรือพฤติกรรมส่วนบุคคลอันเป็นผลจากการสื่อสารระหว่างบุคคล กระบวนการที่ทำให้เกิดการยอมรับส่วนบุคคล ได้แก่ การยอมตาม ซึ่งบุคคลยอมตามโดยหวังที่จะได้รับปฏิกิริยาในทางบวกจากบุคคลอื่นอันเป็นการคาดการณ์ผลลัพธ์ทางสังคมอันมีคุณค่าแก่ตน อิทธิพลอยู่บนฐานของเอกลักษณ์ซึ่งเกิดขึ้นจากความคิดหรือพฤติกรรมที่ได้รับการยอมรับนั้นมีการเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นที่ได้รับการตีกรอบอย่างพึงพอใจแล้ว เช่น การนิยมชมชอบในบุคคลนั้น จากนั้นก็มีการทำให้เป็นคุณค่าภายใน ซึ่งเป็นขั้นของการที่บุคคลยอมรับว่าอิทธิพลของบุคคลอื่นที่ตนยอมรับนั้นสอดคล้องกับคุณค่าเฉพาะของตน เนื้อหาของความคิดและพฤติกรรมของบุคคลนั้นกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบคุณค่าของตนแล้ว ปัจจัยของการยอมรับอิทธิพลส่วนบุคคล ได้แก่

ความมุ่งหวังของบุคคล ความพอใจในความสัมพันธ์ของตนเองกับบุคคลอื่น และความสอดคล้องกับค่านิยมของกลุ่มหรือสังคม

3. ปัจจัยทางวัฒนธรรม (cultural stimulants to change) วัฒนธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญในการยอมรับสิ่งใหม่ๆ และความต่างกันของวัฒนธรรมก็มีผลต่อการยอมรับสิ่งใหม่ๆ เช่นกัน บุคคลที่ยึดมั่นในศาสนา ประเพณี และศีลธรรม มีแนวโน้มจะเกิดการต่อต้านสิ่งใหม่ๆ ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว การเปลี่ยนแปลงสามารถจะเกิดขึ้นได้ถ้าสิ่งใหม่มีเค้าโครงมาจากสิ่งเดิมที่ยึดมั่น หรือแหล่งข้อมูลที่สำคัญถูกมองข้ามไปในระยะแรก ได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ หรือต้องมีการใช้เหตุผลอย่างมีตรรกะเป็นข้ออ้าง สังคมที่มีบูรณาการรวมหน่วยของวัฒนธรรม (cultural integration) ในระดับสูง การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้ง่ายกว่า สังคมที่มีบูรณาการรวมหน่วยของวัฒนธรรมในระดับต่ำ ย่อมเกิดความขัดแย้ง ความยุ่งยากและความไม่สงบสุขในสังคม ถ้าต้องการจะให้เกิดการยอมรับในการเปลี่ยนแปลง ข้อมูลจะต้องพร้อมและมีเหตุผลในการอ้างอิงและอธิบาย

4. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ (economic stimulants to change) ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่เป็นตัวแปรของการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ แรงจูงใจด้านผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านราคา ก็เป็นแรงจูงใจอีกด้านหนึ่ง โดยเฉพาะคนรวยจะไม่กระทบกระเทือนมากนักกับความเสี่ยงในเรื่องราคา เพราะพวกเขามีฐานการเงินที่มั่นคงกว่าคนจน และสุดท้ายก็คือปัจจัยด้านกลุ่มผลประโยชน์ร่วมทางธุรกิจ ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ถ้าบุคคลนั้นๆ คาดหวังว่าจะได้กำไรจากการเปลี่ยนแปลง

ขณะเดียวกัน บุญเดิม พันธรอบ (2528: 65) และ เสถียร เชยประทับ (2531: 14-16) ได้อธิบายว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมยังสามารถเกิดจากปัจจัยสำคัญ 2 ด้าน ดังนี้

1. ปัจจัยภายใน เป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นหรือมีอยู่ในชุมชน และมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น ระบบนิเวศวิทยาของชุมชน บุคลิกภาพของบุคคลหรือสมาชิกในชุมชน หรือความเป็นผู้นำของชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นในลักษณะที่ระบบสังคมประดิษฐ์และเผยแพร่นวัตกรรมเอง โดยไม่ได้รับอิทธิพลจากภายนอก หรือคนภายนอก หรือแหล่งภายนอก ระบบสังคมจะชี้ให้คนภายในสังคมเห็นปัญหาและความจำเป็นที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงจึงประดิษฐ์และเผยแพร่นวัตกรรมให้คนภายในระบบสังคมยอมรับเพื่อแก้ปัญหานั้น

2. ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นภายนอกชุมชนแล้วมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น นโยบายของรัฐ การแพร่กระจายของวัฒนธรรม เช่น การแพร่กระจายวัฒนธรรมจากสังคมเมืองสู่ชนบท สื่อมวลชน เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นในลักษณะที่คนภายนอกมี

อิทธิพลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และเป็นปรากฏการณ์ระหว่างสังคม ซึ่งแบ่งประเภทย่อยได้เป็น 2 ประเภท คือ การเปลี่ยนแปลงที่มาจากแหล่งภายนอกโดยไม่ได้ตั้งใจ เกิดขึ้นเมื่อสมาชิกภายในสังคมไปเห็นนวัตกรรมหรือได้รับอิทธิพลจากภายนอกระบบสังคม แล้วตัดสินใจยอมรับหรือปฏิเสธนวัตกรรมนั้น โดยแหล่งจากภายนอกไม่ได้ตั้งใจให้เกิดอิทธิพลเช่นนั้น เช่น คนในชนบทเลียนแบบการแต่งกายมาจากคนในเมือง และการเปลี่ยนแปลงที่มาจากแหล่งภายนอกโดยตั้งใจเกิดจากบุคคลภายนอกวางแผนหรือตั้งใจเผยแพร่นวัตกรรมให้แก่สมาชิกภายในระบบสังคม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของบุคคลหรือหน่วยงานพัฒนานั้น

รูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างมีรูปแบบและทิศทางที่แน่นอนหรือไม่ และการเปลี่ยนแปลงจะเป็นไปในแบบใด นักสังคมวิทยาได้มีการจำกัดรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงไว้อย่างหลากหลาย เมื่อสรุปแล้วจะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงนั้น จะเป็นไปในสองทิศทางด้วยกัน กล่าวคือ

1. แบบวัฏจักร นักปราชญ์ทั้งชาวตะวันออกและชาวตะวันตกหลายคนชี้ให้เห็นว่าวิถีชีวิตของมนุษย์ผันแปรเป็นวัฏจักร สลับกันระหว่างสองแบบหรือสองขั้วเสมอ สังคมที่เคยเจริญรุ่งเรืองในอดีตล้วนประสบกับความเสื่อมถอย จากที่เคยมีอำนาจเป็นอาณาจักรยิ่งใหญ่ก็ค่อยๆ หมดอำนาจและอาจฟื้นกลับสู่ความรุ่งเรืองอีกครั้ง มีตัวอย่างของสังคมที่ผ่านวัฏจักรแห่งความเจริญและความเสื่อมมาแล้วหลายครั้ง เช่น อียิปต์ จีน อินเดีย กรีก โรมัน สเปน รวมทั้งอังกฤษ ที่กำลังสูญเสียอำนาจในอาณานิคมต่างๆ ขณะที่จีนอาจฟื้นกลับสู่ความรุ่งเรืองอีกครั้ง

2. แบบวิวัฒนาการ นักคิดจำนวนมากแม้จะยอมรับว่าสังคมมีขั้นตอนของความเจริญและความเสื่อม แต่แนวโน้มของสังคมส่วนใหญ่มีทิศทางไปสู่ความก้าวหน้าหรือความซับซ้อนขึ้น ส่วนใหญ่สังคมจะถูกจำแนกรูปแบบออกเป็นสองขั้ว และสังคมต่างๆ มักจะเปลี่ยนแปลงจากขั้วหนึ่งไปสู่อีกขั้วหนึ่ง เช่น จากสังคมแบบประเพณีไปสู่สังคมสมัยใหม่ จากสังคมชนบทไปสู่สังคมเมือง จากสังคมแบบเทวนิยมไปสู่สังคมแบบวิทยาศาสตร์ จากสังคมแบบกลไก (mechanical solidarity) ไปสู่สังคมแบบอินทรีย์ (organic solidarity) หรือจากสังคมศักดินาไปสู่สังคมทุนนิยม เป็นต้น

นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยบูรพา (2545: ระบบออนไลน์) ได้อธิบายรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไว้ว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สามารถทำให้เกิดรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงเป็น 2 แบบ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงแบบเส้นตรง เป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่กล่าวว่า ทุกสังคมจะมีวิวัฒนาการแบบเดียวกันตลอด โดยเปลี่ยนแปลงจากสังคมที่มีความเจริญของอารยธรรม

ขั้นต่ำไปสู่สังคมที่มีความเจริญของอารยธรรมระดับสูงขั้นต่อไป ซึ่งมีนักวิชาการที่นำเสนอรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบเส้นตรง ได้แก่ ออกุสต์ กองต์ เลวิส เฮนรี่ มอร์แกน และคาร์ล มาร์ค เป็นต้น

2. การเปลี่ยนแปลงแบบวัฏจักร เป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ไม่มีความสม่ำเสมอ สังคมจะมีจุดเริ่มต้น จากนั้นจะค่อยๆ เจริญก้าวหน้าขึ้นเรื่อยๆ จนถึงที่สุดก็จะเสื่อมสลายไป คล้ายกับความเจริญของมนุษย์ที่เริ่มจากเด็กทารก เติบโตเป็นวัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ วัยชรา และในที่สุดก็ตายจากไป หรือหากเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงเป็นเวลาในวันหนึ่งๆ คือเริ่มจากเช้ามืด สว่าง และมืด แล้วค่อยๆ กลับมาเช้าใหม่ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงแบบนี้เมื่อเทียบกับสังคมก็คือเมื่อสังคมมีความเจริญถึงจุดสูงสุดแล้ว ก็จะค่อยๆ เสื่อมสลายลง โดยไม่ได้สูญหายไปแต่จะมีการปรับปรุงและเจริญขึ้นมาใหม่ เช่น สังคมของกรีก อียิปต์ จีน อินเดีย เป็นต้น

นอกจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติเพราะกลไกทางสังคมแล้วการเปลี่ยนแปลงยังสามารถเกิดขึ้นได้จากความตั้งใจจากบุคคล ที่เรียกว่า “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง” ซึ่งมีอิทธิพลต่อการชี้แนะการเปลี่ยนแปลง และสามารถกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกระบบสังคมได้ และจะมีบทบาทเป็นผู้วางแผน โดยผู้นำไม่จำเป็นต้องเป็นบุคคลที่มีตำแหน่งหัวหน้าหรือผู้ที่ได้รับการยอมรับจากผู้อื่นเท่านั้น แต่ที่สำคัญกว่านี้ก็คือ ผู้นำต้องเป็นผู้ที่สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลเชิงบวกต่อความเป็นอยู่ที่ดีของผู้อื่นของชุมชนและของสังคมโดยรวม ภาวะผู้นำหรือความสามารถในการนำนี้ถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงสำเร็จ (จารุพงศ์ พลเดช, 2551: ระบบออนไลน์) ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจึงจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ยุทธวิธีของการนำการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปใช้สร้าง (creating) ชักจูง (guiding) ชี้นำ (directing) และจัดการ (managing) ในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงสังคมตามเป้าหมายของการพัฒนา (มนัส ศุภลักษณ์, 2544: 41) ซึ่งการนำการเปลี่ยนแปลง (direct change) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีนักวิชาการหรือผู้มีประสบการณ์ ผู้แนะนำและให้ความรู้ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การเปลี่ยนแปลงจะเป็นไปอย่างค่อนข้างอิสระ แต่ถูกต้องตามกระบวนการซึ่งประชาชนจะเป็นผู้เลือก ตัดสินใจ และทำการเปลี่ยนแปลงเอง โดยมีนักวิชาการเป็นที่ปรึกษาเพื่อให้การเปลี่ยนแปลงดำเนินไปอย่างมีเหตุและผล (นิยพรรณ วรรณศิริ, 2540: 285) ซึ่งยุทธวิธีของการนำการเปลี่ยนแปลงนั้นมีหลากหลายแตกต่างกันไป ซึ่งการเปลี่ยนแปลงจะประสบความสำเร็จหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการเลือกใช้ยุทธวิธีที่เหมาะสมในการเปลี่ยนแปลงสังคมตามเป้าหมายของการพัฒนานั้นๆ

Vago (1980: 299) อธิบายว่า กระบวนการนำการเปลี่ยนแปลงที่มียุทธวิธีการนำการเปลี่ยนแปลงนั้น แบ่งออกเป็น 4 ยุทธวิธี ได้แก่

1. ยุทธวิธีอำนวยความสะดวก (facilitative strategies) ซึ่งจะเป็นผลก็ต่อเมื่อกลุ่มเป้าหมายต้องรู้ปัญหาของตนเอง ต้องเห็นความสำคัญของการแก้ปัญหา และต้องเปิดต่อความช่วยเหลือภายนอกและพร้อมที่จะลงมือช่วยเหลือตัวเองให้ได้มากที่สุด

2. ยุทธวิธีให้การศึกษาแบบตอกย้ำ (reducative strategies) ใช้เพื่อเปลี่ยนเจตคติและพฤติกรรมอย่างค่อยเป็นค่อยไปโดยไม่เร่งรีบ

3. ยุทธวิธีการชักชวน (persuasive strategies) ใช้เพื่อโน้มน้าวจิตใจและความคิดของกลุ่มเป้าหมายให้คล้อยตาม วิธีนี้จะให้ผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อผู้นำการเปลี่ยนแปลงนั้นมิได้มุ่งหวังผลกำไร

4. ยุทธวิธีการใช้พลัง (power strategies) การใช้อำนาจบังคับจะได้ผลมากน้อยขึ้นแค่ไหนอยู่กับระดับความต้องการพึ่งพาผู้นำการเปลี่ยนแปลงของบุคคลเป้าหมาย การใช้อำนาจในการเปลี่ยนแปลงไม่เพียงแต่เกิดภายใต้ขอบเขตของกฎหมายเท่านั้น แต่ยังสามารถเกิดในกรณีนอกกฎหมายได้เช่นกัน คือ การใช้ความรุนแรงเพื่อการนำเปลี่ยนแปลง (violence as a strategy of social change) เช่น การปฏิวัติ ก่อจลาจล สงคราม หรือการใช้อำนาจกดขี่ของรัฐ เป็นต้น และการใช้วิธีอหิงสาเพื่อนำการเปลี่ยนแปลง (non-violence as strategy of social change) เช่น การประท้วงเพื่อเรียกร้องสิทธิมนุษยชน เป็นต้น วิธีอหิงสานี้อาจเป็นวิธีเข้าเผชิญหน้า (direct approach) เช่น การเดินขบวน หรือเป็นวิธีไม่เผชิญหน้า (indirect approach) เช่น การต่อสู้โดยศีลธรรมเพื่อให้คู่ต่อสู้เกิดความละอายใจ เป็นต้น

บุญใจ ศรีสถิตนรากูร (2550: 333-335) อธิบายว่า ในการนำเปลี่ยนแปลงอาจใช้กลยุทธ์การเปลี่ยนแปลง 5 วิธี ดังนี้

1. กลยุทธ์การเปลี่ยนแปลงโดยใช้อำนาจ (strategic change through power) หมายถึง การที่ผู้บริหารใช้อำนาจโน้มน้าวให้ผู้ใต้บังคับบัญชายอมรับการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วยอำนาจตามกฎหมาย อำนาจการให้รางวัล อำนาจจากความเชี่ยวชาญหรือผู้ที่มีความรู้ความสามารถ อำนาจจากการอ้างอิงผู้ที่มีบารมี และอำนาจใจการข่มขู่บังคับ

2. กลยุทธ์การเปลี่ยนแปลงโดยอธิบายเหตุผล (strategic change through reason) โดยอธิบายและชี้แจงความจำเป็นที่ต้องเปลี่ยนแปลง อธิบายผลเสียที่เกิดขึ้นหากไม่มีการเปลี่ยนแปลง อธิบายผลดีและผลประโยชน์ที่ผู้เกี่ยวข้องจะได้รับจากการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนยกตัวอย่างองค์กรที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและมีความก้าวหน้า

3. กลยุทธ์การเปลี่ยนแปลงโดยให้ความรู้ (strategic change through knowledge) โดยจัดโครงการบริการวิชาการเพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องที่เปลี่ยนแปลง ควรมีการเชิญนักวิชาการภายนอกหน่วยงานที่มีชื่อเสียง และได้รับการยอมรับจากสังคม มาร่วมบรรยาย

และให้ความรู้ นอกจากนี้ควรจัดโครงการศึกษาดูงานนอกสถานที่เพื่อให้หัวหน้างานและผู้แทนของหน่วยงานได้มีโอกาสเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์จากองค์กรที่มีชื่อเสียง รวมทั้งเรียนรู้แนวทางพัฒนาองค์กร เพื่อนำประสบการณ์มาคิดค้นกลยุทธ์การพัฒนาองค์กร

4. กลยุทธ์การเปลี่ยนแปลงโดยให้มีส่วนร่วม (strategic change through participation) โดยเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องแสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจเพื่อร่วมกันกำหนดข้อตกลงและแนวทางปฏิบัติใหม่ ซึ่งจะทำให้ผู้เกี่ยวข้องยอมรับการเปลี่ยนแปลง

5. กลยุทธ์การเปลี่ยนแปลงโดยการเจรจาต่อรองและกำหนดข้อตกลง (strategic change through negotiation and agreement) เป็นกลยุทธ์การเปลี่ยนแปลงในลักษณะประนีประนอม (compromise) โดยรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องและกำหนดข้อตกลงร่วมกัน

ในการที่สังคมหนึ่งจะเปลี่ยนแปลงได้นั้น ต้องใช้กาลเวลา ซึ่งลักษณะการเปลี่ยนแปลงจะเป็นอย่างไรก็ต้องขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละชุมชนนั้น และสิ่งสำคัญของการเปลี่ยนแปลงก็คือการยอมรับของคนในชุมชนหรือในสังคมนั้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้กลไกเปลี่ยนแปลงทางสังคมมาเป็นกรอบหลักในการพัฒนา และใช้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นเครื่องมือในการพัฒนาโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เช่น การฝึกอบรม และการฝึกปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนเกิดทักษะและเรียนรู้ในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (Development Potential-Diffusion Theory)

ทฤษฎีศักยภาพในการพัฒนาและการแพร่กระจาย (Development Potential-Diffusion Theory) มีลักษณะผสมผสานความรู้ทางสังคมวิทยาและความรู้ทางมนุษยวิทยา รวมทั้งได้นำองค์ประกอบทางกายภาพหรือสรีรภาพ (physical environment) เข้ามาร่วมพิจารณาด้วย ทฤษฎีนี้กล่าวถึงสังคมหนึ่งสังคมใดจะมีการพัฒนาหรือเจริญก้าวหน้านั้นจะต้อง มีปัจจัยหลายอย่างสนับสนุน โดยกล่าวถึงปัจจัย 6 ประการ คือ ปัจจัยทางทรัพยากรธรรมชาติทรัพยากรมนุษย์ องค์กรทางสังคม ภาวะผู้นำในหมู่บ้าน การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับข้าราชการของรัฐและการฝึกอบรม โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ ส่วนที่เป็นศักยภาพ (potential) ของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยแรก 4 ประการ หมายความว่า หากชุมชนใดมีปัจจัยทั้ง 4 ประการครบ มีแนวทางว่าชุมชนนั้นจะมีความเจริญมากกว่าชุมชนที่มีปัจจัยเหล่านั้นอยู่ น้อย ส่วนปัจจัยที่ 5 เป็นส่วนของทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ความเจริญจะเกิดขึ้น

ณ ชุมชนใดชุมชนหนึ่งก่อน แล้วจึงแพร่กระจายออกไปยังแหล่งอื่นหรือชุมชนอื่น โดยที่มีการติดต่อระหว่างคนต่างชุมชนหรือโดยเฉพาะคนที่ต่างวัฒนธรรมกัน เป็นการแพร่กระจาย ความรู้ ความคิดและสิ่งแปลกใหม่ ที่เรียกว่า นวัตกรรม ส่วนการฝึกอบรมเป็นปัจจัยเสริมแรงผลักดันให้ชุมชนมีความเจริญก้าวหน้ายิ่ง ขึ้น (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2542: 32-33)

เพราะฉะนั้น ตามแนวคิดทฤษฎีนี้สังคมจะพัฒนาได้โดยมีเหตุปัจจัย 6 ประการ หากมีมากเพียงใด การพัฒนาก็ยังมีสูงขึ้นเท่านั้น ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์การสังคม ภาวะผู้นำ การติดต่อกับโลกภายนอก และการฝึกอบรมยิ่งมีสิ่งต่างๆ เหล่านี้มากขึ้นเพียงใด การพัฒนาก็จะยิ่งสูงขึ้นเท่านั้น ซึ่งได้อธิบายปัจจัยทั้ง 6 ประการ ไว้ดังนี้ (สนธยา พลศรี, 2547: 210-211)

ทรัพยากรธรรมชาติ (natural resource) หมายถึง สิ่งที่อยู่ตามธรรมชาติ ไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ตัวอย่าง ได้แก่ ดิน น้ำ ป่า แร่ธาตุ เช่น น้ำมัน ก๊าซ ทองคำ เพชร เป็นต้น ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนา เพราะจะนำไปสู่ทรัพย์สินเงินทอง สามารถนำไปใช้เป็นทุนในการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนให้สูงขึ้นได้ สังคมใดมีทรัพยากรธรรมชาติมากก็สามารถยกระดับการพัฒนาได้มาก

ทรัพยากรมนุษย์ (human resource) หมายถึง มนุษย์นั่นเอง แต่หมายเฉพาะกลุ่มคนในวัย แรงงาน เพราะคนวัยนี้มีกำลังแรงงานเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา ส่วนคนวัยอื่น คือ วัยชรา (60 ปีขึ้นไป) หรือวัยเด็ก (14 ปีลงมา) เป็นภาระมากกว่าเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา

องค์การสังคม (social organization) หมายถึง กลุ่มคนประเภทต่างๆ ในสังคมมีหน้าที่แตกต่างกันออกไป แต่ต้องมีความสัมพันธ์ทางสังคม มีหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่ง มีแบบแผนพฤติกรรมภายใต้กฎระเบียบทางวัฒนธรรม เช่น กลุ่มทางสังคม ครอบครัว ชุมชน กลุ่มสมาคมต่างๆ ชนชั้น สังคมมนุษย์ เป็นต้น องค์การทางสังคมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนามาก คือ กลุ่มสมาคมต่างๆ ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อร่วมกันดำเนินกิจกรรมเฉพาะอย่างหรือหลายอย่าง เพราะองค์การทางสังคมเหล่านี้จะช่วยทำให้เกิดพลังหรือศักยภาพในการพัฒนาสังคม สามารถดำเนินกิจกรรมพัฒนาที่ต้องใช้คนเป็นจำนวนมากได้ และอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากได้ร่วมช่วยกันคิด ร่วมกันพิจารณาอย่างรอบคอบนั่นเอง

ภาวะผู้นำ (leadership) หมายถึง จำนวนคนที่เป็นผู้นำ เช่น ผู้นำทางการเมือง มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ตำบล เป็นต้น ผู้นำทางการศึกษา เช่น ครู กรรมการศึกษา เป็นต้น ผู้นำทางเศรษฐกิจ เช่น ผู้ร่ำรวย พ่อค้า ผู้นำกลุ่มชาวนา ผู้นำกลุ่มชาวไร่ ผู้นำกลุ่มทอผ้า เป็นต้น ผู้นำทางศาสนา เช่น สมภารวัด เนื่องจากผู้นำเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ สามารถรวมคนในรูปของกลุ่มและองค์กรต่างๆ ได้ ทำให้เกิดศักยภาพในการพัฒนามากขึ้น และด้วยบารมีของผู้นำสามารถทำให้คน

กลุ่ม และองค์กรเหล่านี้อุทิศตนให้กับกิจกรรมการพัฒนาอย่างเต็มที่ ดังนั้น ถ้าหากสังคมใดมีผู้นำประเภทต่างๆ มาก ก็จะสามารถยกระดับการพัฒนาได้มาก

การติดต่อ (contact) หมายถึง การที่คนของชุมชนหนึ่งติดต่อกับคนในชุมชนอื่นๆ เพราะการติดต่อกันระหว่างชุมชน ทำให้เกิดการถ่ายทอดการเรียนรู้ การรับเอาความรู้ ความชำนาญ สินค้า เทคโนโลยีจากชุมชนที่เจริญก้าวหน้ามาใช้ในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเจริญก้าวหน้าหรือพัฒนาตามไปด้วย ดังนั้น ถ้าหากชุมชนใดมีการติดต่อกับโลกภายนอกมากก็สามารถที่จะยกระดับการพัฒนาได้มาก

การฝึกอบรม (training) หมายถึง การได้รับการศึกษาของประชาชน โดยเฉพาะการศึกษาที่จะ เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีพ เช่น การฝึกอาชีพด้านต่างๆ การฝึกเกี่ยวกับสหกรณ์ การฝึกเกี่ยวกับ สาธารณสุข การฝึกเกี่ยวกับการตลาด การฝึกเกี่ยวกับการช่าง เป็นต้น การฝึกอบรมเป็นวิธีการให้การศึกษาแก่ชุมชนรูปแบบหนึ่ง อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์การทางสังคม ผู้นำในสังคม และทำให้เกิดการติดต่อกับชุมชนภายนอกมากยิ่งขึ้น การฝึกอบรมจึงสามารถพัฒนาสังคมได้มาก

จากทฤษฎีนี้ได้แสดงให้เห็นว่ามีปัจจัย 6 ประการ ที่ทำให้เกิดการพัฒนาสังคมชุมชน และตัวบุคคลได้ ยิ่งปัจจัยดังกล่าวมีมากเท่าใดการพัฒนาก็จะมีระดับสูงมากยิ่งขึ้นเท่านั้น ซึ่งผู้วิจัยได้นำปัจจัยดังกล่าว ในบางส่วนของทฤษฎีมาเป็นแนวทางในการสนับสนุนและยืนยันปัจจัยหรือตัวชี้วัดในการประเมินศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของพื้นที่ชุมชนเกาะเทโพ อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ รวมถึงการกำหนดปัจจัยหรือทรัพยากรที่สำคัญที่ใช้เป็นปัจจัยนำเข้า (in put) มาใส่ในกระบวนการพัฒนาชุมชน หรือการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของชุมชนเกาะเทโพต่อไป

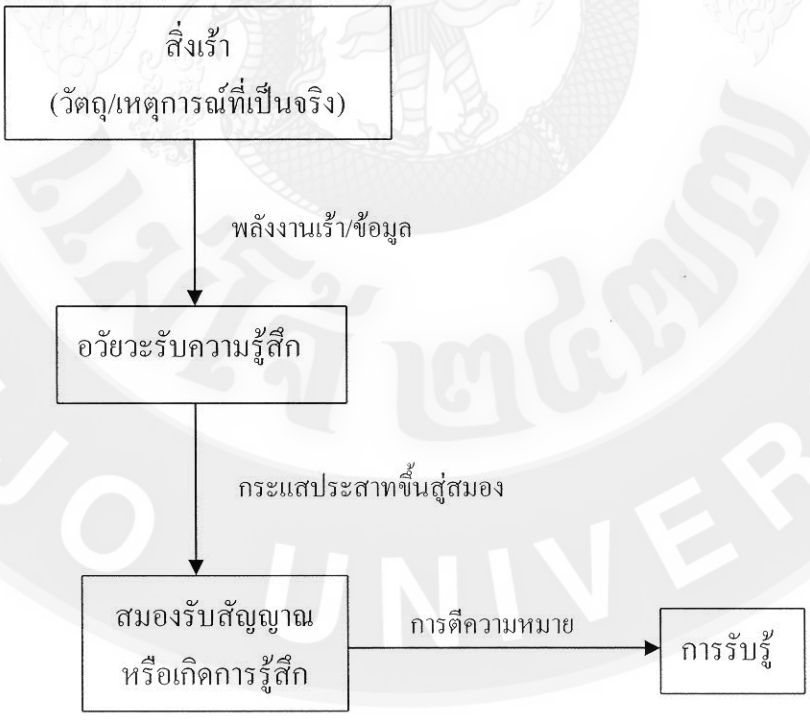
ทฤษฎีการรับรู้ (Perception Theory)

สิ่งแวดล้อมรอบตัวเราประกอบด้วยสิ่งเร้าที่คงที่ โดยปกติสิ่งเร้าเหล่านี้จะเข้าสู่ประสาทสัมผัสของเราพร้อมกันหลายๆ อย่าง ทั้งนี้เพื่อดึงดูดความสนใจ นอกจากนี้สิ่งเร้าจะอยู่ในลักษณะที่เกี่ยวโยงกัน โดยเราจะรับรู้มันในลักษณะที่เป็นแบบแผน เช่น ฝนเป็นสิ่งเร้าซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแบบของสิ่งเร้าที่เกี่ยวโยงกับ เมฆดำ ฟ้าแลบ ฟ้าร้อง เป็นต้น (สุปาณี สนธิรัตน, 2547: 143)

การรับรู้ (perception) หมายถึง กระบวนการแปลความหมายของสมองที่ได้รับข้อมูลจากประสาทสัมผัสพื้นฐานหรือสิ่งเร้าต่างๆ ที่มากระตุ้นให้ร่างกายเกิดความรู้สึกและเข้าใจความหมายของสิ่งเร้านั้น (มธุรส สว่างบำรุง, 2542: 94) หรือหมายถึง การที่บุคคลสำเหนียก (aware)

และมีปฏิกิริยาตอบสนอง (reaction) ต่อสิ่งเร้า โดยปกติมนุษย์รับรู้โดยผ่านระบบรับสัมผัส ได้แก่ ระบบรีเซ็นเซอร์ (กลุ่มเซลล์ที่รับการกระตุ้น) ในตา จมูก ลิ้น ผิวหนัง และกล้ามเนื้อ ข่าวสารที่ระบบสัมผัสรับจากสิ่งแวดล้อมจะถูกส่งไปยังสมองเพื่อให้เกิดความรู้สึก เป็นการได้เห็น การได้กลิ่น การได้รส ความรู้สึกร้อน หนาว และเจ็บปวด เป็นต้น ซึ่งพฤติกรรมการรู้สึก (sensation) เป็นการตอบสนองขั้นแรกสุดของมนุษย์ต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม สมองจะตีความสิ่งที่รู้สึกต่อไปอีกขั้นหนึ่งเป็นการรับรู้ (perception) ว่าสิ่งที่เห็นหรือรู้สึกนั้นคืออะไร

รัจรี นพเกตุ (2552: 157) กล่าวว่า การที่จะบอกว่าสิ่งที่เห็นคือ เด็กนักเรียน เสียงดังเช่นนี้ คือ เครื่องบิน จะต้องมีประสบการณ์รู้จักสิ่งเหล่านี้มาก่อน ต้องรู้ว่าเด็กที่แต่งกายแบบนี้ ถือกระเป๋าหรือสะพายเป้ คือเด็กนักเรียน การตีความสิ่งที่เรารู้สึกจึงต้องอาศัยประสบการณ์ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น คนเราเวลาโกรธจะไม่เกรงกลัวอะไรทั้งสิ้น ทำให้เราทำอะไรโดยปราศจากการยั้งคิดและเหตุผล ทั้งนี้เพราะการรับรู้ของเราตกอยู่ใต้อิทธิพลของความโกรธ ทำให้การรับรู้ผิดไปจากความเป็นจริง การตีความนอกจากจะขึ้นอยู่กับประสบการณ์ อารมณ์ แล้วยังขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆ อีก เช่น การเรียนรู้ แรงจูงใจ เจตคติ เป็นต้น นั่นคือมีปัจจัยทางจิตวิทยาเข้ามาเกี่ยวข้อง ขบวนการรับรู้จึงอาจแสดงด้วยแผนภูมิ ดังต่อไปนี้

ภาพ 1 ขบวนการรับรู้

ที่มา: รัจรี นพเกตุ (2552: 157)

การศึกษาการรับรู้ ในแผนภูมิ คือ ศึกษาขบวนการรู้สึก และการตีความสิ่งที่ได้จากการรู้สึก ซึ่งการตีความจากสิ่งที่ได้จากการรู้สึกนั้นมิได้เกิดขึ้นอย่างตรงไปตรงมา อาจมีปัจจัยอื่นๆ ที่ก่อให้เกิดการบิดเบือน และผิดพลาดได้

สุปาณี สนธิรัตน (2547: 143) กล่าวว่า ขบวนการรับรู้จึงเป็นการตีความข่าวสารที่สมองได้รับ การตีความดังกล่าวข้างต้นนี้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่างๆ เช่น ประสาทรับสัมผัส ธรรมชาติของสิ่งเร้า ประสบการณ์เดิม ความคาดหวังในขณะนั้น ความสนใจ (attention) การจัดการหมวดหมู่ของสิ่งเร้า ซึ่งทำให้แต่ละคนรับรู้แตกต่างกันออกไปแม้ว่าจะมีสิ่งเร้าเดียวกัน และจะมีการรับรู้ต่อสิ่งเร้าเดียวกันแตกต่างกันออกไปเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปด้วย

ประโยชน์ของการรับรู้

1. การสร้างความประทับใจแก่ผู้อื่น (impression) เมื่อเรารู้จักใครเป็นครั้งแรกเราควรสร้างความประทับใจให้เกิดขึ้น ความประทับใจระหว่างบุคคลเมื่อพบกันครั้งแรกจะตรึงอยู่ในความรู้สึกเป็นเวลา นาน และยากที่จะลบไปง่าย ๆ เมื่อเรารู้จักใครเป็นครั้งแรกจะเกิดการรับรู้ และความประทับใจกับบุคคลนั้นไม่ว่าจะเป็นแง่บวกหรือแง่ลบ ดังนั้นการสร้างความประทับใจครั้งแรกจึงมีความสำคัญต่อบุคคลค่อนข้างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเราคาดหวังถึงคุณสมบัติของเขาและความสัมพันธ์ที่จะเกิดในอนาคต

2. การสร้างสื่อต่าง ๆ ทราบกันดีว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้มี 2 ปัจจัยด้วยกัน ซึ่งก็คือ คุณสมบัติของสิ่งเร้า และคุณสมบัติของผู้รับรู้ เราสามารถนำปัจจัยเหล่านี้มาช่วยให้ผู้บริโภคหรือกลุ่มเป้าหมาย จดจำสินค้าและผลิตภัณฑ์ของเราได้ มีความอยากทดลองใช้ และเกิดพฤติกรรมการซื้อในที่สุด

3. ใช้เป็นตัวสนับสนุนในการตัดสินใจ ข้อมูลบางอย่างที่ได้จากการรับรู้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการสนับสนุนการ ตัดสินใจได้ โดยเฉพาะเมื่อมีเวลาในการตัดสินใจค่อนข้างน้อยและข้อมูลที่ได้รับมามีไม่มาก พอ เช่น ผู้บริหารมอบหมายให้หัวหน้างานแต่ละฝ่ายจัดหาตัวแทนพนักงานฝ่ายละหนึ่งคนให้ ได้ภายในวันนี้ เพื่อมาช่วยจัดเตรียมเรื่องงานทำบุญประจำปีของบริษัทที่จะมีขึ้นในสัปดาห์ หน้า หัวหน้าฝ่ายผลิตตัดสินใจเลือกพนักงานที่ตนเองเคยเจอโดยบังเอิญที่วัดสอง สามครั้งในวันสำคัญทางศาสนา เพราะคิดว่าพนักงานคนนี้จะมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องพิธีการทางศาสนาและชอบทำบุญ

การรับรู้เป็นผลเนื่องมาจากการที่มนุษย์ใช้อวัยวะรับสัมผัส (sensory motor) ซึ่งเรียกว่าเครื่องรับ (sensory) ทั้ง 5 ชนิด คือ ตา หู จมูก ลิ้น และผิวหนัง จากการวิจัยมีการค้นพบว่าการรับรู้ของคนเกิดจากการเห็น ร้อยละ 75 จากการได้ยินร้อยละ 13 การสัมผัสร้อยละ 6 กลิ่นร้อยละ

3 และรสร้อยละ 3 การรับรู้จะเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับสิ่งที่มีอิทธิพลหรือปัจจัยในการรับรู้ ได้แก่ ลักษณะของผู้รับรู้ ลักษณะของสิ่งเร้า เมื่อมีสิ่งเร้าเป็นตัวกำหนดให้เกิดการเรียนรู้ได้นั้น จะต้องมีการรับรู้เกิดขึ้นก่อน เพราะการรับรู้เป็นหนทางที่นำไปสู่การแปลความหมายที่เข้าใจกันได้ ซึ่งหมายถึงการรับรู้เป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ ถ้าไม่มีการรับรู้เกิดขึ้น การเรียนรู้ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ การรับรู้จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดความคิดรวบยอดและทัศนคติของมนุษย์

สรุปกรอบทฤษฎีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษากระบวนการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเกาะเทโพ ซึ่งตั้งอยู่ที่ อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี ผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีกลไกการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Mechanism of Social Change) เป็นทฤษฎีหลักเพื่อเป็นกรอบในกระบวนการพัฒนาการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในครั้งนี้ โดยนำหลักการของผู้นำการเปลี่ยนแปลงหรือผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นผู้มีอิทธิพลในการชี้แนะและสามารถกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ โดยใช้กลยุทธ์การเปลี่ยนแปลงโดยให้ชุมชนและผู้วิจัยมีส่วนร่วมเป็นยุทธวิธีหลักในการวิจัยครั้งนี้ กล่าวคือ เป็นการพัฒนาที่เกิดจากการร่วมมือกันระหว่างผู้วิจัยกับประชาชนในชุมชน ที่สามารถเป็นแกนนำหรือตัวแทนของประชาชนทุกกลุ่มในชุมชน เช่น นายกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้นำบุคลากรทางการศึกษา หัวหน้ากลุ่มเยาวชน และหัวหน้ากลุ่มอาชีพต่างๆ เป็นต้น

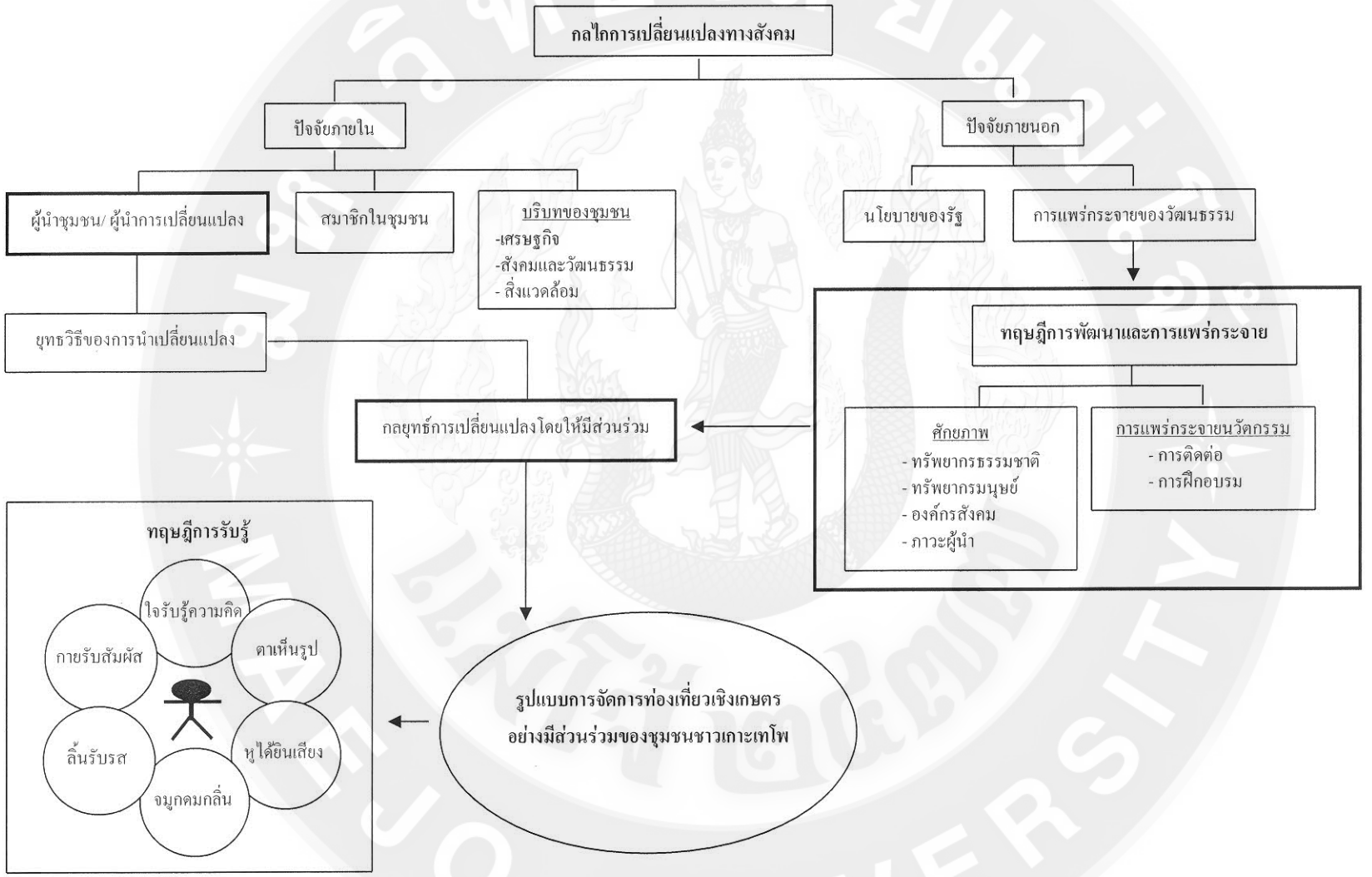
ขั้นตอนของการประเมินระดับศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ ผู้วิจัยได้เลือกใช้ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (Development Potential-Diffusion Theory) เพื่อเป็นฐานคิดในการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ กล่าวคือ ก่อนมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพจะต้องคำนึงถึงปัจจัยหรือวัตถุดิบที่จำเป็นในการขับเคลื่อนให้การท่องเที่ยวดำเนินต่อไปได้ ซึ่งประกอบด้วย ทรัพยากรธรรมชาติ ประชาชนในท้องถิ่น ความรู้ในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ความรู้ความสามารถของผู้นำชุมชน รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกใช้ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาปัจจัยต่างๆ ตามที่ทฤษฎีนี้ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาสังคมหรือชุมชนใดๆ ต้องมีปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนา 6 ประการ คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์กรทางสังคม ภาวะผู้นำ การติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอก และการฝึกอบรม

ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพนั้น ผู้วิจัยได้ใช้กลยุทธ์การเปลี่ยนแปลงโดยให้ชุมชน

มีส่วนร่วมในการจัดการ โดยใช้กระบวนการ AIC (Appreciation Influence Control) ซึ่งเป็นวิธีการและเทคนิคในการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และข้อมูลข่าวสารต่างๆ โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop) โดยแบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์จากการดำเนินกิจกรรม และ 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ขั้นตอนของการวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมตามรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพนั้น ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีการรับรู้ (Perception Theory) เพื่อเป็นฐานคิดในการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือ ตามทฤษฎีนี้ได้กล่าวไว้ว่า การรับรู้จะเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับสิ่งที่มีอิทธิพลหรือปัจจัยในการรับรู้ ได้แก่ ลักษณะของผู้รับรู้ ลักษณะของสิ่งเร้า เมื่อมีสิ่งเร้าเป็นตัวกำหนดให้เกิดการเรียนรู้ได้นั้นจะต้องมีการรับรู้เกิดขึ้นก่อน เพราะการรับรู้เป็นหนทางที่นำไปสู่การแปลความหมายที่เข้าใจกันได้ ซึ่งหมายถึงการรับรู้เป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ ถ้าไม่มีการรับรู้เกิดขึ้นการเรียนรู้ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ การรับรู้จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดความคิดรวบยอดและทัศนคติของมนุษย์ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ โดยพิจารณาจากการรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

จากการประมวลทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งได้กล่าวมาทั้งหมดนั้นสามารถประมวลเป็นกรอบทฤษฎีในการวิจัย (theoretical framework) ดังแสดงในภาพ 2

ภาพ 2 กรอบทฤษฎีในการวิจัย (theoretical framework)

หลักการและแนวคิดที่เกี่ยวข้องในการวิจัย

การศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดที่นำไปสู่การสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาแนวคิดต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
3. แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
4. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน
5. แนวคิดเกี่ยวกับเทคนิคที่นำมาใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

ความหมายของการท่องเที่ยว

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2540: 6) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า เป็นการท่องเที่ยวโดยผู้ท่องเที่ยวไม่มุ่งหวังที่จะได้รับผลตอบแทน แต่เป็นการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนอารมณ์เพื่อทำนุบำรุงสุขภาพ และเพื่อสนองความอยากรู้อยากเห็น

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2543: 2-3) ได้ให้นิยามของการท่องเที่ยว ไว้ในการประชุมว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ณ กรุงโรม ประเทศอิตาลี ว่าการท่องเที่ยวหมายถึงการเดินทางที่มีเงื่อนไข 3 ประการคือ

1. เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
2. เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ
3. เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่มิใช่เพื่อประกอบอาชีพ หรือหารายได้

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540: 2-5) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นการนันทนาการ (recreation) รูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นระหว่างเวลาว่าง (leisure time) ที่มีการเดินทาง (travel) เข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเป็นการเดินทางจากที่หนึ่งที่มักหมายถึงที่อยู่อาศัย ไปยังอีกที่หนึ่งที่ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม โดยมีแรงกระตุ้น (motivator) จากความต้องการในด้านกายภาพ ด้านวัฒนธรรม ด้านการปฏิสัมพันธ์ และด้านสถานะหรือเกียรติคุณ

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ที่มิใช่ที่พักอาศัยประจำโดยมีจุดประสงค์ใดๆ ก็ตามที่มิใช่เพื่อการประกอบอาชีพ หรือหารายได้ โดยการเดินทางต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ

องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540: 2-7) ได้สรุปสาระสำคัญของระบบและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบหลัก 3 ด้านคือ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (tourism resource) บริการการท่องเที่ยว (tourism service) และตลาดการท่องเที่ยว (tourism market or tourist) ความสัมพันธ์ระหว่างระบบย่อยทั้ง 3 เกิดขึ้นเมื่อนักท่องเที่ยวได้ไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ หรือทัศนศึกษา ซึ่งอาจเป็นการใช้ประโยชน์โดยตรงและจากการบริการที่เกี่ยวข้อง โดยปกติทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นทรัพยากรที่ใช้ไม่มีวันหมด เพราะรูปแบบการใช้มักเป็นการสัมผัสแต่ภายนอกโดยไม่มีการเคลื่อนย้ายทรัพยากรใดๆ หรืออาจมีการชดเชยได้อยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม ในการท่องเที่ยวที่เป็นจริงนั้น การใช้ประโยชน์ของทรัพยากรมักมีการแปรรูปทรัพยากร และอาจไม่มีการคำนึงถึงการสูญเสีย หรือผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับระบบย่อยต่างๆ รวมทั้งผลต่อสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ในทางกลับกันสิ่งแวดล้อมที่เป็นระบบอื่น เช่น ระบบชุมชน ระบบอุตสาหกรรม ฯลฯ อาจมีผลกระทบมาสู่ระบบท่องเที่ยวด้วย ดังนั้น การท่องเที่ยวที่ขาดระบบการจัดการที่ดีเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ประสบความสำเร็จได้เลย นอกจากองค์ประกอบภายในระบบแล้ว การท่องเที่ยวยังมีสิ่งแวดล้อมสำคัญที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอีกหลายประการ เช่น สภาพกายภาพและระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม โครงสร้างพื้นฐาน เศรษฐกิจและการลงทุน สังคมและวัฒนธรรม องค์กรและกฎหมาย ซึ่งจะแยกกล่าวแต่ละประเด็นคือ

1. แหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวเป็นทรัพยากรที่สำคัญ จัดเป็นอุปทานการท่องเที่ยว (tourism supply) ซึ่ง Peters (1969 อ้างใน สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2540: 2-7) ได้จัดหมวดหมู่ของแหล่งท่องเที่ยวเป็น 5 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (cultural attractions) แหล่งท่องเที่ยวซึ่งแสดงออกถึงประเพณีต่างๆ (traditional attractions) แหล่งท่องเที่ยวซึ่งแสดงถึงความงดงามในรูปแบบต่างๆ ของภูมิประเทศ (scenic attractions) แหล่งท่องเที่ยวประเภทที่ให้ความบันเทิง (entertainment attractions) แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่มีลักษณะเฉพาะตัว สำหรับประเทศไทยนั้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้แบ่งแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์

โบราณคดี และแหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรม ส่วนแหล่งท่องเที่ยวที่ให้ความบันเทิงนั้น จัดเป็นส่วนหนึ่งในสถานบริการนักท่องเที่ยว

2. บริการการท่องเที่ยว บริการที่รองรับการท่องเที่ยวเป็นอุปทานประเภทหนึ่งซึ่งไม่ได้เป็นจุดหมายปลายทางหลักของนักท่องเที่ยว แต่เป็นบริการที่รองรับให้เกิดความสะดวกสบายและความบันเทิงแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งในบางโอกาสอาจเป็นตัวดึงดูดใจได้เช่นกัน บริการการท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ ที่พัก อาหาร แหล่งจำหน่ายสินค้า แหล่งบันเทิง แหล่งกิจกรรมและบริการอื่นๆ ทั้งนี้รวมถึงโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นอื่นๆ ด้วย

3. ตลาดการท่องเที่ยว เป็นการแสดงออกของอุปสงค์ (tourism demand) ซึ่งมีความปรารถนาในการท่องเที่ยวจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง เพื่อเข้าร่วมในกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจและเพื่อกิจกรรมอื่นๆ (ปกติตลาดการท่องเที่ยวจะเน้นที่นักท่องเที่ยว) ซึ่งในกระบวนการจัดการได้หมายรวมถึงการส่งเสริมและพัฒนาการขาย และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวด้วย

การจัดการการท่องเที่ยว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542: 75) ได้ให้ความหมายของการจัดการการท่องเที่ยวว่าเป็นการวางแผนการท่องเที่ยวและดำเนินการให้เป็นไปตามแผน โดยมีการจัดองค์การการบริหารงานบุคคล การอำนวยการ และการควบคุมอย่างเหมาะสม เพื่อให้เป็นไปตามแผนที่ได้วางไว้ พร้อมทั้งมีการประเมินผลแผนการท่องเที่ยวด้วย

มิศรา สามารถ (2543: 10) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชนท่องเที่ยว หมายถึง กระบวนการที่กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่างๆ ในชุมชน ได้มาร่วมดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องรวมกันในการบริหารจัดการชุมชนท่องเที่ยว เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีความรับผิดชอบและสัมพันธ์กันสรุปได้ว่า การจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง การดำเนินการด้านการท่องเที่ยวโดยกลุ่มคน ชมรม หรือชุมชน ให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ พร้อมทั้งมีการประเมินผลการดำเนินงานด้วย

จากความหมายของการจัดการการท่องเที่ยวดังกล่าว ได้มีผู้ให้แนวคิด และหลักการเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว ไว้ดังนี้

ปิยพร ทาวีกุล (2544: 22; อ้างใน พจนา สวนศรี 2540) กล่าวว่า คนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง บทบาท ของโครงการการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ คือ การเป็นสะพานเชื่อมความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน บอกกล่าวให้คนที่จะไปเยี่ยมเยือนชุมชนได้เข้าใจในเรื่องราวของชุมชน รูปแบบการท่องเที่ยว กติกา ข้อปฏิบัติเมื่ออยู่ในชุมชน ในขณะเดียวกันก็มีการพูดคุยกับ

ชาวบ้านให้ชัดเจนถึงเป้าหมายของการทำกิจกรรมนี้ ซึ่งก็มีความแตกต่างกันในแต่ละชุมชน บางแห่งมองว่าการท่องเที่ยวเป็นการเผยแพร่เรื่องราววิถีชีวิต-วัฒนธรรม ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน บางแห่งอาจมองว่านอกจากเผยแพร่แล้ว น่าจะเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน และคนในชุมชนด้วย เราได้ร่วมกันมองถึงข้อดี ข้อเสีย และแนวทางป้องกัน ร่วมกันค้นหาเสน่ห์ของชุมชน ซึ่งหมายถึง แหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม และวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่น่าสนใจ กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ ช่วยกันวางระบบการบริหารจัดการ จัดโปรแกรม แบ่งบทบาทหน้าที่ จัดสรรผลตอบแทนที่เหมาะสมและโปร่งใส. ตรวจสอบได้

วรรณา วงษ์วานิช (2539: 64-65) ยังได้กล่าวถึงแนวคิดหลักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบริเวณแหล่งท่องเที่ยว 2 ประการคือ

1. การให้บริการและอำนวยความสะดวก ตลอดจนให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว
2. การรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ให้คงอยู่ต่อไป

นอกจากนั้น ในการจัดการเพื่อการท่องเที่ยว ต้องคำนึงถึงความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ (carrying capacity) 3 ประการ คือ

1. ความสามารถที่จะรับได้ในเชิงกายภาพ (physical carrying capacity) หมายถึง สภาพหรือลักษณะของพื้นที่จะเอื้ออำนวยให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว

2. ความสามารถที่จะรับได้ทางสังคม (social carrying capacity) หมายถึง ความสามารถที่จะอำนวยความสะดวกต่างๆ ของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเพื่อนักท่องเที่ยว หรือความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถให้บริการแก่ผู้มาเที่ยวได้สูงสุด โดยปกติสถานที่ท่องเที่ยวประเภทชายหาด จะมีความสามารถที่จะรองรับนักท่องเที่ยวได้สูงกว่าสถานที่ท่องเที่ยวประเภทอุทยานแห่งชาติ

3. ความสามารถที่จะรับได้เชิงนิเวศวิทยา (ecological carrying capacity) หมายถึง ความสามารถของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในสถานที่นั้น และในบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่แหล่งท่องเที่ยวนั้น ในการรองรับธุรกิจการท่องเที่ยว

ทั้งนี้ในพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะมีวิธีการและเทคนิคของการจัดการต่างกัน โดยต้องคำนึงถึงความสามารถที่จะรองรับได้ของพื้นที่ โดยมีวิธีการดังนี้

1. การกระจายจำนวนนักท่องเที่ยว เพื่อไม่ให้นักท่องเที่ยวไปรวมกันในที่ใดที่หนึ่งของพื้นที่ จะช่วยลดผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรในพื้นที่นั้น ซึ่งอาจจะกระทำได้โดย

1.1 การแบ่งเขตแหล่งท่องเที่ยว เป็นเขตย่อยๆ เช่น บริเวณชมทิวทัศน์ เป็นต้น

1.2 เก็บค่าธรรมเนียมเข้าชมสถานที่ท่องเที่ยว

2. การพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด เช่น การสร้างถนนเพื่อเชื่อมโยงจุดสำคัญในพื้นที่อุทยานและวนอุทยานต้องไม่ทำให้ภูมิทัศน์ของบริเวณนั้นๆ เสียไป

3. การจัดกิจกรรมเสริมในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความเพลิดเพลินและพึงพอใจ และให้ความรู้ความเข้าใจในทรัพยากรธรรมชาติ อันจะนำไปสู่ความหวงแหนทรัพยากรในพื้นที่นั้นๆ กิจกรรมต่างๆ มีดังนี้คือ

3.1 การออกไปบรรยายนอกสถานที่

3.2 จัดศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

3.3 จัดนิทรรศการประเภทต่างๆ

3.4 การนำนักท่องเที่ยวไปตามจุดต่างๆ พร้อมทั้งบรรยายประกอบ

3.5 การจัดทำทางเท้า พร้อมทั้งแผ่นป้ายบรรยายหรือเอกสารแนะนำ

3.6 ฉายภาพสไลด์ และคำบรรยาย

3.7 จัดเครื่องหมายและคำเตือนต่างๆ

นอกจากนั้น อาจกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์ กฎข้อบังคับ ตลอดจนมีการตรวจตราพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว และออกกฎหมายลงโทษผู้ละเมิดกฎข้อบังคับต่างๆ เพื่อป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ด้วย

ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว

นิศา ชัชกุล (2550: 71) กล่าวว่า การท่องเที่ยวกับการพัฒนาเป็นของคู่กัน ซึ่งถ้าหากมุ่งเพียงการพัฒนาโดยลืมนึกถึงคำว่าอนุรักษ์ ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวก็จะเกิดขึ้นจนยากจะแก้ไข การพัฒนาและการเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวย่อมทำให้เกิดผลกระทบทั้งทางด้านบวกและด้านลบ

ชูสิทธิ์ ชูชาติ (2546: 161-182) กล่าวว่า การเพิ่มขึ้นของปริมาณนักท่องเที่ยว ย่อมส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ทั้งด้านบวกและด้านลบของประเทศตลอดจนระบบนิเวศของโลกโดยส่วนรวม การแลกเปลี่ยนหรือผสมกลมกลืนทางด้านวัฒนธรรม การพัฒนาการท่องเที่ยว การสร้างปัจจัยพื้นฐานต่างๆ มิได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว แต่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่นด้วย ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมทั้งในด้านบวกและด้านลบ

ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ (economic impact)

เหตุผลประการแรกและสำคัญที่สุดในการพัฒนาการท่องเที่ยว คือผลประโยชน์ต่างๆ ในด้านเศรษฐกิจซึ่งแหล่งท่องเที่ยวได้รับจากการท่องเที่ยว (Davidson, 1995: 148) ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากรายจ่ายของนักท่องเที่ยวย่อมส่งผลกระทบโดยตรงต่อประชาชน หน่วยธุรกิจ หน่วยงานของรัฐบาลในท้องถิ่น ในด้านผลกระทบทางอ้อม หน่วยธุรกิจครัวเรือน หรือภาครัฐบาลในท้องถิ่นเมื่อได้รับเงินตราเหล่านี้แล้ว ก็จ่ายออกไปในลักษณะของค่าจ้าง การลงทุนในธุรกิจ และการสร้างปัจจัยพื้นฐานต่างๆ การกระทำดังกล่าวทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการพัฒนาสาธารณูปโภค การลงทุนสร้างงาน และการกระจายรายได้ ผลกระทบที่สำคัญทางด้านเศรษฐกิจ มีดังนี้

1. การลงทุนทางด้านการท่องเที่ยว ในแหล่งท่องเที่ยวถึงแม้ว่าจะมีทรัพยากรทางด้านการท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดใจ แต่ความประทับใจไม่สามารถทำให้นักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้ ดังนั้นต้องมีปัจจัยพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว รายได้จากการท่องเที่ยวต้องนำไปลงทุนเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว ภาคเอกชนมีการลงทุนสร้างที่พัก ร้านอาหาร ร้านค้า ภาครัฐบาล ต้องนำไปลงทุนในการสร้างสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น ถนน สนามบิน ท่าเรือ การไฟฟ้า การประปา การกำจัดสิ่งปฏิกูล ซึ่งเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวและการวางแผนการท่องเที่ยว การลงทุนทางด้านการท่องเที่ยวดังกล่าวเกิดประโยชน์โดยตรงต่อการดึงดูดนักท่องเที่ยว และต่อบุคคลในท้องถิ่น ในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและมาตรฐานต่างๆ ของชีวิตให้ดีขึ้น

การลงทุนทางด้านการท่องเที่ยว ถ้าดำเนินไปตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนก็จะกระทบต่อท้องถิ่นน้อยที่สุด แต่ถึงแม้จะกระทบน้อย สำหรับรายจ่ายในการลงทุนด้านการท่องเที่ยว ส่วนหนึ่งจะต้องลงทุนในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพเดิมอยู่เสมอ การท่องเที่ยวแบบมวลชน (mass tourism) ถึงแม้ท้องถิ่นมีรายได้มาก แต่การลงทุนเพื่อสร้าง รักษา และคงสภาพเดิมของทรัพยากรการท่องเที่ยวก็ย่อมมีรายจ่ายมากด้วย มิฉะนั้นจะเกิดปัญหาแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ เช่น ปัญหาขยะ น้ำเน่า ปริมาณนักท่องเที่ยวมากเกินไป ทำให้เกิดปัญหาด้านการบริการไม่ดี นักท่องเที่ยวไม่ประทับใจ ผลที่สุดนักท่องเที่ยวก็ไม่กลับมาอีก จากปัญหาหลายๆ ด้านซึ่งเกิดจากการท่องเที่ยวแบบมวลชน แต่ขาดการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่ดี ส่งผลให้นักท่องเที่ยวลดลง และจะกระทบต่อการลงทุนทั้งภาครัฐบาลและเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคเอกชน เกิดการขาดทุนในธุรกิจที่ลงทุนเพราะปริมาณนักท่องเที่ยวลดลง หรือบางครั้งทำให้ธุรกิจล้มละลาย ส่งผลต่อภาครัฐบาลในการเก็บภาษีได้น้อยลง หรือการลงทุนในการฟื้นฟูภายหลัง

2. ผลตอบแทนทางด้านการท่องเที่ยว ในปัจจุบันประเทศต่างๆ ได้ลงทุนทางด้านการท่องเที่ยว ทั้งภาครัฐบาลและเอกชน ทั้งนี้เพราะการท่องเที่ยวให้ผลตอบแทนในการลงทุนสูง สินค้าหรือบริการด้านการท่องเที่ยวเป็นสินค้าที่บริโภคแล้วไม่สูญสลาย เมื่อเยี่ยมชมแล้วทรัพยากรการท่องเที่ยวก็ยังคงอยู่ที่เดิม เสื่อมสลายเล็กน้อย แต่ก็สามารถบูรณะให้เหมือนเดิมได้ นอกจากนี้สินค้าด้านการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เพียงแต่ลงทุนในด้านการวางแผนพัฒนาและก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านการท่องเที่ยว ผลตอบแทนที่ได้รับในรูปของรายได้จากการลงทุนในธุรกิจ และค่าจ้างจากการจ้างแรงงานก็เกิดขึ้น

ส่วนของเงินตราต่างประเทศที่ได้รับจากนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศนั้น ส่วนหนึ่งจะรั่วไหลออกนอกประเทศ เพื่อซื้อสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว (Mill and Morrison, 1992: 288-289) สินค้าและบริการซึ่งทำให้เงินตรารั่วไหลออกนอกประเทศ แบ่งออกได้ 4 ประการ ดังนี้ 1) รายจ่ายในการสั่งซื้อวัสดุ และเครื่องจักร จากต่างประเทศเพื่อพัฒนาปัจจัยพื้นฐานทางการผลิต และสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว 2) บริการด้านการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม สายการบิน เป็นธุรกิจของชาวต่างประเทศ ดังนั้นรายได้ส่วนหนึ่งย่อมต้องรั่วไหลสู่ต่างประเทศ 3) อาหารและเครื่องดื่มบางชนิด ต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และ 4) แรงงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ส่วนหนึ่งมาจากท้องถิ่นอื่น หรือจากต่างประเทศ

เพื่อป้องกันการรั่วไหลดังกล่าว การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านการท่องเที่ยวต้องพยายามใช้เครื่องอุปโภคบริโภค และวัสดุซึ่งผลิตในประเทศให้มากที่สุด นอกจากจะทำให้นักท่องเที่ยวประทับใจแล้วยังมีประโยชน์ต่อผู้ประกอบการในด้านการลงทุนและต่อประเทศชาติในด้านเศรษฐกิจโดยรวม

3. การทวีรายได้จากการท่องเที่ยว รายรับจากการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการไหลเวียนของเงินตรา จากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่ง ก่อให้เกิดการบริโภคและการลงทุนอย่างต่อเนื่อง

4. การจ้างแรงงาน การท่องเที่ยวเป็นงานบริการซึ่งต้องการแรงงานมากกว่าการขายสินค้าที่มีตัวตน การบริการต้องใช้คนบริการ เพราะคุณภาพของบริการไม่มีมาตรฐานวัดแน่นอนทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ เพศ วัย การศึกษา รายได้ รสนิยม และอารมณ์ของลูกค้าในขณะนั้น ดังนั้นงานบริการจึ้งต้องมีการจ้างแรงงานเป็นจำนวนมาก ซึ่งแรงงานดังกล่าวสามารถสร้างรายได้ให้กับตนเองและประเทศชาติโดยส่วนรวม กล่าวคือ รายได้ดังกล่าวนำไปจับจ่ายใช้สอยในครัวเรือน และเสียภาษีให้แก่รัฐบาลก่อให้เกิดการกระจายรายได้ และการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่อง

5. การกระจายรายได้ การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการกระจายรายได้ แก่ เจ้าของที่ดิน ผู้ประกอบการ พนักงานในหน่วยธุรกิจท่องเที่ยว ส่วนด้านการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวก่อให้เกิดการกระจายรายได้ในหมวดต่างๆ เช่น ที่พัก อาหารและเครื่องดื่ม การขนส่งในท้องถิ่น เป็นต้น

ผลกระทบทางด้านสังคมวัฒนธรรม (socio-cultural impact)

การท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับการเดินทาง และการติดต่อสัมพันธ์ ระหว่างคนในท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยว ดังนั้นผลกระทบด้านสังคมวัฒนธรรมของการท่องเที่ยว สามารถเป็นไปได้ทั้งทางบวกและทางลบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์และการปรับตัวระหว่างบุคคลในท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน ผลกระทบทางด้านสังคมวัฒนธรรม สามารถพิจารณาได้ในลักษณะต่อไปนี้

1. การเผยแพร่วัฒนธรรมและการยอมรับวัฒนธรรม (diffusion and acculturation of culture) การท่องเที่ยวทำให้เกิดการพบกันระหว่างวัฒนธรรมใหม่ของนักท่องเที่ยวกับวัฒนธรรมเก่าของชาวบ้านในท้องถิ่น ผลที่เกิดขึ้นก็ดำเนินไปในลักษณะการยอมรับ ปฏิเสธ หรือผสมผสานกลมกลืนซึ่งกันและกัน ในด้านการยอมรับวัฒนธรรม คนในท้องถิ่นจะยอมรับวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวมากกว่า เพราะนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ ย่อมตอกย้ำพฤติกรรมซ้ำๆ ให้แก่บุคคลในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี หรือบุคคลในท้องถิ่นอาจชื่นชอบกับวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยว จึงมีการเลียนแบบทางวัฒนธรรม ทำให้บุคลิกภาพของคนในท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไปทั้งบุคลิกภาพภายนอก เช่น การแต่งกาย ทรงผม กิริยาท่าทาง และบุคลิกภาพภายใน เช่น ความรู้สึกนึกคิด รสนิยม ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงไปจากวัฒนธรรมดั้งเดิม และเลียนแบบนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น

การยอมรับวัฒนธรรมใหม่กระทำเพื่อเอาใจนักท่องเที่ยว เพื่อหวังผลประโยชน์ในด้านธุรกิจ แต่ขณะเดียวกันก็ทำลายวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นเป็นสิ่งดึงดูดใจที่สำคัญในการท่องเที่ยว เพราะนักท่องเที่ยวต้องการศึกษา เรียนรู้วัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของตน ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวของคนในท้องถิ่นนอกจากจะทำลายวัฒนธรรมของตนเองแล้ว ยังทำให้ความประทับใจของนักท่องเที่ยวลดน้อยลงด้วย

2. การต่อต้านวัฒนธรรม (reaction of culture) เกิดจากวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวกระทบต่อจารีตประเพณี ความเชื่อ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างนักท่องเที่ยวกับประชาชนในท้องถิ่น บางครั้งก็ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคนในท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะคนในท้องถิ่นส่วนหนึ่งที่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวต้องการเอาใจนักท่องเที่ยวเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจ แต่ประชาชนในท้องถิ่นอีกส่วนหนึ่งที่มิได้รับผลประโยชน์จากการ

ท่องเที่ยวโดยตรง ก็มีความคิดว่าการท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหา จึงอาจก่อให้เกิดความคิดแตกแยกของคนในท้องถิ่นได้

3. การซื้อขายวัฒนธรรม (commoditization of culture) นักท่องเที่ยวมีความสนใจวัฒนธรรมท้องถิ่นของแหล่งที่ไปเยือน เช่น ประติมากรรม สถาปัตยกรรม พิธีกรรม ความเชื่อ จารีตประเพณี จึงเกิดการซื้อขายวัฒนธรรม โดยคนในท้องถิ่นผลิตวัฒนธรรมขายให้แก่นักท่องเที่ยว คนในท้องถิ่นบางกลุ่มอาจมีการนำ ประเพณีไปเสนอขายแก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบของการค้า เช่น การจัดประเพณีการแต่งงาน การบวช เพื่อแสดงให้นักท่องเที่ยวชม ซึ่งการจัดประเพณีจำลอง แสดงแก่นักท่องเที่ยวนั้นเป็นที่นิยมแพร่หลายและกระทำกันทั่วโลก ซึ่งการนำวัฒนธรรมท้องถิ่นมาแสดงนั้นต้องคำนึงถึงความรู้สึกของคนในท้องถิ่นว่ายอมรับได้หรือไม่ หรือเป็นการลบหลู่ ทำลายความเชื่อ ความศรัทธา ที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งบุคคลเคารพนับถือบูชา หรือไม่

การนำวัฒนธรรมไปตอบสนองด้านการค้ามากเกินไปทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปจากรากฐานเดิม เพราะผลผลิตที่เกิดขึ้นใหม่ต้องเปลี่ยนวัตถุประสงค์ รูปแบบและจิตวิญญาณในการผลิต

4. การอนุรักษ์วัฒนธรรม (preservation of culture) จารีตประเพณี และงานทางด้านศิลปะ ได้เปลี่ยนแปลงไปตามความนิยมของบุคคลในแต่ละสมัย ทั้งนี้เพราะมีการผลิตวัตถุใหม่ขึ้นมาแทนที่ของเก่า การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการนำศิลปะภูมิปัญญาดั้งเดิมมาผลิตเป็นข้าวของเครื่องใช้ เพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว นอกจากการท่องเที่ยวจะช่วยอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัตถุแล้ว ยังช่วยฟื้นฟูประเพณีต่างๆ ด้วย บางอย่างอาจถูกดัดแปลงไปให้ยิ่งใหญ่และน่าสนใจกว่าเดิม แต่ก็ยังคงสภาพความเชื่อ และดำรงภูมิปัญญาเดิมไว้ได้ เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา เป็นต้น

5. การเปลี่ยนแปลงของครอบครัว (family change) การท่องเที่ยวทำให้ครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปในเรื่องสถานภาพและหน้าที่ ลักษณะของครอบครัวในประเทศกำลังพัฒนาส่วนมากผู้ชายเป็นผู้นำ เคารพในระบบอาวุโส และมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก การท่องเที่ยวทำให้คนในท้องถิ่นเปลี่ยนอาชีพด้านการเกษตรไปรับจ้างทำงานที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ส่งผลให้เพศหญิงมีรายได้และอิสรภาพจากครอบครัวมากขึ้นกว่าเดิม นอกจากนี้ยังสามารถกำหนดบทบาทในครอบครัวได้มากขึ้นกว่าเดิม นอกจากบทบาทของเพศหญิงเปลี่ยนไปแล้ว เพศชายก็มีบทบาทในครอบครัวและชุมชนแทนผู้อาวุโสมากยิ่งขึ้น เนื่องจากมีรายได้ ตำแหน่งหน้าที่ ทำให้สถานภาพทางสังคมเปลี่ยนไป จึงเป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่สามารถกำหนดทิศทางของครอบครัวและชุมชนของตนเอง บทบาทของเพศชายบางคนยังมีส่วนในการทำลายศีลธรรมอันดีของสังคม กล่าวคือ เพศชายจะนำวัฒนธรรมจากนักท่องเที่ยวเข้าสู่ครอบครัว ซึ่งพฤติกรรม

บางอย่างอาจทำให้เกิดการยอมรับหรือ ผสมกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมใหม่กับวัฒนธรรมเดิมในกลุ่มผู้เยาว์ของครอบครัว แต่ก็เกิดการปฏิเสธจากกลุ่มผู้อาวุโส ผลที่สุดอาจทำให้เกิดความขัดแย้งในเรื่องวัฒนธรรม ระหว่างคน 2 วัย ในครอบครัวเดียวกัน

ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม (environment impact)

สิ่งแวดล้อมในด้านการท่องเที่ยวมีอยู่ 2 ประเภท คือ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เหล่านี้ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวมีทั้งก่อให้เกิดผลประโยชน์และโทษต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงต้องมีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน การท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม 2 ประการ คือ 1) ความกลมกลืน (harmony) ความกลมกลืนเกิดขึ้นเมื่อการท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมเกื้อกูล อำนวยผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน และ 2) ความขัดแย้ง (conflict) ความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อการท่องเที่ยวทำให้สิ่งแวดล้อมเกิดความเสียหาย ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ความกลมกลืนระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดผลประโยชน์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม แต่ความกลมกลืนจะเกิดขึ้นได้ต้องมีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างถูกต้องโดยคำนึงถึงผลกระทบในทุกๆ ด้าน ซึ่งสามารถกระทำได้โดยการอนุรักษ์

2. ความขัดแย้งระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการท่องเที่ยว เกิดขึ้นเมื่อนักท่องเที่ยวทำลายสิ่งแวดล้อม อาจมีสาเหตุมาจากปริมาณนักท่องเที่ยวมากเกินไป ขาดความระมัดระวัง จงใจกระทำหรือขาดการศึกษา

จากผลกระทบของการท่องเที่ยวทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวนั้นจะก่อให้เกิดทั้งผลกระทบทางด้านบวก และผลกระทบทางด้านลบ ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวใดจะเกิดผลกระทบด้านใด มากน้อยเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการวางแผน พัฒนา บริหารจัดการ การท่องเที่ยวขององค์กรภาครัฐและเอกชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงต่อแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากการที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่างๆ และได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทั้งในส่วนของตัวแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการทางการท่องเที่ยว เช่น ที่พัก ร้านค้า ร้านอาหาร ฯลฯ ประกอบกับกระแสการเรียกร้องให้มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของโลก แนวทางการพัฒนาที่ควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากร จึงเป็นสิ่งที่ถูกเสนอแนะไว้เพื่อการใช้ทรัพยากรต่างๆ อย่างยั่งยืน แนวทางดังกล่าวไม่เพียงแต่ถูกนำไปใช้อย่างกว้างขวางในสาขาการพัฒนาอื่นๆ เท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวด้วย มีผู้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ไว้ดังนี้

วรรณา วงษ์วานิช (2539: 75) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยที่มีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วย การท่องเที่ยวแบบนี้จะมีความหมายรวมถึง การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย

ราเมศร์ พรหมชาติ (2545: 26) กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจึงเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวและพัฒนาสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป โดยใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องเหมาะสม ด้วยการศึกษาและวางแผนเพื่อส่งเสริมและสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมอย่างคุ้มค่าและ ยาวนานที่สุด ในขณะเดียวกันต้องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ หรือเสื่อมสภาพน้อยที่สุด

จากความหมายดังกล่าว พอสรุปได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงความต้องการของชุมชนท้องถิ่นด้วย ประกอบกับการพัฒนานั้นจะต้องมีการสงวนรักษาและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ต่อไป

การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนดังกล่าว ทำให้เกิดทางเลือกในการท่องเที่ยว (alternative tourism) เพื่อมาทดแทนหรือแข่งขันกับการท่องเที่ยวตามประเพณีนิยมหรือแบบทั่วไป (conventional tourism) ซึ่งมีการนำเสนอในหลายรูปแบบดังนี้

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ (ม.ป.ป.: 18-22) ได้แบ่งประเภทของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ ดังนี้

1. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (nature based tourism) ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวที่นิยมจัดกันในประเทศไทย ได้แก่

1.1 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณะเฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

1.2 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (Marine Ecotourism) คือ การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติทางทะเลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศทางทะเล เช่น เดินชมธรรมชาติป่าบนเกาะ ป่าชายหาด ป่าชายเลน การดำน้ำดูปะการัง

1.3 การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยาหรือศิลาสัญจร (Litho Travel) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่เป็นหินผา ลานหินทราย อุโมงค์โพรง ถ้ำน้ำลอด ถ้ำหินงอกหินย้อย เพื่อดูความงามภูมิทัศน์ที่มีความแปลกของการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่โลก ศึกษาธรรมชาติของหินประเภทต่างๆ และซากบรรพชีวิน หรือฟอสซิล

1.4 การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์ และเลี้ยงสัตว์ เพื่อชื่นชมความงาม ความสำเร็จ และเพลิดเพลินในสวนเกษตร

2. รูปแบบของการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural Based Tourism) มีการจัดรายการท่องเที่ยวในรูปแบบของการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรมไว้หลายประเภท ได้แก่

2.1 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวท้องถิ่นนั้นๆ ได้จัดขึ้น ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่างๆ และได้รับความรู้ ความเข้าใจต่อสภาพสังคม และวัฒนธรรม ได้แก่ งานประเพณีในราชสำนัก (ประเพณีหลวง) และประเพณีพื้นบ้าน อาทิ พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง

2.2 การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึง การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยวได้มีความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่น ได้แก่ การจัดรายการเส้นทางท่องเที่ยวตามรอยประวัติศาสตร์ต่างๆ อาทิ ทัวร์เส้นทางศิลปะขอม ตามรอยพ่อขุนเม็งราย เที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ต่างๆ เป็นต้น

2.3 การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท (Rural Tourism/ Village Tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน ได้แก่ การท่องเที่ยวหมู่บ้านช้าง/ปางช้าง หมู่บ้านทอผ้า หมู่บ้านทำเครื่องเงิน หมู่บ้านทำร่ม หมู่บ้านจักสาน หมู่บ้านทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

3. รูปแบบของการท่องเที่ยวผสมผสาน มีทั้งการผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวแบบผจญภัย กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเมื่อผสมกับฉการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เรียกว่า Eco Adventure Travel เมื่อผสมกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะเรียกว่า Eco Cultural Travel ได้แก่ การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (จงรักษ์ อินทยนต์, 2545: 14) ยังได้กล่าวว่าลักษณะสำคัญ 6 ประการ ของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ประกอบด้วย

1. การพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่น และระดับภูมิภาค ควรส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างจริงจังก่อนการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวระหว่างประเทศอย่างค่อยเป็นค่อยไปทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันถึงความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างจำนวนนักท่องเที่ยวกับระบบสาธารณูปโภคที่มีอยู่

2. การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น (local participation) ควรส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่

3. ขอบเขตของการพัฒนาการท่องเที่ยว (scale of tourism development) ควรพิจารณาอย่างรอบคอบถึงขอบเขตที่เหมาะสมของการพัฒนา โดยให้ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรอบรับการพัฒนาการท่องเที่ยว (carrying capacity) ทั้งนี้ควรพยายามผลักดันให้การท่องเที่ยวได้รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่นั้นๆ

4. การใช้วัสดุและผลผลิตจากท้องถิ่น (local product) ควรสนับสนุนการใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นในการก่อสร้าง ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากผลผลิตต่างๆ ของคนท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยลดดุลการค้ากับต่างประเทศได้ทางหนึ่ง และเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย

5. การกระจายรายได้ (income distribution) การพัฒนาการท่องเที่ยวควรเป็นรูปแบบที่จะนำรายได้เข้าท้องถิ่นนั้นให้มากที่สุด เพื่อประโยชน์ระยะยาวของชุมชน

6. การจ้างงาน (employment) คุณภาพของงานสำหรับคนในท้องถิ่น ควรเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว กล่าวคือ มุ่งส่งเสริมรูปแบบของงานที่มีความน่าสนใจและได้รับผลตอบแทนสูง

คณะกรรมาธิการการท่องเที่ยวและการกีฬา (วัฒนาภรณ์ สุฉายา. 2545: 20) กล่าวว่ากระบวนการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ประกอบด้วย

1. การจัดการพื้นที่ ได้แก่ การจัดการเขตการใช้ประโยชน์ (zoning) การศึกษาขีดจำกัดการรองรับได้ของพื้นที่ การกำหนดมาตรการใช้ประโยชน์ปลูกสร้างอาคารและปรับปรุงพื้นที่การควบคุมการท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยว การใช้มาตรการป้องกันและลดผลกระทบในพื้นที่

2. การให้การศึกษาและการสื่อความหมาย ได้แก่ การส่งเสริมให้สถานที่ให้ความรู้ทุกรูปแบบ ส่งเสริมกิจกรรมที่ให้ความรู้และสร้างความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อม สนับสนุนการบริการที่มีคุณภาพ ส่งเสริมการใช้มัคคุเทศก์เฉพาะถิ่น จัดเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศและให้การศึกษากับชุมชน

3. การจัดกิจกรรมท่องเที่ยว ได้แก่ มุ่งกิจกรรมที่ไม่มีผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมหรือสามารถป้องกันแก้ไขได้ ส่งเสริมกิจกรรมที่ให้ความรู้ จัดให้มีกิจกรรมท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม จัดกิจกรรมให้เกิดความสัมพันธ์ด้านนักท่องเที่ยว บริษัทนำเที่ยว และคนในท้องถิ่น

4. การบริการการท่องเที่ยว ได้แก่ การส่งเสริมการบริการที่มีความรับผิดชอบสร้างการมีส่วนร่วมในการบริการของชุมชน กำหนดรูปแบบการบริการให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม อบรมคุณภาพบุคลากร และสนับสนุนการบริการที่ได้มาตรฐาน

5. การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและลดผลกระทบ ได้แก่ กำหนดมาตรการจัดเก็บและกำจัดขยะมูลฝอย กำหนดมาตรการป้องกันและกำจัดสิ่งปฏิกูล ควบคุมแบบอาคารกวดขันกับกิจกรรมที่ทำลายสภาพแวดล้อม

จะเห็นว่าจากแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มุ่งเน้นให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวมปรับสภาพการจัดการเพื่อเข้าสู่ยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนไป ดังนั้นขอบเขตของการพัฒนาจึงครอบคลุมทุกองค์ประกอบทุกส่วนของการท่องเที่ยว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งหมด ต้องมุ่งสู่ความยั่งยืน กล่าวโดยสรุป กิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องสามารถดำรงอยู่ได้ มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนอย่างสม่ำเสมอ ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดไว้ได้ไม่เสื่อมคลาย กิจการ การบริการมีกำไร แม้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอ ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม จะต้องไม่มีหรือมีน้อยที่สุด แต่การจัดการอย่างยั่งยืนเท่านั้น จึงจะสามารถคงความยั่งยืนของการท่องเที่ยวไว้ได้ หลักการพื้นฐานของความยั่งยืน จะต้องได้รับการปฏิบัติ โดยอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทั้งหมด ไม่จำเพาะแต่การท่องเที่ยวเฉพาะอย่าง การท่องเที่ยวขนาดเล็ก การท่องเที่ยวราคาแพง หรือการท่องเที่ยวของกลุ่มตลาดบนเท่านั้น หากยังรวมถึงการท่องเที่ยวคณะใหญ่ด้วย

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-tourism) คือ รูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่จะทำให้เกิดการกระจายรายได้ไปสู่ท้องถิ่น โดยการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเที่ยวชมชุมชนภาคเกษตรกรรม เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของชาวชนบทศึกษาหาความรู้และประสบการณ์ในเรื่องเกษตรกรรม ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งเกษตรกรรมในรูปแบบดั้งเดิม และเกษตรกรรมที่มีความก้าวหน้าทันสมัย รวมถึงได้เที่ยวชมทัศนียภาพที่สวยงามตามธรรมชาติของชุมชนนั้นๆ โดยเกษตรกรและชุมชนนั้นๆ จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้วยตนเอง ซึ่งจะเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรและชุมชน นอกจากนั้นยังจะเป็นการช่วยยกระดับชีวิตให้กับเกษตรกรและชุมชนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และทักษะในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนให้มีความต่อเนื่องและยั่งยืนตลอดไป (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2543: 15)

ชัยวุฒิ ชัยพันธ์ (2542: 26) กล่าวว่า การเกษตรเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากร โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเกษตรกรที่ใช้ปุ๋ยเคมี หรือยากำจัดศัตรูพืชก็ยังเป็นการทำการเกษตรเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้ ตราบที่การใช้สารเคมีดังกล่าว ไม่ก่อผลกระทบต่อภายนอกหรือภาวะแวดล้อม

จากแนวคิดดังกล่าวพอสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นกิจกรรมทางด้านการเกษตรเป็นหลัก โดยกิจกรรมจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเรียนรู้ และเลือกชมสินค้าทางการเกษตรอีกด้วย

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542: 3-13) ได้แบ่งองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สำคัญไว้ 3 ส่วนคือ

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวเกษตร คือ ทรัพยากรที่ใช้ในการผลิตผลิตผลทางการเกษตรไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น แสงแดด ดิน น้ำ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ เป็นต้น หรือการจัดการโดยมนุษย์ เช่น เครื่องมือทางการเกษตรต่างๆ เทคโนโลยีการเกษตร เป็นต้น ให้ก่อเกิดผลผลิตทางการเกษตรเพื่ออุปโภคบริโภค ซึ่งในที่นี้อาจเรียกทรัพยากรการท่องเที่ยวเกษตรนี้โดยให้ความหมาย คือ แหล่งเกษตรกรรม และปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อแหล่งท่องเที่ยว โดยครอบคลุม

บทบาทของพื้นที่ กระบวนการ และกิจกรรมการเกษตร ซึ่งสามารถคัดเลือกนำมาใช้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวได้

2. ตลาดการท่องเที่ยว เนื่องจากตลาดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นตลาดการท่องเที่ยวเฉพาะ (niche market) จึงทำให้การจัดการด้านการตลาดมีลักษณะที่เจาะจงเฉพาะกลุ่ม โดยต้องเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจกิจกรรมทางการเกษตร ต้องการที่จะเรียนรู้ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น นักการตลาดจึงจัดกิจกรรมต่างๆ ที่ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ และทำการตลาดเจาะจงเฉพาะนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจด้านนี้

3. บริการการท่องเที่ยว ในด้านนี้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น ที่พัก (ซึ่งอาจเป็นที่พักค้างคืนกับชาวบ้าน หรือที่พักตามเรือกสวนไร่นา) ร้านอาหาร การบริการนำเที่ยวให้ความรู้ต่างๆ

นอกจากนี้ บำเพ็ญ เขียวหวาน (2556: 14-6) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้การพัฒนาและสร้างรายได้เพิ่มจากการเกษตร และชุมชนมีบทบาทในการบริหารจัดการ ดำเนินงาน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยว โดยมีองค์ประกอบหลัก 6 ด้าน ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรต้องสร้างงานที่เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวอีกทั้งยังก่อให้เกิดรายได้แก่คนในชุมชน

2. ด้านการเมือง การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้เกิดองค์กรชุมชนในการจัดการ และเกิดการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน โดยที่ชาวบ้านมีสิทธิ์ในการจัดการทรัพยากรของชุมชนได้อย่างเต็มที่

3. ด้านสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวเชิงเกษตรช่วยสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีกระบวนการจัดการของเสียอย่างเป็นระบบ

4. ด้านวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชนเดียวกัน และคนต่างถิ่น อีกทั้งยังส่งเสริมให้คนในชุมชนถูกหล่อหลอมและเติบโตขึ้นจากรากฐานทางวัฒนธรรมของตนเอง

5. ด้านสังคม การท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีส่วนช่วยให้ชาวบ้านได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น และเกิดความภาคภูมิใจในชุมชนและสังคมของตน

6. ด้านการเกษตร การท่องเที่ยวเชิงเกษตรก่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาวิชาชีพทางด้านการเกษตรอีกทั้งยังช่วยสร้างรายได้ที่นอกเหนือจากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรอีกด้วย

ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนมีส่วนร่วม จึงเป็นการพัฒนาที่มีชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาโดยต้องดำเนินงานให้ครอบคลุมองค์ประกอบครบทั้ง 6 ด้าน และหากมีการจัดการที่ดีในแต่ละด้านก็จะทำให้ชุมชนเกิดความยั่งยืน ซึ่งนับว่าเป็นการใช้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นเครื่องมือในการพัฒนาการเกษตรและชุมชนอย่างแท้จริง

การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

นำชัย ทนุผล (2540: 6-7) ได้ระบุขั้นตอนการจัดการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศไว้ดังนี้

1. กำหนดกลยุทธ์ด้านการจัดการ โดย
   1.1 ประเมินทรัพยากรที่สามารถใช้ในกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น
      1.1.1 สภาพทรัพยากรธรรมชาติ เกษตรกรรม ฤดูกาลที่มี
      1.1.2 สิ่งอำนวยความสะดวกที่มีอยู่
      1.1.3 ทรัพยากรด้านวัฒนธรรม ประเพณี ฤดูกาลที่มี
      1.1.4 ใครเป็นผู้ประโยชน์บ้าง
   1.2 กำหนดกิจกรรมท่องเที่ยวที่ต้องการ
      1.2.1 จะต้องพัฒนาหรือไม่ จะพัฒนาไปถึงระดับใด
      1.2.2 จะจัดการกิจกรรมต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นอย่างไร ให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด
      1.2.3 ต้องการจะสื่ออะไรกับผู้มาเยือน
      1.2.4 มีจุดสนใจอะไรเป็นจุดขาย และจะจัดทำเส้นทางเดินอย่างไร
   1.3 วางแผนกิจกรรมและประเภทของการท่องเที่ยวที่จะจัดบนพื้นที่ เช่น
      1.3.1 ใครจะทำอะไร ที่ไหน และอย่างไร
      1.3.2 จะฝึกอบรมชาวบ้านหรือไม่
      1.3.3 จะจัดสื่อความหมายอะไรบ้าง
      1.3.4 จะใช้สถานที่ใดเป็นศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว
      1.3.5 จะพัฒนาหัตถกรรมของที่ระลึกอะไร
      1.3.6 จะหาแหล่งเงินทุนสนับสนุนจากที่ไหน
2. กำหนดโครงสร้างอัตราค่าบริการและเงินกองทุน
   2.1 ค่ามัคคุเทศก์
   2.2 ค่าอาหาร ที่พักแรม

2.3 ต้อนรับ ขนส่ง

2.4 บรรยายสื่อความหมาย

3. ร่วมงานกับบริษัทนำเที่ยว ควรเลือกบริษัทนำเที่ยวประเภทมุ่งผลกำไร แต่พยายามจัดรูปแบบนำเที่ยวให้เกิดผลกระทบน้อย และจะบริจาคผลกำไรให้กับกิจกรรมอนุรักษ์ของท้องถิ่น

4. การร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งอาจเป็นลักษณะให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อาจจัดตั้งเป็นกลุ่ม หรือองค์กรบริหารของชาวบ้าน เพื่อกำหนด

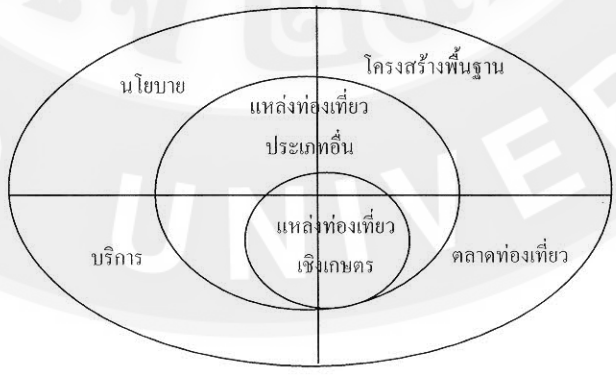
4.1 กิจกรรมประเภทการท่องเที่ยว

4.2 การบริการ อาหาร มัคคุเทศก์ การบริการต้อนรับให้ข้อมูล การแสดงโชว์ การจัดที่พักแบบ home stay การขายของที่ระลึก

4.3 ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของชุมชน

5. กำหนดแนวทางและวิธีการตรวจสอบผลกระทบของการท่องเที่ยวบนพื้นที่ และมีการกำหนดระดับความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของชุมชนอย่างเหมาะสม

อย่างไรก็ตามในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นมีความจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจถึงความหมายและองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทั้งนี้เนื่องจากในภาพรวมของการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะเป็นเพียงจุดท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะรวมถึงองค์ประกอบทุกส่วนที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยว ส่วนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนอกจากการจัดการส่วนผสมขององค์ประกอบให้ได้สัดส่วนและทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์แล้ว ยังต้องคำนึงถึงการจัดการหรือสร้างส่วนผสมของแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เข้าด้วยเพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวเกิดขึ้นอย่างครบวงจร ดังแสดงในภาพ 3

ภาพ 3 แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างเป็นระบบ

ที่มา: นำชัย ทนุผล (2540: 7)

รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

1. แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในแหล่งท่องเที่ยวหลัก

เป็นแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวประกอบในแหล่ง ท่องเที่ยวหลัก ใช้สำหรับการท่องเที่ยวช่วงสั้นๆ โดยวางเป้าหมายการตลาดดึงนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวหลัก เช่น แหล่งท่องเที่ยวหาดใหญ่ ภูเก็ต หัวหิน กรุงเทพฯ เชียงใหม่ เป็นต้น

ในกรณีนี้แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรไม่จำเป็นต้องมีศักยภาพสูงหรือมีขนาดใหญ่ แต่เนื่องจากตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสมมาก คือตลาดเกษตรกร ส่วนประเภทอื่นจัดให้เป็นการท่องเที่ยวช่วงสั้นๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจุดหมายหลักมีความพึงพอใจกับการท่องเที่ยวมากขึ้น

2. ย่านเกษตรหรือพื้นที่เกษตร

เป็นแบบการจัดการที่ต้องการสร้างชื่อเสียงและเป็นจุดหมายการเดินทาง เนื่องจากพื้นที่เกษตรมีขนาดใหญ่และเป็นการเกษตรที่ดึงดูดความสนใจสูง เช่น พื้นที่หมู่บ้านคลองมหาสวัสดิ์ แหล่งผลิตนม แหล่งผลิตส้ม เป็นต้น ในการจัดการรูปแบบนี้จะมีตลาดเฉพาะ และนักท่องเที่ยวประเภทนี้ต้องการทัศนศึกษา กระบวนการผลิตทางการเกษตร และวิถีชีวิตชุมชน

3. จุดเชื่อมโยง/เส้นทางผ่าน

เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีศักยภาพ เป็นจุดท่องเที่ยว และที่ตั้งกระจายทั่วไป ซึ่งอาจจะไม่สามารถดำเนินการจัดการให้เป็นแหล่งเป้าหมายการเดินทาง จึงกำหนดเป็นแหล่งท่องเที่ยวในโครงข่ายการท่องเที่ยว ซึ่งอาจจะเป็นตลาดเกษตรกร หรือแหล่งผลิตทางการเกษตรที่มีความน่าสนใจก็ได้ ในการจัดการให้เป็นจุดท่องเที่ยวเพื่อการสร้างชื่อเสียงสินค้าเกษตร การขายผลผลิต หรือจัดเป็นที่พัก ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม โดยดึงตลาดที่เดินทางท่องเที่ยวผ่าน

4. แหล่งเฉพาะ

เป็นกรณีที่แหล่งเกษตรจัดเป็นจุดหรือพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะและมีความดึงดูดใจสูง เช่น การเกษตรที่เป็นปรากฏการณ์ทางการเกษตร หรือแหล่งผลิตเกษตรที่หายาก เช่น แหล่งผลิตไวน์ ในการจัดการสามารถกำหนดให้เป็นเป้าหมายในการเดินทาง หรือเป็นแหล่งท่องเที่ยวประกอบที่สำคัญในโครงข่ายการท่องเที่ยว

ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

1. แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทชุมชนหรือหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ดำเนินการในลักษณะเป็นการดำเนินการร่วมกันของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้าน มีทั้งประเภทที่พักค้างในหมู่บ้าน หรือประเภทระยะสั้น (1 วัน) ซึ่งในแต่ละจุดจะมีลักษณะเด่นเป็นการเฉพาะเจาะจง เช่น หมู่บ้านทำนา หมู่บ้านผลไม้ หมู่บ้านไม้ดอกไม้ประดับ หมู่บ้านเลี้ยงผึ้ง เป็นต้น ซึ่งนอกจากจะมีกิจกรรมเด่นแล้ว ยังมีกิจกรรมอื่นๆ ที่น่าสนใจประกอบในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวด้วย ในหมู่บ้านท่องเที่ยวจะแบ่งเขตเพื่อให้เหมาะสมและง่ายต่อการจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเป็นส่วนๆ ดังนี้

บริเวณที่เป็นจุดหรือศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (visiting center) เป็นจุดแรกที่นักท่องเที่ยวจะแวะพักก่อนที่จะเที่ยวชมสถานที่หรือร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น ลานจอดรถที่นักท่องเที่ยวแวะรับประทานอาหารและเครื่องดื่ม ที่จำหน่ายสินค้าแปรรูป สินค้าสด เครื่องดื่ม สถานที่แสดงเกี่ยวกับการเกษตร แสดงวัฒนธรรมพื้นบ้านเกษตร แปลงรวบรวมพันธุ์พืชที่น่าสนใจ

ส่วนที่เป็นพื้นที่การเกษตรของเกษตรกรในหมู่บ้าน เกษตรกรในหมู่บ้านจะเป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกร โดยเกษตรกรเหล่านี้จะได้รับคำแนะนำให้ความรู้เกี่ยวกับการเกษตรเป็นอย่างดี สามารถให้นักท่องเที่ยวเข้าชมหรือร่วมกิจกรรมในพื้นที่ของเกษตรกรแต่ละรายได้ ผลผลิตจากไร่นาของเกษตรกรเหล่านี้จะนำไปรวมจำหน่ายที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ซึ่งมีเกษตรกรในหมู่บ้านบางส่วนทำงานอยู่ ณ จุดบริการนักท่องเที่ยว โดยเกษตรกรเหล่านี้จะได้รับค่าตอบแทนตามข้อตกลงของกลุ่ม ตามเป้าหมายของโครงการ และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จะเป็นหน่วยงานหลักที่เข้าไปพัฒนาและจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเหล่านี้

2. แหล่งท่องเที่ยวเกษตรประเภทเฉพาะรายบุคคลหรือรายกิจกรรม

เป็นจุดท่องเที่ยวเกษตรที่เป็นสวนหรือไร่ของเกษตรกรรายใดรายหนึ่งโดยเฉพาะส่วนใหญ่จะเป็นสวนเกษตรที่มีความก้าวหน้าในการปลูกพืชเฉพาะอย่าง เช่น สวนผลไม้ สวนไม้ดอกต่างๆ สวนผักต่างๆ สวนเกษตรผสมผสาน เป็นต้น จุดท่องเที่ยวในลักษณะนี้ทางกรมส่งเสริมการเกษตรจะเข้าไปช่วยสนับสนุนด้านเทคโนโลยี และการจัดการให้ดีขึ้น ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่และวิธีการต้อนรับนักท่องเที่ยว ช่วยเหลือเกี่ยวกับร้านวางจำหน่ายสินค้าแปรรูปและผลผลิตทางการเกษตร หรือสินค้าหัตถกรรมของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มาจัดวางและจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว เป็นการช่วยส่งเสริมสินค้าจากกลุ่มแม่บ้านอีกทางหนึ่งด้วย

3. แหล่งท่องเที่ยวประเภทเทศกาล หรือปรากฏการณ์

เป็นลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวเกษตรที่มีการจัดงานเทศกาล หรืองานมหกรรมทางด้านการเกษตรที่น่าสนใจ เช่น งานวันทุเรียนโลก เทศกาลลิ้นจี่ เทศกาลหม่อนไหม เป็นต้น

หรือเป็นปรากฏการณ์ทางการเกษตรที่น่าสนใจในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง เช่น ทุ่งดอกทานตะวัน ทุ่งดอกกระเจียว เป็นต้น จุดท่องเที่ยวดังกล่าวนี้ จะมีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจไปชมกันเป็นจำนวนมาก

ลักษณะและรูปแบบของกิจกรรมที่จะให้บริการนักท่องเที่ยว

ในแหล่งท่องเที่ยวเกษตรแต่ละแห่งจะมีกิจกรรมที่จะให้บริการนักท่องเที่ยวหลากหลายกิจกรรมแล้วแต่สภาพของจุดท่องเที่ยวเกษตรแต่ละแห่ง

1. ประเภทการแสดงสินค้า หรือสาธิต

1.1 แปลงสาธิตพันธุ์พืชสวยงาม และหลากหลาย เช่น กล้วยไม้ ดอกไม้ พืชผัก และผลไม้ในท้องถิ่น และจากต่างประเทศที่น่าตื่นตาตื่นใจ

1.2 แปลงรวบรวมพันธุ์พืชชนิดต่างๆ เช่น พันธุ์กล้วย พันธุ์พริก พันธุ์มะเขือ เป็นการรวมพันธุ์จากแหล่งต่างๆ ทั่วโลก

1.3 การแสดงขั้นตอนการปฏิบัติต่างๆ ทางด้านการเกษตร เช่น การปลูกดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวผลผลิต การปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว การบรรจุภัณฑ์ การแปรรูปผลผลิต การเลี้ยงไหม การเลี้ยงผึ้ง กรเลี้ยงครั่ง เป็นต้น

1.4 การแสดงประเพณี วัฒนธรรม ด้านการเกษตรในอดีตที่ผ่านมา เช่น การตกกล้า การไถนา การดำนา การเก็บเกี่ยว การซ้อมข้าว หรือตำข้าว การเก็บเกี่ยวพืชผลและแปรรูป การแสดงงานฝีมือ หรือหัตถกรรมต่างๆ

1.5 การแสดงอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องไม้ และวิถีทางการเกษตรไทยในอดีต

2. ประเภทให้นักท่องเที่ยวร่วมทำกิจกรรมระยะสั้น

2.1 การเข้าชมสวนเกษตรเช่น สวนดอกไม้ สวนพืชผัก สวนสมุนไพร สวนผลไม้ โดยนักท่องเที่ยวอาจเก็บผลผลิตรับประทานเองจากต้นในสวน หรือการซื้อผลผลิตโดยเลือกเก็บเองได้ มีทั้งความสวยงามที่แปลกตา และบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติ

2.2 ทำกิจกรรมพื้นบ้านระยะสั้นร่วมกับชาวบ้าน เช่น ขี่ควาย นั่งเกวียนไถนา กรีดยาง ยกยอ พายเรือ ทอดแห เป็นต้น

3. ประเภทให้นักท่องเที่ยวพักแรมในหมู่บ้าน

นักท่องเที่ยวพักแรมในหมู่บ้านเพื่อศึกษาและสัมผัสการใช้ชีวิตของชาวชนบทเกษตร โดยให้นักท่องเที่ยวได้รับบริการที่อบอุ่น ปลอดภัย สะดวก และสะอาด

4. ประเภทการอบรมให้ความรู้การเกษตรแผนใหม่และความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน

4.1 ฝึกหัดปฏิบัติเกี่ยวกับการทำการเกษตรสมัยใหม่ เช่น การปลูกและดูแลรักษาพืช การแปรรูป และการเก็บรักษาผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น ซึ่งอาจจะมีการมอบประกาศนียบัตรให้

4.2 ฝึกหัดปฏิบัติเพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาของชาวบ้านในหมู่บ้านชนบท เช่น ศึกษาแมลงที่เป็นประโยชน์ พืชผักพื้นเมืองที่กินได้ การเก็บเห็ดในป่า การทำข้าวเม่า การทำขนมจีน การทำน้ำตาลจากมะพร้าวและตาลโตนด การเกี่ยวข้าว การนวดแผนโบราณ การอบสมุนไพร และการเผาข้าวหลาม เป็นต้น

5. ประเภทการจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์เกษตร

5.1 สินค้าอาหารแปรรูปที่หลากหลายของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

5.2 สินค้าหัตถกรรมพื้นเมืองของเกษตรกร

5.3 ของใช้และของที่ระลึกต่างๆ

5.4 ผักสด ผลไม้สด ดอกไม้สด

5.5 ต้นพันธุ์พืช เมล็ดพันธุ์ที่น่าสนใจให้นักท่องเที่ยวซื้อไปปลูกเอง

5.6 อาหารที่ผลิตและเตรียมในพื้นที่แบบง่ายๆ แต่สะอาด เช่น ข้าวโพดต้ม ข้าวโพดคั่ว ถั่วต้ม มันต้ม อ้อยขวั้น ผลไม้สด อาหารสำเร็จรูปหรือกล่อง น้ำผัก น้ำผลไม้ต่างๆ เป็นต้น

6. ประเภทการให้ลู่ทางด้านธุรกิจเกษตร

ในช่วงที่ธุรกิจอื่นๆ ประสบปัญหาเนื่องจากเศรษฐกิจตกต่ำ เช่นในปัจจุบันนี้จะมีนักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งเดินทางมาเพื่อหาลู่ทางในการทำธุรกิจต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เนื่องจากเป็นธุรกิจที่ให้ผลตอบแทนรวดเร็วและเป็นธุรกิจที่ยังก้าวหน้าไปได้ เพื่อให้นักท่องเที่ยวธุรกิจเกษตรได้สัมผัสพบเห็นดูกิจกรรมของเกษตรกรแล้ว อาจจะเกิดแนวคิดในการทำธุรกิจโดยร่วมทุนกับเกษตรกร เช่น ร่วมกับเกษตรกรทำการผลิตเพื่อแปรรูป เพื่อส่งออก และจำหน่ายภายในประเทศ หรือร่วมกันผลิตและจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมต่างๆ การท่องเที่ยวในลักษณะนี้นอกจากจะเอื้อประโยชน์อย่างสูงให้กับเกษตรกรแล้วยังเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยเหลือภาคเอกชนจากธุรกิจอื่นที่ได้รับผลกระทบจากสภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน ดังนั้น จึงต้องมีการจัดการให้เกษตรกรมีการเตรียมข้อมูล และรายละเอียดเชิงธุรกิจเพื่อการนี้ด้วย

แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

ความหมายของการมีส่วนร่วม

Erwin (1976: 138) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนคือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้ความชำนาญ ร่วมกับการใช้วิทยากรที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา (2542: 226) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการเปิดโอกาสให้แก่สมาชิกของชุมชนท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมกันในการเข้าร่วมรับ ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามาร่วมในฐานะเจ้าหน้าที่หรือนักวางแผน มีการเรียนรู้ร่วมกันและเข้าร่วมประชุมตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ต้องฝึกฟังความคิดเห็นปัญหาและความต้องการของชุมชนท้องถิ่นด้วย เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทในการวางแผนกำกับดูแล ควบคุมการท่องเที่ยวให้มากขึ้น อันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ เกิดความรัก ความหวงแหน และสร้างจิตสำนึกในการดูแลปกป้องรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน จึงต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทุกขั้นตอน เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่น ทำให้ชุมชนท้องถิ่นขยายตัวอย่างรวดเร็ว และก่อผลกระทบโดยตรงต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งด้านผลบวกและผลลบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นอาจเป็น 4 ด้าน คือ 1) ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจ 2) ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านสังคม 3) ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านวัฒนธรรม และ 4) ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อม

สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ และทบวงมหาวิทยาลัย (2546: 114) ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายพัฒนาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากบริการ รวมทั้งมีส่วนในการควบคุมประเมินผลโครงการต่างๆ ของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่ามี 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การ

วางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

2. การมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชน หรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชนอันจะก่อให้เกิดกระบวนการและ โครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนและได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา 2) การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐมาเป็นการพัฒนาที่ประชาชน มีบทบาทหลักโดยการกระจายอำนาจในการวางแผน จากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527: 183)ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุ จุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546: 4) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจหรือเคยมาเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมี อิสรภาพ เสมอภาค มิใช่มีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วมด้วยอย่างแท้จริงยิ่งขึ้นและการเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ

ชิต นิลพานิช และกุลธน ธนาพงศธร (2532: 350) ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วม ของประชาชนในการพัฒนาชนบท หมายถึง การที่ประชาชนทั้งในเมืองและชนบทได้เข้ามีส่วนร่วมหรือเข้ามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาชนบทขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือทุกขั้นตอนแล้วแต่เหตุการณ์จะเอื้ออำนวย

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2531: 10) ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในทุกขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมี ส่วนร่วมในอำนาจการตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนเข้าร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ ผู้มีส่วนได้เสียต้องการที่สุดนั้น จักได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มาก ขึ้นว่าสิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการที่แท้จริงและมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอหน้ากัน

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการ ตั้งแต่ขั้นตอนเริ่มต้น ได้แก่ การวางแผนการดำเนินงาน การตัดสินใจให้เป็นไปตามความต้องการ ตลอดจนการติดตามประเมินผล การแบ่งปันผลประโยชน์ โดยประโยชน์ที่เกิดขึ้นจะกลับคืนสู่ชุมชนโดยตรง

ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมหรือความร่วมมือในการพัฒนา เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต โดยการร่วมกันวางแผน ตรวจสอบ และแก้ปัญหาร่วมกัน คือการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน สมศักดิ์ ภักดีเสนานฤนาถ (2547: 19) กล่าวว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ องค์กรประชาชน สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และประชาชน ทั้งนี้ในการทำงานร่วมกัน ต้องดำเนินการด้วยความรัก ความเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยที่สนับสนุนการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ พจนารถ กรึงไกร (2545 : 66-71) กล่าวว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชน เพศ มีผลต่อการมีส่วนร่วมด้านการวางแนวทางจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพศหญิงจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมากกว่าเพศชาย ผู้ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม มักร่วมดำเนินการ ประสานงาน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล

ชูเกียรติ ภัยลี้ (2536: 19-21) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม โดยแบ่งเป็น 3 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยส่วนบุคคล
2. ปัจจัยทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ
3. ปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสาร

ทั้งนี้ นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2537: 183) ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์ นอกจากนี้ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือ หรือมีเกียรติยศ ตำแหน่ง ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะมีส่วนร่วมอยู่ด้วย ทั้งๆ ที่ยังไม่มีความศรัทธาหรือความเต็มใจที่จะกระทำ เช่น ผู้ใหญ่ออกปากขอแรง ผู้น้อยก็ยอม ตลอดจนอำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่างๆ เช่นบีบบังคับให้ทำงาน เป็นต้น

จากที่กล่าวมาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมมีอยู่ด้วยกันหลายประการ คือ ลักษณะส่วนบุคคลต่างๆ เช่น อายุ เพศ การศึกษา และปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ การปฏิบัติตนตามความเชื่อพื้นฐาน การบีบบังคับ โอกาส หรือความสนใจ และการตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงชุมชนไป

ในทิศทางที่พึงปรารถนา ทั้งนี้ การตัดสินใจร่วมกันต้องต้องมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำการที่สนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นๆ

ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

นำชัย ทนุผล (2529: 118-119) ได้เสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอนคือ

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการระบุปัญหาและสาเหตุของปัญหา ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าประชาชนไม่มีบทบาทในการระบุปัญหาและความต้องการของเขาแล้วโครงการต่างๆ ที่วางออกมาก็จะไร้ประโยชน์ เพราะโครงการที่วางออกมามิได้ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชน อีกทั้งประชาชนจะมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมและการดำเนินกิจกรรมก็จะไม่ประสบความสำเร็จบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการระบุปัญหา วิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเอง โครงการที่วางไว้ก็จะสามารถดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายโดยง่ายเพราะประชาชนจะเกิดความรู้สึกที่เป็นเจ้าของโครงการ ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาให้พวกเขาเอง

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เมื่อประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมเข้ามามีบทบาทในการระบุปัญหาแล้ว ขั้นต่อไปคือ การร่วมกันวางแผนโครงการดำเนินกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาของพวกเขาด้วยตัวของเขาเอง แต่อย่างไรก็ตามนักพัฒนาหรือผู้มีความรู้ในการวางแผนควรมีส่วนเข้าไปร่วมในการวางแผนด้วย เพื่อคอยให้คำแนะนำประชาชนในการวางแผนกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหา แต่มิใช่นักพัฒนาเหล่านี้จะไปเป็นผู้วางแผนกำหนดแนวทางแก้ปัญหาเสียเอง เพราะผลเสียที่จะติดตามมาก็คือ ประชาชนจะไม่สามารถดำเนินการช่วยตัวเองได้ในโอกาสต่อๆ ไป การที่ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแรงร่วมใจในการตัดสินใจหาแนวทางแก้ไขปัญหาและแนวทางดำเนินกิจกรรมนี้ จะมีผลทำให้พวกเขาเหล่านี้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ (sense of belonging) กิจกรรมนั้นและจะนำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจกันดำเนินกิจกรรมที่วางไว้

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน ดังที่กล่าวมาแล้วว่าเมื่อประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมแล้ว ผลที่ตามมาก็คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมที่วางไว้ นอกจากนั้นแล้วนักพัฒนาควรจะกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนในรูปของทรัพยากรธรรมชาติที่ ประชาชนในชุมชนที่อยู่ตามกำลังความสามารถของประชาชน แทนที่จะใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยภายนอกของชุมชนเสียทั้งหมด การดำเนินกิจกรรมร่วมกันนั้นจะเป็นการเสริมสร้างให้ประชาชนรู้จักการทำงานร่วมกัน

4. การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผล การมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นนี้จะทำให้ประชาชนได้มีการประเมินว่า ผลงานที่ตัวเองดำเนินไปนั้น ได้รับผลดีหรือได้รับผลประโยชน์มากน้อยเพียงไร และอุปสรรคต่างๆ ที่ได้รับจากการดำเนินงานนั้น การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลนี้ จะทำให้ประชาชนรู้แจ้งเห็นจริงว่า กิจกรรมที่พวกเขาทำไปนั้น ดีหรือไม่ดีอย่างไร ซึ่งพวกเขาจะนำไปใช้วางแนวทางแก้ไขในโอกาสต่อๆ ไปได้

โกวิทย์ พวงงาม (2545: 8) ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชนในการพัฒนาควรจะมี 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือ ถ้าหากชาวชนบทยังไม่สามารถทราบถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาในท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดีแล้ว การดำเนินงานต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นย่อมไร้ประโยชน์ เพราะชาวชนบทจะไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินงานเหล่านั้น

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงานเป็น ขั้นตอนที่จะช่วยให้ชาวชนบทรู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการ นำเอาปัจจัย ข่าวสารข้อมูลต่างๆมาใช้ในการวางแผน

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน แม้ชาวชนบทส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจน แต่ก็มีแรงงานของตนที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงานจะทำให้ชาวชนบทสามารถคิดต้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตนเองทำให้ได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงานและประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้วชาวชนบทย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างใด การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไป จึงอาจจะประสบความยากลำบาก

นอกจากนี้สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย (2545: 116) ยังได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการพัฒนา 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจนกำหนดความต้องการของชุมชนและมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ

2. ขั้นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้

3. ขั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงานประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

4. ขั้นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

5. ขั้นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

ระดับของการมีส่วนร่วม

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546: 17) ได้กล่าวถึงระดับของการมีส่วนร่วมตามหลักการทั่วไปว่าแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ

1. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูล ของตน/ครอบครัว/ชุมชนของตน
2. การมีส่วนร่วมรับข้อมูลข่าวสาร
3. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ โดยเฉพาะในโครงการที่ตนมีส่วนได้เสีย โดย แบ่งเป็น 3 กรณีแล้วแต่กิจกรรมในตนอยู่ในขั้นตอนใดต่อไปนี้
   3.1 ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจน้อยกว่าเจ้าของโครงการ
   3.2 ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจเท่ากับเจ้าของโครงการ
   3.3 ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจมากกว่าเจ้าของโครงการ
4. การส่วนร่วมทำ คือร่วมในขั้นตอนการดำเนินงานทั้งหมด
5. การมีส่วนร่วมสนับสนุน คืออาจไม่มีโอกาสร่วมทำ แต่มีส่วนร่วมช่วยเหลือในด้านอื่นๆ

นอกจากนี้ยังได้มีการแบ่งระดับของการมีส่วนร่วมเป็นระดับของการมีส่วนร่วมตามแนวทางพัฒนาชุมชน เป็นการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยได้ แบ่งไว้ดังนี้

1. ร่วมค้นหาปัญหาของตนให้เห็นว่าสิ่งใดที่เป็นปัญหารากเหง้าของปัญหา
2. ร่วมค้นหาสิ่งที่จำเป็นของตนในปัจจุบันคืออะไร
   2.1 ร่วมคิดช่วยตนเองในการจัดสำดับปัญหา เพื่อจะแก้ไขสิ่งใดก่อนหลัง
   2.2 วางแผนแก้ไขปัญหาเป็นเรื่อง ๆ

2.3 ร่วมระดมความคิด ถึงทางเลือกต่าง ๆ และเลือกทางเลือกที่เหมาะสมเพื่อแก้ไขปัญหาที่วางแผนนั้น

2.4 ร่วมพัฒนาเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้

2.5 ร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหานั้น ๆ

2.6 ร่วมติดตามการดำเนินงานและประเมินผลการดำเนินงาน

2.7 ร่วมรับผลประโยชน์/หรือร่วมเสียผลประโยชน์จากการดำเนินงาน

แนวคิดเกี่ยวกับเทคนิคที่นำมาใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

กระบวนการ Appreciation-Influence-Control (A-I-C)

จตุพร วิศิษฏ์โชติอังกูร (2548: 6-7) กล่าวว่า กระบวนการ A-I-C เป็นเทคนิคการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ที่การระดมสมองทำให้เกิดความเข้าใจสภาพปัญหา/ขีดจำกัด ความต้องการ/และศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่างๆ งานที่ได้จากการประชุมมาจากความคิดของทุกคน

A-Appreciation คือ การยอมรับชื่นชม ความคิดเห็นความรู้สึกของเพื่อนสมาชิกในกลุ่มด้วยความเข้าใจในประสบการณ์ สภาพ และขีดจำกัดของเพื่อนสมาชิกแต่ละคน จึงไม่รู้สึกต่อต้านหรือวิจารณ์เชิงลบในความคิดเห็นของเพื่อนสมาชิก ทุกคนในกลุ่มมีโอกาสที่จะให้ข้อมูลข้อเท็จจริง เหตุผล ความรู้สึก และการแสดงออกตามที่เป็นจริง เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน มีความรู้สึกที่ดีมีเมตตาต่อกัน เกิดพลังร่วมกันและความรู้สึกเป็นเครือข่าย เป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

I-Influence คือ การใช้ประสบการณ์ หรือความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของแต่ละคนที่มีอยู่ มาช่วยกันกำหนดวิธีการ/ยุทธศาสตร์เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์/อุดมการณ์ร่วมกัน สมาชิกในกลุ่มจะมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน มีการถกเถียงด้วยเหตุผลทั้งในประเด็นที่เห็นด้วยและขัดแย้งจนได้วิธีการที่กลุ่มเห็นร่วมกัน

C-Control คือ การนำยุทธศาสตร์ หรือวิธีสำคัญ มากำหนดแผนปฏิบัติการโดยละเอียด สมาชิกจะเลือกว่าตนเองสามารถรับผิดชอบในเรื่องใดด้วยความสมัครใจ ทำให้เกิดพันธะสัญญาข้อผูกพัน (commitment) แก่ตนเองเพื่อควบคุมตน (control) ให้ปฏิบัติจนบรรลุผลตามเป้าหมายร่วมของกลุ่ม

เทคนิค/วิธีการ

กระบวนการ A-I-C จะใช้การวาดภาพเพื่อเป็นการสะท้อนประสบการณ์ในอดีต / สภาพปัจจุบันกับจินตนาการถึงความมุ่งหวังในอนาคตของสมาชิกทุกคน โดยให้แต่ละคนวาดภาพของตนก่อน นำภาพของทุกคนมาวางรวมกันบนกระดาษแผ่นใหญ่ แล้วจึงต่อเติมรวมภาพของแต่ละคนให้กลมกลืนเป็นภาพใหญ่ของกลุ่มเพียงภาพเดียว การวาดภาพเป็นการกระตุ้นให้สมาชิกสะท้อนสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจออกมาอย่างแท้จริงบางเรื่องราวที่ไม่สะดวกใจที่จะพูดโดยเปิดเผยก็สามารถสะท้อนออกมาเป็นรูปภาพหรือสัญลักษณ์รูปทรง หรือสี แทนการพูด เขียนหนังสือ เปิดโอกาสให้ผู้อื่นสามารถซักถาม ข้อมูลความหมายจากภาพได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง ใช้เป็นสื่อกระตุ้นให้สมาชิกที่ไม่ค่อยกล้าพูดได้ร่วมอธิบายความคิดหรือประสบการณ์ของตน การวาดภาพช่วยสร้างบรรยากาศความเป็นกันเอง การรวมภาพความคิดของแต่ละคนเป็นภาพรวมของกลุ่ม ทำได้ง่ายและเป็นรูปธรรมกว่าการพยายามรวมแนวคิดของแต่ละคนโดยการอภิปรายหรือการเขียน และเป็นสื่อถึงความรู้สึกเป็นเจ้าของภาพร่วมกันและการมีส่วนร่วมในการสร้างกรอบความคิดตามภาพของกลุ่ม

ประชาสรรณ์ แสนภักดี (2546-2547: ออนไลน์) กล่าวว่า ความสำคัญของกระบวนการ A-I-C การพัฒนาชุมชนที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน คือการเปิดโอกาสให้บุคคล และผู้แทนของกลุ่มองค์กร ต่างๆ ที่อยู่ใน ชุมชน ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม และรับผิดชอบในการกำหนดทิศทางในการพัฒนาชุมชน ร่วมตัดสินใจอนาคตของชุมชน ร่วมดำเนินกิจกรรมการพัฒนา และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น กระบวนการ A-I-C จะช่วยให้ชุมชนข้าไปมีส่วนร่วม ในการวางแผนและการตัดสินใจ ร่วมสร้างความเข้าใจในการดำเนินงาน สร้างการยอมรับ ความรับผิดชอบในฐานะสมาชิกของชุมชน เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และเกิดความภาคภูมิใจในผลงานที่ตนมีส่วนร่วม กระบวนการพัฒนาชุมชน จึงเกิดความต่อเนื่อง และก่อให้เกิดความสำเร็จสูง จากประสบการณ์ในการพัฒนามีข้อสรุปที่ได้จากการนำเอากระบวนการ ประชุมนี้มาใช้ ซึ่งพบว่า

1. กระบวนการ A-I-C ช่วยให้ประชาชนและกลุ่มองค์กรต่างๆ ทั้งในและนอกชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วม มีความ กระตือรือร้น ในการเข้าร่วมพัฒนาชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น

2. การวางแผนแบบมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้แทนกลุ่มต่างๆ ประชาชนโดยเฉพาะผู้รู้ กลุ่มคนจน ผู้ด้อย โอกาส ผู้หญิง และเยาวชน เข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด กำหนดแนวทางการพัฒนา และจัดสรรทรัพยากร การมีส่วนร่วม ในกิจกรรม และเสริมสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกันซึ่งเป็นการรวมพลังเชิงสร้างสรรค์

3. ประชาชน กลุ่มองค์กรต่างๆ มีความรู้สึกเป็นเจ้าของทั้งกิจกรรม โครงการ ผลของการพัฒนา และความเป็น เจ้าของชุมชนท้องถิ่น ทำให้เกิดความมีพลัง รู้ถึงศักยภาพในการพึ่งตนเอง

4. องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชนเรียนรู้ที่จะเข้าร่วมมือกันในการพัฒนาอย่างประสานสอดคล้อง

นับได้ว่ากระบวนการ A-I-C ช่วยให้เกิดการระดมแนวคิดที่สร้างสรรค์ มีส่วนร่วมและเสริมพลังของชุมชนท้องถิ่น ในการพัฒนา

กระบวนการ A-I-C เป็นการประชุมที่ก่อให้เกิดการทำงานร่วมกันเพื่อจัดทำแผนโดยเป็นวิธีการที่เปิดโอกาส ให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยน ความรู้ประสบการณ์ นำเสนอข้อมูลข่าวสารที่จะทำให้เกิดความเข้าใจ ถึงสภาพปัญหา ความต้องการข้อจำกัด และศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆ เป็นกระบวนการที่ช่วยให้มีการระดมพลัง สมองในการศึกษาวิเคราะห์พัฒนาทางเลือก เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนา เกิดการตัดสินใจร่วมกัน เกิดพลังของการสร้างสรรค์และรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น เพราะกระบวนการ A-I-C มีขั้นตอนสำคัญ คือ

1. ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation : A)

คือขั้นตอนการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ขั้นตอนนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน แสดงความ คิดเห็น รับฟังและหาข้อสรุปร่วมกันอย่างสร้างสรรค์เป็นประชาธิปไตย ยอมรับในความคิดของเพื่อนสมาชิก โดยใช้การ วาดรูปเป็นสื่อในการแสดงความคิดเห็น และแบ่งเป็น 2 ส่วน

A1: การวิเคราะห์สภาพการของหมู่บ้าน ชุมชน ตำบล ในปัจจุบัน

A2: การกำหนดอนาคตหรือวิสัยทัศน์ อันเป็นภาพพึงประสงค์ในการพัฒนาว่าต้องการอย่างไร

โดยการวาดภาพมีความสำคัญคือ

1.1 การวาดภาพจะช่วยให้ผู้เข้าร่วมประชุมสามารถสร้างจินตนาการ คิดวิเคราะห์ จนสรุปมาเป็นภาพ และช่วยให้ผู้ไม่ถนัด ในการเขียนสามารถสื่อสารได้

1.2 ช่วยกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมคิดและพูด เพื่ออธิบายภาพซึ่งตนเองวาด นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุม อื่นๆ ได้ซักถามข้อมูลจากภาพ เป็นการเปิดโอกาสให้มีการพูดคุย แลกเปลี่ยน และกระตุ้นให้คนที่ไม่ค่อยกล้าพูด ให้มีโอกาสนำเสนอ

1.3 การรวมภาพของแต่ละบุคคล เพื่อเป็นภาพรวมของกลุ่ม จะช่วยให้มีความง่าย ต่อการรวบรวมแนวคิดของผู้เข้าร่วม ประชุม และสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของภาพ (ความคิด) และส่วนร่วมในการสร้างภาพพึงประสงค์ของกลุ่ม

1.4 จะช่วยเสริมสร้างบรรยากาศการประชุมให้มีความสุข และเป็นกันเอง ในบางครั้งผู้เข้าร่วมประชุม มักมองว่าการ วาดภาพเป็นกิจกรรมสำหรับเด็ก ดังนั้นวิทยากรกระบวนการจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจ และนำเกมต่างๆ เกี่ยวกับการ วางแผน การละลายพฤติกรรมกลุ่ม หรือการวาดภาพเพื่อการแนะนำตนเอง หรือวาดภาพสิ่งที่ตนเองชอบ ไม่ชอบ มาใช้อุ่นเครื่องเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของผู้เข้าร่วมประชุม

2. ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence : I)

คือ ขั้นตอนการหาวิธีการและเสนอทางเลือกในการพัฒนา ตามที่ได้สร้างภาพพึงประสงค์ หรือที่ได้ช่วยกันกำหนด วิสัยทัศน์ (A2) เป็นขั้นตอนที่จะต้องช่วยกันหามาตรการ วิธีการและค้นหาเหตุผลเพื่อกำหนดทางเลือกในการพัฒนา กำหนดเป้าหมาย กำหนดกิจกรรม และจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม โครงการ โดยแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ

I1: การคิดเกี่ยวกับกิจกรรมโครงการที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ ตามภาพพึงประสงค์

I2: การจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม โครงการ โดย

2.1 กิจกรรม หรือโครงการที่หมู่บ้าน ชุมชน ท้องถิ่นทำเองได้เลย

2.2 กิจกรรมหรือโครงการที่บางส่วนต้องการความร่วมมือ หรือการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานที่ร่วมทำงานสนับสนุนอยู่

2.3 กิจกรรมที่หมู่บ้าน ชุมชน ตำบล ไม่สามารถดำเนินการได้เอง ต้องขอความร่วมมือ เช่น ดำเนินการจากแหล่งอื่น ทั้งภาครัฐและเอกชน

3. ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control : C)

คือยอมรับและทำงานร่วมกัน โดยนำเอาโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ มาสู่การปฏิบัติ และจัดกลุ่มผู้ดำเนินการ ซึ่งจะรับผิดชอบโครงการ โดยขั้นตอนกิจกรรมประกอบด้วย

C1: การแบ่งความรับผิดชอบ

C2: การตกลงใจในรายละเอียดของการดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติ นอกจากนี้ผลลัพธ์ที่ได้จากการประชุม คือ

3.1 รายชื่อกิจกรรม หรือโครงการที่กลุ่ม องค์กรชุมชนดำเนินการได้เองภายใต้ความรับผิดชอบ และเป็นแผนปฏิบัติการ ของหมู่บ้าน ชุมชน

3.2 กิจกรรม โครงการที่ชุมชน หรือองค์กรชุมชน เสนอขอรับการส่งเสริมสนับสนุนจากองค์กรปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐที่ทำงาน หรือสนับสนุนชุมชน

3.3 รายชื่อกิจกรรม โครงการที่ชาวบ้านต้องแสวงหาทรัพยากร และประสานงานความร่วมมือจากภาคีความร่วมมือต่างๆ ทั้งจากภาครัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น

ปัจจัยที่สำคัญที่จะช่วยให้การประชุม A-I-C ประสบความสำเร็จได้

1. การจัดประชุมกระบวนการ A-I-C นี้ "เน้นความเป็นกระบวนการ" จะดำเนินการข้ามขั้นตอนหรือสลับขั้นตอน ไม่ได้ เน้นการระดมความคิด และสร้างการยอมรับซึ่งกันและกัน ให้ความสำคัญกับการตัดสินใจ การกำหนดอนาคตร่วมกัน และเน้นการสร้างพลังความคิดวิเคราะห์ และเสนอทางเลือก ในการพัฒนาและพลังความรัก ความเอื้ออาทร การสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร อันเป็นพลังเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนา

2. การศึกษาและเตรียมชุมชน

2.1 การศึกษาชุมชนเพื่อให้เข้าใจสภาพของหมู่บ้าน ชุมชน หรือตำบล ความสัมพันธ์ของกลุ่มต่างๆ การทราบความสามารถ ศักยภาพของกลุ่ม สภาพการพึ่งตนเอง เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เพียงพอ เป็นข้อเท็จจริง ในการกำหนดอนาคตทางเลือก รวมทั้งกลวิธีที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหา และการประสานความร่วมมือ

2.2 การเตรียมชุมชนเพื่อทำให้กลุ่มต่างๆ ในชุมชน ประชาชนเข้าใจ และส่งผู้แทนที่มีอำนาจในการตัดสินใจของ กลุ่ม เข้าร่วมประชุม รวมทั้งมีการพิจารณาเพื่อกระจายโอกาสให้กลุ่มต่างๆ ในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วม เช่น กลุ่มสตรี เด็ก คนจน ผู้ประสบปัญหาต่างๆ เป็นต้น

3. วิทยากรกระบวนการที่เข้าใจขั้นตอนของกระบวนการ A-I-C มีประสบการณ์ความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องในการ ประชุม มีไหวพริบในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์ เฉพาะหน้า สามารถไกล่เกลี่ย หรือมีวิธีการในการจัดการกับความขัดแย้ง ที่เหมาะสมในกรณีที่อาจจะเกิดขึ้น โดยสามารถทำหน้าที่

3.1 เตรียมชุมชน เตรียมการประชุม ดำเนินการประชุม และสรุปผล

3.2 สร้างบรรยากาศในการประชุม เพื่อคลายความตรึงเครียดของผู้เข้าร่วมประชุม

3.3 ความคุมขั้นตอนและเวลาในการดำเนินการประชุมให้เป็นไปตามกระบวนการ

3.4 สรุปความเห็นที่แท้จริงของผู้เข้าร่วมประชุม โดยไม่สอดแทรกความเห็นหรือทัศนะของตนเองลงไป

3.5 ในกรณีที่มีข้อถกเถียงระหว่างผู้เข้าร่วมประชุม ซึ่งเกิดความต้องการปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง ผู้ดำเนินการประชุมต้องทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย และหาข้อยุติให้ได้

3.6 วิเคราะห์และสังเกตบรรยากาศในการประชุม สำหรับจำนวนผู้จัดการประชุมอาจมีเพียงคนเดียวก็ได้เป็นผู้นำ การประชุม ซึ่งจะมีข้อดี คือ กระบวนการประชุมเป็นเอกภาพมากกว่า แต่หากไม่มั่นใจในการดูแลบรรยากาศการประชุม น่าจะจัดคณะมาช่วยโดยแบ่งหน้าที่เป็น

3.6.1 ผู้จัดการประชุม ดูแลอำนวยความสะดวกทั่วไป ได้แก่ การลงทะเบียน อาหาร เครื่องดื่ม

3.6.2 ผู้นำการประชุม

3.6.3 ผู้จัดกิจกรรมเกมส์ สร้างบรรยากาศ เพื่อการละลายพฤติกรรม คลายเครียด และการนำเข้าสู่ขั้นตอนแต่ละ ขั้นตอน

3.6.4 ผู้เตรียมวัสดุอุปกรณ์ ทั้งนี้คณะฯ จะต้องทำความเข้าใจ ในขั้นตอนและวิธีการให้ตรงกัน สอดรับกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสืบค้นรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่า มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

วิไล บุญบรรจง (2543: 70) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่งทะเลเมืองระยอง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง โดยแบ่งประชากรกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยในท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่พักชายทะเลและร้านค้าบริเวณชายหาด ผลการศึกษาพบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่งทะเลเมืองระยอง โดยมีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม อันประกอบไปด้วยปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ซึ่งประกอบด้วยความตระหนักถึงปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว ความต้องการเกียรติยศ แรงจูงใจทางเศรษฐกิจ ตำแหน่งทางสังคม การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ การได้รับการชักจูงจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ผู้นำหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และการได้รับข่าวสารด้านการท่องเที่ยว ซึ่งสรุปได้ว่า เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง

สุนันทา จันทวรา (2545: 55-58) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหาดคูเดื่อ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมและศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหาดคูเดื่อ และแนวทางให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหาดคูเดื่อ ผลการวิจัยพบว่าประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหาดคูเดื่ออยู่ในระดับน้อย 5 ประเด็น ดังนี้ การค้นหาปัญหาและประเด็นปัญหา การวางแผน การร่วมปฏิบัติงาน การตัดสินใจ และการติดตามประเมินผล ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในภารพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว คือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ ทัศนคติต่อการท่องเที่ยว ประโยชน์ที่ได้รับ ความตระหนักถึงปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว และปัจจัยภายนอก ได้แก่ การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยว แรงจูงใจทางเศรษฐกิจ การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคเอกชน หรือผู้นำหมู่บ้าน

พิเชษฐ์ ไพบูลย์ศิริ (2544: 91) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ผลการศึกษา พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ อายุ อาชีพ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความเชื่อถือในตัวผู้นำชุมชน และการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม

สมพิศ ทองดีนอก (2552: 72) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของสมาชิกกลุ่มในอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษา พบว่าปัจจัยที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว คือ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้ ตำแหน่งในชุมชน การเป็นสมาชิกกลุ่ม การจัดกลุ่มองค์กรในชุมชน ความตระหนักถึงปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว ทัศนคติต่อการท่องเที่ยว การสนับสนุนทางสังคมและแรงจูงใจทางด้านเศรษฐกิจ

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในด้านต่างๆ มีปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ อายุและระยะเวลาที่อาศัยในชุมชนที่แตกต่างกัน อาชีพ ระดับการศึกษา โดยมีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ทั้งปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก อันได้แก่ แรงจูงใจทางเศรษฐกิจในเรื่องของการรับผลประโยชน์ การติดต่อสื่อสารทั้งในระดับมวลชนและการติดต่อสื่อสารภายในชุมชน การรวมตัวรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรม ผู้นำชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถ ตลอดจนประชาชนที่มีความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

สรุปกรอบแนวคิดการวิจัย

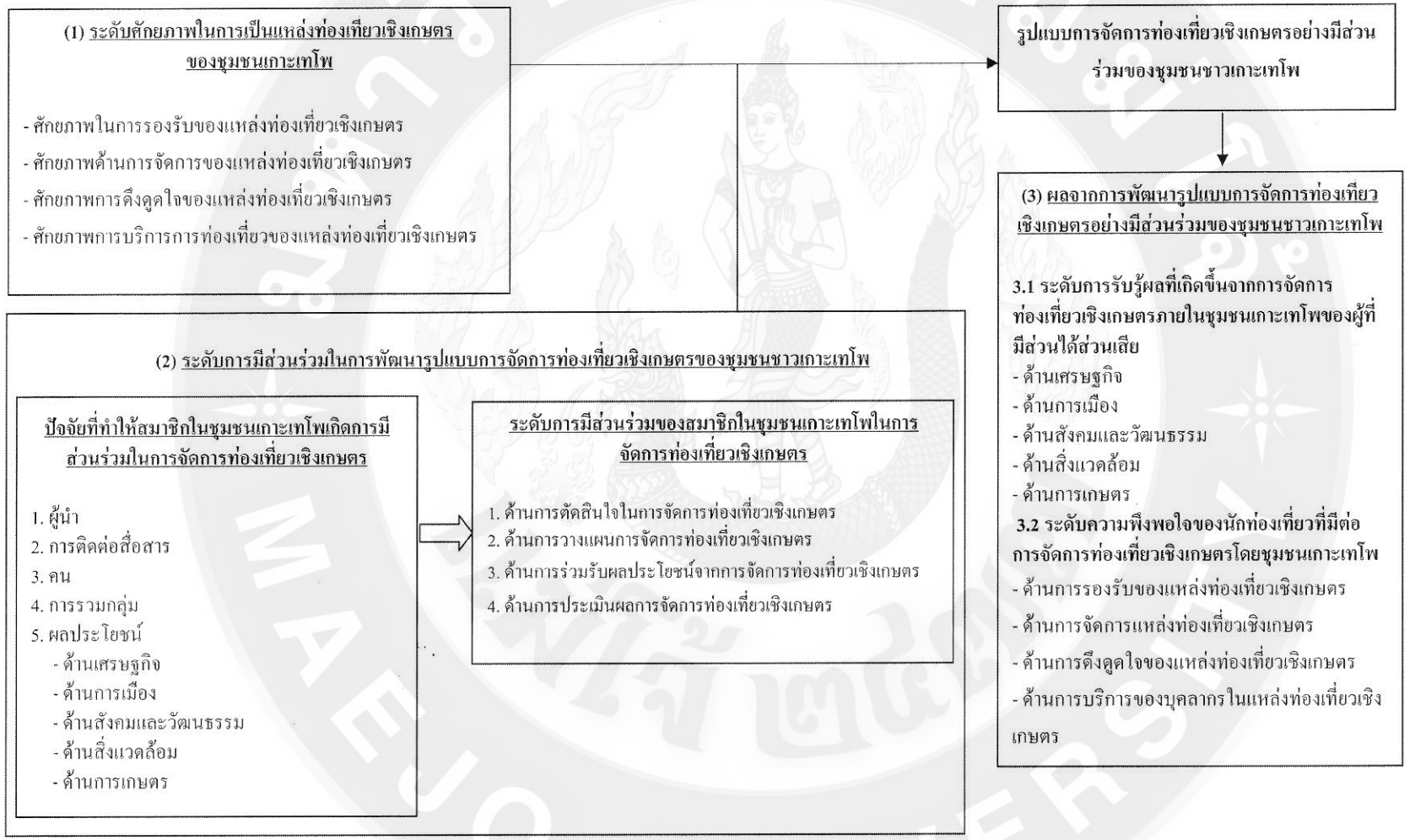
กระบวนการพัฒนาการดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยวโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน สิ่งที่สำคัญของกระบวนการนี้คือ คนในชุมชน ซึ่งถือเป็นเจ้าของพื้นที่ หากคนเหล่านี้ได้มีโอกาสเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางในการพัฒนา ได้มีส่วนร่วมในการวางแผน และกำหนดวิธีการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ย่อมก่อให้เกิดความเหมาะสมกับบริบทของชุมชน โดยที่เกิดความพึงพอใจกันทุกฝ่าย โดยเฉพาะในเรื่องของผลกระทบทางการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้น

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเกาะเทโพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้น เป็นการวิจัยที่เน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงมีขั้นตอนในกระบวนการของการมีส่วนร่วมทั้งหมด 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3) การมีส่วนร่วมในการร่วมรับผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งในขั้นตอนแรก ผู้วิจัยได้กำหนดให้คนในชุมชนเกาะเทโพเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการประเมินระดับศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมีองค์ประกอบทั้งหมด 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ศักยภาพในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 2) ศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3) ศักยภาพการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ 4) ศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร รวมตัวชี้วัดทั้งหมด 47 ตัวชี้วัด ซึ่งตัวชี้วัดเหล่านี้ผู้วิจัยได้ประยุกต์มาจากแบบประเมินมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ของกรมส่งเสริมการเกษตรร่วมกับสำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนชาวเกาะเทโพ ผู้วิจัยได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อันได้แก่ ผู้นำ การติดต่อสื่อสาร คน การรวมกลุ่ม และผลประโยชน์ ซึ่งชุมชนจะได้รับผลประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเกษตร โดยมีการดำเนินตามขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบไปด้วยขั้นตอนของการตัดสินใจในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การร่วมวางแผนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการร่วมประเมินผลของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และนำผลการดำเนินการในแต่ละขั้นตอนมาวิเคราะห์และกำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของชุมชนเกาะเทโพ

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ ผู้วิจัยประเมินจากระดับการรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนโดยประเมินจากผลประโยชน์ทั้ง 5 ด้าน ที่ชุมชนได้รับ ได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านการเมือง 3) ด้านสังคมและวัฒนธรรม 4) ด้านสิ่งแวดล้อม และ 5) ด้านการเกษตร และประเมินระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ ทั้ง 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ศักยภาพในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 2) ศักยภาพด้านฌารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3) ศักยภาพการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ 4) ศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งผลจากการประเมินนี้ สามารถนำมาพิจารณาได้ว่ารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพนั้น มีประสิทธิภาพและเป็นที่ต้องการของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องหรือไม่เพียงใด รวมถึงสามารถนำไปเป็นข้อมูลในการปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมและการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้เหมาะสมและเกิดผลกระทบน้อยที่สุด เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต่อไป

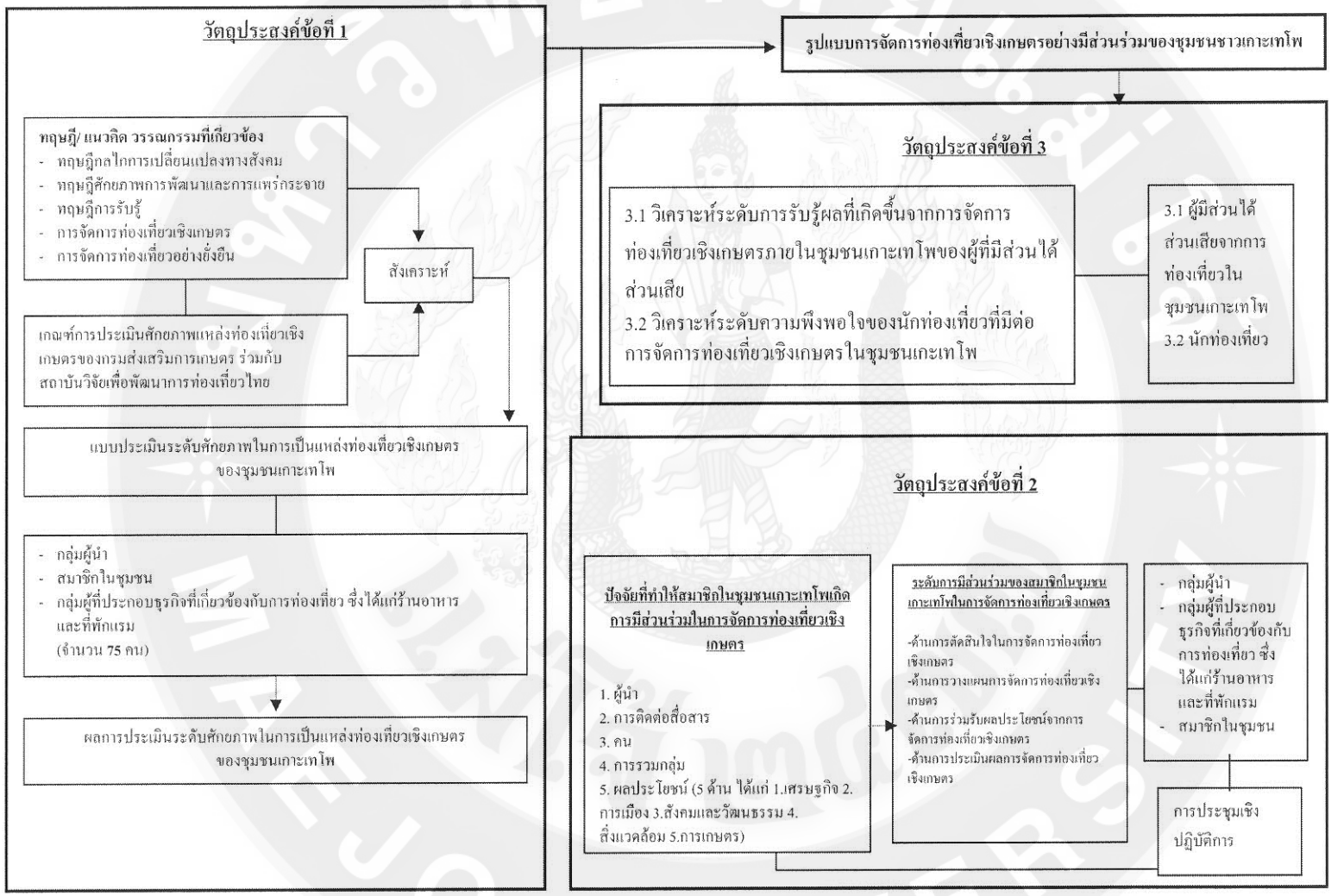
จากการตรวจเอกสารเกี่ยวกับแนวคิด และทฤษฎีต่างๆ ผู้วิจัยสามารถสรุปการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนชาวเกาะเทโพ ได้ตามกรอบแนวคิด ดังแสดงในภาพ 4

ภาพ 4 กรอบแนวคิดในการวิจัย (conceptual framework)

บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) และเป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา (research for development) ซึ่งมีการใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ผสมผสานกับวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) ซึ่งมีการกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยโดยจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้งหมด 3 ข้อ คือ 1) เพื่อประเมินศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ 2) เพื่อระบุระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนชาวเกาะเทโพ และ 3) เพื่อวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ ดังนั้นเพื่อให้การวิจัยครั้งนี้สามารถได้มาซึ่งคำตอบเชิงประจักษ์ในแต่ละวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยจึงกำหนดระเบียบวิธีวิจัยซึ่งสรุปเป็นกระบวนการตามกรอบการวิจัย ดังแสดงในภาพ 5

ภาพ 5 กรอบการวิจัย (research framework)

สถานที่ดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดสถานที่ดำเนินการวิจัยคือ พื้นที่ชุมชนเกาะเทโพ ตั้งอยู่ที่อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี ซึ่งประกอบไปด้วยตำบลเกาะเทโพ และเทศบาลตำบลหาดทนง ซึ่งจะใช้พื้นที่ดังกล่าวนี้ในการทำวิจัยศึกษาทั้ง 3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีเหตุผลในการเลือกพื้นที่ดังนี้

1. พื้นที่ชุมชนเกาะเทโพเป็นพื้นที่ที่มีการทำเกษตรกรรมถึงร้อยละ 80 ของพื้นที่ทั้งหมดและมีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นการทำพืชสวน พืชไร่ การประมงน้ำจืด การตีมีด การจักสาน และการผลิตผลิตภัณฑ์แปรรูปต่างๆจึงมีความเหมาะสมกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

2. คนในชุมชนเกาะเทโพมีความต้องการอย่างแท้จริงที่จะพัฒนาพื้นที่ของชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของชุมชน แต่ยังขาดความรู้ความเข้าใจ และขาดความช่วยเหลือจากนักวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นโอกาสอันดีของผู้วิจัยที่จะสนับสนุนและให้การช่วยเหลือโดยการทำวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีความเหมาะสมกับชุมชน

ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อประเมินศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากร รวมทั้งสิ้น 75 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน 1 คน ผู้นำกลุ่มต่างๆ จำนวน 5 คน สมาชิกกลุ่มจักสาน จำนวน 13 คน สมาชิกกลุ่มปลากระชัง จำนวน 16 คน สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์ปลาแปรรูป จำนวน 17 คน สมาชิกกลุ่มสวนผลไม้ จำนวน 11 คน และสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์จากเหล็กกล้า (หัตถกรรมการตีมีด) จำนวน 4 คน รวมถึงผู้ที่ประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งได้แก่ร้านอาหาร และที่พักแรม จำนวน 8 คน โดยมีรายชื่อดังแสดงในตารางที่ 1 เป็นผู้ประเมินศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามเกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของกรมส่งเสริมการเกษตรร่วมกับสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทย โดยไม่มีการสุ่มตัวอย่างเนื่องจากสมาชิกในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีจำนวนไม่มากจึงไม่เหมาะสมกับการสุ่มตัวอย่าง ซึ่ง นำชัย ทนุผล

(2540: 71) ระบุว่า หากงานวิจัยใดที่อยู่ในวิสัยที่จะศึกษาข้อมูลได้ทุกหน่วยก็ควรศึกษาจากประชากรทั้งหมดเพื่อความถูกต้องแม่นยำ

ตาราง 1 รายชื่อสมาชิกชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

รายชื่อ	ตำแหน่ง/กลุ่ม
1. นายสุเทพ หอมกระทุ่ม	กำนันตำบลเกาะเทโพ
2. นางเสน่ห์ จันทร์หนัก	ประธานกลุ่มจักสาน
3. นายพิภพ สุขสำราญ	ประธานกลุ่มปลากระชัง
4. นางวัฒนา คำศิลา	ประธานกลุ่มผลิตภัณฑ์ปลาแปรรูป
5. นายดำรง พุทธรักษา	ประธานกลุ่มสวนผลไม้
6. นายสุชาติ แจงทนง	ประธานกลุ่มหัตถกรรมจากเหล็กกล้า
7. นายวันชัย พันธุ์ฉนวน	สมาชิกกลุ่มจักสาน
8. นายพเยาว์ อินเอม	สมาชิกกลุ่มจักสาน
9. นายวินัย สุขพัฒน์	สมาชิกกลุ่มจักสาน
10. นายสุวิทย์ แก้ววิเชียร	สมาชิกกลุ่มจักสาน
11. นายเสมียน ช้างยัง	สมาชิกกลุ่มจักสาน
12. นางบุญเนียม ภู่เรือน	สมาชิกกลุ่มจักสาน
13. นางพรหม แป้นพัฒน์	สมาชิกกลุ่มจักสาน
14. นางลำพูน ช่อมะม่วง	สมาชิกกลุ่มจักสาน
15. นางนวลจันทร์ แก้วนิ่ม	สมาชิกกลุ่มจักสาน
16. นางสุนันท์ เส็งดี	สมาชิกกลุ่มจักสาน
17. นางสมหมาย ศรีครินทร์	สมาชิกกลุ่มจักสาน
18. นางวารี ชาญกระโทก	สมาชิกกลุ่มจักสาน
19. นางอุไร พรมรักษ์	สมาชิกกลุ่มจักสาน
20. นายบุญเลิศ ทองชาติ	สมาชิกกลุ่มปลากระชัง
21. นายสมศักดิ์ สุขคง	สมาชิกกลุ่มปลากระชัง
22. นายพงษ์ศักดิ์ แก้ววิเชียร	สมาชิกกลุ่มปลากระชัง
23. นายสุทัศน์ ฉิมพาลี	สมาชิกกลุ่มปลากระชัง

ตาราง 1 (ต่อ)

รายชื่อ	ตำแหน่ง/กลุ่ม
24. นายชื้น บุญลอย	สมาชิกกลุ่มปลากระชัง
25. นายนายชาตรี ทองไทย	สมาชิกกลุ่มปลากระชัง
26. นายพิน ศรีเจริญ	สมาชิกกลุ่มปลากระชัง
27. นายวิชัย คำแสง	สมาชิกกลุ่มปลากระชัง
28. นายล้ำ ศรีแจ่ม	สมาชิกกลุ่มปลากระชัง
29. นายสนอง ไวเชิงค้า	สมาชิกกลุ่มปลากระชัง
30. นายบรรเจิด ก้อนจ้าย	สมาชิกกลุ่มปลากระชัง
31. นายดำเนิน อาจธัญกรณ์	สมาชิกกลุ่มปลากระชัง
32. นายณรงค์ วงศ์ธัญการ	สมาชิกกลุ่มปลากระชัง
33. นายสมพร ภู่เงิน	สมาชิกกลุ่มปลากระชัง
34. นายนายธานินทร์ อัมพรดิษฐ์	สมาชิกกลุ่มปลากระชัง
35. นายวัฒนะ เต่าทอง	สมาชิกกลุ่มปลากระชัง
36. นางสาวนันทญา อ่อนทนงค์	สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์ปลาแปรรูป
37. นางสาวมรา เหล่ารอด	สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์ปลาแปรรูป
38. นางจุฑาพร จันทร์ลอย	สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์ปลาแปรรูป
39. นางสาวเอมอร บัวศรีแก้ว	สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์ปลาแปรรูป
40. นางนฤมล นัยเนตร	สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์ปลาแปรรูป
41. นางสมหมาย กล่ำสุด	สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์ปลาแปรรูป
42. นางรุ่งนภา ทองสวน	สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์ปลาแปรรูป
43. นางสาวสุวรรณ หมั่นมาก	สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์ปลาแปรรูป
44. นางศุภพัดตา แพรวงษ์	สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์ปลาแปรรูป
45. นางสาวลัชชา สุขสะอาด	สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์ปลาแปรรูป
46. นางนันทพร อารีภักดิ์	สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์ปลาแปรรูป
47. นางสาวธัญพร ชื่นสุวรรณ์	สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์ปลาแปรรูป
48. นางซ่อนกลิ่น คงเขียว	สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์ปลาแปรรูป
49. นางสำรวย ทรัพย์ประวัติ	สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์ปลาแปรรูป

ตาราง 1 (ต่อ)

รายชื่อ	ตำแหน่ง/กลุ่ม
50. นางสาวชวนชม สีดำ	สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์ปลาแปรรูป
51. นางอัมพร นิลศรี	สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์ปลาแปรรูป
52. นางศรีไพร คงสุข	สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์ปลาแปรรูป
53. นายมะระ สีดำ	สมาชิกกลุ่มสวนผลไม้
54. นายกฤษณะ คงดี	สมาชิกกลุ่มสวนผลไม้
55. นายเพทาย สุขเอี่ยม	สมาชิกกลุ่มสวนผลไม้
56. นายวสันต์ เข็มสุวรรณ	สมาชิกกลุ่มสวนผลไม้
57. นายแก้ว เทียบพร้อม	สมาชิกกลุ่มสวนผลไม้
58. นายสุธีร์ สุขเอี่ยม	สมาชิกกลุ่มสวนผลไม้
59. นางนภา จันทร์ขำ	สมาชิกกลุ่มสวนผลไม้
60. นางดาว บัวลำภู	สมาชิกกลุ่มสวนผลไม้
61. นางนภารัตน์ บัวศรีแก้ว	สมาชิกกลุ่มสวนผลไม้
62. นางสาวสำเนียง ศรีพรหม	สมาชิกกลุ่มสวนผลไม้
63. นางชมพูนุช บัวงาม	สมาชิกกลุ่มสวนผลไม้
64. นายสวัสดิ์ บุญเกตุ	สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมจากเหล็กกล้า
65. นายประดิษฐ์ รอดประเสริฐ	สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมจากเหล็กกล้า
66. นายประหยัด วรเวท	สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมจากเหล็กกล้า
67. นางสาววรปรียา ดวงจิตร	สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมจากเหล็กกล้า
68. จ.ส.อ. สมพงษ์ จันทร์โอ	ธุรกิจที่พักแรม
69. นายกฤตพล พรพิบูลย์	ธุรกิจที่พักแรม
70. นายบุญเลิศ ซังบิน	ธุรกิจที่พักแรม
71. นางราตรี โตว์สัจจา	ธุรกิจที่พักแรม
72. นายสุวัฒน์ มณีอินทร์	ธุรกิจร้านอาหาร
73. นางบุญเกื้อ มณีอินทร์	ธุรกิจร้านอาหาร
74. นางสำราญ พรหมรักษ์	ธุรกิจร้านอาหาร
75. นางวาสนา มนต์รังสี	ธุรกิจร้านอาหาร

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อระบุระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนชาวเกาะเทโพ

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว โดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการ และการติดตามประเมินผล เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และเกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมในชุมชนนั้นๆ นิสารัตน์ จุลวงศ์ (2553: 61) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวสามารถจำแนกตามลักษณะของการดำเนินงานที่สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) การมีส่วนร่วมระดับรายบุคคลรับผลประโยชน์โดยตรง เช่น สมาชิกในชุมชนให้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดรายได้จากการให้บริการดังกล่าว เช่น ที่พัก ร้านอาหาร และ 2) การมีส่วนร่วมระดับชุมชนรวมกลุ่มจัดระบบการบริการนักท่องเที่ยว โดยชุมชนร่วมกันจัดตั้งกลุ่มทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กำหนดมาตรการรองรับการท่องเที่ยว มีการจัดระบบให้บริการในกิจกรรมต่างๆ และชุมชนได้รับผลประโยชน์หรือรายได้จากการท่องเที่ยว เพื่อนำมาจัดสรรให้เกิดประโยชน์ในชุมชนต่อไป

ปัจจุบันชุมชนเกาะเทโพเป็นชุมชนที่มีลักษณะวิถีชีวิตการเป็นอยู่แบบชาวชนบทโดยทั่วไป มีการรวมกลุ่มเพื่อประกอบกิจกรรมหารายได้เสริมที่นอกเหนือจากการทำการเกษตร โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีมาดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น การจักสาน การตีมีด การเลี้ยงปลากระชัง รวมไปถึงการแปรรูปผลิตภัณฑ์ประเภทปลาต่างๆ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มสมาชิกที่ดำเนินกิจการเกี่ยวกับที่พักแรม ได้แก่ การจัดกลุ่มโฮมสเตย์ ซึ่งได้ผ่านการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย และได้ผ่านการตรวจประเมินเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ตามสภาพปัจจุบันของชุมชนเกาะเทโพ จะเห็นว่าสมาชิกในชุมชนมีการรวมกลุ่มประกอบกิจกรรมตามที่สมาชิกแต่ละคนมีความชำนาญและสนใจ แต่ยังไม่มีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยว มีเพียงสมาชิกชุมชนที่ประกอบธุรกิจที่พัก เป็นผู้แนะนำและพาเที่ยวชมกิจกรรมต่างๆ หากนักท่องเที่ยวสนใจ

ดังนั้น วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่สองจึงมุ่งระบุระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งการศึกษานี้ช่วยให้สมาชิกชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการท่องเที่ยวตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการ และการติดตามประเมินผล อันจะนำไปสู่การพัฒนาให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น

ประชากร คือ กลุ่มประชากรเดียวกันกับผู้ให้ข้อมูลในการประเมินศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ อันได้แก่ ผู้นำชุมชน 1 คน ผู้นำกลุ่มต่างๆ จำนวน 5 คน สมาชิกกลุ่มจักสาน จำนวน 13 คน สมาชิกกลุ่มปลากระชัง จำนวน 16 คน สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์ปลาแปรรูป จำนวน 17 คน สมาชิกกลุ่มสวนผลไม้ จำนวน 11 คน และสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์จากเหล็กกล้า (หัตถกรรมการตีมีด) จำนวน 4 คน รวมถึงผู้ที่ประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งได้แก่ร้านอาหาร และที่พักแรม จำนวน 8 คน รวมทั้งสิ้น 75 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลและเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เนื่องจากเป็นกลุ่มประชาชนที่มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่มีจำนวนไม่มากจึงไม่เหมาะสมกับการสุ่มตัวอย่าง ซึ่ง นำชัย ทนุผล (2540: 71) ระบุว่า หากงานวิจัยใดที่อยู่ในวิสัยที่จะศึกษาข้อมูลได้ทุกหน่วยก็ควรศึกษาจากประชากรทั้งหมดเพื่อความถูกต้องแม่นยำ

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ

การดำเนินการวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 นี้ มีเป้าหมายเพื่อทำการวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ โดยวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และการรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ ซึ่งผลการวิเคราะห์สามารถนำมาสรุปได้ว่ารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมนี้มีประสิทธิภาพในการดำเนินการสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนหรือไม่ และมีความพร้อมในการให้บริการนักท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใด อีกทั้งยังนำผลที่ได้มาเป็นแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้เกิดผลกระทบด้านลบน้อยที่สุด เพื่อเป็นการนำไปสู่ความยั่งยืนในพื้นที่ต่อไป

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวทุกคนที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเกาะเทโพ เนื่องจากระยะเวลาในการเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนกันยายน 2555 จนถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2556 นั้น ชุมชนเกาะเทโพอยู่ในช่วงฟื้นตัวหลังจากเผชิญกับมหาอุทกภัยครั้งใหญ่เมื่อปลายปี 2554 และเผชิญกับปัญหาอุทกภัยอีกครั้งในช่วงปลายปี 2555 ทำให้สภาพบ้านเรือนพังเสียหาย สภาพภูมิทัศน์โดยรอบรวมไปถึงเรือกสวนไร่นาต่างๆ ถูกทำลาย จึงมีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนน้อยมาก จึงไม่มีการสุ่มตัวอย่าง

สำหรับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตตำบลเกาะเทโพและเทศบาลตำบลหาดทนง โดยมีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 445 คน ซึ่งคำนวณจากสูตรของ Yamane (1973 อ้างใน ธีรวุฒิ เอกะกุล, 2543: 29) ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ n แทน ขนาดของกลุ่มตัวอย่ง
N แทน ขนาดของประชากร
e แทน ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง

การสุ่มตัวอย่าง (sampling) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนที่ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและมีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง จำนวน 75 คน และเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (snowball sampling) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลเกาะเทโพและเทศบาลตำบลหาดทนง จำนวน 370 คน

ตัวแปรและการวัดค่าตัวแปร

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อประเมินศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ

การวิจัยในวัตถุประสงค์ที่ 1 นี้ ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรในการศึกษาและการวัดตัวแปร ดังต่อไปนี้ การประเมินศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ คือ การที่สมาชิกในชุมชนประเมินความสามารถของพื้นที่ชุมชนเกาะเทโพในการที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งมี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ศักยภาพด้านการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 2) ศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3) ศักยภาพด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ 4) ศักยภาพด้านการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยประกอบด้วย 47 ตัวชี้วัด ดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบด้านศักยภาพในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง ความพร้อมในการจัดหาบริการขั้นพื้นฐานสำหรับนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสมกับ

สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งเป็นองค์ประกอบที่ช่วยเสริมสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว ประกอบด้วย 10 ตัวชี้วัด ดังนี้

1.1 ชุมชนมีที่พัก (บ้าน/เต็นท์/สถานที่ต้อนรับ) เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว

1.2 ชุมชนมีห้องน้ำที่อนุญาตให้ใช้ (ห้องน้ำสาธารณะ/ห้องน้ำชาวบ้าน) เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว

1.3 ชุมชนมีจุดบริการอาหาร (ร้านอาหาร/จุดซื้อขายอาหาร) เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว

1.4 ชุมชนมีที่จอดรถเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว

1.5 ชุมชนมีจุดแวะซื้อสินค้าเกษตร/ศูนย์รวมสินค้าการเกษตร กระจายอยู่ตามบริเวณสำคัญภายในแหล่งท่องเที่ยว

1.6 ชุมชนมีสิ่งอำนวยความสะดวกเฉพาะสำหรับผู้พิการ

1.7 ชุมชนมีระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา รองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว

1.8 มีป้ายบอกทาง และป้ายสื่อความหมายตามบริเวณที่สำคัญต่างๆ ภายในชุมชน

1.9 มีถนนหนทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนได้อย่างสะดวก

1.10 มีแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนที่สามารถรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม

2. องค์ประกอบด้านศักยภาพในการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึงความสามารถในการดำเนินงาน วางแผน ควบคุม ดูแลและจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 20 ตัวชี้วัด โดยแบ่งออกเป็น 2 มิติ ดังนี้

2.1 มิติด้านความเป็นเจ้าบ้าน 10 ตัวชี้วัด ได้แก่

2.1.1 ชุมชนมีการใช้สื่อหลากหลายประเภทสำหรับให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ นิทรรศการ และวีดีทัศน์ เป็นต้น

2.1.2 ชุมชนมีการกำหนดมาตรการในการรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวจากอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว เช่น มาตรการอพยพ เส้นทางหนีไฟ

2.1.3 ชุมชนร่วมกันวางแผนในการจัดแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวชัดเจน

2.1.4 ชุมชนเตรียมความพร้อมของบุคลากรในการรักษาความปลอดภัยตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ได้อย่างเคร่งครัด ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาในกรณีที่มีเหตุฉุกเฉิน

2.1.5 มีการรวมกลุ่มหรือคณะกรรมการโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชน

2.1.6 ชุมชนมีการกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

2.1.7 กิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนมีความหลากหลายและเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว

2.1.8 ชุมชนมีการวางแผนท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในท้องถิ่น

2.1.9 บุคลากรภายในชุมชนนั้นมีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดข้อมูลทั้งทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ตลอดจนสภาพธรรมชาติภายในชุมชนให้กับนักท่องเที่ยว

2.1.10 ชุมชนได้ร่วมกันปรับปรุงและตกแต่งสภาพภูมิทัศน์ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้งในภาพรวมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

2.2 มิติด้านการตลาด 10 ตัวชี้วัด ได้แก่

2.2.1 ชุมชนมีการสำรวจ หรือวิจัย หรือมีข้อมูลการตลาดการท่องเที่ยว

2.2.2 ชุมชนมีการวางแผนการตลาดการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน

2.2.3 ชุมชนมีการกำหนดจุดขายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชนอย่างชัดเจนและเหมาะสม

2.2.4 ชุมชนมีการจัดทำโปรแกรมท่องเที่ยวสำเร็จรูป (package tour) ของชุมชนเพื่อประชาสัมพันธ์และขายให้กับนักท่องเที่ยว

2.2.5 ชุมชนได้นำเสนอราคาสำหรับการท่องเที่ยวอย่างโปร่งใสและยุติธรรม

2.2.6 ชุมชนแห่งนี้มีช่องทางการจัดจำหน่ายโปรแกรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น การขายตรง การขายผ่านอินเตอร์เน็ต

2.2.7 การส่งเสริมการขายในรูปแบบที่หลากหลายของชุมชน เช่น การโฆษณา การประชาสัมพันธ์

2.2.8 การสร้างเครือข่ายทางการท่องเที่ยวในการดำเนินกิจกรรมทางการตลาดกับภาคีอื่นของชุมชน

2.2.9 ชุมชนได้มีการพัฒนากระบวนการให้บริการอย่างสม่ำเสมอ เช่น การจัดฝึกอบรมการยกระดับการให้บริการของสมาชิกกลุ่ม เป็นต้น

2.2.10 การดำเนินการด้านการตลาดที่มุ่งเน้นการมีผลกำไรที่เหมาะสม (optimum benefit) มากกว่าการมุ่งกำไรสูงสุด (maximum benefit)

3. องค์ประกอบด้านศักยภาพในการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง ความสามารถในการสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว ประกอบด้วย 8 ตัวชี้วัด ดังนี้

3.1 แหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนมีระบบนิเวศที่สมบูรณ์

3.2 แหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนมีทัศนียภาพโดยรอบที่สวยงาม

3.3 แหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนมีความโดดเด่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น มีวิถีชีวิตเกษตรที่น่าสนใจ

3.4 แหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนมีความโดดเด่นด้านการเกษตรและองค์ความรู้เฉพาะที่เป็นต้นแบบของการทำเกษตรกรรม

3.5 มีความโดดเด่นและความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน

3.6 มีการเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนที่หลากหลายประเภท เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (การปั่นจักรยาน) และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (วัดโบสถ์)

3.7 ชุมชนมีผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่มีความโดดเด่นและหลากหลาย เพื่อจำหน่ายเป็นสินค้าที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว

3.8 นักท่องเที่ยวมีการเรียนรู้วิถีชีวิตหรือร่วมทำกิจกรรมกับเกษตรกรในชุมชนอย่างใกล้ชิด

4. องค์ประกอบด้านศักยภาพในการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง ความสามารถในการให้บริการนักท่องเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 9 ตัวชี้วัด ดังนี้

4.1 บุคลากรในชุมชนสามารถให้บริการด้านต่างๆ แก่นักท่องเที่ยว เช่น บริการให้ข้อมูลข่าวสาร และบริการนำเที่ยว

4.2 บุคลากรในชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

4.3 บุคลากรในชุมชนมีความสามารถในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้

4.4 บุคลากรในชุมชนมีความรู้และทักษะในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

4.5 บุคลากรในชุมชนมีความสุภาพ และมีน้ำใจในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

4.6 บุคลากรในชุมชนมีความเสมอภาคในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

4.7 บุคลากรในชุมชนมีกระบวนการให้บริการที่เป็นลำดับขั้นตอน

4.8 บุคลากรในชุมชนมีเทคนิคการให้บริการเพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว

4.9 บุคลากรในชุมชนมีความเข้าใจความต้องการของนักท่องเที่ยวและสามารถตอบสนอง อย่างทันท่วงที

การวัดค่าตัวแปรผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการประเมินค่า (rating scales) กำหนดค่าคะแนนตามระดับความคิดเห็นที่มีต่อศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ เป็น 3 ระดับ คือ (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2550: 69)

มาก	มีค่าคะแนนเท่ากับ	3
ปานกลาง	มีค่าคะแนนเท่ากับ	2
น้อย	มีค่าคะแนนเท่ากับ	1

จากนั้นนำคะแนนที่ได้มารวมกันและคำนวณหาน้ำหนักค่าคะแนนเฉลี่ยโดยมีเกณฑ์การแปลความหมายดังนี้ (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2550: 69)

ระดับศักยภาพสูง	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง	2.35-3.00
ระดับศักยภาพปานกลาง	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง	1.68-2.34
ระดับศักยภาพต่ำ	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง	1.00-1.67

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อระบุระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนชาวเกาะเทโพ

การวิจัยในวัตถุประสงค์ที่ 2 นี้ มุ่งเน้นการระบุระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเกาะเทโพในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน

จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หนังสือ และวารสารต่างๆ ผู้วิจัยพบปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ดังนี้ ผู้นำ (leader) มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยมีการติดต่อสื่อสาร (communication) เป็นปัจจัยเชื่อมโยงระหว่างผู้นำกับสมาชิกชุมชน (human) ผู้ซึ่งมีทัศนคติ มี

พฤติกรรมการกล้าแสดงออก และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคม (unity) โดยมีเป้าประสงค์ในผลประโยชน์ (benefit) ร่วมกัน ซึ่งผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นนั้นจะก่อให้เกิดผลดีต่อชุมชนในด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านการเกษตร (บำเพ็ญ เขียวหวาน, 2556: 14-6)

การมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร นั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการร่วมกันกับสมาชิกในชุมชน ตามขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การร่วมพิจารณา ตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

1. การร่วมสำรวจศักยภาพของชุมชนในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
2. การร่วมวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน
3. การร่วมพิจารณาพื้นที่ที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร
4. การร่วมพิจารณาความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ขั้นตอนที่ 2 การร่วมกันวางแผนและเตรียมความพร้อมของชุมชน

1. การรวมกลุ่มหรือแต่งตั้งคณะกรรมการในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน
2. การร่วมฝึกอบรมเกี่ยวกับการให้บริการและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว
3. การร่วมวางแผนในการจัดแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
4. การร่วมกำหนดรูปแบบกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน
5. การร่วมกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน
6. การร่วมกำหนดอัตราค่าบริการต่างๆ
7. การร่วมวางแผนการตลาดและกลยุทธ์ในการดึงดูดนักท่องเที่ยว
8. การร่วมกำหนดกฎระเบียบและข้อปฏิบัติของชุมชน
9. การร่วมพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน รวมถึงภูมิทัศน์โดยรอบ
10. การร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 การร่วมรับผลประโยชน์และการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

1. การร่วมประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชนสู่ภายนอก
2. การร่วมจัดหานักท่องเที่ยวและการส่งเสริมการตลาด
3. การนำเที่ยวและการถ่ายทอดความรู้ทางเกษตรกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 4 การร่วมติดตามและประเมินผลที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

1. การร่วมประชุมเพื่อติดตามและประเมินผลที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
2. การร่วมวิเคราะห์ผลข้อมูลจากการประเมินผลที่เกิดขึ้น
3. การร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหาและปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

พร้อมกันนี้ผู้วิจัยได้ประเมินระดับการมีส่วนร่วมชุมชนชาวเกาะเทโพ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนทราบถึงระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มสมาชิกว่าอยู่ในระดับไหน อย่างไร ซึ่งเป็นเครื่องชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน และเพื่อพัฒนาให้การมีส่วนร่วมของกลุ่มสมาชิกมีความเข้มแข็งมากขึ้นอันนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

โดยผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการประเมินค่า (rating scales) กำหนดค่าคะแนนตามระดับการมีส่วนร่วมเป็น 3 ระดับ คือ (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2550: 69)

มีส่วนร่วมมาก	มีค่าคะแนนเท่ากับ	3
มีส่วนร่วมปานกลาง	มีค่าคะแนนเท่ากับ	2
มีส่วนร่วมน้อย	มีค่าคะแนนเท่ากับ	1

จากนั้นนำคะแนนที่ได้มารวมกันและคำนวณหาน้ำหนักค่าคะแนนเฉลี่ยโดยมีเกณฑ์การแปลความหมายดังนี้ (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2550: 69)

การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง	2.35-3.00
การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง	1.68-2.34
การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง	1.00-1.67

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ

การวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและการรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ ดังนี้

1. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ หมายถึง การแสดงออกซึ่งความรู้สึกของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรทั้ง 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ศักยภาพด้านการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 2) ศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3) ศักยภาพด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ 4) ศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยประกอบด้วย 28 ตัวชี้วัด ดังต่อไปนี้

1.1 การรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

1.1.1 ที่พัก ได้แก่ ความสะอาด

1.1.2 สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ห้องน้ำ ที่จอดรถ

1.1.3 สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ

1.1.4 ร้านอาหาร ได้แก่ รสชาติอาหาร ความสะอาดและการบริการ

1.1.5 จุดแวะซื้อสินค้าที่ระลึก/ ศูนย์จำหน่ายสินค้าที่ระลึก

1.1.6 ป้ายสื่อความหมายตามบริเวณที่สำคัญต่างๆ ภายในชุมชนเกาะเทโพ

1.1.7 สภาพถนนและเส้นทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

1.2 การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

2.2.1 การโฆษณาและประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว

2.2.2 เอกสาร แผ่นพับ ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว

2.2.3 ความปลอดภัยในการท่องเที่ยว

2.2.4 ความหลากหลายของกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยว

2.2.5 ความรู้ทางการเกษตรและภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้รับ

2.2.6 ความเหมาะสมของราคาค่าเข้าชมและผลผลิตทางการเกษตร (ของฝาก)

2.2.7 ความสะอาดและความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว

1.3 การดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

1.3.1 ความสมบูรณ์ของระบบนิเวศภายในชุมชนเกาะเทโพ

1.3.2 ความสวยงามของทัศนียภาพโดยรอบชุมชนเกาะเทโพ

1.3.3 ความโดดเด่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ด้านเกษตรกรรม

1.3.4 ความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนเกาะเทโพ

1.3.5 ความโดดเด่นและหลากหลายของผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร

1.3.6 การเรียนรู้วิถีชีวิตและร่วมทำกิจกรรมกับเกษตรกรอย่างใกล้ชิด

1.3.7 วิถีชีวิตของคนในชุมชนเกาะเทโพ

1.4 การบริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

1.4.1 การให้บริการด้านต่างๆ แก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ บริการข้อมูลข่าวสารและบริการนำเที่ยว

1.4.2 ความรู้และทักษะในการให้บริการของบุคลากรในชุมชนเกาะเทโพ

1.4.3 ความสุภาพและมีน้ำใจในการให้บริการของบุคลากรในชุมชนเกาะเทโพ

1.4.4 ความเป็นกันเองในการให้บริการของบุคลากรในชุมชนเกาะเทโพ

1.4.5 ลำดับขั้นตอนในการให้บริการ

1.4.6 เทคนิคการสร้างความประทับใจในการบริการแก่นักท่องเที่ยว

1.4.7 การตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวอย่างทันท่วงที

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามที่มีข้อความเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร สำหรับการประเมินระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบดังกล่าว ซึ่งทุกข้อความมีคำตอบให้ผู้ให้ข้อมูลเลือกตอบตามความพึงพอใจของตนเอง โดยได้กำหนดค่าคะแนนตามระดับความพึงพอใจเป็น 5 ระดับ คือ (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2550: 69)

มากที่สุด	มีค่าคะแนนเท่ากับ	5
มาก	มีค่าคะแนนเท่ากับ	4
ปานกลาง	มีค่าคะแนนเท่ากับ	3
น้อย	มีค่าคะแนนเท่ากับ	2
น้อยที่สุด	มีค่าคะแนนเท่ากับ	1

จากนั้นนำคะแนนที่ได้มารวมกันและคำนวณหาน้ำหนักค่าคะแนนเฉลี่ยโดยมีเกณฑ์การแปลความหมายดังนี้ (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2550: 69)

ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจมากที่สุด	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง	4.21-5.00
ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจมาก	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง	3.41-4.20

ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจปานกลาง มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.61-3.40
ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจน้อย มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.81-2.60
ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจน้อยที่สุด มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.80

2. การรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ หมายถึง การที่ผู้ให้ข้อมูลมีความรู้สึกต่อผลที่เกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามที่มีข้อความที่เป็นตัวชี้วัดเกี่ยวกับผลที่เกิดขึ้นภายหลังจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการเกษตร ซึ่งมีข้อความให้ผู้ให้ข้อมูลเลือกตอบทั้งข้อความเชิงบวกและข้อความเชิงลบ โดยกำหนดค่าคะแนนตามความเข้มข้นของผลที่จะเกิดขึ้น 3 ระดับ คือ (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2550: 69)

เพิ่มขึ้น/ดีขึ้น	เท่ากับ	3 คะแนน
เท่าเดิม/คงเดิม	เท่ากับ	2 คะแนน
ลดลง/แย่ลง	เท่ากับ	1 คะแนน

โดยมีเกณฑ์การแปลความหมาย ดังนี้ (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2550: 69)

รับรู้ว่าผลที่เกิดขึ้นมีสภาพดีขึ้น (เพิ่มขึ้น)	ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง	2.35-3.00
รับรู้ว่าผลที่เกิดขึ้นมีสภาพเท่าเดิม (คงเดิม)	ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง	1.68-2.34
รับรู้ว่าผลที่เกิดขึ้นมีสภาพแย่ลง (ลดลง)	ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง	1.00-1.67

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อประเมินศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หนังสือ และวารสารต่างๆ ร่วมกับการประยุกต์ข้อมูลจากแบบประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ของกรมส่งเสริมการเกษตรร่วมกับสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทย จากนั้นวิเคราะห์เป็นข้อมูล และสร้างแบบประเมินศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ โดยโครงสร้างเนื้อหาของแบบประเมิน ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ศักยภาพในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 2) ศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3) ศักยภาพด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ 4) ศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวของแหล่ง

ท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งมีตัวชี้วัดศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรทั้งหมด 47 ตัวชี้วัด ซึ่งมีรายละเอียดแสดงในภาคผนวก ก

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อระบุระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนชาวเกาะเทโพ

การวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่สองนี้ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ซึ่งข้อมูลเชิงคุณภาพนั้นผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ (interactive learning through action) คือ การเรียนรู้จากการกระทำเพื่อให้เกิดความศรัทธาและเกิดปัญญาที่แท้จริง (สุพล วังสินธ์, 2543: 6) ผู้วิจัยจึงใช้กระบวนการ AIC (Appreciation Influence Control) ซึ่งเป็นวิธีการและเทคนิคในการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และข้อมูลข่าวสารต่างๆ โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนการสร้างความรู้ (appreciation หรือ A) ขั้นตอนการสร้างการพัฒนา (influence หรือ I) และขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (control หรือ C) ซึ่งก่อให้เกิดความเข้าใจสภาพปัญหา ข้อจำกัด และความต้องการต่างๆ ของสมาชิกในชุมชน และสามารถนำไปประยุกต์สู่วิธีการดำเนินกิจกรรม และกำหนดแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชนเกาะเทโพได้ตรงกับความต้องการของชุมชนและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนเกาะเทโพนั้น ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะจง (focused interview) เป็นรายบุคคล โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) ซึ่งมีรายละเอียดแสดงในภาคผนวก ข

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเพื่อประเมินระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนเกาะเทโพซึ่งประกอบด้วยข้อความที่มีคำตอบให้ผู้ให้ข้อมูลเลือกตามความเป็นจริงที่ตนเองได้ปฏิบัติในกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ ใน 4 ขั้นตอน คือ 1) ระดับการมีส่วนร่วมในด้านการตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 2) ระดับการมีส่วนร่วมในด้านการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3) ระดับการมีส่วนร่วมด้านการร่วมรับผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ 4) ระดับการมีส่วนร่วมด้านการประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ดังแสดงในภาคผนวก ค

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ

1. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ (ภาคผนวก ง) มีลักษณะเป็นคำถามทั้งปลายเปิดและปลายปิด โดยมีโครงสร้างเนื้อหาแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 ระดับความพึงพอใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยแบ่งออกเป็น 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ศักยภาพด้านการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 2) ศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3) ศักยภาพด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ 4) ศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ส่วนที่ 3 เป็นแบบสอบถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามให้ข้อมูลและข้อเสนอแนะเพื่อนำมาปรับปรุงการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้เหมาะสมต่อไป

2. แบบสอบถามการรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ (ภาคผนวก จ) มีลักษณะเป็นคำถามทั้งปลายเปิดและปลายปิด โดยมีโครงสร้างเนื้อหาแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 การรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ โดยแบ่งเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการเกษตร

ส่วนที่ 3 เป็นแบบสอบถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามให้ข้อมูลและข้อเสนอแนะเพื่อนำมาปรับปรุงการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้เหมาะสมต่อไป

การทดสอบเครื่องมือ

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อประเมินศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ

การทดสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (content validity) ผู้วิจัยนำส่งแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้อง จากนั้นปรับปรุงแบบประเมินตามข้อเสนอแนะ และนำ

แบบประเมินไปทดสอบในพื้นที่ชุมชนท่ารากหวาย ซึ่งมีบริบทใกล้เคียงกับชุมชนเกาะเทโพเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์และน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

การทดสอบความเชื่อมั่น (reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดสอบ (try out) กับประชาชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลจริง นั่นคือ ประชากรในพื้นที่ชุมชนท่ารากหวาย ตำบลเกาะเทโพ อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี จำนวน 30 คน จากนั้นนำข้อมูลจากแบบสอบถามมาวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ความเชื่อมั่นตามสูตรการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค (Cronbach) (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2540: 125) ซึ่งมีสูตรดังนี้

$$\alpha = \frac{n}{n-1}\left\{1-\frac{\sum s_i^2}{s_t^2}\right\}$$

เมื่อ α หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น

n หมายถึง จำนวนข้อของแบบสอบถาม

S_i^2 หมายถึง ความแปรปรวนของแบบสอบถามรายข้อ

S_t^2 หมายถึง ความแปรปรวนของแบบสอบถามทั้งฉบับ

ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่น พบว่าเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินนี้ มีค่าความเชื่อมั่นเกี่ยวกับศักยภาพในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เท่ากับ 0.859 มีค่าความเชื่อมั่นเกี่ยวกับศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เท่ากับ 0.946 มีค่าความเชื่อมั่นเกี่ยวกับศักยภาพด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เท่ากับ 0.915 และมีค่าความเชื่อมั่นเกี่ยวกับศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เท่ากับ 0.912 ซึ่งแสดงว่าแบบสอบถามฉบับนี้มีความน่าเชื่อถือสูงและอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นกลุ่มประชากรได้ (สุรพล กาญจนวิจิตร, 2530: 45)

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อระบุระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนชาวเกาะเทโพ

การทดสอบความเที่ยงตรงในเนื้อหา (content validity) เพื่อหาความสอดคล้องของเนื้อหาของแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยนำแบบสอบถามเสนอต่ออาจารย์ผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความถูกต้องแล้วนำมาแก้ไขปรับปรุงต่อไป

การทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (reliability) โดยนำแบบสอบถามซึ่งได้ผ่านการตรวจสอบจากอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญและได้ปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้วไปทดสอบ (try out) กับประชาชนในพื้นที่ชุมชนท่ารากหวาย ตำบลเกาะเทโพ อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 30 คน จากนั้นนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่า (α-coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) เพื่อหาค่าความความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2540: 125) ตามสูตร ดังนี้

$$\alpha = \frac{n}{n-1}\left\{1-\frac{\sum s_i^2}{s_t^2}\right\}$$

เมื่อ α หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น

n หมายถึง จำนวนข้อของแบบสอบถาม

S_i^2 หมายถึง ความแปรปรวนของแบบสอบถามรายข้อ

S_t^2 หมายถึง ความแปรปรวนของแบบสอบถามทั้งฉบับ

ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่น พบว่าเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินนี้ มีค่าความเชื่อมั่นเกี่ยวกับการร่วมพิจารณา ตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เท่ากับ 0.921 มีค่าความเชื่อมั่นเกี่ยวกับการร่วมกันวางแผนและเตรียมความพร้อมของชุมชน เท่ากับ 0.865 มีค่าความเชื่อมั่นเกี่ยวกับการร่วมรับผลประโยชน์และการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เท่ากับ 0.924 และมีค่าความเชื่อมั่นเกี่ยวกับการร่วมติดตามและประเมินผลที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เท่ากับ 0.912 ซึ่งแสดงว่าแบบสอบถามฉบับนี้มีความน่าเชื่อถือสูงและอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นกลุ่มประชากรได้ (สุรพล กาญจนวิจิตร, 2530: 45)

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ

เครื่องมือที่ใช้ในวัตถุประสงค์ที่ 3 นี้ คือ แบบสอบถาม จำนวน 2 ฉบับ ได้แก่ แบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และแบบสอบถามการรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ

การทดสอบความเที่ยงตรงในเนื้อหา (content validity) ของแบบสอบถามทั้ง 2 ฉบับ เพื่อหาความสอดคล้องของเนื้อหาของแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยนำแบบสอบถามเสนอต่ออาจารย์ผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความถูกต้องแล้วนำมาแก้ไขปรับปรุงต่อไป

การทดสอบความเชื่อมั่น (reliability) โดยนำแบบสอบถามซึ่งได้ผ่านการตรวจสอบจากอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญและได้ปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้วไปทดสอบ (try out) โดยแบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้น ได้นำไปทดสอบกับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน และแบบสอบถามการรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพนั้น นำไปทดสอบกับประชาชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ที่อาศัยอยู่ในเขตชุมชนบ้านท่ารากหวาย ตำบลเกาะเทโพ อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่า (α-coefficient) ของครอนบัค (cronbach) โดยมีสูตรดังนี้ (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2540: 125)

$$\alpha = \frac{n}{n-1}\left\{1-\frac{\sum s_i^2}{s_t^2}\right\}$$

เมื่อ α หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น

n หมายถึง จำนวนข้อของแบบสอบถาม

S_i^2 หมายถึง ความแปรปรวนของแบบสอบถามรายข้อ

S_t^2 หมายถึง ความแปรปรวนของแบบสอบถามทั้งฉบับ

ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่น พบว่าเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนี้ มีค่าความเชื่อมั่นเกี่ยวกับความพึงพอใจ

ของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ ด้านการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เท่ากับ 0.865 มีค่าความเชื่อมั่นเกี่ยวกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เท่ากับ 0.924 มีค่าความเชื่อมั่นเกี่ยวกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ ด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เท่ากับ 0.912 และมีค่าความเชื่อมั่นเกี่ยวกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ ด้านการบริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เท่ากับ 0.912 และได้ค่าความเที่ยงรวมเฉลี่ยเท่ากับ 0.93 ซึ่งแสดงว่าแบบสอบถามฉบับนี้ มีความน่าเชื่อถือสูงและอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นกลุ่มประชากรได้ (สุรพล กาญจนวิจิตร, 2530: 45)

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์การรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ มีค่าความเชื่อมั่นเกี่ยวกับการรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ ด้านเศรษฐกิจ เท่ากับ 0.862 มีค่าความเชื่อมั่นเกี่ยวกับการรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ ด้านการเมือง เท่ากับ 0.912 มีค่าความเชื่อมั่นเกี่ยวกับการรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ชาวเกาะเทโพ ด้านสังคมและวัฒนธรรม เท่ากับ 0.825 มีค่าความเชื่อมั่นเกี่ยวกับการรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ ด้านสิ่งแวดล้อม เท่ากับ 0.942 และมีค่าความเชื่อมั่นเกี่ยวกับการรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ ด้านการเกษตร เท่ากับ 0.872 และได้ค่าความเที่ยงรวมเฉลี่ยเท่ากับ 0.93 ซึ่งแสดงว่าแบบสอบถามฉบับนี้ มีความน่าเชื่อถือสูงและอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นกลุ่มประชากรได้ (สุรพล กาญจนวิจิตร, 2530: 45)

วิธีการรวบรวมข้อมูล

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อประเมินศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ

1. สร้างเครื่องมือและทดสอบเครื่องมือ (try out) โดยการนำเครื่องมือไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับประชาชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ในพื้นที่ชุมชนท่ารากหวาย จำนวน 30 คน จากนั้นนำมาวิเคราะห์เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

2. ผู้วิจัยทำหนังสือในนามคณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ถึงนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเทโพ นายกเทศมนตรีตำบลหาดทนง และผู้นำชุมชนในพื้นที่เพื่อขอความอนุเคราะห์ในเก็บรวบรวมข้อมูลและขอความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชนเพื่อดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. ติดต่อนัดหมายนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเทโพ นายกเทศมนตรีตำบลหาดทนงผู้นำชุมชนและผู้นำกลุ่มสมาชิกต่างๆ เพื่อกำหนดวันเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามกำหนดการที่ได้นัดหมายไว้ โดยใช้แบบประเมินศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งในการเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างเข้าใจตรงกันและให้ความร่วมมือในการตอบแบบประเมินอย่างถูกต้องและครบถ้วน

5. ผู้วิจัยทำการตรวจสอบแบบประเมินอีกครั้งเพื่อความถูกต้องและครบสมบูรณ์หลังจากผู้ให้ข้อมูลตอบแบบประเมินเสร็จสิ้น

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อระบุระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนชาวเกาะเทโพ

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1. ประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกเข้าใจตรงกันและให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมอย่างถูกต้องและครบถ้วน พร้อมนัดหมายสมาชิกเพื่อดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยอาศัยเทคนิค AIC ดังนี้

1.1 ppreciation คือ ขั้นตอนการสร้างความรู้ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และกำหนดความต้องการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยเริ่มจากผู้วิจัยและสมาชิกแนะนำตนเองเพื่อทำความรู้จักกันและก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกันระหว่างผู้วิจัยและกลุ่มสมาชิก จากนั้นเริ่มช่วยกันสำรวจศักยภาพของพื้นที่ชุมชนเกาะเทโพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยใช้ผลจากการประเมินศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพในวัตถุประสงค์ที่ 1 มาเป็นกรอบในการร่วมวิเคราะห์และสำรวจ จากนั้นร่วมวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เมื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการเรียบร้อยแล้ว ร่วมกันพิจารณาพื้นที่ที่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรและความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

1.2 Influence คือ การร่วมกันระดมความคิดวางแผนกำหนดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตามกรอบทิศทางความต้องการของสมาชิกในชุมชน โดยร่วมกันกำหนดรูปแบบกิจกรรมและบริการการท่องเที่ยว กำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน และร่วมกันวางแผนพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกภายในชุมชนและทักษะของบุคลากรในชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

1.3 Control คือ การสร้างแนวทางปฏิบัติ โดยนำเอาการกำหนดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามกรอบทิศทางความต้องการของสมาชิกในชุมชน มาร่วมวิเคราะห์ถึงประเด็นเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สำคัญ คือ การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงเกษตรสู่ภายนอกชุมชน การดำเนินการนำเที่ยวและถ่ายทอดความรู้ทางเกษตรกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้สอดคล้องกับแผนที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้นั่นเอง

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสมาชิกที่มาร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือ

3. การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการประเมินระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนเกาะเทโพ ตามลำดับขั้นตอนต่างๆ ของการประชุมเชิงปฏิบัติการ

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้วางแบบสอบถามไว้บริเวณศูนย์บริการข้อมูล ซึ่งเป็นจุดแรกที่นักท่องเที่ยวเข้ามาติดต่อและเป็นจุดสุดท้ายที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางออกจากชุมชน นอกจากนี้ยังเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวที่พักค้างคืนภายในชุมชนเกาะเทโพ โดยผู้วิจัยได้ฝากให้เจ้าของโฮมสเตย์ และเจ้าหน้าที่ของรีสอร์ทและโรงแรมต่างๆ รวบรวมข้อมูลจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพัก เพื่อให้นักท่องเที่ยวทุกคนที่เดินทางเข้ามาเยือนชุมชนเกาะเทโพได้ตอบแบบสอบถาม

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยประสานงานกับผู้นำชุมชน ซึ่งได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อเข้าไปดำเนินการเก็บข้อมูลในวันที่มีการประชุมหมู่บ้าน และผู้ช่วยนักวิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามบริเวณต่างๆ ของชุมชน เช่น สวนสาธารณะ ร้านค้า โดยใช้ระยะเวลาในการรวบรวมข้อมูล 2 สัปดาห์

3. จากนั้นทำการตรวจสอบแบบสอบถามอีกครั้งเพื่อความถูกต้องและครบสมบูรณ์หลังจากผู้ให้ข้อมูลตอบแบบสอบถามเสร็จสิ้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อประเมินศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ

หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้องของข้อมูลในแบบประเมินเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามไปวิเคราะห์หาค่าสถิติด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อวิเคราะห์ทางสถิติสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for the Social Science: SPSS) สำหรับสถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ สถิติพรรณนา (descriptive statistics) โดยการวิเคราะห์ด้วยการแจกแจงความถี่ (frequency) และแสดงผลออกมาเป็นค่า ร้อยละ (percentage) เพื่อบรรยายข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล และได้แสดงผลเป็นค่าคะแนนเฉลี่ย รวมถึงระดับศักยภาพเพื่อบรรยายข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ โดยมีเกณฑ์การแปลความหมายตามเกณฑ์ของการวัดค่าตัวแปรที่กำหนด

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อระบุระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนชาวเกาะเทโพ

ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการนั้นผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยาย โดยใช้ขั้นตอนในกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนชาวเกาะเทโพเป็นกรอบและแนวทางในการพัฒนารูปแบบ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาจัดเรียบเรียงและวิเคราะห์เชิงบรรยายเพื่อให้ได้ข้อมูลในภาพรวมเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ ซึ่งในการนำเสนอผู้วิจัยใช้วิธีบรรยายและใช้รูปภาพประกอบ

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยาย โดยระบุคุณลักษณะของข้อความหรือสาระอย่างมีระบบที่อิงกรอบแนวคิดและทฤษฎี โดยมีวิธีดำเนินการ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การลดทอนข้อมูล (data reduction) คือ การเลือกเฟ้นหาจุดที่น่าสนใจ สรุปย่อและแบ่งเป็นหมวดหมู่ พร้อมกับเขียนข้อสรุปชั่วคราว

2. การแสดงข้อมูล (data display) คือ การหาข้อมูลโดยการสรุปจากคำพูดในการสัมภาษณ์ มาเป็นหลักฐานของข้อสรุปชั่วคราว

3. การสร้างข้อสรุปและยืนยันผลสรุป (conclusion and verification) คือ การสังเคราะห์ข้อสรุปย่อยๆ ในช่วงแรกเข้าด้วยกันเป็นบทสรุป และตรวจสอบยืนยันเป็นผลสรุปปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน

ข้อมูลเชิงปริมาณ

หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้องของข้อมูลในแบบสอบถามเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยคำนวณหาค่าคะแนนของการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพและคำนวณหาน้ำหนักค่าคะแนนเฉลี่ยโดยมีเกณฑ์การแปลความหมายตามเกณฑ์ของการวัดค่าตัวแปรที่กำหนด

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ

หลังจากผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้องของข้อมูลในแบบสอบถามทั้งสองกลุ่มเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ได้นำมาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อวิเคราะห์ทางสถิติ ในการวิเคราะห์นั้นใช้สถิติพรรณนา (descriptive statistics) โดยวิเคราะห์ด้วยการแสดงผลค่าเฉลี่ย (mean) และร้อยละ (percentage) เพื่อบรรยายข้อมูลพื้นฐาน และระดับความพึงพอใจ สำหรับแบบสอบถามกลุ่มนักท่องเที่ยว และบรรยายข้อมูลพื้นฐาน และผลการรับรู้ สำหรับแบบสอบถามกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในการแปลความหมายของข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้แปลความหมายตามเกณฑ์ของการวัดค่าตัวแปรที่กำหนด

บทที่ 4
ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ

ผลจากการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี โดยสอบถามจากผู้ให้ข้อมูลจำนวน 75 ราย ซึ่งประกอบด้วยผู้นำชุมชน 1 คน ผู้นำกลุ่มต่างๆ จำนวน 5 คน สมาชิกกลุ่มจักสาน จำนวน 13 คน สมาชิกกลุ่มปลากระชัง จำนวน 16 คน สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์ปลาแปรรูป จำนวน 17 คน สมาชิกกลุ่มสวนผลไม้ จำนวน 11 คน และสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์จากเหล็กกล้า (หัตถกรรมการตีมีด) จำนวน 4 คน รวมถึงผู้ที่ประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งได้แก่ร้านอาหาร และที่พักแรม จำนวน 8 คน โดยผลการวิจัยได้อธิบายควบคู่กับรายละเอียดของข้อมูลที่ระบุในตารางพร้อมทั้งการวิจารณ์ผลเป็นส่วนเดียวกันซึ่งรายละเอียดต่างๆ มีดังต่อไปนี้

ลักษณะส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตาราง 2 ทำให้ทราบว่าผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพเป็นเพศหญิงมากกว่าครึ่งหนึ่ง คือ ร้อยละ 56.00 ที่เหลืออีก ร้อยละ 44.00 เป็นเพศชาย ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำไร่ ทำนา ทำสวน รวมไปถึงการทำประมงน้ำจืด ร้อยละ 88.00 ประกอบอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 6.66 ประกอบอาชีพค้าขาย ทำธุรกิจและรับราชการ ร้อยละ 2.66 ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลนี้ทำให้เห็นว่าคนในชุมชนเกาะเทโพที่มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยส่วนมากจะมีอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีความรู้ ความสามารถ รวมไปถึงภูมิปัญญาทางการเกษตรที่สามารถเผยแพร่เป็นแนวทางแห่งความรู้ทางการเกษตรให้แก่ผู้ที่สนใจได้

ตาราง 2 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล

ลักษณะส่วนบุคคล	ผู้ให้ข้อมูล (N=75)	
	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	33	44.00
หญิง	42	56.00

ตาราง 2 (ต่อ)

ลักษณะส่วนบุคคล	ผู้ให้ข้อมูล (N=75)	
	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพ		
เกษตรกรรม	66	88.00
รับจ้าง	5	6.66
ค้าขาย/ธุรกิจ	2	2.66
รับราชการ	2	2.66

ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ
อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี

การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี ได้จำแนกออกเป็น 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่

1. ศักยภาพในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
2. ศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
3. ศักยภาพด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
4. ศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ซึ่งรายละเอียดของการวิจัยมีดังต่อไปนี้

องค์ประกอบที่ 1 ศักยภาพในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ผลการวิจัยเรื่องศักยภาพในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ดังผลการวิจารณ์ในตาราง 3 นั้น พบว่า ผู้ให้ข้อมูลระบุถึงศักยภาพในการรองรับที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพว่าอยู่ในระดับสูง (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 2.59) ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนเกาะเทโพมีศักยภาพของพื้นที่สำหรับจอดรถอยู่ในระดับสูง (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.91) เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ชุมชนมีจุดบริการอาหาร ระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา หรือแม้แต่แหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน ซึ่งมีศักยภาพในการองรับนักท่องเที่ยวอยู่ในระดับสูง (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.80) สามารถรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม

รวมไปถึงจุดแวะซื้อสินค้าทางการเกษตรภายในชุมชนที่มีการกระจายสินค้าทางการเกษตรไปตามบริเวณที่สำคัญภายในแหล่งท่องเที่ยวซึ่งมีศักยภาพในการรองรับอยู่ในระดับสูง (ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.77) อีกทั้งชุมชนยังมีที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวซึ่งมีศักยภาพการรองรับอยู่ในระดับสูง (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.69) เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ชุมชนมีป้ายบอกทางและถนนหนทางที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนได้อย่างสะดวก (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.65) อย่างไรก็ตามชุมชนเกาะเทโพมีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวผู้พิการอยู่ในระดับต่ำ (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 1.11) ซึ่งชุมชนต้องพัฒนาและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกเฉพาะสำหรับผู้พิการให้มีศักยภาพสามารถรองรับนักท่องเที่ยวผู้พิการได้ในระดับที่สูงขึ้น จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ชุมชนเกาะเทโพมีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี เนื่องจากมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ได้แก่ ที่พัก ร้านอาหาร ระบบสาธารณูปโภค จุดจำหน่ายของฝากและสินค้าที่ระลึก ป้ายบอกทาง รวมถึงการเดินทางเข้าสู่พื้นที่อย่างสะดวกสบาย สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสมและเพียงพอต่อความต้องการ (ภาคผนวก ช)

ตาราง 3 ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับระดับศักยภาพในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ศักยภาพในการรองรับ	ผู้ให้ข้อมูล (N=75)				
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับศักยภาพ
1. ชุมชนมีที่จอดรถเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว	90.70	9.30	0.00	2.91	สูง
2. ชุมชนมีจุดบริการอาหารเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว	80.00	20.00	0.00	2.80	สูง
3. ชุมชนมีระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา ที่สามารถรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวได้	80.00	20.00	0.00	2.80	สูง
4. มีแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนที่สามารถรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม	80.00	20.00	0.00	2.80	สูง
5. ชุมชนมีการจัดจุดแวะซื้อสินค้าเกษตร/ศูนย์รวมสินค้าการเกษตรกระจายอยู่ตามบริเวณสำคัญภายในแหล่งท่องเที่ยว	77.30	22.70	0.00	2.77	สูง
6. ชุมชนมีที่พัก เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว	69.30	30.70	0.00	2.69	สูง
7. มีป้ายบอกทางและป้ายสื่อความหมายตามบริเวณที่สำคัญต่างๆภายในชุมชน	72.00	25.30	2.70	2.69	สูง
8. ชุมชนมีห้องน้ำที่อนุญาตให้ใช้เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว	68.00	32.00	0.00	2.68	สูง

ตาราง 3 (ต่อ)

ศักยภาพในการรองรับ	ผู้ให้ข้อมูล (N=75)				
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับศักยภาพ
9. มีถนนหนทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนได้อย่างสะดวก	73.30	18.70	8.00	2.65	สูง
10. ชุมชนมีสิ่งอำนวยความสะดวกเฉพาะสำหรับผู้พิการ	0.00	10.70	89.30	1.11	ต่ำ
ค่าคะแนนเฉลี่ย				2.59	สูง

องค์ประกอบที่ 2 ศักยภาพด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การประเมินศักยภาพด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ผู้วิจัยแบ่งศักยภาพด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรออกเป็น 2 มิติ ได้แก่ มิติความเป็นเจ้าบ้าน และมิติด้านการตลาด โดยผลการวิจัยเรื่องศักยภาพด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในมิติความเป็นเจ้าบ้าน ดังผลการวิจารณ์ในตาราง 4 นั้น พบว่าผู้ให้ข้อมูลระบุถึงศักยภาพด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในมิติความเป็นเจ้าบ้านของชุมชนเกาะเทโพว่าอยู่ในระดับสูง (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 2.77) ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนมีศักยภาพสูง (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.91) ในการเตรียมความพร้อมของบุคลากรในการรักษาความปลอดภัยเพื่อแก้ปัญหาในกรณีที่มีเหตุฉุกเฉิน และมีศักยภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในท้องถิ่นอยู่ในระดับสูง (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.83) อีกทั้งชุมชนมีระดับศักยภาพด้านการจัดการสูง (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.76) ในเรื่องการวางแผนในการจัดแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ชุมชนยังมีศักยภาพด้านการรวมกลุ่มหรือคณะกรรมการโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชนอยู่ในระดับสูง (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.53) จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าสมาชิกในชุมชนมีความสามารถในการจัดการชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวอยู่ในระดับสูง เนื่องจากมีการเตรียมความพร้อมของบุคลากรทั้งเรื่องการแก้ปัญหาในกรณีที่มีเหตุฉุกเฉินและการถ่ายทอดข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ตลอดจนสภาพธรรมชาติภายในชุมชน อีกทั้งยังมีการวางแผนและกำหนดแนวทางการพัฒนาและการจัดการพื้นที่ชุมชน โดยมีการรวมกลุ่มร่วมมือกันจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชน อย่างไรก็ตาม สมาชิกในชุมชนก็ยังมิได้มีการรวมกลุ่มเป็นหนึ่งเดียว ยังคงแยกเป็นกลุ่มย่อยตามความถนัดทางภูมิปัญญาและความสัมพันธ์ภายในชุมชน (ภาคผนวก ช)

ตาราง 4 ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับระดับศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (มิติความเป็นเจ้าบ้าน)

ศักยภาพในด้านการจัดการ	ผู้ให้ข้อมูล (N=75)				
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับศักยภาพ
1. ชุมชนได้เตรียมความพร้อมของบุคลากรในการรักษาความปลอดภัยตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ได้อย่างเคร่งครัดทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาในกรณีที่มีเหตุฉุกเฉิน	90.70	9.30	0.00	2.91	สูง
2. บุคลากรภายในชุมชนมีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดข้อมูลทั้งทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ตลอดจนสภาพธรรมชาติภายในชุมชนให้กับนักท่องเที่ยว	84.00	16.00	0.00	2.84	สูง
3. ชุมชนได้มีการวางแผนท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในท้องถิ่น	82.70	17.30	0.00	2.83	สูง
4. ชุมชนได้กำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	73.30	24.00	2.70	2.81	สูง
5. กิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนมีความหลากหลายและเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว	81.30	18.70	0.00	2.81	สูง
6. ชุมชนได้ร่วมกันปรับปรุงและตกแต่งสภาพภูมิทัศน์ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้งในภาพรวมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ	78.70	21.30	0.00	2.79	สูง
7. ชุมชนได้ร่วมกันวางแผนในการจัดแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวชัดเจน	76.00	24.00	0.00	2.76	สูง

ตาราง 4 (ต่อ)

ศักยภาพในด้านการจัดการ	ผู้ให้ข้อมูล (N=75)				
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับศักยภาพ
8. ชุมชนมีการใช้สื่อหลากหลายประเภทสำหรับให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว	73.30	24.00	2.70	2.71	สูง
9. ชุมชนได้มีการกำหนดมาตรการในการรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวจากอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว	68.00	32.00	0.00	2.68	สูง
10. การรวมกลุ่มหรือคณะกรรมการโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชน	57.30	38.70	4.00	2.53	สูง
ค่าคะแนนเฉลี่ย				2.27	สูง

ผลการวิจัยเรื่องศักยภาพด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพในมิติด้านการตลาดนั้น ผลการวิจารณ์ในตาราง 5 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลระบุถึงศักยภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพในมิติด้านการตลาดว่าอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีค่าคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 2.24 ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนมีศักยภาพด้านการจัดทำโปรแกรมท่องเที่ยวสำเร็จรูป (แพคเกจทัวร์) ของชุมชนเพื่อประชาสัมพันธ์และขายให้กับนักท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.32) อีกทั้งชุมชนมีศักยภาพในการกำหนดจุดขายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.24) นอกจากนี้ชุมชนมีศักยภาพในการสำรวจหรือวิจัยข้อมูลการตลาดการท่องเที่ยว และการวางแผนการท่องเที่ยวอยู่ในระดับต่ำ (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 1.61) จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าสมาชิกในชุมชนยังต้องมีการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในมิติด้านการตลาด เนื่องจากสมาชิกในชุมชนยังไม่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวดีพอ จึงทำให้ไม่ทราบถึงวิธีการวางแผนการตลาด การกำหนดจุดขาย รวมไปถึงการจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวเพื่อประชาสัมพันธ์และจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว อย่างเหมาะสมต่อสภาพพื้นที่และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน (ภาคผนวก ช)

ตาราง 5 ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับระดับศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (มิติด้านการตลาด)

ศักยภาพด้านการจัดการ	ผู้ให้ข้อมูล (N=75)				
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับศักยภาพ
1. การดำเนินการด้านการตลาดที่มุ่งเน้นการมีผลกำไรที่เหมาะสมมากกว่าการมุ่งกำไรสูงสุด	62.70	37.30	0.00	2.63	สูง
2. ชุมชนได้นำเสนอราคาสำหรับการท่องเที่ยวอย่างโปร่งใสและยุติธรรม	60.00	34.70	5.30	2.55	สูง
3. การสร้างเครือข่ายทางการท่องเที่ยวในการดำเนินกิจกรรมทางการตลาดกับภาคีอื่นของชุมชน	30.70	69.30	0.00	2.45	สูง
4.ชุมชนได้มีการพัฒนากระบวนการให้บริการอย่างสม่ำเสมอ เช่น การจัดฝึกอบรมการ ยกระดับการให้บริการของสมาชิกกลุ่ม	45.30	54.70	0.00	2.45	สูง
5. ชุมชนแห่งนี้มีช่องทางการจัดจำหน่ายโปรแกรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย อาทิ การขายตรง การขายผ่านอินเตอร์เน็ท เป็นต้น	44.00	46.70	9.30	2.35	สูง
6. ชุมชนได้มีการจัดทำโปรแกรมท่องเที่ยวสำเร็จรูป (แพคเกจทัวร์) ของชุมชนเพื่อประชาสัมพันธ์และขายให้กับนักท่องเที่ยว	42.70	46.70	10.60	2.32	ปานกลาง
7. ชุมชนได้มีการกำหนดจุดขายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชนอย่างชัดเจนและเหมาะสม	33.30	57.40	9.30	2.24	ปานกลาง

ตาราง 5 (ต่อ)

ศักยภาพด้านการจัดการ	ผู้ให้ข้อมูล (N=75)				
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับศักยภาพ
8. การส่งเสริมการขายในรูปแบบที่หลากหลายของชุมชน อาทิ การโฆษณา การประชาสัมพันธ์	24.30	73.00	2.70	2.22	ปานกลาง
9. ชุมชนได้มีการสำรวจหรือวิจัย หรือมีข้อมูลการตลาดการท่องเที่ยว	2.70	57.30	40.00	1.61	ต่ำ
10. ชุมชนได้มีการวางแผนการตลาดการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน	1.30	58.70	40.00	1.61	ต่ำ
ค่าคะแนนเฉลี่ย				2.24	ปานกลาง

องค์ประกอบที่ 3 ศักยภาพด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ผลการวิจัยเรื่องศักยภาพด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ดังผลการวิจารณ์ในตาราง 6 นั้น พบว่า ผู้ให้ข้อมูลระบุถึงศักยภาพในการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพว่าอยู่ในระดับสูง (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 2.83) ทั้งนี้เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนมีความโดดเด่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชีวิตเกษตรที่น่าสนใจมีศักยภาพในการดึงดูดใจอยู่ในระดับสูง ซึ่งมีค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.92 อีกทั้งชุมชนมีความโดดเด่นทางการเกษตรและองค์ความรู้เฉพาะที่เป็นต้นแบบของการทำเกษตรกรรมตลอดจนมีความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนที่หลากหลายประเภท เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งมีศักยภาพในการดึงดูดใจอยู่ในระดับสูง (ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.88) นอกจากนี้ ระบบนิเวศที่สมบูรณ์และทัศนียภาพที่สวยงามของแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน ยังมีศักยภาพในการดึงดูดใจอยู่ในระดับสูง (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.84) หรือแม้แต่การเรียนรู้วิถีชีวิตหรือร่วมทำกิจกรรมกับเกษตรกรในชุมชนอย่างใกล้ชิดของนักท่องเที่ยว รวมไปถึงสินค้าที่ระลึกซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่มีความโดดเด่นและหลากหลาย ก็สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าชุมชนเกาะเทโพซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีระบบนิเวศรวมไปถึงทัศนียภาพโดยรอบที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์และสวยงาม สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือนชุมชนแห่งนี้ได้เป็นจำนวนมาก อีกทั้งความโดดเด่น ความหลากหลายของกิจกรรมทางการเกษตร และความรู้ทางการเกษตรต่างๆ รวมไปถึงแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับพื้นที่ของชุมชนเกาะเทโพ นับว่าเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้ชุมชนมีศักยภาพด้านการดึงดูดใจอยู่ในระดับสูง (ภาคผนวก ช)

ตาราง 6 ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับระดับศักยภาพด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ศักยภาพด้านการดึงดูดใจ	ผู้ให้ข้อมูล (N=75)				
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับศักยภาพ
1. แหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนมีความโดดเด่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิตเกษตรที่น่าสนใจ	92.00	8.00	0.00	2.92	สูง
2. แหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนมีความโดดเด่นด้านการเกษตรและองค์ความรู้เฉพาะที่เป็นต้นแบบของการทำเกษตรกรรม	88.00	12.00	0.00	2.88	สูง
3. มีความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนที่หลากหลายประเภท เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (การปั่นจักรยาน) และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์	88.00	12.00	0.00	2.88	สูง
4. แหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนมีระบบนิเวศที่สมบูรณ์	84.00	16.00	0.00	2.84	สูง
5. แหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนมีทัศนียภาพโดยรอบที่สวยงาม	84.00	16.00	0.00	2.84	สูง
6. มีความโดดเด่นและความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน	81.30	18.70	0.00	2.81	สูง
7. นักท่องเที่ยวมีการเรียนรู้วิถีชีวิตหรือร่วมทำกิจกรรมกับเกษตรกรในชุมชนอย่างใกล้ชิด	78.70	21.30	0.00	2.79	สูง

ตาราง 6 (ต่อ)

ศักยภาพด้านการดึงดูดใจ	ผู้ให้ข้อมูล (N=75)				
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับศักยภาพ
8. ชุมชนมีผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่มีความโดดเด่นและหลากหลาย เพื่อจำหน่ายเป็นสินค้าที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว	70.70	29.30	0.00	2.71	สูง
ค่าคะแนนเฉลี่ย				2.83	สูง

องค์ประกอบที่ 4 ศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ผลการวิจัยเรื่องศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ดังผลการวิจารณ์ในตาราง 7 นั้น พบว่าผู้ให้ข้อมูลระบุถึงศักยภาพของการบริการการท่องเที่ยวของชุมชนเกาะเทโพ ว่าอยู่ในระดับสูง (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 2.63) ทั้งนี้เนื่องจากบุคลากรในชุมชนมีศักยภาพการบริการในด้านความสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวอย่างทันท่วงที อยู่ในระดับสูง ซึ่งมีค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.92 นอกจากนี้บุคลากรในชุมชนยังมีศักยภาพระดับสูง (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.87) ในการบริการนักท่องเที่ยวด้วยความเสมอภาคตลอดจนความสามารถในการบริการข่าวสารข้อมูลและบริการนำเที่ยว อยู่ในระดับสูง (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.85) หรือแม้แต่การให้บริการนักท่องเที่ยวด้วยความสุภาพและมีน้ำใจ รวมไปถึงทัศนคติที่ดีต่อการให้บริการนักท่องเที่ยวมีศักยภาพอยู่ในระดับสูง (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.80) อีกทั้งศักยภาพในการบริการที่เป็นลำดับขั้นตอน และมีเทคนิควิธีการให้บริการเพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว อยู่ในระดับสูง (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.67) อย่างไรก็ตามความสามารถในการสื่อสารของบุคลากรในชุมชนกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ มีศักยภาพอยู่ในระดับต่ำ (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 1.44) จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าบุคลากรในชุมชนเกาะเทโพมีความสามารถในการให้บริการนักท่องเที่ยวให้เกิดความพึงพอใจได้เป็นอย่างดี เนื่องจากบุคลากรในชุมชนมีความรู้และทักษะในด้านการบริการ ได้แก่ การให้บริการข้อมูล การตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และการให้บริการด้วยความเสมอภาคและเป็นลำดับขั้นตอน อีกทั้งบุคลากรยังมีทัศนคติที่ดีในการให้บริการรวมไปถึงความสุภาพและมีน้ำใจอีกด้วย อย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญในเรื่องของการบริการ คือ การติดต่อสื่อสาร ซึ่งบุคลากรในชุมชนยังต้องมีการพัฒนาทักษะภาษาต่างประเทศเพื่อการบริการนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้อย่างตรงตามความต้องการและเกิดความประทับใจ (ภาคผนวก ช)

ตาราง 7 ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับระดับศักยภาพด้านการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ศักยภาพด้านการบริการ	ผู้ให้ข้อมูล (N=75)				
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับศักยภาพ
1. บุคลากรในชุมชนมีความเข้าใจความต้องการของนักท่องเที่ยวและสามารถตอบสนองอย่างทันท่วงที	92.00	8.00	0.00	2.92	สูง
2. บุคลากรในชุมชนมีความเสมอภาคในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว	86.70	13.30	0.00	2.87	สูง
3. บุคลากรในชุมชนสามารถให้บริการด้านต่างๆ แก่นักท่องเที่ยว เช่น บริการให้ข้อมูลข่าวสารและบริการนำเที่ยว	85.30	14.70	0.00	2.85	สูง
4. บุคลากรในชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว	80.00	20.00	0.00	2.80	สูง
5. บุคลากรในชุมชนมีความสุภาพและมีน้ำใจในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว	76.00	24.00	0.00	2.76	สูง
6. บุคลากรในชุมชนมีความรู้และทักษะในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว	72.00	28.00	0.00	2.72	สูง
7. บุคลากรในชุมชนมีกระบวนการให้บริการที่เป็นลำดับขั้นตอน	66.70	33.30	0.00	2.67	สูง
8. บุคลากรในชุมชนมีเทคนิคการให้บริการเพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว	68.00	30.70	1.30	2.67	สูง

ตาราง 7 (ต่อ)

ศักยภาพด้านการบริการ	ผู้ให้ข้อมูล (N=75)				
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับศักยภาพ
9. บุคลากรในชุมชนมีความสามารถในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้	5.30	33.40	61.30	1.44	ต่ำ
ค่าคะแนนเฉลี่ย				2.63	สูง

จากการประเมินศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ พบว่าองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชน อันได้แก่ องค์ประกอบด้านการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร องค์ประกอบด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในมิติของความเป็นเจ้าบ้าน องค์ประกอบด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และองค์ประกอบด้านการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีศักยภาพอยู่ในระดับสูง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชุมชนเกาะเทโพนี้ มีความพร้อมที่จะพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยมีสมาชิกในชุมชนร่วมกันดำเนินการจัดการ แม้ว่าองค์ประกอบด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในมิติด้านการตลาด จะมีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง แต่ศักยภาพทางด้านการตลาดนี้สมาชิกชุมชนเกาะเทโพก็สามารถที่จะร่วมกันเรียนรู้และดำเนินการจัดการเพื่อพัฒนาให้องค์ประกอบด้านนี้มีศักยภาพเพิ่มขึ้นได้ อันเป็นการนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนชาวเกาะเทโพ

บทที่ 5
การมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ของชุมชนชาวเกาะเทโพ

ผลจากการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่ชุมชนเกาะเทโพ โดยดำเนินการในพื้นที่ตำบลเกาะเทโพและเทศบาลตำบลหาดทนงอำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี ซึ่งเป็นชุมชนที่มีความสามารถในการที่จะพัฒนาให้เกิดกิจกรรมทางด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรขึ้น ซึ่งการศึกษาในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 นี้ เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา (research for development) ที่ใช้กิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาโดยมีจุดมุ่งหมายให้สมาชิกในชุมชนได้ร่วมมือกันตั้งกลุ่มหรือชมรมขึ้นมาเพื่อดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จากผลการพัฒนาสามารถนำไปสู่รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนชาวเกาะเทโพในทิศทางที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนต่อไป ซึ่งในกระบวนการพัฒนานี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research)โดยผู้วิจัยใช้กระบวนการ AIC (Appreciation Influence Control) ซึ่งเป็นวิธีการและเทคนิคในการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และข้อมูลข่าวสารต่างๆ โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนการสร้างความรู้ (appreciation หรือ A) ขั้นตอนการสร้างการพัฒนา (influence หรือ I) และขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (control หรือ C) ซึ่งก่อให้เกิดความเข้าใจสภาพปัญหา ข้อจำกัด และความต้องการต่างๆ ของสมาชิกในชุมชน และสามารถนำไปประยุกต์สู่วิธีการดำเนินกิจกรรม และกำหนดแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชนเกาะเทโพได้ตรงกับความต้องการของชุมชนและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง

การวิจัยครั้งนี้เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินกิจกรรม ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาจากหนังสือและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องว่ามีปัจจัยใดบ้างที่เป็นตัวกระตุ้นหรือสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนเกิดการมีส่วนร่วม ซึ่งผู้วิจัยพบว่าปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ต้องประกอบไปด้วย ผู้นำ (leader) เป็นบุคคลผู้ประสานงานให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยมีการติดต่อสื่อสาร (communication) เป็นปัจจัยเชื่อมโยงระหว่างผู้นำกับสมาชิกชุมชน (human) ผู้ซึ่งมีทัศนคติ มีพฤติกรรมการกล้าแสดงออก และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคม (unity) โดยมีเป้าประสงค์ในผลประโยชน์ (benefit) ร่วมกัน เมื่อพิจารณาในประเด็นดังกล่าวแล้ว แสดงให้เห็นว่าผู้นำ ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชนหรือผู้นำกลุ่มสมาชิกชมรมต่างๆ เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน

หรือสมาชิกในกลุ่มชมรมต่างๆ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ติดต่อไปยังผู้นำชุมชน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษานี้ พร้อมกับขอความร่วมมือจากผู้นำชุมชน ในการประสานงานติดต่อกับกลุ่มผู้นำสมาชิกชมรมต่างๆในชุมชน

เมื่อกลุ่มสมาชิกในชุมชนมีความเข้าใจตรงกันในวัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้แล้ว ผู้วิจัยจึงได้ร่วมดำเนินการกับสมาชิกในชุมชนที่สนใจและเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จำนวน 75 คน คือ ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มสมาชิกต่างๆ สมาชิกกลุ่มจักสาน สมาชิกกลุ่มปลากระชัง สมาชิกกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ สมาชิกกลุ่มสวนผลไม้ และสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์จากเหล็กกล้า (หัตถกรรมการตีมีด) รวมถึงสมาชิกผู้ที่ประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งได้แก่ร้านอาหาร และที่พักแรม โดยดำเนินการตามลำดับขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจทรัพยากรชุมชนที่เหมาะสมต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อพิจารณาว่าจะดำเนินการจัดการอย่างไร

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนและการกำหนดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ขั้นตอนที่ 4 การติดตามและประเมินผลที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจทรัพยากรชุมชนที่เหมาะสมต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อพิจารณาว่าจะดำเนินการจัดการอย่างไร

การดำเนินการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 นี้ ได้แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) การสำรวจศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ 2) การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3) การพิจารณาพื้นที่ที่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ 4) การพิจารณาความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมีรายละเอียด ดังนี้

การสำรวจศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ

การประเมินศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพนั้น ผู้วิจัยเริ่มจากติดต่อประสานงานกับนายสุเทพ หอมกระทุ่ม กำนันตำบลเกาะเทโพ จ.ส.อ.สมพงษ์ จันทร์โอ ประธานกลุ่มที่พักโฮมสเตย์ นายพิภพ สุขสำราญ ประธานกลุ่มปลากระชัง นางเสน่ห์

จันทร์หนัก ประธานกลุ่มจักสาน นางวัฒนา คำศิลา ประธานกลุ่มผลิตภัณฑ์ปลาแปรรูป และนายประหยัด วรเวท (ช่างหรั่ง) ประธานกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์จากเหล็กกล้า (หัตถกรรมการตีมีด) เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ในการศึกษาครั้งนี้ พร้อมขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในวัตถุประสงค์ที่ 1 ซึ่งเป็นการประเมินศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และผลจากการประเมินศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนเกาะเทโพ คือชุมชนมีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรขึ้น เมื่อได้ผลการประเมินเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ประสานไปยังกำนันตำบลเกาะเทโพเพื่อนัดหมายสมาชิกในชุมชนดำเนินการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของสมาชิกในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และกำนันได้มอบหมายให้นางนวลจันทร์ แก้วนิ่ม ผู้ช่วยกำนัน เป็นผู้ดำเนินการประสานงานในครั้งนี้ (ภาคผนวก ซ)

การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การดำเนินการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ได้รับการช่วยเหลือประสานงานจากนางนวลจันทร์ แก้วนิ่ม ในการนัดหมายกลุ่มสมาชิกต่างๆ ให้มาร่วมดำเนินกิจกรรม ณ ที่ทำการกำนันตำบลเกาะเทโพ ในวันเสาร์ที่ 12 พฤษภาคม 2555 การดำเนินกิจกรรมในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยใช้ขั้นตอนการสร้างความรู้ (appreciation หรือ A) เพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ร่วมวิเคราะห์สภาพการณ์ซึ่งเป็นปัญหาของชุมชน และกำหนดความต้องการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยผู้วิจัยได้จุดประเด็นหัวข้อของปัญหา 5 ด้าน คือ 1) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ 2) ปัญหาด้านการเมือง 3) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม 4) ปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรม และ 5) ปัญหาด้านการเกษตร ซึ่งประเด็นหัวข้อของปัญหาทั้ง 5 ด้านนี้มีความสอดคล้องกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน (บำเพ็ญ เขียวหวาน, 2556: 14-7) องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนเป็นปัจจัยในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างเป็นองค์รวมจะขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งไม่ได้ และหากมีการจัดการที่ดีในแต่ละด้านก็จะทำให้เกิดความยั่งยืนและถือเป็นเครื่องมือในการพัฒนาการเกษตรและชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งผลที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมในขั้นตอนนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ สภาพการณ์ปัจจุบันของชุมชนที่ก่อให้เกิดปัญหาในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และทิศทางความต้องการของสมาชิกในชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ผู้วิจัยและสมาชิกชุมชนเกาะเทโพ ได้ร่วมกันประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อวิเคราะห์และสรุปสภาพการณ์ปัจจุบันของชุมชนที่ก่อให้เกิดปัญหาในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมีองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (บำเพ็ญ เขียวหวาน, 2556: 14-6) เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ดังนี้

1. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ สมาชิกในชุมชนบางคนเข้าใจผิดว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหลักที่นำรายได้มาสู่ตน จึงทำให้หันมาดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นอาชีพหลัก ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาการขาดรายได้ขึ้นเนื่องจาก ชุมชนเกาะเทโพนี้ยังมิได้มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ชัดเจนจึงทำให้ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรมเพื่อหารายได้จากการท่องเที่ยว อีกประการหนึ่งคือสมาชิกในชุมชนบางส่วนเปลี่ยนวิถีชีวิตจากเดิมที่เคยทำการเกษตรและหันไปประกอบอาชีพอื่นภายนอกชุมชนมากขึ้น

2. ปัญหาด้านการเมือง ได้แก่ การรวมกลุ่มของสมาชิกยังไม่มีความเป็นน้ำหนึ่งอันเดียวกัน จึงทำให้ไม่สามารถที่จะจัดกิจกรรมได้สะดวก นอกจากนี้การบริหารจัดการขององค์การปกครองท้องถิ่นที่ไม่จัดสรรงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมนี้ถือว่าองค์กรดังกล่าวเป็นหน่วยงานสำคัญในการสนับสนุนให้เกิดการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว

3. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมถูกทำลายโดยอุทกภัยในทุกๆ ปี ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามายังชุมชนเกาะเทโพ

4. ปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่นับวันจะค่อยๆ เลือนหายไป เนื่องจากสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้ทันยุคทันสมัย

5. ปัญหาด้านการเกษตร ได้แก่ องค์ความรู้ทางการเกษตรที่นับวันจะถูกเทคโนโลยีเข้ามาปรับเปลี่ยนวิธีการและรูปแบบดั้งเดิม

จากการร่วมวิเคราะห์และสรุปสภาพการณ์ปัจจุบันของชุมชนที่ก่อให้เกิดปัญหาในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่า สิ่งที่เป็นปัญหาสำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต และการค่อยๆ เลือนหายไปของภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชีวิตเกษตรกรแบบดั้งเดิม ที่ถือเป็นเสน่ห์ของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนมีส่วนร่วม เพราะหากสิ่งเหล่านี้หายไปจากชุมชนแล้ว กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะไม่สามารถดำเนินได้เนื่องจากขาดปัจจัยสำคัญที่ถือเป็นองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเลยทีเดียว และสิ่งที่เป็นปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือการร่วมมือร่วมใจกันของสมาชิกในชุมชน เพราะหากชุมชนขาดการรวมกลุ่มที่เป็นหนึ่งเดียวกันแล้ว ก็ไม่สามารถดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทิศทางความต้องการของสมาชิกชุมชนเกาะเทโพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ผู้วิจัยได้ร่วมกับสมาชิกชุมชนเกาะเทโพประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อวิเคราะห์และสรุปทิศทางความต้องการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ให้มีความสอดคล้องกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน เพื่อเป็นกรอบในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในขั้นตอนต่อไป โดยแบ่งออกเป็น 5 ประเด็น ได้แก่

1. ด้านเศรษฐกิจ สรุปได้ว่าชุมชนต้องการสร้างรายได้ที่นอกเหนือจากการประกอบอาชีพหลัก โดยการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน อีกทั้งยังต้องการสร้างอาชีพที่เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว เพื่อรองรับปัญหาการว่างงานและการย้ายถิ่นฐานทำกินของคนในท้องถิ่น

2. ด้านการเมือง พบว่าชุมชนต้องการรวมกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ อีกทั้งยังต้องการก่อตั้งองค์กรชุมชนเพื่อเป็นแกนนำและเป็นผู้ประสานงานในการบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ

3. ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่าสมาชิกชุมชนเกาะเทโพต้องการสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนร่วมกันอนุรักษ์และพัฒนาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ยั่งยืนต่อไป

4. ด้านสังคมและวัฒนธรรม สรุปได้ว่าชุมชนต้องการสร้างรากฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมให้เข้มแข็ง โดยการส่งเสริมและสร้างจิตสำนึกของสมาชิกในชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน ให้รู้สึกภาคภูมิใจในรากฐานวัฒนธรรมของตน รวมถึงการสืบต่อวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่นับวันจะค่อยๆ เลือนหายไป เนื่องจากสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้ทันยุคทันสมัย

5. ด้านการเกษตร พบว่า ชุมชนต้องการสร้างรายได้จากกิจกรรมทางการเกษตรโดยอาศัยกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นเครื่องมือ และต้องการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางการเกษตรเพื่อพัฒนาผลผลิตให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น โดยไม่ทิ้งวิถีการเกษตรในรูปแบบดั้งเดิม

จากทิศทางความต้องการของสมาชิกชุมชนเกาะเทโพในแต่ละด้าน แสดงให้เห็นว่าสมาชิกชุมชนแห่งนี้ มีความต้องการที่จะอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ รักษาความเป็นวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมด้านการเกษตรและภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยตระหนักถึงการสร้างรายได้ที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่องค์ประกอบด้านต่างๆ

หลังจากกิจกรรมในการร่วมวิเคราะห์ปัญหาและทิศทางความต้องการของสมาชิกในชุมชนเกาะเทโพเสร็จสิ้นแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการนัดหมายครั้งต่อไปในวันเสาร์ ที่ 19 พฤษภาคม

2555 เพื่อดำเนินกิจกรรมในการพิจารณาพื้นที่ที่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร และพิจารณาความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน (ภาคผนวก ซ)

การพิจารณาพื้นที่ที่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การดำเนินกิจกรรมในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้นัดหมายกับสมาชิกชุมชนเกาะเทโพ ในวันเสาร์ ที่ 19 พฤษภาคม 2555 ณ ที่ทำการกำนันตำบลเกาะเทโพ ซึ่งการพิจารณาพื้นที่ที่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรนี้ จะวิเคราะห์จากผลการประเมินศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนเกาะเทโพ โดยสมาชิกชุมชนเกาะเทโพร่วมกันพิจารณาว่าพื้นที่ใดบ้างที่มีความเหมาะสมในการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จากการพิจารณาของสมาชิก พบว่า พื้นที่หลักในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือ พื้นที่เกษตรกรรม อันประกอบไปด้วย สวนส้มโอ สวนฝรั่ง และสวนเกษตรอินทรีย์ และพื้นที่หัตถกรรม ได้แก่ กลุ่มงานจักสาน กลุ่มผลิตผลิตภัณฑ์จากเหล็กกล้า รวมไปถึงพื้นที่การทำปลากระชัง และการแปรรูปปลาให้เป็นสินค้าเพื่อจำหน่ายเป็นของฝากของที่ระลึก (ภาคผนวก ซ)

การพิจารณาความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การดำเนินกิจกรรมในขั้นตอนนี้ กระทำต่อเนื่องจากการพิจารณาพื้นที่ที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อวิเคราะห์จากผลการประเมินศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนเกาะเทโพ ซึ่งมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรอยู่ในระดับสูง แสดงให้เห็นถึงความสามารถของพื้นที่ชุมชนเกาะเทโพในการรองรับกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ โดยสมาชิกชุมชนร่วมกันพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 2) ด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3) ด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ 4) ด้านการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ว่าสามารถดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยสมาชิกชุมชนเกาะเทโพได้อย่างยั่งยืน เนื่องจากชุมชนมีความสามารถและความพร้อมครบทุกองค์ประกอบของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ผลจากการประเมินทรัพยากรชุมชนที่เหมาะสมต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยผู้วิจัยร่วมกับสมาชิกในชุมชนเกาะเทโพ จำนวน 75 คน พบว่าชุมชนเกาะเทโพมีทรัพยากรที่เหมาะสมกับการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งพิจารณาจากความสอดคล้องของทรัพยากรภายในชุมชนกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน จากปัญหาที่สมาชิกชุมชนเกาะเทโพพบ และการกำหนดทิศทางความต้องการของสมาชิกชุมชน จึงทำให้ผู้นำและสมาชิกชุมชนลงความเห็นกันว่าจะรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพเพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนต่อไป โดยยึดทิศทางความต้องการของสมาชิกชุมชน เป็นกรอบแนวทางในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในลำดับขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนและการกำหนดกิจกรรม
ทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การดำเนินการศึกษาในขั้นตอนที่ 2 นี้ ผู้วิจัยได้มีการนัดหมายสมาชิกชุมชนเกาะเทโพ รวมถึงผู้นำชุมชนและผู้นำกลุ่มต่างๆ เพื่อร่วมกันดำเนินการวางแผนและกำหนดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ณ ที่ทำการกำนันตำบลเกาะเทโพ ในวันเสาร์ ที่ 2 มิถุนายน 2555 ซึ่งในการดำเนินการนี้ ผู้วิจัยใช้ขั้นตอนการสร้างการพัฒนา (influence หรือ I) เพื่อช่วยกันวางแผนกำหนดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตามกรอบทิศทางความต้องการของสมาชิกในชุมชน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

หลังจากผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มสมาชิกต่างๆ และสมาชิกในชุมชนเกาะเทโพ ได้ตกลงร่วมกันที่จะดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในขั้นตอนต่อมาจึงเป็นการจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมเพื่อทำหน้าที่ในการบริหารจัดการและควบคุมดูแลกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชน รวมถึงการสรรหาบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกในชุมชนที่มีความสามารถและเหมาะสมเพื่อดำเนินกิจกรรมของกลุ่มต่อไป ผลการดำเนินการในขั้นตอนนี้ สรุปได้ว่า ผู้นำและสมาชิกชุมชนร่วมกันจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยใช้ชื่อกลุ่มว่า “เกาะเทโพ Agro-tourism” โดยมีสมาชิกเข้าร่วมทั้งหมด 75 คน จากผลการคัดเลือกประธานกลุ่ม ปรากฏว่า จ.ส.อ.สมพงษ์ จันทร์โอ หรือจ่าพงได้รับการคัดเลือกให้เป็นประธานกลุ่มเพื่อทำหน้าที่ประสานงานในการบริหารจัดการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร และสมาชิกกลุ่มได้ลงความเห็นว่า ผู้นำกลุ่มสมาชิกต่างๆอันได้แก่ กลุ่มจักสาน กลุ่มปลากระชัง กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ กลุ่มสวนผลไม้ และกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์จากเหล็กกล้า ร่วมเป็นคณะกรรมการในการการบริหารจัดการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมี

ผู้นำชุมชน เป็นที่ปรึกษา หลังจากนั้นผู้วิจัยได้มอบหมายให้ประธานกลุ่มเป็นผู้ดำเนินการประชุมในครั้งต่อๆ ไป โดยผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษาและคำแนะนำต่อไป

เมื่อชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ประธานกลุ่มได้ขอความช่วยเหลือจากผู้วิจัยในการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้กับสมาชิกกลุ่ม เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยจัดการฝึกอบรมความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการให้บริการอำนวยความสะดวกนักท่องเที่ยว ซึ่งผู้วิจัยประยุกต์ใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอธิบายให้สมาชิกในชุมชนทราบตั้งแต่นิยามของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และตัวอย่างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนอื่นๆ ที่มีบริบทของชุมชนคล้ายคลึงกัน เพื่อให้สมาชิกชุมชนมองเห็นภาพรวมและเข้าใจตรงกันถึงรูปแบบ วิธีการดำเนินกิจกรรม และการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วม และเข้าใจถึงความสำคัญของการบริการอำนวยความสะดวกนักท่องเที่ยว โดยการจัดฝึกอบรมนี้จัดขึ้นในวันที่ 9 มิถุนายน 2555 (ภาคผนวก ซ) และใช้ศาลาเอนกประสงค์ของจ่าพงโฮมสเตย์ เป็นสถานที่ฝึกอบรมในครั้งนี้

เมื่อสมาชิกกลุ่มมีความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแล้ว ประธานกลุ่มจึงได้เสนอให้มีการกำหนดรูปแบบกิจกรรมและกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชนขึ้น โดยการระดมความคิดในการกำหนดกิจกรรมและเส้นทางออกมาเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ พร้อมกับกำหนดอัตราค่าบริการต่างๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่สมาชิกชุมชนให้มากที่สุด

การกำหนดรูปแบบกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยว

กระบวนการกำหนดกิจกรรมและบริการต่างๆ ประธานและสมาชิกกลุ่ม ได้ร่วมกันกำหนดกิจกรรมและบริการต่างๆ ที่สอดคล้องกับศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนเกาะเทโพ ซึ่งกิจกรรมและบริการต่างๆ ได้ถูกกำหนดขึ้น ดังนี้

1. กิจกรรมบริการด้านการท่องเที่ยว ซึ่งมีความโดดเด่นทางภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชีวิตเกษตรกรแบบดั้งเดิม ที่หลากหลาย ดังนี้

1.1 การชมสวนเกษตรผลไม้ นักท่องเที่ยวจะได้เที่ยวชมสวนผลไม้ สวนเกษตรอินทรีย์ พร้อมกับเรียนรู้วิถีชีวิตเกษตรแบบดั้งเดิม และเลือกซื้อผลผลิตทางการเกษตร

1.2 การชมวิถีชาวบ้าน กิจกรรมทางภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การจักสาน การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเนื้อปลา และการผลิตผลิตภัณฑ์จากเหล็กกล้า นักท่องเที่ยวจะได้ชมวิธีการผลิต พร้อมกับทดลองทำในกิจกรรมต่างๆ เช่น การสานพัด การตีเหล็ก เป็นต้น

1.3 การชมการเลี้ยงปลาในกระชัง นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้วิธีการเลี้ยงปลาในกระชัง และวิธีการให้อาหารปลา

2. การบริการด้านที่พัก เหมาะกับนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสวิถีชีวิตแบบชนบท การใช้ชีวิตเรียบง่าย สบายๆ ไม่หรูหรา ในวันหยุดพักผ่อน โดยการบริการที่พักในชุมชนมีให้เลือกทั้งแบบรีสอร์ท และโฮมสเตย์ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเลือกพักได้ตามความต้องการ โดยที่พักแบบโฮมสเตย์นั้น มีให้เลือก 1 แห่ง คือ จ่าพงโฮมสเตย์ และที่พักแบบรีสอร์ท มีให้เลือกหลายแห่ง ได้แก่ พญาไม้ รีสอร์ท อุทัยริเวอร์เลค รีสอร์ท และริเวอร์มารีน่า รีสอร์ท

3. การบริการด้านอาหารและเครื่องดื่ม ภายในชุมชนจะมีร้านอาหารเปิดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวมากมายหลายร้าน อาหารแนะนำส่วนใหญ่จะเป็นรายการอาหารประเภทปลา เนื่องจากเป็นชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำ จึงมีวัตถุดิบประเภทปลาที่สด และราคาไม่แพง ไว้คอยบริการนักท่องเที่ยว ได้แก่ ร้านป้าสำราญ ร้านครัวน้องทราย และร้านครัว Number Nine

4. การบริการด้านสินค้าที่ระลึก ทุกจุดบริการกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวภายในชุมชน จะมีการจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์ของกลุ่มกิจกรรมต่างๆ นอกจากนี้จังหวัดอุทัยธานียังมีศูนย์จำหน่ายสินค้าที่ระลึก ซึ่งตั้งอยู่บนถนนสายหลักและไม่ไกลจากชุมชนเกาะเทโพ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเลือกซื้อของที่ระลึกและของฝากได้อย่างสะดวกสบายและครบครัน

5. การบริการด้านข้อมูล สมาชิกกลุ่มได้ลงความเห็นว่า ในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชนเกาะเทโพนี้ ควรมีสถานที่หนึ่งเพื่อเป็นศูนย์กลางการประสานงานและเป็นจุดต้อนรับและบริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว โดยสมาชิกได้เลือกจ่าพง โฮมสเตย์ เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการเป็นศูนย์กลางบริการข้อมูลและต้อนรับนักท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่บนถนนสายหลักในชุมชน และนักท่องเที่ยวสามารถหาเจอได้ง่าย

นอกจากกิจกรรมและการบริการที่สมาชิกกลุ่มได้ร่วมกันกำหนดขึ้นมานี้ ภายในชุมชนยังมีกิจกรรมอื่นที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในชุมชนให้มีความสมบูรณ์น่าสนใจมากยิ่งขึ้น นั่นคือ การให้บริการเช่าจักรยาน ขององค์การบริหารตำบลหาดทนง ในอัตราค่าเช่า คันละ 40 บาท และการบริการล่องเรือชมวิถีชีวิตสองฟากฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำสะแกรัง ซึ่งดำเนินการโดยคุณวีระ บำรุงศรี โดยมีค่าเช่าเหมาลำ ประมาณ 500-1,500 บาท และเรือบริการของพญาไม้ รีสอร์ท ที่ให้บริการพร้อมมัคคุเทศก์ในอัตราค่าบริการ คนละ 50 บาท ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถติดต่อขอ

ข้อมูลการบริการและกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ได้จากศูนย์บริการนักท่องเที่ยวของกลุ่มเกาะเทโพ Agro-tourism ที่จ่าพงโฮมสเตย์ (ภาคผนวก ซ)

การกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชนเกาะเทโพ

การกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนี้ กลุ่มสมาชิกได้กำหนดพื้นที่สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนตามกรอบของรูปแบบกิจกรรมและบริการท่องเที่ยว โดยเริ่มจากการบริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวเป็นจุดแรกที่ให้บริการ ซึ่งกลุ่มสมาชิกลงความเห็นกันว่า จ่าพง โฮมสเตย์ เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมที่สุดในการเป็นศูนย์กลางบริการข้อมูลและต้อนรับนักท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่บนถนนสายหลักในชุมชน และนักท่องเที่ยวสามารถหาเจอได้ง่าย หลังจากนั้นบริการนักท่องเที่ยวตามรูปแบบกิจกรรมและการบริการที่กำหนด โดยกลุ่มสมาชิกได้ร่วมกันกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชนเกาะเทโพ ดังนี้

โปรแกรมการท่องเที่ยวแบบพักค้างคืน 1 คืน

วันแรก

ช่วงเช้า ชมวิถีชาวบ้าน กิจกรรมทางภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มจักสาน พร้อมศึกษาเรียนรู้วิธีการจักสานเครื่องใช้ต่างๆ เช่น พัด หรือ ตะกร้า พร้อมเลือกซื้อสินค้าที่ระลึก เครื่องจักสานต่างๆ

กลางวัน รับประทานอาหารท้องถิ่นตามร้านอาหารทั่วไปในชุมชน

ช่วงบ่าย ชมวิถีชาวบ้าน กิจกรรมทางการเกษตร โดยเข้าชมสวนเกษตรผลไม้ สวนส้มโอป้าจันทร์ และสวนฝรั่งป้าสุนีย์ พร้อมเลือกซื้อผลไม้ กิ่งพันธุ์ และผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลไม้

ช่วงเย็น รับประทานอาหารร่วมกับเจ้าบ้าน (ในกรณีพักโฮมสเตย์) หรือรับประทานอาหารท้องถิ่นตามร้านอาหารทั่วไปในชุมชน จากนั้นพักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่สอง

ช่วงเช้า ชมวิถีชีวิตตลาดสดริมน้ำ

รับประทานอาหารเช้าจากที่พัก

กลางวัน รับประทานอาหารท้องถิ่นตามร้านอาหารทั่วไปในชุมชน

ช่วงบ่าย ชมการเลี้ยงปลาในกระชัง และการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเนื้อปลา พร้อมเลือกซื้อของฝากผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเนื้อปลา ชมการผลิตผลิตภัณฑ์จากเหล็กกล้า พร้อมเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ดังกล่าว เช่น กรรไกรตัดกิ่ง หรือมีดโบวี่

ช่วงเย็น แวะซื้อของฝากจังหวัดอุทัยธานี ที่ศูนย์จำหน่ายสินค้าที่ระลึกของจังหวัด ก่อนเดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

หมายเหตุ โปรแกรมสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ให้เหมาะสมกับความสนใจและระยะเวลาในการเที่ยวชมของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก

สำหรับอัตราค่าบริการต่างๆ นั้น ไม่มีการกำหนดค่าธรรมเนียมในการให้บริการ เนื่องจากกิจกรรมต่างๆ ที่ถูกกำหนดขึ้นมาในเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพนั้น เป็นวิถีการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของสมาชิกชุมชน ซึ่งสมาชิกชุมชนมีความพร้อมและเต็มใจในการอธิบายและสาธิตวิธีการในทุกกิจกรรมอยู่แล้ว และสมาชิกชุมชนจะได้รับรายได้ที่เกิดจากการจำหน่ายสินค้าในกลุ่มของตน ซึ่งถือเป็นรายได้ที่เสริมขึ้นมานอกเหนือจากรายได้หลัก ดังนั้น หากไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ปัญหาเรื่องการขาดรายได้ของสมาชิกกลุ่มก็จะไม่เกิดขึ้น

สิ่งสำคัญอีกประการในการจัดการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชนเกาะเทโพ คือ การกำหนดกฎระเบียบและข้อปฏิบัติร่วมกันของสมาชิกกลุ่มและนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นแนวทางมิให้เกิดผลกระทบกับการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน โดยกลุ่มสมาชิกได้ร่วมกันกำหนดกฎระเบียบและข้อปฏิบัติร่วมกัน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ข้อควรปฏิบัติของสมาชิกกลุ่ม “เกาะเทโพ Agro-tourism”

1. ร่วมกันรักษาสภาพแวดล้อมในชุมชนให้สะอาดและน่าดูอยู่เสมอ
2. ร่วมกันดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรด้วยความสุภาพ ซื่อสัตย์สุจริต และจริงใจต่อนักท่องเที่ยว
3. ร่วมกันสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ อันก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน

ข้อควรปฏิบัติของนักท่องเที่ยว

1. ควรแต่งกายสุภาพมิดชิด ในขณะท่องเที่ยวภายในชุมชน
2. ควรให้ความเคารพและให้เกียรติสมาชิกชุมชนที่มีความอาวุโสกว่า รวมถึงไม่แสดงอาการลบหลู่ดูถูกวิถีชีวิตของคนในชุมชน

3. ช่วยกันรักษาความสะอาดภายในชุมชนโดยทิ้งขยะในที่ที่จัดไว้ให้

4. ช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และไม่ทำลายสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณประโยชน์ของชุมชน

5. ไม่ส่งเสียงดังรบกวนสมาชิกในชุมชน

6. ไม่กระทำการอันใดที่ขัดต่อศีลธรรมและข้อกฎหมาย

การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกภายในชุมชนและทักษะของบุคลากรในชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

จากการวิเคราะห์ผลการประเมินศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ พบว่าชุมชนยังไม่มีศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ ดังนั้นกลุ่มสมาชิกจึงได้ร่วมมือกันปรับปรุงอุปกรณ์อำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวผู้พิการ โดยการดำเนินการจัดทำทางลาดสำหรับรถเข็นในจุดเที่ยวชมกิจกรรมต่างๆ พร้อมกับปรับเปลี่ยนโถสุขภัณฑ์ให้เป็นรูปแบบชักโครกเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวผู้พิการในเบื้องต้น นอกจากนี้บุคลากรในชุมชนยังขาดทักษะด้านการติดต่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ กลุ่มสมาชิกจึงแก้ไขปัญหานี้โดยการให้เยาวชนในท้องถิ่นที่มีความรู้ในภาษาต่างประเทศมาช่วยพัฒนาทักษะของสมาชิกกลุ่ม โดยฝึกพูดภาษาอังกฤษอย่างง่ายในการทักทาย และให้บริการ

ผลจากการศึกษาการวางแผนและการกำหนดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยกลุ่มสมาชิกชุมชนที่จัดตั้งขึ้นนี้ ทำให้ชุมชนเกาะเทโพเกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่สนใจวิถีชีวิตเกษตรกรและชาวชนบท อีกทั้งยังเกิดกิจกรรมที่สร้างรายได้ที่นอกเหนือจากรายได้หลักอีกด้วย นอกจากนี้การรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกภายในชุมชน อันเป็นการนำไปสู่การพัฒนาให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและมีความยั่งยืนต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การศึกษาในขั้นตอนที่ 3 นี้ ผู้วิจัยใช้ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (control หรือ C) โดยจุดประเด็นเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สำคัญ คือ การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงเกษตรสู่ภายนอกชุมชน และการดำเนินการนำเที่ยวและถ่ายทอดความรู้ทางเกษตรกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น แก่ประธานและกรรมการกลุ่ม หลังจากนั้นประธาน

กลุ่มจึงได้นัดหมายสมาชิกและกรรมการเพื่อระดมความคิดในการดำเนินกิจกรรมการประชาสัมพันธ์ และดำเนินกิจกรรมการนำเที่ยวและถ่ายทอดความรู้ทางเกษตรกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นแบบแผนเดียวกัน

การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนเกาะเทโพสู่ภายนอก

สำหรับการประชาสัมพันธ์ กลุ่มสมาชิกได้ข้อตกลงร่วมกันว่าจะจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ ที่ทางกลุ่มสมาชิกพอทำได้ คือ แผ่นพับ และเครือข่ายสังคมออนไลน์ เพื่อแนะนำแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ ภายในชุมชนให้สังคมภายนอกได้รู้จักและสนใจมาเที่ยวชม โดยได้นำแผ่นพับวางไว้ตามหน่วยงานราชการของจังหวัดอุทัยธานี และสำนักงานการท่องเที่ยว จังหวัดอุทัยธานี รวมถึงอาศัยการบอกกล่าวปากต่อปากของสมาชิกในชุมชน นอกจากนี้การใช้สื่อสังคมออนไลน์โดยใช้เวบไซต์ (www.facebook.com) สื่อสังคมออนไลน์ขนาดใหญ่เพื่อช่วยเพิ่มช่องทางในการประชาสัมพันธ์ ซึ่งเป็นอีกทางหนึ่งที่กลุ่มสมาชิกเลือกปฏิบัติดำเนินการ โดยสร้างหน้าเวบเพจในนาม จ่าพงโฮมสเตย์ ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับที่พัก ร้านอาหาร และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร รวมถึงโปรแกรมการท่องเที่ยวที่จัดทำโดยกลุ่มสมาชิก และข้อมูลเกี่ยวกับการติดต่อและสถานที่ให้บริการต่างๆ

การดำเนินกิจกรรมการนำเที่ยวและถ่ายทอดความรู้ทางเกษตรกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

การดำเนินกิจกรรมการนำเที่ยวและถ่ายทอดความรู้ทางเกษตรกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น สมาชิกกลุ่มเห็นสมควรว่า ควรจะมีการให้บริการที่เป็นลำดับขั้นตอนที่เป็นมาตรฐานและเป็นแบบแผนเดียวกัน ดังนั้นจึงได้ร่วมกันระดมความคิดจัดทำแนวทางปฏิบัติในการดำเนินกิจกรรมการนำเที่ยวและถ่ายทอดความรู้ทางการเกษตรและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติแก่จุดกิจกรรมและบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมีรายละเอียดของลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. กล่าวต้อนรับ พร้อมกับแนะนำตัวเองให้นักท่องเที่ยวรู้จัก ด้วยอากัปกิริยาที่เป็นมิตรและมีความเป็นกันเอง

2. อธิบายความรู้ในส่วนของกิจกรรมที่ตนเองรับผิดชอบ พร้อมบอกข้อควรปฏิบัติร่วมกันในการเที่ยวชม ซึ่งในแต่ละจุดกิจกรรมอาจมีข้อห้าม ข้อปฏิบัติที่เพิ่มเติมขึ้นมานอกเหนือจากที่ได้กำหนดไว้

3. นำชมกิจกรรมพร้อมสาธิต และเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวร่วมทดลองปฏิบัติกิจกรรม เพื่อเป็นการสร้างความน่าสนใจและดึงดูดให้เกิดความประทับใจ

4. กล่าวขอบคุณและอำลา พร้อมกับเชิญชวนให้กลับมาเที่ยวอีกในครั้งต่อไป

ผลการศึกษาในขั้นตอนที่ 3 นี้ สามารถช่วยประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวโดยทั่วไปมากขึ้น อีกทั้งยังก่อให้เกิดมาตรฐานในการบริการซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจในการบริการที่มีความเสมอภาคและยุติธรรมแก่นักท่องเที่ยวทุกคน

ขั้นตอนที่ 4 การติดตามและประเมินผลที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

หลังจากดำเนินการตามขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จนกระทั่งชุมชนมีความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยวแล้ว กลุ่มสมาชิกจึงเริ่มดำเนินการต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการในนามของกลุ่ม “เกาะเทโพ Agro-tourism” เมื่อประมาณปลายเดือนกันยายน ของปี 2555 และในช่วงเดือนธันวาคม ปี 2555 ชุมชนได้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้ว (ประมาณ 3 เดือน) ผู้วิจัยร่วมกับกลุ่มสมาชิกท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงดำเนินการติดตามและประเมินผลที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา และข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาให้เหมาะสมตรงกับทิศทางความต้องการของชุมชนต่อไป ซึ่งดำเนินการติดตามและประเมินผลตามกรอบทิศทางความต้องการของสมาชิกชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนต้องการสร้างรายได้ที่นอกเหนือจากการประกอบอาชีพหลัก โดยการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน อีกทั้งยังต้องการสร้างอาชีพที่เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว เพื่อรองรับปัญหาการว่างงานและการย้ายถิ่นฐานทำกินของคนในท้องถิ่น ผลจากการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวทำให้สมาชิกชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้นและปัญหาการว่างงานและย้ายถิ่นฐานลดลง

2. ด้านการเมือง ชุมชนต้องการรวมกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ อีกทั้งยังต้องการก่อตั้งองค์กรชุมชนเพื่อเป็นแกนนำและเป็นผู้ประสานงานในการบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ ผลจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน ทำให้สมาชิกชุมชนมีความพึงพอใจในกิจกรรมที่ได้ร่วมปฏิบัติและดำเนินการ เนื่องจากตรงตามความต้องการและเหมาะสมกับบริบทภายในชุมชนของตน

3. ด้านสิ่งแวดล้อม สมาชิกชุมชนเกาะเทโพต้องการสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนร่วมกันอนุรักษ์และพัฒนาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ยั่งยืนต่อไป ผลจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว พบว่า สมาชิกในชุมชนรวมถึงนักท่องเที่ยวมีการร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยไม่กระทำการอันใดที่ก่อให้เกิดความเสียหาย

4. ด้านสังคมและวัฒนธรรม ชุมชนต้องการสร้างรากฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมให้เข้มแข็ง โดยการส่งเสริมและสร้างจิตสำนึกของสมาชิกในชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน ให้รู้สึกภาคภูมิใจในรากฐานวัฒนธรรมของตน รวมถึงการสืบต่อวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่นับวันจะค่อยๆ เลือนหายไป เนื่องจากสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้ทันยุคทันสมัย ผลจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทำให้กลุ่มเยาวชนเล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นและหันมาให้ความสนใจโดยการศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตามความถนัดและความสนใจ ซึ่งเป็นอีกทางหนึ่งที่ช่วยรักษาภูมิปัญญาเหล่านั้นไว้ได้อย่างยั่งยืน

5. ด้านการเกษตร ชุมชนต้องการสร้างรายได้จากกิจกรรมทางการเกษตร โดยอาศัยกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นเครื่องมือ และต้องการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางการเกษตรเพื่อพัฒนาผลผลิตให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น โดยไม่ทิ้งวิถีการเกษตรในรูปแบบดั้งเดิม ผลจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่ากลุ่มเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีนวัตกรรมทางการเกษตรรูปแบบใหม่ๆ ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว มาช่วยในการดำเนินการกิจกรรมทางการเกษตร

จากผลการติดตามและประเมินผลการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยพิจารณาตามกรอบทิศทางความต้องการของสมาชิกในชุมชน ได้ข้อสรุปว่าการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรนี้ไม่มีข้อปรับปรุงแก้ไข เนื่องจากผลที่เกิดขึ้นนั้นตรงกับทิศทางความต้องการของสมาชิกในชุมชน

ขณะที่ชุมชนเกาะเทโพมีการต้อนรับนักท่องเที่ยวและดำเนินกิจกรรมการบริการท่องเที่ยวต่างๆ ผู้วิจัยได้ประเมินผลการดำเนินกิจกรรมต่างๆ นั้นโดยการใช้แบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนชาวเกาะเทโพ พร้อมกันนี้ได้ทำการประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ โดยการใช้แบบสอบถามการรับรู้ของชาวเกาะเทโพในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และนำผลที่ได้ไปพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ เพื่อสร้างความประทับใจและดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวชมยังชุมชนเกาะเทโพเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังนำไปพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใน

ชุมชนด้วย ซึ่งผลการดำเนินการการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และผลการประเมินการรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนี้ ผู้วิจัยได้อธิบายรายละเอียดไว้ในบทที่ 6

ปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน

จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หนังสือ และวารสารต่างๆ ผู้วิจัยพบปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ดังนี้ ผู้นำ (leader) มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยมีการติดต่อสื่อสาร (communication) เป็นปัจจัยเชื่อมโยงระหว่างผู้นำกับสมาชิกชุมชน (human) ผู้ซึ่งมีทัศนคติ มีพฤติกรรมการกล้าแสดงออก และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคม (unity) โดยมีเป้าประสงค์ในผลประโยชน์ (benefit) ร่วมกัน ซึ่งผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นนั้นจะก่อให้เกิดผลดีต่อชุมชนในด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านการเกษตร (บำเพ็ญ เขียวหวาน, 2556: 14-6)

จากการสัมภาษณ์สมาชิกในชุมชน พบว่าปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ได้แก่ ผู้นำที่มีความรู้ ความสามารถในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะกิจกรรมทางการท่องเที่ยว อีกทั้งยังเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิไล บุญบรรจง (2543: 70) ที่เสนอว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่งทะเลเมืองระยอง ประกอบด้วยความต้องการเกียรติยศ แรงจูงใจทางเศรษฐกิจ และการได้รับการชักชวนจากผู้นำหมู่บ้าน ชูเกียรติ ภัยลี้ (2536: 19-21) กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกัน ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ ดังต่อไปนี้ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ ปัจจัยด้านสังคมเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่ม ปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสาร ได้แก่ การติดต่อสื่อสารทั้งการสื่อสารมวลชนและสื่อบุคคลซึ่งสอดคล้องกับข้อสรุปจากการสัมภาษณ์สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมที่สำคัญอีกปัจจัยหนึ่ง คือ การติดต่อสื่อสาร เพราะการสื่อสารเป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างแรงจูงใจ ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มและทำให้กลุ่มคงอยู่ต่อไป (วิวรรณ ขันธโภคัย, 2544: 44)

ความร่วมมือของสมาชิกในชุมชนเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม สมศักดิ์ ภักดีเสนานฤนาถ (2547: 19) กล่าวถึง ปัจจัยที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมหรือความร่วมมือในการพัฒนา เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต และแก้ไขปัญหา ก็คือการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยการระดมความร่วมมือของสมาชิกในชุมชนในทุกๆ ส่วน เพื่อเข้ามาร่วมกันวางแผน

ตรวจสอบ และแก้ไขปัญหาร่วมกัน การรวมกลุ่มหรือการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมพิศ ทองดีนอก (2552: 72) พบว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้แก่ การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือการรวมกลุ่ม ซึ่งเป็นวิธีการที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม โดยมีแรงจูงใจหรือเป้าประสงค์เดียวกันคือผลประโยชน์ที่จะได้รับ ซึ่งสุนันทา จันทวารา (2545: 55-58) ได้ศึกษาไว้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว คือ ประโยชน์ที่ได้รับไม่ว่าเป็นประโยชน์ส่วนตนหรือประโยชน์ส่วนรวมก็ตาม

การมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ผู้วิจัยได้ออกแบบการประเมินระดับการมีส่วนร่วมชุมชนชาวเกาะเทโพ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนทราบถึงระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มสมาชิกว่าอยู่ในระดับไหน อย่างไร ซึ่งเป็นเครื่องชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน และเพื่อพัฒนาให้การมีส่วนร่วมของกลุ่มสมาชิกมีความเข้มแข็งมากขึ้น อันนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดย แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การประเมินทรัพยากรชุมชนที่เหมาะสมต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนและการกำหนดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ขั้นตอนที่ 4 การติดตามและประเมินผลที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

โดยผลการประเมินได้อธิบายควบคู่กับรายละเอียดของข้อมูลที่ระบุในตารางพร้อมทั้งการวิจารณ์ผลเป็นส่วนเดียวกันซึ่งมีรายละเอียดต่างๆ ดังต่อไปนี้

ลักษณะส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตาราง 8 ทำให้ทราบว่าผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ เป็นเพศหญิงมากกว่าครึ่งหนึ่ง คือ ร้อยละ 56.00 ที่เหลืออีก ร้อยละ 44.00 เป็นเพศชาย ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำไร่ ทำนา ทำสวน รวมไปถึงการทำประมงน้ำจืด ร้อยละ 88.00 ประกอบอาชีพรับจ้าง

ร้อยละ 6.66 ประกอบอาชีพค้าขาย ทำธุรกิจและรับราชการ ร้อยละ 2.66 ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลนี้ทำให้เห็นว่าคนในชุมชนเกาะเทโพที่มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยส่วนมากจะมีอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีความรู้ ความสามารถ รวมไปถึงภูมิปัญญาทางการเกษตรที่สามารถเผยแพร่เป็นแนวทางแห่งความรู้ทางการเกษตรให้แก่ผู้ที่สนใจได้

ตาราง 8 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล

ลักษณะส่วนบุคคล	ผู้ให้ข้อมูล (N=75)	
	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	33	44.00
หญิง	42	56.00
อาชีพ		
เกษตรกรรม	66	88.00
รับจ้าง	5	6.66
ค้าขาย/ธุรกิจ	2	2.76
รับราชการ	2	2.76

ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในขั้นตอนของการสำรวจทรัพยากรชุมชนที่เหมาะสมต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ดังผลการวิจารณ์ในตาราง 9 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในการสำรวจทรัพยากรชุมชนที่เหมาะสมต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอยู่ในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 2.37) ทั้งนี้เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 75 คนได้มีการเข้าร่วมการสำรวจศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรถึง ร้อยละ 100.00 และได้ร่วมกันพิจารณาความเป็นไปได้ของพื้นที่เกาะเทโพ ซึ่งเป็นพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำ เหมาะสมกับการเกษตรกรรม โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.07 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนในชุมชนเกาะเทโพมีส่วนร่วมในการพิจารณาความเป็นไปได้ของพื้นที่ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอยู่ในระดับปานกลาง

การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.07 ส่วนของการร่วมพิจารณาพื้นที่ที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้น ผู้ให้ข้อมูลมีส่วน

ร่วมอยู่ในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.35) จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ มีส่วนร่วมในการสำรวจทรัพยากรชุมชนอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลนั้น เป็นสมาชิกของกลุ่มกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น กลุ่มประมงน้ำจืด กลุ่มเครื่องจักสาน กลุ่มสวนผลไม้ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ เป็นต้น จึงเข้าใจในพื้นที่และกิจกรรมของตนเองและให้ความร่วมมือในการสำรวจทรัพยากรของชุมชนเป็นอย่างดี

ตาราง 9 ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมในการสำรวจทรัพยากรชุมชนที่เหมาะสมต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การสำรวจทรัพยากร	ผู้ให้ข้อมูล (N=75)				
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับการมีส่วนร่วม
1. การสำรวจศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	100.00	0.00	0.00	3.00	มาก
2. การพิจารณาพื้นที่ที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร	34.70	65.30	0.00	2.35	มาก
3. การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน	46.70	53.30	0.00	2.07	ปานกลาง
4. การพิจารณาความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	6.70	93.30	0.00	2.07	ปานกลาง
ค่าคะแนนเฉลี่ย				2.37	มาก

ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในขั้นตอนการวางแผนและการกำหนดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรดังผลการวิจารณ์ในตาราง 10 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในการวางแผนและการกำหนดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอยู่ในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 2.75) ทั้งนี้เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในการรวมกลุ่มในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชนและมีส่วนร่วมในการฝึกอบรมเกี่ยวกับการให้บริการและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก(ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.00) มีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอยู่ในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.93) มีส่วนร่วมในการกำหนดอัตราค่าบริการต่างๆ อยู่ในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.92) มีส่วนร่วมในการกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชนอยู่ในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.89) มีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชนอยู่ในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.88) มีส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบและข้อปฏิบัติของชุมชนอยู่ในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.57) มีส่วนร่วมในการพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนรวมถึงภูมิทัศน์โดยรอบอยู่ในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.49) มีส่วนร่วมในการวางแผนการตลาดและกลยุทธ์ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.41) และมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพอยู่ในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.37) จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ มีส่วนร่วมในการวางแผนและการกำหนดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอยู่ในระดับมาก เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ดังนั้นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลนี้จึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมให้ได้มากที่สุด เพื่อร่วมกันดำเนินการวางแผนและกำหนดกิจกรรมให้สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทของชุมชนและกิจกรรมของกลุ่มสมาชิกต่างๆ

ตาราง 10 ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมในการวางแผนและการกำหนดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การวางแผน	ผู้ให้ข้อมูล (N=75)				
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับการมีส่วนร่วม
1. การรวมกลุ่มหรือคณะกรรมการในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน	100.00	0.00	0.00	3.00	มาก
2. การฝึกอบรมเกี่ยวกับการให้บริการและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว	100.00	0.00	0.00	3.00	มาก
3. การวางแผนในการจัดแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	93.30	6.70	0.00	2.93	มาก
4. การกำหนดอัตราค่าบริการต่างๆ	92.00	8.00	0.00	2.92	มาก
5. การกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน	89.30	10.70	0.00	2.89	มาก
6. การกำหนดรูปแบบกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน	88.00	12.00	0.00	2.88	มาก
7. การกำหนดกฎระเบียบและข้อปฏิบัติของชุมชน	57.30	42.70	0.00	2.57	มาก
8. การพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนรวมถึงภูมิทัศน์โดยรอบ	49.30	50.70	0.00	2.49	มาก

ตาราง 10 (ต่อ)

การวางแผน	ผู้ให้ข้อมูล (N=75)				
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับการมีส่วนร่วม
9. การวางแผนการตลาดและกลยุทธ์ในการดึงดูดนักท่องเที่ยว	50.70	40.00	9.30	2.41	มาก
10. การกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน	46.70	44.00	9.30	2.37	มาก
ค่าคะแนนเฉลี่ย				2.75	มาก

ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรดังผลการวิจารณ์ในตาราง 11 พบว่าผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอยู่ในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 2.36) ทั้งนี้เนื่องจากการมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชนเกาะเทโพสู่ภายนอก พบว่าผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.61) มีส่วนร่วมในการนำเที่ยวและการถ่ายทอดความรู้ทางเกษตรกรรมอยู่ในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.35) การจัดหานักท่องเที่ยวและการส่งเสริมการตลาดเป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยความรู้พื้นฐานด้านการตลาด เช่น การกำหนดโปรโมชั่น หรือกลยุทธ์ต่างๆ ซึ่งชาวบ้านบางคนไม่มีความรู้ ความสามารถในเรื่องของการตลาด จึงทำให้การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.12) จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมมากในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เนื่องจากโดยพื้นฐานอาชีพของชาวเกาะเทโพส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกร ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษรุ่นสู่รุ่น ขั้นตอน วิธีการ หรือเทคนิควิธีการทำเกษตรกรรมเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดี จึงถูกสั่งสอนเรื่อยมาจากบรรพบุรุษ ถือเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ควรรักษาไว้ ดังนั้นชาวเกาะเทโพจึงมีความเชี่ยวชาญ ชำนาญในการทำการเกษตร โดยมิต้องไปศึกษาหาความรู้จากที่ใด พวกเขาจึงสามารถถ่ายทอดออกมาเป็นความรู้ได้อย่างคล่องแคล่ว เพราะเป็นสิ่งที่ปฏิบัติเป็นกิจวัตรอยู่แล้ว

ตาราง 11 ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การดำเนินกิจกรรม	ผู้ให้ข้อมูล (N=75)				
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับการมีส่วนร่วม
1. การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชนสู่ภายนอก	64.00	33.30	2.70	2.61	มาก
2. การนำเที่ยวและการถ่ายทอดความรู้ทางเกษตรกรรม	44.00	46.70	9.30	2.35	มาก
3. การจัดหานักท่องเที่ยวและการส่งเสริมการตลาด	37.30	37.30	25.40	2.12	ปานกลาง
ค่าคะแนนเฉลี่ย				2.36	มาก

ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในขั้นตอนการติดตามและประเมินผลที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ดังผลการวิจารณ์ในตาราง 12 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอยู่ในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 2.41) ทั้งนี้เนื่องจากการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอยู่ในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.56) ทั้งนี้การมีส่วนร่วมในการหาแนวทางแก้ไขปัญหาและปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอยู่ในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.37) หรือแม้แต่การมีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อติดตามและประเมินผลที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.29) จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลให้ความร่วมมือในการติดตามและประเมินผลเป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นกระบวนการที่ช่วยพัฒนาปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

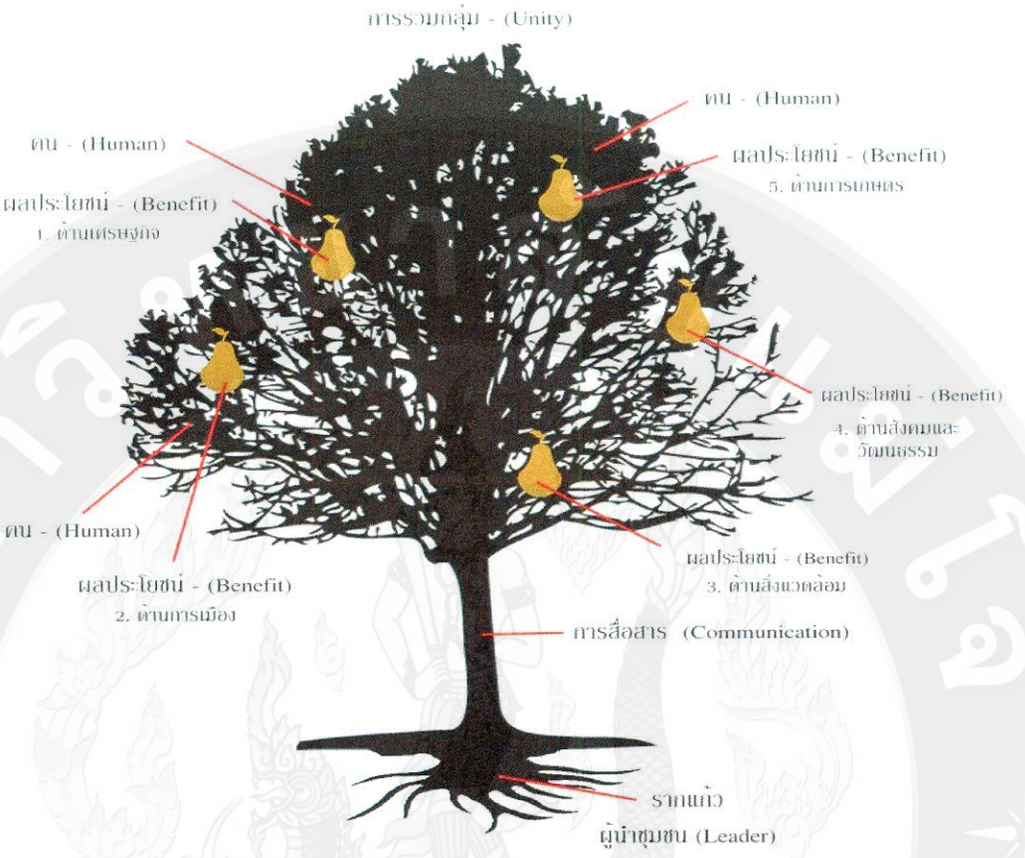
ตาราง 12 ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การติดตามประเมินผล	ผู้ให้ข้อมูล (N=75)				
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับการมีส่วนร่วม
1. การแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	56.00	44.00	0.00	2.56	มาก
2. การหาแนวทางแก้ไขปัญหาและปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	45.30	46.70	8.00	2.37	มาก
3. การประชุมเพื่อติดตามและประเมินผลที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	48.00	33.30	18.70	2.29	ปานกลาง
ค่าคะแนนเฉลี่ย				2.41	มาก

จากการประเมินระดับของการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนเกาะเทโพในการดำเนินกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่า สมาชิกในชุมชนให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมในทุกขั้นตอนอย่างดียิ่ง โดยพิจารณาจากผลการประเมินระดับการมีส่วนร่วมที่อยู่ในระดับมากในทุกขั้นตอน โดยเริ่มตั้งแต่การประเมินทรัพยากรชุมชนที่เหมาะสมต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การวางแผนและการกำหนดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการติดตามประเมินผลที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ระดับการมีส่วนร่วมที่ปรากฏในผลการประเมินนี้ แสดงให้เห็นว่าชุมชนเกาะเทโพมีความเข้มแข็งในการร่วมกันพัฒนาให้ชุมชนมีความเจริญก้าวหน้า โดยมีกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นเครื่องมือ

ผลจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ พบว่าการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนเกาะเทโพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนี้มีปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม ได้แก่ ผู้นำชุมชนและผู้นำกลุ่มสมาชิก โดยมีการติดต่อสื่อสารเพื่อชี้แจง ชักจูงให้สมาชิกเข้าใจและเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรม และมีการรวมกลุ่มตามความถนัดและความชอบของแต่ละบุคคลเพื่อร่วมกันดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมีเป้าประสงค์ในผลประโยชน์ของชุมชนร่วมกัน คือ 1) ชุมชนต้องการสร้างรายได้ที่นอกเหนือจากการประกอบอาชีพหลัก โดยการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน 2) ชุมชนต้องการรวมกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ 3) สมาชิกชุมชนเกาะเทโพต้องการสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนร่วมกันอนุรักษ์และพัฒนาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ยั่งยืนต่อไป 4) ชุมชนต้องการสร้างรากฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมให้เข้มแข็ง โดยการส่งเสริมและสร้างจิตสำนึกของสมาชิกในชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน ให้รู้สึกภาคภูมิใจในรากฐานวัฒนธรรมของตน รวมถึงการสืบต่อวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 5) ชุมชนต้องการสร้างรายได้จากกิจกรรมทางการเกษตรโดยอาศัยกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นเครื่องมือ และต้องการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางการเกษตรเพื่อพัฒนาผลผลิตให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

ดังนั้น ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ จึงมีรายละเอียดปรากฏดังภาพ 6

ภาพ 6 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนเกาะเทโพ (Koh Thepo Agro-tourism model)

บทที่ 6
ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ

การวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ วิเคราะห์จากระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และการรับรู้ของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งผลการวิจัยสามารถนำมาสรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพนี้ มีประสิทธิภาพในการดำเนินการสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวหรือไม่ และมีความพร้อมในการให้บริการนักท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใด อีกทั้งยังนำผลที่ได้มาเป็นแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้เกิดผลกระทบด้านลบน้อยที่สุด เพื่อเป็นการนำไปสู่ความยั่งยืนในพื้นที่ต่อไป โดยผลการวิจัยได้อธิบายควบคู่กับรายละเอียดของข้อมูลที่ระบุในตารางพร้อมทั้งการวิจารณ์ผลเป็นส่วนเดียวกันซึ่งรายละเอียดต่างๆ มีดังต่อไปนี้

ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

ลักษณะส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตาราง 13 ทำให้ทราบว่าผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวจำนวน 138 คน ที่เดินทางเข้ามาเยือนการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ เป็นเพศหญิงมากกว่าครึ่งหนึ่ง คือ ร้อยละ 56.50 ที่เหลืออีกร้อยละ 43.50 เป็นเพศชาย ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ย 31-40 ปี (ร้อยละ 42.80) รองลงมามีอายุระหว่าง 21-30 ปี (ร้อยละ 20.30) มีอายุระหว่าง 41-50 ปี (ร้อยละ 18.10) และมีอายุ 51 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 16.70) นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 60.90 สถานภาพโสด ร้อยละ 29.00 และสถานภาพหย่าร้าง/หม้าย/แยกกันอยู่ ร้อยละ 10.10 จากผลการวิจัยดังกล่าวทำให้ทราบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ มีอายุอยู่ในช่วงวัยกลางคน คือ ช่วงวัยทำงานซึ่งมีความต้องการท่องเที่ยวพักผ่อนในช่วงวันหยุด และบุคคลในช่วงวัยนี้ถือเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีกำลังซื้อและมีศักยภาพในการเดินทางสูง ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 42.00 อาชีพรับจ้าง/พนักงานบริษัท ร้อยละ 31.20 อาชีพนักธุรกิจ/ค้าขาย ร้อยละ 19.60 และเป็นนักเรียน/นักศึกษาเพียง ร้อยละ 7.20 โดยกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้ให้

ข้อมูลส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวกับเพื่อน ร้อยละ 43.50 เดินทางมากับครอบครัว ร้อยละ 31.90 และเดินทางมากับบริษัทนำเที่ยว ร้อยละ 21.70

ตาราง 13 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล

ลักษณะส่วนบุคคล	ผู้ให้ข้อมูล (N=138)	
	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	60	43.50
หญิง	78	56.50
อายุ (ปี)		
ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 20	3	2.20
21-30	28	20.30
31-40	59	2.80
41-50	25	18.10
51 ขึ้นไป	23	16.70
สถานภาพ		
สมรส	84	60.90
โสด	40	29.00
หย่าร้าง/หม้าย/แยกกันอยู่	14	10.10
อาชีพ		
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	58	42.00
รับจ้าง/พนักงานบริษัท	40	31.20
นักธุรกิจ/ค้าขาย	27	19.60
นักเรียน/นักศึกษา	10	7.20
ลักษณะการเดินทางมาท่องเที่ยวเกาะเทโพ		
เดินทางมาคนเดียว	4	2.90
เดินทางมากับเพื่อน	60	43.50
เดินทางมากับครอบครัว	44	31.90
เดินทางมากับบริษัทนำเที่ยว	30	21.70

ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ

การสำรวจความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ จำแนกออกเป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 2) ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3) ด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ 4) ด้านการบริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งรายละเอียดของการวิจัยมีดังต่อไปนี้

ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ ด้านการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ผลการวิจัยเรื่องความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ ด้านการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ดังผลการวิจารณ์ในตาราง 14 นั้น ทำให้ทราบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจด้านการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพอยู่ในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 3.86) ทั้งนี้เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจรสชาติของอาหาร ความสะอาด และการบริการ ของร้านอาหารที่อยู่ภายในชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 4.44) นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจที่พักในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 4.08) อีกทั้งยังมีความพึงพอใจระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 3.75)กับสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ได้แก่ ห้องน้ำ และที่จอดรถ ใน นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังมีความพึงพอใจในสถานที่หรือจุดแวะซื้อสินค้าที่ระลึกในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 3.75) ตลอดจนพึงพอใจกับสภาพถนนภายในชุมชนและเส้นทางที่เดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 3.68) อย่างไรก็ตามนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจระดับปานกลาง (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 3.06) กับสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวผู้พิการ จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าชุมชนเกาะเทโพได้มีการจัดการเตรียมการรองรับนักท่องเที่ยวในด้านอุปโภคและบริโภค รวมไปถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ภายในชุมชนเพื่อรองรับและให้บริการนักท่องเที่ยวได้ตรงกับความต้องการและเกิดความประทับใจในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ (ภาคผนวก ฌ)

ตาราง 14 ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ ด้านการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	ผู้ให้ข้อมูล (N=138)						
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับความพึงพอใจ
1. ร้านอาหาร ได้แก่ รสชาติอาหาร ความสะอาด และการบริการ	44.20	55.80	0.00	0.00	0.00	4.44	มากที่สุด
2. ป้ายสื่อความหมายตามบริเวณที่สำคัญต่างๆ ภายในชุมชนเกาะเทโพ	34.10	56.50	9.40	0.00	0.00	4.25	มากที่สุด
3. ที่พัก ได้แก่ ความสะอาด	23.90	63.00	10.10	2.90	0.00	4.08	มาก
4. สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ห้องน้ำ ที่จอดรถ	22.50	63.00	13.80	0.70	0.00	3.75	มาก
5. จุดแวะซื้อสินค้าที่ระลึก	6.50	67.40	21.00	5.10	0.00	3.75	มาก
6. สภาพถนนและเส้นทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว	18.80	44.90	21.70	14.50	0.00	3.68	มาก
7. สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ	0.00	18.80	68.10	13.00	0.00	3.06	ปานกลาง
ค่าคะแนนเฉลี่ย						3.86	มาก

ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ผลการวิจัยเรื่องความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ดังผลการวิจารณ์ในตาราง 15 นั้น ทำให้ทราบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 4.34) ทั้งนี้เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมที่หลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในระดับมากที่สุด (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 4.50) อีกทั้งยังมีความพึงพอใจกับความรู้ทางการเกษตรและภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้รับในระดับมากที่สุด (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 4.47) นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังมีความพึงพอใจในการโฆษณาและประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักในระดับมากที่สุด (ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.39) ตลอดจนพึงพอใจกับความเหมาะสมของราคาสินค้าทางการเกษตรที่เป็นของฝากของที่ระลึกในระดับมากที่สุด (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 4.33) นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจกับความปลอดภัยในการท่องเที่ยวภายในชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 4.28) และพึงพอใจกับความสะอาดสวยงามของสถานที่ต่างๆ ภายในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพในระดับมากที่สุด (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 4.28) อย่างไรก็ตามนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในเอกสาร แผ่นพับข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 4.12) จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าชุมชนเกาะเทโพมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรด้านการวางแผนจัดกิจกรรม เส้นทางการท่องเที่ยว การดำเนินการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว การดูแลรักษาความสะอาดของพื้นที่ภายในชุมชนและบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ ได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของชุมชนและตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว (ภาคผนวก ฌ)

ตาราง 15 ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	ผู้ให้ข้อมูล (N=138)						
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับความพึงพอใจ
1. ความหลากหลายของกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยว	50.00	50.00	0.00	0.00	0.00	4.50	มากที่สุด
2. ความรู้ทางการเกษตรและภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้รับ	47.10	52.90	0.00	0.00	0.00	4.47	มากที่สุด
3. การโฆษณาและประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว	46.40	46.40	7.20	0.00	0.00	4.39	มากที่สุด
4. ความเหมาะสมของราคาค่าเข้าชมและผลผลิตทางการเกษตร (ของฝาก)	51.40	30.40	18.20	0.00	0.00	4.33	มากที่สุด
5. ความปลอดภัยในการท่องเที่ยว	50.70	49.30	0.00	0.00	0.00	4.28	มากที่สุด
6. ความสะอาดและความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว	36.20	55.80	8.00	0.00	0.00	4.28	มากที่สุด
7. เอกสาร แผ่นพับข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว	26.80	58.70	14.50	0.00	0.00	4.12	มาก
ค่าคะแนนเฉลี่ย						4.34	มากที่สุด

ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ ด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ผลการวิจัยเรื่องความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ ด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ดังผลการวิจารณ์ในตาราง 16 นั้น ทำให้ทราบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวในระดับมากที่สุด (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 4.49) ทั้งนี้เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเชื่อมโยงกันภายในชุมชนเกาะเทโพและพึงพอใจในการเรียนรู้วิถีชีวิตและร่วมทำกิจกรรมกับเกษตรกรอย่างใกล้ชิดอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 4.62) อีกทั้งยังมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 4.57) กับความสวยงามของทัศนียภาพโดยรอบของชุมชนและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนที่ยังคงมีความเป็นธรรมชาติอยู่มาก ตลอดจนมีความพึงพอใจในความสมบูรณ์ของระบบนิเวศภายในชุมชนเกาะเทโพ และความโดดเด่น หลากหลายของผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 4.36) อีกทั้งนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจกับความโดดเด่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ชาวบ้านและองค์ความรู้ด้านเกษตรกรรมของเกษตรกรภายในชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 4.30) จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าชุมชนเกาะเทโพมีทรัพยากรที่หลากหลาย อันได้แก่ความสมบูรณ์สวยงามของธรรมชาติและระบบนิเวศภายในชุมชน ความรู้ทางการเกษตรและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังคงอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของคนในชุมชน สามารถดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยือนและสัมผัสกับธรรมชาติ วิถีชีวิต และการเรียนรู้ด้านเกษตรกรรมอย่างแท้จริง (ภาคผนวก ฌ)

ตาราง 16 ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการ ท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ ด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	ผู้ให้ข้อมูล (N=138)						
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับความพึงพอใจ
1. ความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนเกาะเทโพ	11.60	52.90	35.50	0.00	0.00	4.62	มากที่สุด
2. การเรียนรู้วิถีชีวิตและร่วมทำกิจกรรมกับเกษตรกรอย่างใกล้ชิด	61.60	38.40	0.00	0.00	0.00	4.62	มากที่สุด
3. ความสวยงามของทัศนียภาพโดยรอบชุมชนเกาะเทโพ	56.50	43.50	0.00	0.00	0.00	4.57	มากที่สุด
4. วิถีชีวิตของคนในชุมชนเกาะเทโพ	56.50	43.50	0.00	0.00	0.00	4.57	มากที่สุด
5. ความสมบูรณ์ของระบบนิเวศภายในชุมชนเกาะเทโพ	30.40	60.10	9.40	0.00	0.00	4.36	มากที่สุด
6. ความโดดเด่นและหลากหลายของผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร	36.20	63.80	0.00	0.00	0.00	4.36	มากที่สุด
7. ความโดดเด่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ด้านเกษตรกรรม	30.40	69.60	0.00	0.00	0.00	4.30	มากที่สุด
ค่าคะแนนเฉลี่ย						4.49	มากที่สุด

ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ ด้านการบริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ผลการวิจัยเรื่องความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ ด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ดังผลการวิจารณ์ในตาราง 17 นั้น ทำให้ทราบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจด้านการบริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 4.56) ทั้งนี้เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจกับความสุภาพและมีน้ำใจให้บริการของคนในชุมชนเกาะเทโพในระดับมากที่สุด (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 4.81) อีกทั้งยังมีความพึงพอใจลำดับขั้นตอนในการให้บริการ ตลอดจนเทคนิควิธีการบริการที่สร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว ในระดับมากที่สุด (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 4.62) นอกจากนี้ความเป็นกันเองของคนในชุมชน การให้บริการข่าวสารข้อมูลต่างๆ รวมไปถึงการบริการนำเที่ยว และการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวอย่างทันท่วงที มีระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 4.55) นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในทักษะความรู้และการให้บริการของคนในชุมชนในระดับมากที่สุด (ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 4.25) จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าชุมชนมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ด้านการบริการ อันได้แก่ ความสุภาพมีน้ำใจในการให้บริการของคนในชุมชน ลำดับขั้นตอนการบริการ เทคนิคการให้บริการต่างๆ ที่สร้างความประทับใจ ทักษะการให้บริการทั้งความรู้และบริการนำเที่ยว รวมไปถึงความเป็นกันเองของคนในชุมชนที่มีต่อนักท่องเที่ยวและความสามารถในการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างทันท่วงที นั้นมีประสิทธิภาพสามารถรองรับและให้บริการนักท่องเที่ยวได้อย่างประทับใจ (ภาคผนวก ฌ)

ตารางที่ 17 ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยระดับความพึงพอใจของผู้นักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพด้านการบริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การบริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	ผู้ให้ข้อมูล (N=138)						
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับความพึงพอใจ
1. ความสุภาพและมีน้ำใจในการให้บริการของบุคลากรในชุมชนเกาะเทโพ	80.40	19.60	0.00	0.00	0.00	4.81	มากที่สุด
2. ลำดับขั้นตอนในการให้บริการ	55.80	33.30	10.90	0.00	0.00	4.62	มากที่สุด
3. เทคนิคการสร้างความประทับใจในการบริการแก่นักท่องเที่ยว	62.30	37.70	0.00	0.00	0.00	4.62	มากที่สุด
4. การให้บริการด้านต่างๆ แก่ผู้มาเยือน ได้แก่ บริการข้อมูลข่าวสาร และบริการนำเที่ยว	65.20	34.80	0.00	0.00	0.00	4.55	มากที่สุด
5. ความเป็นกันเองในการให้บริการของบุคลากรในชุมชนเกาะเทโพ	81.20	18.80	0.00	0.00	0.00	4.55	มากที่สุด
6. การตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวอย่างทันท่วงที	55.10	44.90	0.00	0.00	0.00	4.55	มากที่สุด
7. ความรู้และทักษะในการให้บริการของบุคลากรในชุมชนเกาะเทโพ	33.30	58.70	8.00	0.00	0.00	4.25	มากที่สุด
ค่าคะแนนเฉลี่ย						4.56	มากที่สุด

จากผลการศึกษาระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวสามารถนำมาสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนชาวเกาะเทโพ มีการดำเนินการสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว และมีความพร้อมในการให้บริการนักท่องเที่ยวในศักยภาพสูง โดยเห็นได้จากนักท่องเที่ยวมีระดับความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ในแต่ละด้าน อันประกอบไปด้วย การรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการบริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร แต่อย่างไรก็ตามยังมีสิ่งที่ต้องได้รับการปรับปรุงและพัฒนาเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวให้เกิดความประทับใจมากที่สุด นั่นก็คือ สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวผู้พิการ และการทำแผ่นพับ หรือการประชาสัมพันธ์ข้อมูลที่ยังต้องได้รับการแก้ไข เพื่อกระจายข่าวสารข้อมูลและประชาสัมพันธ์กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึง

การรับรู้ของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ลักษณะส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตาราง 18 ทำให้ทราบว่าผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ เป็นเพศชายมากกว่าครึ่งหนึ่ง คือ ร้อยละ 62.50 ที่เหลืออีกร้อยละ 37.50 เป็นเพศหญิง ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ย 41-50 ปี คือ ร้อยละ 45.20 รองลงมามีอายุ 51 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 32.80) มีอายุระหว่าง 31-40 ปี (ร้อยละ 12.60) มีอายุระหว่าง 21-30 ปี (ร้อยละ 9.20) และมีอายุต่ำกว่าหรือเท่ากับ 20 ปี (ร้อยละ 0.20) นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 85.40 สถานภาพโสด ร้อยละ 14.40 และสถานภาพหย่าร้าง/หม้าย/แยกกันอยู่ ร้อยละ 0.20 อีกทั้งผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 68.80 อาชีพรับจ้าง ร้อยละ12.40 อาชีพค้าขาย ร้อยละ 9.00 อาชีพรับราชการ ร้อยละ 0.40 และเป็นนักเรียน/นักศึกษา ร้อยละ 9.40 โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่อยู่อาศัยในชุมชนเกาะเทโพเป็นระยะเวลา 41-50 ปี ร้อยละ 66.10 ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลนี้ทำให้เห็นว่ากลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และอาศัยอยู่ในชุมชนมาเป็นระยะเวลานาน ทำให้มีการรับรู้และเห็นการเปลี่ยนแปลงของชุมชนได้อย่างชัดเจน

ตาราง 18 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล

ลักษณะส่วนบุคคล	ผู้ให้ข้อมูล (N=445)	
	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	278	62.50
หญิง	169	37.50
อายุ (ปี)		
ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 20	1	0.20
21-30	41	9.20
31-40	56	12.60
41-50	201	45.20
51 ขึ้นไป	146	32.80
สถานภาพ		
สมรส	380	85.40
โสด	64	14.40
หย่าร้าง/หม้าย/แยกกันอยู่	1	0.20
อาชีพ		
เกษตรกรรม	306	68.80
รับจ้าง	55	12.40
นักเรียน/นักศึกษา	42	9.40
ค้าขาย	40	9.00
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	2	0.40
ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน		
ไม่เกิน 20 ปี	41	9.20
21-30 ปี	58	13.00
31-40 ปี	52	11.70
41-50 ปี	294	66.10

ผลการวิจัยระดับการรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ จำแนกตามผลที่เกิดขึ้น ในตาราง 19 พบว่า

1. การรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ ด้านเศรษฐกิจ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่รับรู้ว่าหลังจากมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นภายในชุมชนแล้ว สภาพเศรษฐกิจภายในชุมชนในภาพรวมดีขึ้น (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 2.68) ทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ได้รับการพัฒนาให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิตและบริบทของชุมชนนี้ ก่อให้เกิดการจ้างงานและการสร้างอาชีพของคนในชุมชนมากขึ้นถึง ร้อยละ 99.10 ทำให้เกิดการกระจายรายได้ภายในชุมชนเพิ่มขึ้น ร้อยละ 96.60 และที่สำคัญทำให้คนในชุมชนมีรายได้ที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพิ่มขึ้น ร้อยละ 96.90 แต่คนในชุมชนยังคงจำหน่ายสินค้าทางการเกษตรและผลิตภัณฑ์ของชุมชนในราคาเท่าเดิม ร้อยละ 76.00 ถึงแม้ว่าจะมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชนก็ตาม

2. การรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ ด้านการเมือง พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่รับรู้ว่าหลังจากมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นภายในชุมชนแล้ว สภาพการเมืองภายในชุมชนในภาพรวมดีขึ้น (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 2.69) ทั้งนี้เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีโอกาสเข้ามาบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้น ร้อยละ 98.90 อีกทั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เกิดขึ้นในชุมชนนี้ยังกระตุ้นให้หน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล และสำนักพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัด เข้ามาช่วยพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกภายในชุมชนและส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ เพิ่มขึ้น ร้อยละ 90.30 แต่สิทธิในการจัดการทรัพยากรภายในชุมชนยังคงเท่าเดิม ร้อยละ 96.40

3. การรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ ด้านสังคมและวัฒนธรรม พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่รับรู้ว่าหลังจากมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นภายในชุมชนแล้ว สภาพสังคมและวัฒนธรรมภายในชุมชนในภาพรวมดีขึ้น (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 2.86) ทั้งนี้เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีการพึ่งพาอาศัยกันเพิ่มมากขึ้นถึง ร้อยละ 100.00 ทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น ร้อยละ 93.30 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนี้กระตุ้นให้คนในชุมชนซึ่งมีวิถีชีวิตแบบชนบทเกิดความรู้สึกรักและหวงแหนชุมชน มองเห็นคุณค่าในวัฒนธรรมของตน เพิ่มมากขึ้น ร้อยละ 84.30 นอกจากนี้คนในชุมชนยังได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมต่างๆ จากนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ร้อยละ 68.80

4. การรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่รับรู้ว่าหลังจากมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นภายในชุมชนแล้ว สภาพสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนในภาพรวมดีขึ้น (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 2.58) ทั้งนี้เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่รู้สึกว่าชุมชนมีความสะอาดมากขึ้นหลังจากที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นมาภายในชุมชน ร้อยละ 99.10 อีกทั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังก่อให้เกิดกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนเพิ่มขึ้น ร้อยละ 69.00 นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และกระตุ้นให้คนช่วยกันพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้ดีขึ้น ร้อยละ 69.00

5. การรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ ด้านการเกษตร พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่รับรู้ว่าหลังจากมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นภายในชุมชนแล้ว สภาพทั่วไปด้านการเกษตรภายในชุมชนในภาพรวมดีขึ้น (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 2.76) ทั้งนี้เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ซึ่งประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้รับความรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตรจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนี้เพิ่มขึ้น ร้อยละ 100.00 อีกทั้งยังเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เกษตรกรทั้งหลายมีรายได้เพิ่มขึ้น ร้อยละ 94.20 ถึงแม้ว่าจะมีการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชนแต่วิถีการเกษตรแบบดั้งเดิมของเกษตรกรในชุมชนก็ยังคงดำเนินเป็นไปเหมือนเดิม ร้อยละ 73.00 ซึ่งวิถีการเกษตรแบบดั้งเดิมนี้ถือเป็นเสน่ห์ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวสนใจเข้ามาเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพแห่งนี้

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการรับรู้ถึงผลที่เกิดขึ้นภายในชุมชนทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ เศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเกษตร ของประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพนั้นเพิ่มขึ้น โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 2.71 เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้รายได้ของคนในชุมชนเพิ่มมากขึ้นและปัญหาการว่างงาน หรือย้ายถิ่นฐานออกไปหางานลดลง สมาชิกในชุมชนมีบทบาทกับกิจกรรมส่วนร่วมของชุมชนมากขึ้น คนในชุมชนเกิดความรู้สึกสำนึกรักบ้านเกิดเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังช่วยเพิ่มความรู้และแนวคิดวิธีการต่างๆ ที่นำมาประยุกต์ใช้กับการเกษตรในชุมชน อีกทั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนี้ยังเป็นกลไกในการขับเคลื่อนให้คนในชุมชนหันมาช่วยกันดูแลรักาความสะอาดภายในชุมชนเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

ตาราง 19 ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยระดับการรับรู้ของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	ผู้ให้ข้อมูล (n=445)				
	เพิ่มขึ้น	เท่าเดิม	ลดลง	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับการรับรู้
ด้านเศรษฐกิจ					
1. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้การจ้างงานและการสร้างอาชีพแก่คนในชุมชนเป็นอย่างไร?	99.10	0.90	0.00	2.99	เพิ่มขึ้น
2. ท่านมีความพึงพอใจต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเป็นอย่างไร?	96.60	2.90	0.20	2.97	เพิ่มขึ้น
3. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทำให้การกระจายและการหมุนเวียนของรายได้ภายในชุมชนเป็นอย่างไร?	96.60	3.40	0.00	2.97	เพิ่มขึ้น
4. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้รายได้ของตัวท่านและครอบครัวเป็นอย่างไร?	96.90	3.10	0.00	2.24	เท่าเดิม
5. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้ราคาสินค้าทางการเกษตรหรือผลิตภัณฑ์ของชุมชนเป็นอย่างไร?	24.00	76.00	0.00	2.24	เท่าเดิม
ค่าคะแนนเฉลี่ย				2.68	เพิ่มขึ้น
ด้านการเมือง					
1. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ เป็นอย่างไร?	98.90	0.90	0.20	2.99	เพิ่มขึ้น

ตาราง 19 (ต่อ)

ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	ผู้ให้ข้อมูล (n=445)				
	เพิ่มขึ้น	เท่าเดิม	ลดลง	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับการรับรู้
2. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้องค์กรภาครัฐเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างไร?	90.30	9.70	0.00	2.90	เพิ่มขึ้น
3. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้คนในชุมชนเกิดการรวมกลุ่มบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นอย่างไร?	83.60	16.40	0.00	2.84	เพิ่มขึ้น
4. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีสิทธิ์ในการจัดการทรัพยากรของชุมชนเป็นอย่างไร?	3.60	96.40	0.00	2.04	เท่าเดิม
ค่าคะแนนเฉลี่ย				2.69	เพิ่มขึ้น
ด้านสังคมและวัฒนธรรม					
1. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้การพึ่งพาอาศัยกันของคนในชุมชนเป็นอย่างไร?	100.00	0.00	0.00	3.00	เพิ่มขึ้น
2. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้คุณภาพชีวิตคนในชุมชนเป็นอย่างไร?	93.30	6.70	0.00	2.93	เพิ่มขึ้น
3. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้ท่านมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์กับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างไร?	68.80	31.20	0.00	2.84	เพิ่มขึ้น
4. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้ท่านเกิดความรู้สึกรักและหวงแหนชุมชนเป็นอย่างไร?	84.30	15.70	0.00	2.84	เพิ่มขึ้น

ตาราง 19 (ต่อ)

ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	ผู้ให้ข้อมูล (n=445)				
	เพิ่มขึ้น	เท่าเดิม	ลดลง	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับการรับรู้
5. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในวัฒนธรรมของชุมชนเป็นอย่างไร?	71.50	28.50	0.00	2.71	เพิ่มขึ้น
ค่าคะแนนเฉลี่ย				2.86	เพิ่มขึ้น
ด้านสิ่งแวดล้อม					
1. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้ความสะอาดของชุมชนเป็นอย่างไร?	99.10	0.70	0.20	2.69	เพิ่มขึ้น
2. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้เกิดกิจกรรมการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นอย่างไร?	69.00	31.00	0.00	2.69	เพิ่มขึ้น
3. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้จิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนของท่านเป็นอย่างไร?	36.60	63.40	0.00	2.37	เพิ่มขึ้น
ค่าคะแนนเฉลี่ย				2.58	เพิ่มขึ้น
ด้านการเกษตร					
1. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้เกษตรกรในชุมชนมีความรู้ทางการเกษตรเป็นอย่างไร?	100.00	0.00	0.00	3.00	เพิ่มขึ้น
2. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้เปิดโอกาสให้เกษตรกรในชุมชนมีรายได้เป็นอย่างไร	94.20	5.80	0.00	2.94	เพิ่มขึ้น

ตาราง 19 (ต่อ)

ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	ผู้ให้ข้อมูล (n=445)				
	เพิ่มขึ้น	เท่าเดิม	ลดลง	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับการรับรู้
3. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้คุณภาพของผลผลิตทางการเกษตรของคนในชุมชนเป็นอย่างไร?	82.20	17.80	0.00	2.82	เพิ่มขึ้น
4. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการเกษตรแบบดั้งเดิมของคนในชุมชนเป็นอย่างไร	27.00	73.00	0.00	2.27	เท่าเดิม
ค่าคะแนนเฉลี่ย				2.76	เพิ่มขึ้น

ดังนั้นผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ สามารถสรุปได้ว่ารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพนี้ มีประสิทธิภาพในการดำเนินการสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน เพราะพื้นที่ชุมชนและกิจกรรมการท่องเที่ยวมีความพร้อมและศักยภาพในการให้บริการนักท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก และคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเกษตร ไปในทิศทางที่ดีขึ้น อีกทั้งยังนำผลที่ได้มาเป็นแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้เกิดผลกระทบด้านลบแก่ชุมชนน้อยที่สุดเพื่อเป็นการนำไปสู่ความยั่งยืนในพื้นที่ต่อไป ดังนั้นรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ จึงมีความเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของชุมชนและความต้องการของนักท่องเที่ยว

บทที่ 7
สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยคือ

1. เพื่อประเมินศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ
2. เพื่อระบุระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนชาวเกาะเทโพ
3. เพื่อวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดสถานที่ดำเนินการวิจัยคือ พื้นที่ชุมชนเกาะเทโพ ตั้งอยู่ที่อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี ซึ่งประกอบไปด้วยตำบลเกาะเทโพ และเทศบาลตำบลหาดทนง โดยพื้นที่ชุมชนเกาะเทโพเป็นพื้นที่ที่มีการทำเกษตรกรรมถึงร้อยละ 80 ของพื้นที่ทั้งหมดและมีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นการทำพืชสวน พืชไร่ การประมงน้ำจืด การตีมีด การจักสาน และการผลิตผลิตภัณฑ์แปรรูปต่างๆ จึงมีความเหมาะสมกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อีกทั้งสมาชิกในชุมชนเกาะเทโพมีความต้องการอย่างแท้จริงที่จะพัฒนาพื้นที่ของชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของชุมชน การวิจัยครั้งนี้ได้รวบรวมข้อมูลจากสมาชิกชุมชนเป็นหลัก โดยมีผู้ให้ข้อมูล คือผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มสมาชิกต่างๆ สมาชิกกลุ่มจักสาน สมาชิกกลุ่มปลากระชัง สมาชิกกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ สมาชิกกลุ่มสวนผลไม้ และสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์จากเหล็กกล้า (หัตถกรรมการตีมีด) รวมถึงผู้ที่ประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งได้แก่ร้านอาหาร และที่พักแรม จำนวนทั้งสิ้น 75 คน เป็นผู้ประเมินศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามเกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของกรมส่งเสริมการเกษตรร่วมกับสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทย โดยไม่มีการสุ่มตัวอย่างเนื่องจากสมาชิกในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีจำนวนไม่มากจึงไม่เหมาะสมกับการสุ่มตัวอย่าง ซึ่ง นำชัย ทนุผล (2540: 71) ระบุว่า หากงานวิจัยใดที่อยู่ในวิสัยที่จะศึกษาข้อมูลได้ทุกหน่วยก็ควรศึกษาจากประชากรทั้งหมดเพื่อความถูกต้องแม่นยำ ผู้ให้ข้อมูลด้านนักท่องเที่ยว ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเที่ยวชมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของ

ชุมชนเกาะเทโพ เป็นจำนวน 138 คน โดยไม่มีการสุ่มตัวอย่าง เนื่องจากระยะเวลาในการเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนกันยายน 2555 จนถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2556 นั้น ชุมชนเกาะเทโพอยู่ในช่วงฟื้นตัวหลังจากเผชิญกับมหาอุทกภัยครั้งใหญ่เมื่อปลายปี 2554 และเผชิญกับปัญหาอุทกภัยอีกครั้งในช่วงปลายปี 2555 ทำให้สภาพบ้านเรือนพังเสียหาย สภาพภูมิทัศน์โดยรอบรวมไปถึงเรือกสวนไร่นาต่างๆ ถูกทำลาย จึงมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนเป็นจำนวนน้อย

การประเมินศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ

การศึกษาเพื่อประเมินระดับศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ โดยการประยุกต์ใช้ข้อมูลจากแบบประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ของกรมส่งเสริมการเกษตรร่วมกับสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทย ซึ่งประเมินเฉพาะองค์ประกอบด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ที่ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ศักยภาพในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 2) ศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3) ศักยภาพด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ 4) ศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งมีตัวชี้วัดศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรทั้งหมด 47 ตัวชี้วัด ผลการประเมินพบว่าศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนเกาะเทโพในแต่ละองค์ประกอบ อันได้แก่ องค์ประกอบด้านการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร องค์ประกอบด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในมิติของความเป็นเจ้าบ้าน องค์ประกอบด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และองค์ประกอบด้านการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีศักยภาพอยู่ในระดับสูง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชุมชนเกาะเทโพนี้ มีความพร้อมที่จะพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยมีสมาชิกในชุมชนร่วมกันดำเนินการจัดการ แม้ว่าองค์ประกอบด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในมิติด้านการตลาด จะมีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง แต่ศักยภาพทางด้านการตลาดนี้สมาชิกชุมชนเกาะเทโพก็สามารถที่จะร่วมกันเรียนรู้และดำเนินการจัดการเพื่อพัฒนาให้องค์ประกอบด้านนี้มีศักยภาพเพิ่มขึ้นได้ อันเป็นการนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนชาวเกาะเทโพ

การมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนชาวเกาะเทโพ

การศึกษาในวัตถุประสงค์นี้เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินกิจกรรม ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาจากหนังสือและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกระตุ้นให้

เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ต้องประกอบไปด้วย ผู้นำ (leader) เป็นบุคคลผู้ประสานงานให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยมีการติดต่อสื่อสาร (communication) เป็นปัจจัยเชื่อมโยงระหว่างผู้นำกับสมาชิกชุมชน (human) ผู้ซึ่งมีทัศนคติ มีพฤติกรรมการกล้าแสดงออก และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคม (unity) โดยมีเป้าประสงค์ในผลประโยชน์ (benefit) ร่วมกัน เมื่อพิจารณาในประเด็นดังกล่าวแล้ว แสดงให้เห็นว่าผู้นำ ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน หรือผู้นำกลุ่มสมาชิกชมรมต่างๆ เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน หรือสมาชิกในกลุ่มชมรมต่างๆ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ติดต่อไปยังผู้นำชุมชน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษานี้ พร้อมกับขอความร่วมมือจากผู้นำชุมชน ในการประสานงานติดต่อกับกลุ่มผู้นำสมาชิกชมรมต่างๆ ในชุมชน

เมื่อกลุ่มสมาชิกในชุมชนมีความเข้าใจตรงกันในวัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้แล้ว ผู้วิจัยจึงได้ร่วมดำเนินการกับสมาชิกในชุมชนที่สนใจและเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จำนวน 75 คน คือ ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มสมาชิกต่างๆ สมาชิกกลุ่มจักสาน สมาชิกกลุ่มปลากระชัง สมาชิกกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ สมาชิกกลุ่มสวนผลไม้ และสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์จากเหล็กกล้า (หัตถกรรมการตีมีด) รวมถึงสมาชิกผู้ที่ประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งได้แก่ร้านอาหาร และที่พักแรม โดยดำเนินการตามลำดับขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ดังต่อไปนี้

การสำรวจทรัพยากรชุมชนที่เหมาะสมต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การดำเนินการสำรวจทรัพยากรชุมชนที่เหมาะสมต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนี้ ได้แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) การสำรวจศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ 2) การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3) การพิจารณาพื้นที่ที่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ 4) การพิจารณาความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การสำรวจศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ ผลจากการประเมินศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนเกาะเทโพ คือชุมชนมีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรขึ้น เมื่อได้ผลการประเมินเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ประสานไปยังกำนันตำบลเกาะเทโพเพื่อนัดหมายสมาชิกในชุมชนดำเนินการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของสมาชิกในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และกำนันได้มอบหมายให้นางนวลจันทร์ แก้วนิ่ม ผู้ช่วยกำนัน เป็นผู้ดำเนินการประสานงานในครั้งนี้

2. การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การดำเนินการในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยใช้ขั้นตอนการสร้างความรู้ (appreciation หรือ A) เพื่อให้

สมาชิกในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ร่วมวิเคราะห์สภาพการณ์ซึ่งเป็นปัญหาของชุมชน และกำหนดความต้องการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยผู้วิจัยได้จุดประเด็นหัวข้อของปัญหา 5 ด้าน คือ 1) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ 2) ปัญหาด้านการเมือง 3) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม 4) ปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรม และ 5) ปัญหาด้านการเกษตร ซึ่งประเด็นหัวข้อของปัญหาทั้ง 5 ด้านนี้ มีความสอดคล้องกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน (บำเพ็ญ เขียวหวาน, 2556: 14-7) จากการร่วมวิเคราะห์และสรุปสภาพการณ์ปัจจุบันของชุมชนที่ก่อให้เกิดปัญหาในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่า สิ่งที่เป็นปัญหาสำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต และการค่อยๆ เลือนหายไปของภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชีวิตเกษตรกรแบบดั้งเดิม ที่ถือเป็นเสน่ห์ของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนมีส่วนร่วม เพราะหากสิ่งเหล่านี้หายไปจากชุมชนแล้ว กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะไม่สามารถดำเนินได้เนื่องจากขาดปัจจัยสำคัญที่ถือเป็นองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเลยทีเดียว และสิ่งที่เป็นปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือการร่วมมือร่วมใจกันของสมาชิกในชุมชน เพราะหากชุมชนขาดการรวมกลุ่มที่เป็นหนึ่งเดียวกันแล้ว ก็ไม่สามารถดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับทิศทางความต้องการของสมาชิกชุมชนเกาะเทโพในแต่ละด้าน แสดงให้เห็นว่าสมาชิกชุมชนแห่งนี้ มีความต้องการที่จะอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ รักษาความเป็นวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมด้านการเกษตรและภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยตระหนักถึงการสร้างรายได้ที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่องค์ประกอบด้านต่างๆ

3. การพิจารณาพื้นที่ที่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร จากผลการประเมินศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนเกาะเทโพ โดยสมาชิกชุมชนเกาะเทโพร่วมกันพิจารณาว่าพื้นที่ใดบ้างที่มีความเหมาะสมในการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จากการพิจารณาของสมาชิก พบว่า พื้นที่หลักในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือ พื้นที่เกษตรกรรม อันประกอบไปด้วย สวนส้มโอ สวนฝรั่ง และสวนเกษตรอินทรีย์ และพื้นที่หัตถกรรม ได้แก่ กลุ่มงานจักสาน กลุ่มผลิตผลิตภัณฑ์จากเหล็กกล้า รวมไปถึงพื้นที่การทำปลากระชัง และการแปรรูปปลาให้เป็นสินค้าเพื่อจำหน่ายเป็นของฝากของที่ระลึก

4. การพิจารณาความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่าชุมชนเกาะเทโพมีทรัพยากรที่เหมาะสมกับการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งพิจารณาจากความสอดคล้องของทรัพยากรภายในชุมชนกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน จากปัญหาที่สมาชิกชุมชนเกาะเทโพพบ และการกำหนดทิศทางความต้องการของสมาชิกชุมชน จึงทำให้ผู้นำและสมาชิกชุมชนลงความเห็นกันว่าจะรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิง

เกษตรในชุมชนเกาะเทโพเพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนต่อไป โดยยึดทิศทางความต้องการของสมาชิกชุมชน เป็นกรอบแนวทางในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การวางแผนและการกำหนดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยใช้ชื่อกลุ่มว่า "เกาะเทโพ Agro-tourism" ซึ่งมีสมาชิกเข้าร่วมทั้งหมด 75 คน ได้ร่วมกันจัดรูปแบบกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยว เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่สนใจวิถีชีวิตชาวเกษตรชนบท โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนเกาะเทโพ ซึ่งกิจกรรมและบริการต่างๆ ได้ถูกกำหนดขึ้น ดังนี้

1. กิจกรรมบริการด้านการท่องเที่ยว ซึ่งมีความโดดเด่นทางภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชีวิตเกษตรกรแบบดั้งเดิม ที่หลากหลาย ดังนี้

1.1 การชมสวนเกษตรผลไม้ นักท่องเที่ยวจะได้เที่ยวชมสวนผลไม้ สวนเกษตรอินทรีย์ พร้อมกับเรียนรู้วิถีชีวิตเกษตรแบบดั้งเดิม และเลือกซื้อผลผลิตทางการเกษตร

1.2 การชมวิถีชาวบ้าน กิจกรรมทางภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การจักสาน การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเนื้อปลา และการผลิตผลิตภัณฑ์จากเหล็กกล้า นักท่องเที่ยวจะได้ชมวิธีการผลิต พร้อมกับทดลองทำในกิจกรรมต่างๆ เช่น การสานพัด การตีเหล็ก เป็นต้น

1.3 การชมการเลี้ยงปลาในกระชัง นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้วิธีการเลี้ยงปลาในกระชัง และวิธีการให้อาหารปลา

2. การบริการด้านที่พัก เหมาะกับนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสวิถีชีวิตแบบชนบท การใช้ชีวิตเรียบง่าย สบายๆ ไม่หรูหรา ในวันหยุดพักผ่อน โดยการบริการที่พักในชุมชนมีให้เลือกทั้งแบบรีสอร์ท และโฮมสเตย์ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเลือกพักได้ตามความต้องการ

3. การบริการด้านอาหารและเครื่องดื่ม ภายในชุมชนจะมีร้านอาหารเปิดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวมากมายหลายร้าน อาหารแนะนำส่วนใหญ่จะเป็นรายการอาหารประเภทปลา เนื่องจากเป็นชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำ จึงมีวัตถุดิบประเภทปลาที่สด และราคาไม่แพง ไว้คอยบริการนักท่องเที่ยว

4. การบริการด้านสินค้าที่ระลึก ทุกจุดบริการกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวภายในชุมชน จะมีการจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์ของกลุ่มกิจกรรมต่างๆ นอกจากนี้จังหวัดอุทัยธานียังมีศูนย์จำหน่ายสินค้าที่ระลึก ซึ่งตั้งอยู่บนถนนสายหลักและไม่ไกลจากชุมชนเกาะเทโพ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเลือกซื้อของที่ระลึกและของฝากได้อย่างสะดวกสบายและครบครัน

5. การบริการด้านข้อมูล กลุ่มสมาชิกเลือก "จ่าพงโฮมสเตย์" เป็นศูนย์กลางการประสานงานและเป็นจุดต้อนรับและบริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่บนถนนสายหลักในชุมชน และนักท่องเที่ยวสามารถหาเจอได้ง่าย

การกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนี้ กลุ่มสมาชิกได้กำหนดพื้นที่สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนตามกรอบของรูปแบบกิจกรรมและบริการท่องเที่ยว โดยบรรจุไว้ในโปรแกรมการท่องเที่ยว ที่กลุ่มสมาชิกได้ร่วมกันกำหนดขึ้นมา คือ โปรแกรมการท่องเที่ยวแบบพักค้างคืน 1 คืน โดยไม่มีการกำหนดค่าธรรมเนียมในการให้บริการ เนื่องจากกิจกรรมต่างๆ ที่ถูกกำหนดขึ้นมาในเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพนั้น เป็นวิถีการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของสมาชิกชุมชน ซึ่งสมาชิกชุมชนมีความพร้อมและเต็มใจในการอธิบายและสาธิตวิธีการในทุกกิจกรรมอยู่แล้ว และสมาชิกชุมชนจะได้รับรายได้ที่เกิดจากการจำหน่ายสินค้าในกลุ่มของตน ซึ่งถือเป็นรายได้ที่เสริมขึ้นมานอกเหนือจากรายได้หลัก ดังนั้น หากไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ปัญหาเรื่องการขาดรายได้ของสมาชิกกลุ่มก็จะไม่เกิดขึ้น

ผลจากการวางแผนและการกำหนดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยกลุ่มสมาชิกชุมชนที่จัดตั้งขึ้นนี้ ทำให้ชุมชนเกาะเทโพเกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่สนใจวิถีชีวิตเกษตรกรและชาวชนบท อีกทั้งยังเกิดกิจกรรมที่สร้างรายได้ที่นอกเหนือจากรายได้หลักอีกด้วย นอกจากนี้การรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกภายในชุมชน อันเป็นการนำไปสู่การพัฒนาให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและมีความยั่งยืนต่อไป

การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การดำเนินการในกิจกรรมนี้ ผู้วิจัยใช้การสร้างแนวทางปฏิบัติ (control หรือ C) โดยจุดประเด็นเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สำคัญ คือ การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงเกษตรสู่ภายนอกชุมชน และการดำเนินการนำเที่ยวและถ่ายทอดความรู้ทางเกษตรกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

สำหรับการประชาสัมพันธ์ ได้จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ 2 รูปแบบ คือ แผ่นพับและเครือข่ายสังคมออนไลน์ เพื่อแนะนำแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ ภายในชุมชนให้สังคมภายนอกได้รู้จักและสนใจมาเที่ยวชม โดยได้นำแผ่นพับวางไว้ตามสถานที่ต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน และอาศัยการบอกกล่าวปากต่อปากโดยสมาชิกในชุมชน

การดำเนินกิจกรรมการนำเที่ยวและถ่ายทอดความรู้ทางเกษตรกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติในการดำเนินกิจกรรมการนำเที่ยวและถ่ายทอดความรู้ทางการ

เกษตรและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติแก่จุดกิจกรรมและบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อความเป็นมาตรฐานและเป็นแบบแผนเดียวกัน

การติดตามและประเมินผลที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ผลการติดตามและประเมินผลการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งพิจารณาตามกรอบทิศทางความต้องการของสมาชิกในชุมชน ได้ข้อสรุปว่าการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรนี้ไม่มีข้อปรับปรุงแก้ไข เนื่องจากผลที่เกิดขึ้นนั้นตรงกับทิศทางความต้องการของสมาชิกในชุมชน

ในขณะที่ชุมชนเกาะเทโพมีการต้อนรับนักท่องเที่ยวและดำเนินกิจกรรมการบริการท่องเที่ยวต่างๆ ได้มีการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยชุมชนชาวเกาะเทโพ ซึ่งผลการดำเนินการการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวนี้ พบว่านักท่องเที่ยวมีระดับความพึงพอใจในระดับมากที่สุด

ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ

ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและ 2) การรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว พบว่านักท่องเที่ยวมีระดับความพึงพอใจในระดับมากที่สุด สามารถนำมาสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนชาวเกาะเทโพ มีการดำเนินการสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว และมีความพร้อมในการให้บริการนักท่องเที่ยวในศักยภาพสูง แต่อย่างไรก็ตามยังมีสิ่งที่ต้องได้รับการปรับปรุงและพัฒนาเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวให้เกิดความประทับใจมากที่สุด นั่นก็คือ สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวผู้พิการ และการทำแผ่นพับ หรือการประชาสัมพันธ์ข้อมูลที่ยังต้องได้รับการแก้ไข เพื่อกระจายข่าวสารข้อมูลและประชาสัมพันธ์กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึง

2. การวิเคราะห์การรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่าผู้ให้ข้อมูลมีการรับรู้เกี่ยวกับผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายใน

ชุมชนเกาะเทโพ ในภาพรวมทั้ง 5 ด้านในทิศทางบวก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประชาชนในชุมชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากกิจกรรมการท่องเที่ยวนี้มีการรับรู้เกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเกษตร ในภาพรวมว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางบวก คือมีสภาพดีขึ้น หลังจากมีการพัมนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน ซึ่งมีแนวโน้มที่จะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้

อภิปรายผล

การมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน ซึ่งเน้นการเปิดโอกาสและกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทาง การวางแผน และการจัดการเพื่อให้เกิดการดำเนินกิจกรรมที่มีความเหมาะสมกับชุมชน อีกทั้งยังคำนึงถึงการสร้างความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนนี้ถือเป็นเครื่องมือเพื่อใช้พัฒนาชุมชน โดยผ่านกระบวนการดำเนินการและพัฒนาร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับสมาชิกในชุมชน ซึ่งสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ

การประเมินระดับศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน เป็นการประเมินทรัพยากรภายในชุมชน ซึ่งแต่ละชุมชนย่อมมีศักยภาพที่แตกต่างกันไป ชุมชนใดจะมีการพัฒนาหรือเจริญก้าวหน้านั้นจะต้อง มีปัจจัยหลายอย่างสนับสนุน อันได้แก่ ปัจจัยทางทรัพยากรธรรมชาติทรัพยากรมนุษย์ องค์กรทางสังคม ภาวะผู้นำในหมู่บ้าน การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับข้าราชการของรัฐและการฝึกอบรม โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ ส่วนที่เป็นศักยภาพ (potential) ของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยแรก 4 ประการ หมายความว่า หากชุมชนใดมีปัจจัยทั้ง 4 ประการครบ มีแนวทางว่าชุมชนนั้นจะมีความเจริญมากกว่าชุมชนที่มีปัจจัยเหล่านั้นอยู่ น้อย ส่วนปัจจัยที่ 5 เป็นส่วนของทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ความเจริญจะเกิดขึ้น ณ ชุมชนใดชุมชนหนึ่งก่อน แล้วจึงแพร่กระจายออกไปยังแหล่งอื่นหรือชุมชนอื่น โดยที่มีการติดต่อระหว่างคนต่างชุมชนหรือโดยเฉพาะคนที่ต่างวัฒนธรรมกัน เป็นการแพร่กระจาย ความรู้ ความคิดและสิ่งแปลกใหม่ ที่เรียกว่า นวัตกรรม ส่วนการฝึกอบรมเป็นปัจจัยเสริมแรงผลักดันให้ชุมชนมีความเจริญก้าวหน้ายิ่ง ขึ้น (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2542: 32-33)

การประเมินศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพในครั้งนี้ประยุกต์ใช้ข้อมูลจากแบบประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ของกรมส่งเสริมการเกษตรร่วมกับสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทย เพื่อให้เกิดแนวทางในการบริหารจัดการและการดำเนินงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งเป็นการประเมินองค์ประกอบของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 4 ด้าน ได้แก่ 1) ศักยภาพในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 2) ศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3) ศักยภาพด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ 4) ศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งมีตัวชี้วัดศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยชุมชนมีการนำเสนอกิจกรรมท่องเที่ยวที่เป็นกิจกรรมตามวิถีเกษตรกร และกลุ่มกิจกรรมตามภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ยังไม่เป็นการท่องเที่ยวที่เป็นรูปธรรม ผลการประเมินพบว่าชุมชนมีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การพัฒนาชุมชนให้เกิดความเจริญก้าวหน้าโดยอาศัยการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนเป็นเครื่องมือ ซึ่งการดำเนินกิจกรรมโดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจะทำให้เกิดการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและเกิดความยั่งยืน กระบวนการพัฒนาชุมชนเกาะเทโพนี้เกิดจากความร่วมมือระหว่างผู้วิจัยกับผู้นำชุมชน และผู้นำกลุ่มสมาชิกต่างๆ โดยยึดหลักการของผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งผู้นำการเปลี่ยนแปลงจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ยุทธวิธีของการนำการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปใช้สร้าง (creating) ชักจูง (guiding) ชี้นำ (directing) และจัดการ (managing) ในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงสังคมตามเป้าหมายของการพัฒนา (มนัส สุภลักษณ์, 2544: 41) ซึ่งการนำการเปลี่ยนแปลง (direct change) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีนักวิชาการหรือผู้มีประสบการณ์ ผู้แนะนำและให้ความรู้ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การเปลี่ยนแปลงจะเป็นไปอย่างค่อนข้างอิสระแต่ถูกต้องตามกระบวนการ สมาชิกชุมชนจะเป็นผู้เลือก ตัดสินใจ และทำการเปลี่ยนแปลงเอง โดยมีนักวิชาการเป็นที่ปรึกษาเพื่อให้การเปลี่ยนแปลงดำเนินไปอย่างมีเหตุและผล (นิยพรรณ วรรณศิริ, 2540: 285) ซึ่งยุทธวิธีของการนำการเปลี่ยนแปลงนั้นมีหลากหลายแตกต่างกันไป ซึ่งการเปลี่ยนแปลงจะประสบความสำเร็จหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการเลือกใช้ยุทธวิธีที่เหมาะสมในการเปลี่ยนแปลงสังคมตามเป้าหมายของการพัฒนานั้นๆ บุญใจ ศรีสถิตนรากูร (2550: 333-335) อธิบายว่า ในการนำเปลี่ยนแปลงอาจใช้กลยุทธ์การเปลี่ยนแปลงได้หลายวิธี ซึ่งในกระบวนการพัฒนานี้เลือกใช้กลยุทธ์การเปลี่ยนแปลงโดยให้มีส่วนร่วม (strategic

change through participation) ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องแสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจเพื่อร่วมกันกำหนดข้อตกลงและแนวทางปฏิบัติใหม่ ซึ่งจะทำให้ผู้เกี่ยวข้องยอมรับการเปลี่ยนแปลง

จากนั้นนำไปสู่ขั้นตอนของการพัฒนาโดยสำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ และทบวงมหาวิทยาลัย (2546: 114) ได้ระบุว่า ในขั้นตอนการพัฒนานั้น สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาโดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นเครื่องมือ อย่างไรก็ตาม การจะดำเนินกิจกรรมการพัฒนาให้สำเร็จลุล่วงได้นั้นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนเป็นหลัก ซึ่งวิธีการที่จะทำให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนานี้ให้มากที่สุด จึงต้องใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research)โดยใช้กระบวนการ AIC (Appreciation Influence Control) ซึ่งเป็นวิธีการและเทคนิคในการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และข้อมูลข่าวสารต่างๆ โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop) สามารถนำไปประยุกต์สู่วิธีการดำเนินกิจกรรม และกำหนดแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชนเกาะเทโพได้ตรงกับความต้องการของชุมชนและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง

ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ

นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจมากต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชนเกาะเทโพ ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่การรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการบริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร สามารถสรุปได้ว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ ที่สมาชิกชุมชนได้ร่วมกันกำหนดขึ้นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว และสภาพแวดล้อมในชุมชน วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวได้ดี รวมไปถึงการให้บริการ ความมีน้ำใจ อัธยาศัยไมตรีที่ดีของคนในชุมชนเกาะเทโพด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ สุปาณี สนธิรัตน (2547: 143) กล่าวว่า การสร้างความประทับใจแก่ผู้อื่น (impression) เกิดขึ้นจากการรับรู้เป็นการตีความข่าวสารที่สมองได้รับ การตีความดังกล่าวขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่างๆ เช่น ประสาทรับสัมผัส ธรรมชาติของสิ่งเร้า ประสบการณ์เดิม ความคาดหวังในขณะนั้น ความสนใจ (attention) ซึ่งทำให้แต่ละคนรับรู้แตกต่าง

กันออกไปแม้ว่าจะมีสิ่งเร้าเดียวกัน และจะมีการรับรู้ต่อสิ่งเร้าเดียวกันแตกต่างกันออกไปเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปด้วย

การรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ

การประเมินผลการรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นสิ่งที่ช่วยยืนยันว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพนี้มีประสิทธิภาพและเป็นที่ต้องการของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องหรือไม่ เพียงใด รวมถึงสามารถนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทภายในชุมชน และเกิดผลกระทบน้อยที่สุด เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในชุมชนต่อไป โดยมีการประเมินการรับรู้ของประชาชนในท้องถิ่นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ใน 5 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการเกษตร ซึ่งผลการศึกษาพบว่าประชาชนในท้องถิ่นมีการรับรู้เกี่ยวกับผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในภาพรวมทั้ง 5 ด้าน ในทิศทางบวก ซึ่งมีแนวโน้มที่จะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนได้ ซึ่งสอดคล้องกับ จงรักษ์ อินทยนต์ (2545: 14) กล่าวว่าการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ จะส่งผลให้คนส่วนใหญ่ในพื้นที่มีแนวโน้มที่จะเห็นด้วยหรือคล้อยตามกับกิจกรรมดังกล่าว ทั้งนี้ควรคำนึงถึงผลประโยชน์ที่คนในท้องถิ่นจะได้รับอย่างเป็นธรรมไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม หรือด้านการเกษตร ที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนชาวเกาะเทโพ

การวิเคราะห์และกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนชาวเกาะเทโพนี้ ได้อ้างอิงการศึกษาที่สอดคล้องกับ บำเพ็ญ เขียวหวาน (2556: 14-7) ที่ระบุว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนที่เน้นการเรียนรู้ การพัฒนาและสร้างรายได้เพิ่มจากการเกษตร และเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและสังคมวัฒนธรรม ประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ด้านคือ 1) เศรษฐกิจ 2) การเมือง 3) สิ่งแวดล้อม 4) สังคมและวัฒนธรรม และ 5) ด้านการเกษตร และการศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ ปรัชญา เวสารัชช์ (2528: 129-152) ที่กล่าวถึงผู้นำชุมชน (leader) จะมีบทบาทในการชักนำหรือโน้มน้าวให้สมาชิกในชุมชนเกิดการมีส่วนร่วม ซึ่ง

สอดคล้องกับงานวิจัยของวิไล บุญบรรจง (2543: 70) ที่เสนอว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวคือการได้รับการชักชวนจากผู้นำ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยส่งเสริมการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องได้แก่ การติดต่อสื่อสาร (communication) ทั้งการสื่อสารมวลชนและสื่อบุคคลซึ่งสอดคล้องกับข้อสรุปจากการสัมภาษณ์สมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมที่สำคัญอีกปัจจัยหนึ่ง คือ การติดต่อสื่อสาร เพราะการสื่อสารเป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างแรงจูงใจ ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มและทำให้กลุ่มคงอยู่ต่อไป (วิวรรณ ขันธโภคัย, 2544: 44) อีกทั้ง คน (human) หรือสมาชิกในชุมชนเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม สมศักดิ์ ภักดีเสนานฤนาถ (2547: 19) กล่าวถึงปัจจัยที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมหรือความร่วมมือในการพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต และแก้ไขปัญหา ก็คือการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยการระดมความร่วมมือของสมาชิกในชุมชนในทุกๆ ส่วน เพื่อเข้ามาร่วมกันวางแผน ตรวจสอบ และแก้ไขปัญหาร่วมกัน ตลอดจนการรวมกลุ่ม (unity) หรือการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมพิศ ทองดีนอก (2552: 69) พบว่าการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้แก่ การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือการรวมกลุ่ม ซึ่งเป็นวิธีการที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม โดยมีแรงจูงใจหรือเป้าประสงค์เดียวกันคือผลประโยชน์ที่จะได้รับ และผลประโยชน์ (benefit) คือ ประโยชน์ที่ได้รับไม่ว่าเป็นประโยชน์ส่วนตนหรือประโยชน์ส่วนรวมก็ตามนั้นล้วนเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (สุนันทา จันทวารา, 2545: 55-58) จากนั้นนำมาวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ

จากผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนเกาะเทโพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนี้จะมุ่งเน้นที่ ผู้นำชุมชนและผู้นำกลุ่มสมาชิก โดยมีการติดต่อสื่อสารเพื่อชี้แจง ชักจูงให้สมาชิกเข้าใจและเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรม และมีการรวมกลุ่มตามความถนัดและความชอบของแต่ละบุคคลเพื่อร่วมกันดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมีเป้าประสงค์ในผลประโยชน์ของชุมชนร่วมกัน คือ 1) ชุมชนต้องการสร้างรายได้ที่นอกเหนือจากการประกอบอาชีพหลัก โดยการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน 2) ชุมชนต้องการรวมกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ 3) สมาชิกชุมชนเกาะเทโพต้องการสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนร่วมกันอนุรักษ์และพัฒนาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ยั่งยืนต่อไป 4) ชุมชนต้องการสร้างรากฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมให้เข้มแข็ง โดยการส่งเสริมและสร้างจิตสำนึกของสมาชิกในชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน ให้รู้สึกภาคภูมิใจในรากฐานวัฒนธรรมของตน รวมถึงการ

สืบต่อวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 5) ชุมชนต้องการสร้างรายได้จากกิจกรรมทางการเกษตร โดยอาศัยกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นเครื่องมือ และต้องการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางการเกษตรเพื่อพัฒนาผลผลิตให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

ดังนั้นรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยชุมชนชาวเกาะเทโพ จึงมีรายละเอียดปรากฏดังภาพ 6

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รับประสบการณ์ และองค์ความรู้ ในกระบวนการพัฒนาชุมชน โดยมีการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการของสมาชิกในชุมชน ทำให้ได้มาซึ่งข้อเสนอแนะสำหรับบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนเกาะเทโพ ดังนี้

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. หน่วยงานภาครัฐบาล ซึ่งได้แก่ หน่วยงานระดับตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล ควรดำเนินการ ดังนี้

1.1 องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเทโพควรบรรจุกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพลงในแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารตำบลเกาะเทโพว่าเป็นกิจกรรมที่สามารถสร้างรายได้สู่ประชาชนในชุมชนและเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนในการพัฒนาพื้นที่โดยประชาชนมีส่วนร่วม ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเทโพควรมีการวางแผนจัดทำโครงการเพื่อพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกภายในชุมชนที่เอื้อต่อกิจกรรมทางการท่องเที่ยว เช่น โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในชุมชน โครงการปรับปรุงถนนภายในชุมชนที่เป็นเส้นทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ หรือ โครงการปรับปรุงแผ่นป้ายบอกทางและแผ่นป้ายสื่อความหมายต่างๆ เป็นต้น เพื่อเป็นการช่วยพัฒนาพื้นที่ภายในชุมชนให้มีสภาพแวดล้อมที่สวยงาม อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มศักยภาพให้แก่พื้นที่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรในด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนเอื้อประโยชน์ด้านการรองรับนักท่องเที่ยวและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนเกาะเทโพอีกด้วย

1.2 องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเทโพควรจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามสื่อต่างๆ ของสำนักงาน เช่นการทำข่าวท้องถิ่น แผ่นพับ ป้ายประชาสัมพันธ์ตลอดจนเวบไซด์ของหน่วยงาน เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนภายในชุมชนทราบถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เกิดขึ้น เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนสนใจเข้าร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรดังกล่าว รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์ให้สังคมภายนอกได้รู้จักพื้นที่ชุมชนเกาะเทโพมากขึ้น

1.3 องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเทโพควรจัดให้มีการฝึกอบรมวิชาชีพและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่เกี่ยวข้องและเอื้อประโยชน์ต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การผลิตเครื่องจักสานที่มีรูปแบบน่าใช้และทันสมัยมากขึ้น การเรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น เพื่อให้กลุ่มประชาชนที่ประกอบอาชีพหรือดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้รับความรู้หรือวิธีการที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนารูปแบบหรือวิธีการดำเนินการต่างๆ ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพมากขึ้น

1.4 องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเทโพควรช่วยจัดหาและเชิญชวนนักท่องเที่ยวให้มาเยือนและศึกษาดูงานในชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนให้มากขึ้น โดยอาศัยเครือข่ายกลุ่มองค์กรปกครองท้องถิ่น กลุ่มพัฒนาชุมชนหรือกลุ่มแม่บ้านองค์กรต่างๆ ที่มีโครงการศึกษาดูงานในพื้นที่ต่างๆ เป็นประจำ

1.5 องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเทโพควรจัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ภายในชุมชนโดยการจัดงานเทศกาลและประเพณีที่สำคัญๆ ของชุมชน เช่น การรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ การจัดงานลอยกระทงเป็นต้น เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีของประชาชนภายในชุมชน และเป็นการชักชวนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ด้วย

2. สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดอุทัยธานี และสำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดอุทัยธานี ซึ่งรับผิดชอบพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี นครสวรรค์ และพิจิตร ควรดำเนินการ ดังนี้

2.1 สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดอุทัยธานี และสำนักงานการท่องเที่ยว จังหวัดอุทัยธานีควรบรรจุกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพไว้ในแผนการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของสำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดอุทัยธานี เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ ภายในจังหวัดให้แก่กลุ่มบุคคลทั่วไปและนักท่องเที่ยวทราบ

2.2 สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดอุทัยธานี และสำนักงานการท่องเที่ยว จังหวัดอุทัยธานีควรเป็นหน่วยงานที่เชื่อมโยงให้เกิดเครือข่ายธุรกิจการท่องเที่ยวโดย

ชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี และจังหวัดใกล้เคียง โดยการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงกันระหว่างจังหวัดอุทัยธานี จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดชัยนาท ซึ่งเป็นเขตพื้นที่ติดต่อกัน เช่น เส้นทางชมธรรมชาติสัมผัสวิถีชีวิต และไหว้พระ 9 วัด เป็นต้น นอกจากนี้ควรกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชนเกาะเทโพ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางเลือกหนึ่งในเส้นทางท่องเที่ยวในเขตพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี นครสวรรค์ และพิจิตร เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ และเป็นการสร้างความหลากหลายของเส้นทางการท่องเที่ยวในการดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ 3 จังหวัด ดังกล่าว อีกด้วย

3. ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในเขตอำเภอเมืองอุทัยธานี ควรดำเนินการ ดังนี้

3.1 ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวควรบรรจุกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในเส้นทางการท่องเที่ยวภายในจังหวัดอุทัยธานี เพื่อเป็นอีกหนึ่งทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มความน่าสนใจแก่เส้นทางการท่องเที่ยว เนื่องจากมีความหลากหลายของกิจกรรม ทำให้นักท่องเที่ยวสนใจและเลือกใช้บริการกับผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวมีรายได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยเพิ่มช่องทางการจำหน่ายโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพด้วย

3.2 ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวควรออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวโดยเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพกับแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดอุทัยธานี เช่น ประเพณีตักบาตรเทโว วัดท่าซุง และเขาสะแกกรัง เป็นต้น เพื่อช่วยส่งเสริมให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพเป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยว

4. นักวิชาการ นักวิจัย และสถาบันการศึกษาต่างๆ ควรดำเนินการ ดังนี้

4.1 นักวิชาการ นักวิจัย และสถาบันการศึกษาต่างๆ ควรให้การสนับสนุนด้านวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินกิจกรรม โดยจัดฝึกอบรมและให้ความรู้เกี่ยวกับเทคนิควิธีการต่างๆ ตามที่ประชาชนในชุมชนต้องการ เช่น การสื่อสารกับนักท่องเที่ยว การให้บริการเพื่อความประทับใจ เป็นต้น

4.2 นักวิชาการ นักวิจัย และสถาบันการศึกษาต่างๆ ควรนำผลของการวิจัยมาเป็นข้อมูลในการเรียนการสอนและเป็นแหล่งการเรียนรู้หรือห้องเรียนธรรมชาติสำหรับนักศึกษาและบุคคลที่สนใจทั่วไป นอกจากนี้ยังใช้เพื่ออ้างอิงและปรับใช้ในงานวิจัยที่มีลักษณะเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกัน หรือมีสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมที่คล้ายคลึงกัน

5. ประชาชนในชุมชนเกาะเทโพ ควรดำเนินการ ดังนี้

5.1 ประชาชนควรช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของตน โดยการไม่เผาทำลาย ไม่ตัดต้นไม้ ภายในป่าธรรมชาติของชุมชน อีกทั้งต้องช่วยกันรักษาวิถีชีวิตการเกษตรแบบดั้งเดิม โดยการไม่นำสารเคมีมาใช้ในการเกษตร หรือการไม่สนับสนุนให้มีการนำที่ดินการเกษตรไปดำเนินการกิจกรรมอื่นๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อวิถีแห่งเกษตรกรรม นอกจากนี้ควรจัดกิจกรรมปลูกต้นไม้ในเขตพื้นที่สาธารณะภายในชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่สวยงามน่าอยู่และยังคงความสวยงามตามวิถีแห่งชนบท อีกทั้งคนในชุมชนควรช่วยกันปฏิบัติตนเป็นเจ้าบ้านที่ดี ยิ้มแย้มแจ่มใสและยินดีให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือนในชุมชนของตน

5.2 ประชาชนควรช่วยกันรักษาความสะอาดภายในบริเวณบ้านของตนเอง รวมทั้งบริเวณโดยรอบหมู่บ้าน โดยผู้นำชุมชนควรกำหนดวันร่วมกันทำความสะอาดและปรับปรุงภูมิทัศน์ เช่น ร่วมกันตัดต้นหญ้าตามแนวถนนภายในชุมชนในวันพ่อ ซึ่งนอกจากจะช่วยส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนได้มีกิจกรรมร่วมกันแล้วยังเป็นการสร้างความสมัครสมานสามัคคีภายในชุมชนและช่วยให้ชุมชนมีความสะอาดเรียบร้อยสวยงามอีกด้วย หรือการร่วมกันทำความสะอาดลานเอนกประสงค์ของชุมชนในวันสงกรานต์หรือปีใหม่ เพื่อเป็นการชำระล้างสิ่งสกปรกเตรียมการต้อนรับช่วงเทศกาลสงกรานต์หรือปีใหม่ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนมีสภาพน่าอยู่และมีภูมิทัศน์ที่สวยงาม และส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีของประชาชนในชุมชนอีกด้วย

6. สมาชิกชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ควรดำเนินการดังนี้

6.1 สมาชิกชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรควรมีการจัดประชุมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และร่วมกันหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น โดยการกำหนดช่วงเวลาที่สมาชิกทุกคนสามารถมาร่วมประชุมกันได้สะดวก

6.2 สมาชิกชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ควรร่วมมือกันติดตามและประเมินผลจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำผลการประเมินมาใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมและการให้บริการในด้านต่างๆ ให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและความต้องการของชุมชน

6.3 สมาชิกชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ควรจัดโครงการเพิ่มพูนทักษะและความรู้ในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยการเชิญวิทยากร ผู้มีองค์ความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวและองค์ความรู้อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ความรู้ด้านการเกษตร ความรู้ด้านการบริการที่พักแรม ความรู้ด้านการสื่อสารภาษาต่างประเทศ เป็นต้น เพื่ออบรมเพิ่มความรู้และทักษะในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

6.4 สมาชิกชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ควรหาโอกาสเดินทางไปศึกษาดูงานแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่ชุมชนอื่น เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้อย่างเหมาะสมและเป็นการสร้างเครือข่ายทางการท่องเที่ยวอีกด้วย

6.5 สมาชิกชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ควรมีการสร้างเครือข่ายทางการท่องเที่ยวระหว่างชุมชนเกาะเทโพกับชุมชนใกล้เคียง เช่น ชุมชนวัดท่าซุง ชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรัง เพื่อใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงภายในเขตพื้นที่อำเภอเมืองอุทัยธานี และเป็นการเพิ่มความน่าสนใจของเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่ดังกล่าวด้วย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรนำผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ (Koh Thepo Agro-tourism model) ไปทดลองใช้กับพื้นที่ชุมชนอื่นๆ ที่มีสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม วัฒนธรรม ที่ใกล้เคียงกัน เพื่อเป็นการศึกษาในเชิงเปรียบเทียบว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร นอกจากนี้ยังสามารถนำผลการวิจัยมาช่วยยืนยันการใช้รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนดังกล่าว แต่ทั้งนี้ควรต้องคำนึงถึงบริบทที่แตกต่างกันของแต่ละพื้นที่ด้วย

2. ควรดำเนินการศึกษาเพิ่มเติมในพื้นที่อื่นๆ ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี เพื่อเพิ่มศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัดให้สอดคล้องกับนโยบายและวิสัยทัศน์การพัฒนาจังหวัด อีกทั้งยังเพิ่มเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวให้มีความหลากหลาย น่าสนใจและมีศักยภาพมากยิ่งขึ้น

3. ควรดำเนินการศึกษา ติดตาม และประเมินผลการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเกาะเทโพเกี่ยวกับการรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนต่อผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิง

เกษตรในระยะยาว เพื่อนำผลที่ได้มาพัฒนาและปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและบริบทของชุมชน

บรรณานุกรม

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2547. **ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว พ.ศ. 2547-2551**. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2555. **รายงานประจำปี 2555**. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

โกวิทย์ พวงงาม. 2553. **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.

จงรักษ์ อินทยนต์. 2545. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาบ้านโป่งร้อน ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง**. เชียงใหม่: การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

จตุพร วิศิษฏ์โชติอังกูร. 2548. **การพัฒนาศักยภาพชุมชน ในการจัดการองค์ความรู้ท้องถิ่นทางด้านสุขภาพบ้านกื้ดสามสิบ หมู่ 6 ต.สบป่อง อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน**. แม่ฮ่องสอน: โรงพยาบาลปางมะผ้า.

จารุพงศ์ พลเดช. 2551. "การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์". [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://newthaimba.blogspot.com/2009/08/hrd-case-study-by-drdanai-thieanphut.html. (7 กรกฎาคม 2555).

จินดา ขลิบทอง. 2556. **การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ฉลองศรี พิมลสมพงษ์. 2544. **การวางแผนและพัฒนาตลาดการทองเที่ยว**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ชัยวุฒิ ชัยพันธ์. 2542. **การจัดการเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติและการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2540. **โครงการวิถีทรรศน์ วิถีไทย การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.

ชิต นิลพาณิช และ กุลธน ธนาพงศธร. 2532. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชูเกียรติ ภัยลี้. 2536. **การศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมระหว่างเขตพื้นที่ที่มีการปฏิบัติงานกับเขตพื้นที่ที่ไม่มีการปฏิบัติงานของตำรวจชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ชูศรี วงศ์รัตนะ. 2550. **เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย**. นนทบุรี: ไทยเนรมิตกิจ อินเตอร์โปรเกรสซิฟ.

ชูสิทธิ์ ชูชาติ. 2546. **อุตสาหกรรมท่องเที่ยว**. เชียงใหม่: ลานนาการพิมพ์.

ดารณี บัญชรเทวกุล. 2551. **กระบวนการเป็นเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธีรวุฒิ เอกะกุล. 2543. **การวัดทัศนคติ**. อุบลราชธานี: คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. 2546. **การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง**. เชียงใหม่: 598 Print.

นำชัย ทนุผล. 2529. **การตอบสนองของประชาชนที่มีต่อโครงการพัฒนาท้องถิ่น**. เชียงใหม่: สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.

_____. 2540. **การท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

นิคม จารุมณี. 2535. **การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: หน่วยการศึกษานิเทศก์ กรมฝึกหัดครู.

นิภารัตน์ สายประเสริฐ. 2553. **การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์**. เชียงใหม่: ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาเอก, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

นิยพรรณ วรรณศิริ. 2540. **มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2527. **กลวิธีแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภาการพิมพ์.

นิศา ชัชกุล. 2550. **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บำเพ็ญ เขียวหวาน. 2556. **เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

บุญใจ ศรีสถิตนรากูร. 2550. **ภาวะผู้นำและกลยุทธ์การจัดการองค์การพยาบาลในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญเดิม พันธอบ. 2528. **สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา**. กรุงเทพฯ: ศิลปะบรรณาคาร.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2542. **การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

_____. 2543. **การจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**. พิมพ์ครั้งที่ 3. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประชาสรรณ์ แสนภักดี. 2546. "เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม". [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา http://www.prachasan.com/mindmapknowledge/aic.html. (7 กรกฎาคม 2555).

ปรัชญา เวสารัชช์. 2543. "การปกครองท้องถิ่นกับการบริหารจัดการที่ดี". **วารสารข้าราชการ** 44, 5(กันยายน-ตุลาคม): 39-50.

ปาริชาติ ศรีวิพัฒน์. 2556. **การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ปิยพร ทาวีกุล. 2544. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา บ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง**. เชียงใหม่: การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พจนา สวนศรี. 2540. **คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.

พจนารถ กรึงไกร. 2545. **การมีส่วนร่วมขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม: กรณีศึกษา ตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย**. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540. **วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์**. กรุงเทพฯ: ฟิงเกอร์ปริ้น แอนด์ มีเดีย.

พิเชษฐ์ ไพบูลย์ศิริ. 2544. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ศึกษาเฉพาะกรณี: ชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี**. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

มธุรส สว่างบำรุง. 2542. **จิตวิทยาทั่วไป**. กรุงเทพฯ: กิตติการพิมพ์.

มนัส ศุภลักษณ์. 2544. **การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในกิจกรรมธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาเอก, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2538. **ระบบการเรียนการสอน**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

มหาวิทยาลัยบูรพา. 2545. "ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม". [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://www.huso.buu.ac.th/cai/sociology/225101/ (7 กรกฎาคม 2555).

มิศรา สามารถ. 2543. **การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ**. กรุงเทพฯ: สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย.

รัจรี นพเกตุ. 2552. **จิตวิทยาทั่วไป**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2532. **พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.

ราเมศร์ พรหมชาติ. 2545. **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร: กรณีศึกษา บ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ. 2544. "ท่องเที่ยวยั่งยืน (ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์) ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ". **อนุสาร อสท.** 73(พฤศจิกายน): 118–119.

_____. 2545. **รูปแบบการท่องเที่ยวในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ: กองส่งเสริมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

วรรณา วงษ์วานิช. 2539. **ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วัฒนาภรณ์ สุฉายา. 2545. **แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาดอยตุง จังหวัดเชียงราย**. เชียงใหม่: การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. 2531. **การพัฒนาชนบทไทย**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิเชียร เกตุสิงห์. 2530. **หลักการสร้างและวิเคราะห์เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

วิวรรณ ขันธโภคัย. 2544. **ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาในการอนุรักษ์แหล่งน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี**. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

วิไล บุญบรรจง. 2543. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่งทะเลเมืองระยอง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง**. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2540. **การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ**. กรุงเทพฯ: กองบริการที่ปรึกษา ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.

_____. 2542. **การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.

_____. 2543ก. **การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-tourism)**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.

_____. 2543ข. **การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-tourism)**. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

_____. 2548. "สถิตินักท่องเที่ยว". [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา http://www2.tat.or.th/stat/web/ static_index.php. (7 กรกฎาคม 2555).

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2542. **ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ และทบวงมหาวิทยาลัย. 2546. **รายงานการประเมินผลการดำเนินงานโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ และทบวงมหาวิทยาลัย.

สำนักงานมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย. 2545. **ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดวิชาการวิจัยชุมชน**. กรุงเทพฯ: เอส.อาร์.พริ้นติ้ง.

สนธยา พลศรี. 2547. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สมพิศ ทองดีนอก. 2552. **การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของสมาชิกกลุ่มอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา**. นนทบุรี: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สมศักดิ์ ภักดีเสนานฤนาถ. 2547. **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านอุมยอม อำเภอเมือง จังหวัดตาก**. นนทบุรี: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สุนันทา จันทวารา. 2545. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหาดดูเดื่อ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี**. เชียงใหม่: รายงานการค้นคว้าแบบอิสระปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุปาณี สนธิรัตน. 2547. **จิตวิทยาทั่วไป**. กรุงเทพฯ: จามจุรีโปรดักท์.

สุพล วังสินธ์. 2543. "การเรียนแบบร่วมแรงร่วมใจ". **วารสารวิชาการ** 3(เมษายน): 9-13.

สุรพล กาญจนวิจิตร. 2530. **ระเบียบวิจัยทางสังคมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: กองวิจัยและประเมินผล กรมพัฒนาชุมชน.

เสถียร เชยประดับ. 2531. **การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศด้อยพัฒนา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Davidson, G. 1995. **Australian Psychologist**. Australia: Australian Psychological Society.

Erwin, W. 1976. **Participation Management: Concept, Theory and Implementation**. Atlanta, Ga: Georgia State University.

Hall, C. M. and J. Jenkins. 1998. **Rural Tourism and Recreation Policy Dimensions**. Chichester: John Wiley.

Mill, R. C. and A. M. Morrison. 1992. **The Tourism System: An Introductory Text**. USA: Prentice Hall College Div.

Popenoe, D. 1993. "American Family Decline, 1960-1990: A Review and Appraisal". **Journal of Marriage and the Family** 55, 3: 527-42.

Vago. S. 1980. **Social Change**. USA: Holt, Rinehart and Winston.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบประเมินศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ของชุมชนเกาะเทโพ

แบบประเมินศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ

คำชี้แจง

การประเมินในครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุษฎีนิพนธ์ หัวข้อ การมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (COMMUNITY PARTICIPATION IN AGRO-TOURISM MANAGEMENT IN KOH THEPO, MUANG DISTRICT, UTHAI THANI PROVINCE, THAILAND) ภายใต้การควบคุมของ รองศาสตราจารย์ ดร. วีระพล ทองมา ศาสตราจารย์ ดร.อนุรักษ์ ปัญญานุวัฒน์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กชพร ศิริโภคากิจ โดยผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินระดับศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ คำตอบแต่ละข้อของท่านในฐานะเป็นบุคคลสำคัญในชุมชนและเป็นสมาชิกของชุมชน มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความกรุณาจากท่านในการตอบแบบสอบถาม พร้อมทั้งขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

กรัณน์ฑรัตน์ คะวัติกูล
นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว
(วิชาเอกการจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยว)
คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่
โทรศัพท์ 081 984 1414
e-mail: krantarat@hotmail.com

ส่วนที่ 1 รายละเอียดของผู้ตอบแบบสอบถาม

ชื่อ-นามสกุล .....

อาชีพ .....

ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ .....

.....

.....

เบอร์โทรศัพท์ .....

ส่วนที่ 2 โปรดทำเครื่องหมาย X ลงในช่องว่างตามที่กำหนดต่อไปนี้

องค์ประกอบที่ 1 ศักยภาพและปัจจัยทางการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ดัชนี	ผลการประเมินระดับศักยภาพการรองรับ		
	มาก	ปานกลาง	น้อย
1) ชุมชนมีที่พัก (บ้าน/เต็นท์/สถานที่ต้อนรับ) เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว			
2) ชุมชนมีห้องน้ำที่อนุญาตให้ใช้ (ห้องน้ำสาธารณะ/ห้องน้ำชาวบ้าน) เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว			
3) ชุมชนมีจุดบริการอาหาร (ร้านอาหาร/จุดซื้อขายอาหาร/จุด บริการจัดหาอาหารบริการนักท่องเที่ยว) เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว			
4) ชุมชนมีที่จอดรถเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว			
5) ชุมชนมีการจัดจุดแวะซื้อสินค้าเกษตร/ศูนย์รวมสินค้าการเกษตรกระจายอยู่ตามบริเวณสำคัญภายในแหล่งท่องเที่ยว			
6) ชุมชนมีสิ่งอำนวยความสะดวกเฉพาะสำหรับผู้พิการ			
7) ชุมชนมีระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา ที่สามารถรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวได้			
8) มีป้ายบอกทาง และป้ายสื่อความหมายตามบริเวณที่สำคัญต่างๆ ภายในชุมชน			
9) มีถนนหนทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนได้อย่าง สะดวก			
10) มีแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนที่สามารถรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม			

องค์ประกอบที่ 2 ศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

มิติความเป็นเจ้าบ้าน

ดัชนี	ผลการประเมินระดับศักยภาพการจัดการ		
	มาก	ปานกลาง	น้อย
1) ชุมชนมีการใช้สื่อหลากหลายประเภทสำหรับให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ นิทรรศการ และวีดีทัศน์ เป็นต้น			
2) ชุมชนได้มีการกำหนดมาตรการในการรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวจากอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว เช่น มาตรการอพยพ, เส้นทางหนีไฟ เป็นต้น			
3) ชุมชนได้ร่วมกันวางแผนในการจัดแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวชัดเจน			
4) ชุมชนได้เตรียมความพร้อมของบุคลากรในการรักษาความปลอดภัยตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ได้อย่างเคร่งครัด ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาในกรณีที่มีเหตุฉุกเฉิน			
5) การรวมกลุ่มหรือคณะกรรมการโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชน			
6) ชุมชนได้กำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร			
7) กิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนมีความหลากหลายและเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว			
8) ชุมชนได้มีการวางแผนท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในท้องถิ่น			
9) บุคลากรภายในชุมชนนั้นมีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดข้อมูลทั้งทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ตลอดจนสภาพธรรมชาติภายในชุมชนให้กับนักท่องเที่ยว			
10) ชุมชนได้ร่วมกันปรับปรุงและตกแต่งสภาพภูมิทัศน์ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้งในภาพรวมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ			

ศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

มิติด้านการตลาด

ดัชนี	ผลการประเมินระดับศักยภาพการจัดการ		
	มาก	ปานกลาง	น้อย
1) ชุมชนได้มีการสำรวจ หรือวิจัย หรือมีข้อมูลการตลาดการท่องเที่ยว			
2) ชุมชนได้มีการวางแผนการตลาดการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน			
3) ชุมชนได้มีการกำหนดจุดขายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชนอย่างชัดเจนและเหมาะสม			
4) ชุมชนได้มีการจัดทำโปรแกรมท่องเที่ยวสำเร็จรูป(แพคเกจ ทัวร์) ของชุมชนเพื่อประชาสัมพันธ์และขายให้กับนักท่องเที่ยว			
5) ชุมชนได้นำเสนอราคาสำหรับการท่องเที่ยวอย่างโปร่งใสและยุติธรรม			
6) ชุมชนแห่งนี้มีช่องทางการจัดจำหน่ายโปรแกรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายอาทิ การขายตรง, การขายผ่านอินเตอร์เน็ท เป็นต้น			
7) การส่งเสริมการขายในรูปแบบที่หลากหลายของชุมชน อาทิ การโฆษณา, การประชาสัมพันธ์ เป็นต้น			
8) การสร้างเครือข่ายทางการท่องเที่ยวในการดำเนินกิจกรรมทางการตลาด กับภาคีอื่นของชุมชน			
9) ชุมชนได้มีการพัฒนากระบวนการให้บริการอย่างสม่ำเสมอ เช่น การจัดฝึกอบรมการยกระดับการให้บริการของสมาชิกกลุ่ม เป็นต้น			
10) การดำเนินการด้านการตลาดที่มุ่งเน้นการมีผลกำไรที่เหมาะสม (optimum benefit) มากกว่าการมุ่งกำไรสูงสุด (maximum benefit)			

องค์ประกอบที่ 3 ศักยภาพการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ดัชนี	ผลการประเมินระดับศักยภาพการดึงดูดใจ		
	มาก	ปานกลาง	น้อย
1) แหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนมีระบบนิเวศที่สมบูรณ์			
2) แหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนมีทัศนียภาพโดยรอบที่สวยงาม			
3)แหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนมีความโดดเด่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น มีวิถีชีวิตเกษตรที่น่าสนใจ			
4) แหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนมีความโดดเด่นด้านการเกษตรและองค์ความรู้เฉพาะที่เป็นต้นแบบของการทำเกษตรกรรม			
5) มีความโดดเด่นและความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน			
6) มีความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนที่หลากหลายประเภท เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (การปั่นจักรยาน) และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (วัดโบสถ์) เป็นต้น			
7) ชุมชนมีผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่มีความโดดเด่นและหลากหลาย เพื่อจำหน่ายเป็นสินค้าที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว			
8) นักท่องเที่ยวมีการเรียนรู้วิถีชีวิตหรือร่วมทำกิจกรรมกับเกษตรกรในชุมชนอย่างใกล้ชิด			

องค์ประกอบที่ 4 ศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ดัชนี	ผลการประเมินระดับศักยภาพการบริการ		
	มาก	ปานกลาง	น้อย
1) บุคลากรในชุมชนสามารถให้บริการด้านต่างๆ แก่นักท่องเที่ยว เช่น บริการให้ข้อมูลข่าวสาร และบริการนำเที่ยว เป็นต้น			
2) บุคลากรในชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว			
3) บุคลากรในชุมชนมีความสามารถในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้			
4) บุคลากรในชุมชนมีความรู้และทักษะในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว			
5) บุคลากรในชุมชนมีความสุภาพ และมีน้ำใจในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว			
6) บุคลากรในชุมชนมีความเสมอภาคในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว			
7) บุคลากรในชุมชนมีกระบวนการให้บริการที่เป็นลำดับขั้นตอน			
8) บุคลากรในชุมชนมีเทคนิคการให้บริการเพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว			
9) บุคลากรในชุมชนมีความเข้าใจความต้องการของนักท่องเที่ยว และสามารถตอบสนองอย่างทันท่วงที			

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริม การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ของสมาชิกในชุมชนเกาะเทโพ

แบบสัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ .....

ที่อยู่ .....

1. ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของสมาชิกในชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ค

แบบประเมินระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

แบบประเมินระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ
ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

คำชี้แจง

การประเมินในครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุษฎีนิพนธ์ หัวข้อ การมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (COMMUNITY PARTICIPATION IN AGRO-TOURISM MANAGEMENT IN KOH THEPO, MUANG DISTRICT, UTHAI THANI PROVINCE, THAILAND) ภายใต้การควบคุมของ รองศาสตราจารย์ ดร. วีระพล ทองมา ศาสตราจารย์ ดร.อนุรักษ์ ปัญญานุวัฒน์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กชพร ศิริโภคากิจ โดยผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร คำตอบแต่ละข้อของท่านในฐานะเป็นบุคคลสำคัญในชุมชนและเป็นสมาชิกของชุมชน มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความกรุณาจากท่านในการตอบแบบสอบถาม พร้อมทั้งขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

กรัณน์ฑรัตน์ คะวัติกูล
นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว
(วิชาเอกการจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยว)
คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่
โทรศัพท์ 081 984 1414
e-mail: krantarat@hotmail.com

ส่วนที่ 1 รายละเอียดของผู้ตอบแบบสอบถาม

ชื่อ-นามสกุล .....
อาชีพ .....
ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ .....
.....
เบอร์โทรศัพท์ .....

ส่วนที่ 2 โปรดทำเครื่องหมาย X ลงในช่องว่างตามที่กำหนดต่อไปนี้

คำอธิบาย 1 หมายถึง มีส่วนร่วมน้อย

2 หมายถึง มีส่วนร่วมปานกลาง

3 หมายถึง มีส่วนร่วมมาก

ดัชนี	ระดับการมีส่วนร่วม		
	3	2	1
ขั้นตอนที่ 1 การตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร			
1. การประเมินศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร			
2. การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ภายในชุมชน			
3. การพิจารณาพื้นที่ที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร			
4. การพิจารณาความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร			
ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนและการเตรียมความพร้อมของชุมชน			
1. การรวมกลุ่มหรือคณะกรรมการในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน			
2. การฝึกอบรมเกี่ยวกับการให้บริการและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว			
3. การวางแผนในการจัดแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวเชิงเกษตร			
4. การกำหนดรูปแบบกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน			
5. การกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน			
6. การกำหนดอัตราค่าบริการต่างๆ			
7. การวางแผนการตลาดและกลยุทธ์ในการดึงดูดนักท่องเที่ยว			
8. การกำหนดกฎระเบียบและข้อปฏิบัติของชุมชน			
9. การพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน รวมถึงภูมิทัศน์โดยรอบ			
10. การกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน			
ขั้นตอนที่ 3 การร่วมรับผลประโยชน์และการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร			
1. การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชนสู่ภายนอก			
2. การจัดหานักท่องเที่ยวและการส่งเสริมการตลาด			
3. การนำเที่ยวและการถ่ายทอดความรู้ทางเกษตรกรรม			
ขั้นตอนที่ 4 การติดตามและประเมินผลที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร			
1. การประชุมเพื่อติดตามและประเมินผลที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร			
2. การวิเคราะห์ผลข้อมูลจากการประเมินผลที่เกิดขึ้น			
3. การหาแนวทางแก้ไขปัญหาและปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร			

ภาคผนวก ง

แบบสอบถามระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ

แบบสอบถามระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยว
เชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ

คำชี้แจง

การประเมินในครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุษฎีนิพนธ์ หัวข้อ การมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (COMMUNITY PARTICIPATION IN AGRO-TOURISM MANAGEMENT IN KOH THEPO, MUANG DISTRICT, UTHAI THANI PROVINCE, THAILAND) ภายใต้การควบคุมของ รองศาสตราจารย์ ดร. วีระพล ทองมา ศาสตราจารย์ ดร.อนุรักษ์ ปัญญานุวัฒน์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กชพร ศิริโภคากิจ โดยผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้มาเยือนแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนเกาะเทโพ คำตอบแต่ละข้อของท่านในฐานะเป็นบุคคลสำคัญในชุมชนและเป็นสมาชิกของชุมชน มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความกรุณาจากท่านในการตอบแบบสอบถาม พร้อมทั้งขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

กรัณน์ฑรัตน์ คะวัติกูล
นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว
(วิชาเอกการจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยว)
คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่
โทรศัพท์ 081 984 1414
e-mail: krantarat@hotmail.com

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย X ลงใน ( ) ให้ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

1. เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง

2. อายุ

( ) ต่ำกว่า 20 ปี ( ) 21-30 ปี

( ) 31-40 ปี ( ) 41-50 ปี

( ) 51 ปี ขึ้นไป

3. สถานภาพ

( ) โสด ( ) สมรส

( ) หย่าร้าง/ หม้าย/ แยกกันอยู่

4. อาชีพ

( ) รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ ( ) นักเรียน/ นักศึกษา

( ) รับจ้าง/ พนักงานบริษัท ( ) นักธุรกิจ/ ค้าขาย

( ) ธุรกิจส่วนตัว ( ) อื่นๆ ระบุ.....

5. ลักษณะการเดินทางมาท่องเที่ยวเกาะเทโพ

( ) เดินทางมาคนเดียว ( ) เดินทางมากับเพื่อน

( ) เดินทางมากับครอบครัว ( ) เดินทางมากับบริษัทนำเที่ยว

( ) อื่นๆ ระบุ.....

ตอนที่ 2 แบบสอบถามระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรเกาะเทโพ

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย X ลงในช่องว่างที่ตรงกับระดับความพึงพอใจของท่าน

คำอธิบาย 1 หมายถึง พึงพอใจน้อยที่สุด

2 หมายถึง พึงพอใจน้อย

3 หมายถึง พึงพอใจปานกลาง

4 หมายถึง พึงพอใจมาก

5 หมายถึง พึงพอใจมากที่สุด

ดัชนี	ระดับความพึงพอใจของผู้มาเยือนที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ				
	5	4	3	2	1
การรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร					
1. ที่พัก ได้แก่ ความสะอาด					
2. สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ห้องน้ำ ที่จอดรถ เป็นต้น					
3. สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ					
4. ร้านอาหาร ได้แก่ รสชาติอาหาร ความสะอาด และการบริการ					

ดัชนี	ระดับความพึงพอใจของผู้มาเยือนที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ				
	5	4	3	2	1
5. จุดแวะซื้อสินค้าที่ระลึก/ ศูนย์จำหน่ายสินค้าที่ระลึก					
6. ป้ายสื่อความหมายตามบริเวณที่สำคัญต่างๆ ภายในชุมชนเกาะเทโพ					
7. สภาพถนนและเส้นทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว					
การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร					
1. การโฆษณาและประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว					
2. เอกสาร แผ่นพับ ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว					
3. ความปลอดภัยในการท่องเที่ยว					
4. ความหลากหลายของกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยว					
5. ความรู้ทางการเกษตรและภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้รับ					
6. ความเหมาะสมของราคาค่าเข้าชมและผลผลิตทางการเกษตร (ของฝาก)					
7. ความสะอาดและความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว					
การดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร					
1. ความสมบูรณ์ของระบบนิเวศภายในชุมชนเกาะเทโพ					
2. ความสวยงามของทัศนียภาพโดยรอบชุมชนเกาะเทโพ					
3. ความโดดเด่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ด้านเกษตรกรรม					
4. ความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนเกาะเทโพ					
5. ความโดดเด่นและหลากหลายของผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร					
6. การเรียนรู้วิถีชีวิตและร่วมทำกิจกรรมกับเกษตรกรอย่างใกล้ชิด					
7. วิถีชีวิตของคนในชุมชนเกาะเทโพ					

ดัชนี	ระดับความพึงพอใจของผู้มาเยือนที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ				
	5	4	3	2	1
การบริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร					
1. การให้บริการด้านต่างๆ แก่ผู้มาเยือน ได้แก่ บริการข้อมูลข่าวสาร และบริการนำเที่ยว					
2. ความรู้และทักษะในการให้บริการของบุคลากรในชุมชนเกาะเทโพ					
3. ความสุภาพและมีน้ำใจในการให้บริการของบุคลากรในชุมชนเกาะเทโพ					
4. ความเป็นกันเองในการให้บริการของบุคลากรในชุมชนเกาะเทโพ					
5. ลำดับขั้นตอนในการให้บริการ					
6. เทคนิคการสร้างความประทับใจในการบริการแก่ผู้มาเยือน					
7. การตอบสนองความต้องการของผู้มาเยือนอย่างทันท่วงที					

ภาคผนวก จ

แบบสอบถามการรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ

แบบสอบถาม

การรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วม ของชุมชนชาวเกาะเทโพ

คำชี้แจง

การประเมินในครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุษฎีนิพนธ์ หัวข้อ การมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (COMMUNITY PARTICIPATION IN AGRO-TOURISM MANAGEMENT IN KOH THEPO, MUANG DISTRICT, UTHAI THANI PROVINCE, THAILAND) ภายใต้การควบคุมของ รองศาสตราจารย์ ดร.วีระพล ทองมา ศาสตราจารย์ ดร.อนุรักษ์ ปัญญานุวัฒน์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กชพร ศิริโภคากิจ โดยผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินการรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ คำตอบแต่ละข้อของท่านในฐานะเป็นบุคคลสำคัญในชุมชนและเป็นสมาชิกของชุมชน มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความกรุณาจากท่านในการตอบแบบสอบถาม พร้อมทั้งขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

กรัณน์ฑรัตน์ คะวัติกูล
นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว
(วิชาเอกการจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยว)
คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่
โทรศัพท์ 081 984 1414
e-mail: krantarat@hotmail.com

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย X ลงใน ( ) ให้ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

1. เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง

2. อายุ

( ) ต่ำกว่า 20 ปี ( ) 21-30 ปี

( ) 31-40 ปี ( ) 41-50 ปี

( ) 51 ปี ขึ้นไป

3. สถานภาพ

( ) โสด ( ) สมรส

( ) หย่าร้าง/ หม้าย/ แยกกันอยู่

4. อาชีพ

( ) รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ ( ) นักเรียน/ นักศึกษา

( ) รับจ้าง/ พนักงานบริษัท ( ) ค้าขาย

( ) เกษตรกรรม ( ) อื่นๆ ระบุ.....

5. ท่านอาศัยอยู่ในตำบลนี้มาเป็นเวลา ..... ปี

ตอนที่ 2 การรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย X ลงในช่องตัวเลือกให้ตรงกับการรับรู้ตามสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในชุมชนของท่านมากที่สุด

ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ	ระดับการรับรู้		
	เพิ่มขึ้น	เท่าเดิม	ลดลง
ด้านเศรษฐกิจ			
1. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้รายได้ของตัวท่านและครอบครัวเป็นอย่างไร?			
2. ท่านมีความพึงพอใจต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเป็นอย่างไร?			
3. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้การกระจายและการหมุนเวียนของรายได้ภายในชุมชนเป็นอย่างไร?			
4. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้การจ้างงานและการสร้างอาชีพแก่คนในชุมชนเป็นอย่างไร?			
5. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้ราคาสินค้าทางการเกษตรหรือผลิตภัณฑ์ของชุมชนเป็นอย่างไร?			
ด้านการเมือง			
1. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้องค์กรภาครัฐเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างไร?			
2. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้คนในชุมชนเกิดการรวมกลุ่มบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นอย่างไร?			

ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ	ระดับการรับรู้		
	เพิ่มขึ้น	เท่าเดิม	ลดลง
3. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ เป็นอย่างไร?			
4. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีสิทธิ์ในการจัดการทรัพยากรของชุมชนเป็นอย่างไร?			
ด้านสังคมและวัฒนธรรม			
1. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้การพึ่งพาอาศัยกันของคนในชุมชนเป็นอย่างไร?			
2. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้คุณภาพชีวิตคนในชุมชนเป็นอย่างไร?			
3. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในวัฒนธรรมของชุมชนเป็นอย่างไร?			
4. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้ท่านมีโอกาสแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ประสบการณ์กับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างไร?			
5. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้ท่านเกิดความรู้สึกรักและหวงแหนชุมชนเป็นอย่างไร?			
ด้านสิ่งแวดล้อม			
1. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้จิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนของท่านเป็นอย่างไร?			
2. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้ความสะอาดของชุมชนเป็นอย่างไร?			
3. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้เกิดกิจกรรมการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นอย่างไร?			
ด้านการเกษตร			
1. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้คุณภาพของผลผลิตทางการเกษตรของคนในชุมชนเป็นอย่างไร?			
2. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการเกษตรแบบดั้งเดิมของคนในชุมชนเป็นอย่างไร			
3. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้เปิดโอกาสให้เกษตรกรในชุมชนมีรายได้เป็นอย่างไร			
4. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้เกษตรกรในชุมชนมีความรู้ทางการเกษตรเป็นอย่างไร?			

ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

1. ท่านคิดว่า ปัญหาหรือผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ ที่ส่งผลต่อตัวท่านมากที่สุด คืออะไร และท่านมีวิธีแก้ไขปัญหาหรือผลที่เกิดขึ้นดังกล่าวนั้นอย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนของท่าน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ฉ

ผลการทดสอบค่าความเชื่อมั่น

ตารางผนวก 1 ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบประเมินศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ

ศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ	ค่าความเชื่อมั่น (reliability)
กายภาพและปัจจัยทางการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	
1. ชุมชนมีที่พัก (บ้าน/เต็นท์/สถานที่ต้อนรับ) เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว	0.753
2. ชุมชนมีห้องน้ำที่อนุญาตให้ใช้ (ห้องน้ำสาธารณะ/ห้องน้ำชาวบ้าน) เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว	0.768
3. ชุมชนมีจุดบริการอาหารเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว	0.876
4. ชุมชนมีที่จอดรถเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว	0.798
5. ชุมชนมีการจัดจุดแวะซื้อสินค้าเกษตร/ศูนย์รวมสินค้าการเกษตรกระจายอยู่ตามบริเวณสำคัญภายในแหล่งท่องเที่ยว	0.846
6. ชุมชนมีสิ่งอำนวยความสะดวกเฉพาะสำหรับผู้พิการ	0.723
7. ชุมชนมีระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา ที่สามารถรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวได้	0.821
8. มีป้ายบอกทาง และป้ายสื่อความหมายตามบริเวณที่สำคัญต่างๆ ภายในชุมชน	0.863
9. มีถนนหนทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนได้อย่าง สะดวก	0.857
10. มีแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนที่สามารถรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม	0.819
ศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (มิติความเป็นเจ้าบ้าน)	
1. ชุมชนมีการใช้สื่อหลากหลายประเภทสำหรับให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ นิทรรศการ และวีดีทัศน์ เป็นต้น	0.895
2. ชุมชนได้มีการกำหนดมาตรการในการรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวจากอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว	0.981
3. ชุมชนได้ร่วมกันวางแผนในการจัดแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวชัดเจน	0.923
4. ชุมชนได้เตรียมความพร้อมของบุคลากรในการรักษาความปลอดภัยตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ได้อย่างเคร่งครัด ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาในกรณีที่มีเหตุฉุกเฉิน	0.897

ตารางผนวก 1 (ต่อ)

ศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ	ค่าความเชื่อมั่น (reliability)
5. การรวมกลุ่มหรือคณะกรรมการโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชน	0.976
6. ชุมชนได้กำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	0.983
7. กิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนมีความหลากหลายและเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว	
8. ชุมชนได้มีการวางแผนท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในท้องถิ่น	0.812
9. บุคลากรภายในชุมชนนั้นมีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดข้อมูลทั้งทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ตลอดจนสภาพธรรมชาติภายในชุมชนให้กับนักท่องเที่ยว	0.907
10. ชุมชนได้ร่วมกันปรับปรุงและตกแต่งสภาพภูมิทัศน์ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้งในภาพรวมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ	0.914
ศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (มิติด้านการตลาด)	
1. ชุมชนได้มีการสำรวจ หรือวิจัย หรือมีข้อมูลการตลาดการท่องเที่ยว	0.887
2. ชุมชนได้มีการวางแผนการตลาดการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน	0.853
3. ชุมชนได้มีการกำหนดจุดขายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชนอย่างชัดเจนและเหมาะสม	0.921
4. ชุมชนได้มีการจัดทำโปรแกรมท่องเที่ยวสำเร็จรูป (แพคเกจ ทัวร์) ของชุมชนเพื่อประชาสัมพันธ์และขายให้กับนักท่องเที่ยว	0.845
5. ชุมชนได้นำเสนอราคาสำหรับการท่องเที่ยวอย่างโปร่งใสและยุติธรรม	0.893
6. ชุมชนแห่งนี้มีช่องทางการจัดจำหน่ายโปรแกรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น การขายตรง การขายผ่านอินเตอร์เน็ท เป็นต้น	0.884
7. การส่งเสริมการขายในรูปแบบที่หลากหลายของชุมชน เช่น การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ เป็นต้น	0.949
8. การสร้างเครือข่ายทางการท่องเที่ยวในการดำเนินกิจกรรมทางการตลาดกับภาคีอื่นของชุมชน	0.827
9. ชุมชนได้มีการพัฒนากระบวนการให้บริการอย่างสม่ำเสมอ เช่น การจัดฝึกอบรมการยกระดับการให้บริการของสมาชิกกลุ่ม เป็นต้น	0.812

ตารางผนวก 1 (ต่อ)

ศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ	ค่าความเชื่อมั่น (reliability)
10. การดำเนินการด้านการตลาดที่มุ่งเน้นการมีผลกำไรที่เหมาะสม (optimum benefit) มากกว่าการมุ่งกำไรสูงสุด (maximum benefit)	0.837
ศักยภาพการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	
1. แหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนมีระบบนิเวศที่สมบูรณ์	0.876
2. แหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนมีทัศนียภาพโดยรอบที่สวยงาม	0.884
3. แหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนมีความโดดเด่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นมีวิถีชีวิตเกษตรที่น่าสนใจ	0.897
4. แหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนมีความโดดเด่นด้านการเกษตรและองค์ความรู้เฉพาะที่เป็นต้นแบบของการทำเกษตรกรรม	0.934
5. มีความโดดเด่นและความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน	0.814
6. มีความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนที่หลากหลายประเภท เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (การปั่นจักรยาน) และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (วัดโบสถ์) เป็นต้น	0.912
7. ชุมชนมีผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่มีความโดดเด่นและหลากหลายเพื่อจำหน่ายเป็นสินค้าที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว	0.941
8. นักท่องเที่ยวมีการเรียนรู้วิถีชีวิตหรือร่วมทำกิจกรรมกับเกษตรกรในชุมชนอย่างใกล้ชิด	0.937
ศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	
1. บุคลากรในชุมชนสามารถให้บริการด้านต่างๆ แก่นักท่องเที่ยว เช่น บริการให้ข้อมูลข่าวสาร และบริการนำเที่ยว เป็นต้น	0.849
2. บุคลากรในชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว	0.943
3. บุคลากรในชุมชนมีความสามารถในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้	0.799
4. บุคลากรในชุมชนมีความรู้และทักษะในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว	0.894
5. บุคลากรในชุมชนมีความสุภาพ และมีน้ำใจในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว	0.869
6. บุคลากรในชุมชนมีความเสมอภาคในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว	0.831
7. บุคลากรในชุมชนมีกระบวนการให้บริการที่เป็นลำดับขั้นตอน	0.975
8. บุคลากรในชุมชนมีเทคนิคการให้บริการเพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว	0.898

ตารางผนวก 1 (ต่อ)

ศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ	ค่าความเชื่อมั่น (reliability)
9. บุคลากรในชุมชนมีความเข้าใจความต้องการของนักท่องเที่ยวและสามารถตอบสนองอย่างทันท่วงที	0.912
ค่าความเชื่อมั่นเฉลี่ย	0.908

หมายเหตุ No of Cases = 30 No of Items = 47 Alpha = 0.908

ตารางผนวก 2 ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบประเมินระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	ค่าความเชื่อมั่น (reliability)
ขั้นตอนที่ 1 การตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	
1. การประเมินศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	0.914
2. การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน	0.899
3. การพิจารณาพื้นที่ที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร	0.911
4. การพิจารณาความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	0.978
ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนและการเตรียมความพร้อมของชุมชน	
1. การรวมกลุ่มหรือคณะกรรมการในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน	0.876
2. การฝึกอบรมเกี่ยวกับการให้บริการและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว	0.843
3. การวางแผนในการจัดแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	0.829
4. การกำหนดรูปแบบกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน	0.866
5. การกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน	0.852
6. การกำหนดอัตราค่าบริการต่างๆ	0.897
7. การวางแผนการตลาดและกลยุทธ์ในการดึงดูดนักท่องเที่ยว	0.891
8. การกำหนดกฎระเบียบและข้อปฏิบัติของชุมชน	0.823
9. การพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนรวมถึงภูมิทัศน์โดยรอบ	0.871
10. การกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน	0.884
ขั้นตอนที่ 3 การร่วมรับผลประโยชน์และการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	
1. การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชนสู่ภายนอก	0.923
2. การจัดหานักท่องเที่ยวและการส่งเสริมการตลาด	0.928
3. การนำเที่ยวและการถ่ายทอดความรู้ทางเกษตรกรรม	0.917
ขั้นตอนที่ 4 การติดตามและประเมินผลที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	
1. การประชุมเพื่อติดตามและประเมินผลที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	0.891

ตารางผนวก 2 (ต่อ)

การมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	ค่าความเชื่อมั่น (reliability)
2. การวิเคราะห์ผลข้อมูลจากการประเมินผลที่เกิดขึ้น	0.911
3. การหาแนวทางแก้ไขปัญหาและปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	0.924
ค่าความเชื่อมั่นเฉลี่ย	0.905

หมายเหตุ No of Cases = 30 No of Items = 20 Alpha = 0.905

MAEJO UNIVERSITY

ตารางผนวก 3 ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถามระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ

ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ	ค่าความเชื่อมั่น (reliability)
<u>การรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร</u>	
1. ที่พัก ได้แก่ ความสะอาด	0.876
2. สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ห้องน้ำ ที่จอดรถ เป็นต้น	0.897
3. สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ	0.863
4. ร้านอาหาร ได้แก่ รสชาติอาหาร ความสะอาด และการบริการ	0.821
5. จุดแวะซื้อสินค้าที่ระลึก/ศูนย์จำหน่ายสินค้าที่ระลึก	0.887
6. ป้ายสื่อความหมายตามบริเวณที่สำคัญต่างๆ ภายในชุมชนเกาะเทโพ	0.864
7. สภาพถนนและเส้นทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว	0.819
<u>การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร</u>	
1. การโฆษณาและประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว	0.921
2. เอกสาร แผ่นพับ ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว	0.954
3. ความปลอดภัยในการท่องเที่ยว	0.911
4. ความหลากหลายของกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยว	0.892
5. ความรู้ทางการเกษตรและภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้รับ	0.876
6. ความเหมาะสมของราคาค่าเข้าชมและผลผลิตทางการเกษตร (ของฝาก)	0.962
7. ความสะอาดและความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว	0.897
<u>การดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร</u>	
1. ความสมบูรณ์ของระบบนิเวศภายในชุมชนเกาะเทโพ	0.899
2. ความสวยงามของทัศนียภาพโดยรอบชุมชนเกาะเทโพ	0.985
3. ความโดดเด่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ด้านเกษตรกรรม	0.845
4. ความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนเกาะเทโพ	0.831
5. ความโดดเด่นและหลากหลายของผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร	0.917
6. การเรียนรู้วิถีชีวิตและร่วมทำกิจกรรมกับเกษตรกรอย่างใกล้ชิด	0.952
7. วิถีชีวิตของคนในชุมชนเกาะเทโพ	0.919
<u>การบริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร</u>	
1. การให้บริการด้านต่างๆ แก่ผู้มาเยือน ได้แก่ บริการข้อมูลข่าวสาร และบริการนำเที่ยว	0.874

ตารางผนวก 3 (ต่อ)

ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะเทโพ	ค่าความเชื่อมั่น (reliability)
2. ความรู้และทักษะในการให้บริการของบุคลากรในชุมชนเกาะเทโพ	0.947
3. ความสุภาพและมีน้ำใจในการให้บริการของบุคลากรในชุมชนเกาะเทโพ	0.983
4. ความเป็นกันเองในการให้บริการของบุคลากรในชุมชนเกาะเทโพ	0.996
5. ลำดับขั้นตอนในการให้บริการ	0.852
6. เทคนิคการสร้างความประทับใจในการบริการแก่ผู้มาเยือน	0.871
7. การตอบสนองความต้องการของผู้มาเยือนอย่างทันท่วงที	0.938
ค่าความเชื่อมั่นเฉลี่ย	0.930

หมายเหตุ No of Cases = 30 No of Items = 28 Alpha = 0.930

ตารางผนวก 4 ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถามการรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ

การรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ	**ค่าความเชื่อมั่น (reliability)**
ด้านเศรษฐกิจ	
1. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้รายได้ของตัวท่านและครอบครัวเป็นอย่างไร?	0.876
2. ท่านมีความพึงพอใจต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเป็นอย่างไร?	0.892
3. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้การกระจายและการหมุนเวียนของรายได้ภายในชุมชนเป็นอย่างไร?	0.881
4. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้การจ้างงานและการสร้างอาชีพแก่คนในชุมชนเป็นอย่างไร?	0.823
5. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้ราคาสินค้าทางการเกษตรหรือผลิตภัณฑ์ของชุมชนเป็นอย่างไร?	0.837
ด้านการเมือง	
1. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้องค์กรภาครัฐเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างไร?	0.901
2. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้คนในชุมชนเกิดการรวมกลุ่มบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นอย่างไร?	0.917
3. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ เป็นอย่างไร?	0.954
4. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีสิทธิ์ในการจัดการทรัพยากรของชุมชนเป็นอย่าง	0.912
ด้านสังคมและวัฒนธรรม	
1. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้การพึ่งพาอาศัยกันของคนในชุมชนเป็นอย่างไร?	0.856
2. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้คุณภาพชีวิตคนในชุมชนเป็นอย่างไร?	0.892
3. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในวัฒนธรรมของชุมชนเป็นอย่างไร?	0.811
4. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้ท่านมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์กับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างไร?	0.824

ตารางผนวก 4 (ต่อ)

การรับรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ	ค่าความเชื่อมั่น (reliability)
5. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้ท่านเกิดความรู้สึกรักและหวงแหนชุมชนเป็นอย่างไร?	0.851
<u>ด้านสิ่งแวดล้อม</u>	
1. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้จิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนของท่านเป็นอย่างไร?	0.921
2. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้ความสะอาดของชุมชนเป็นอย่างไร?	0.957
3. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้เกิดกิจกรรมการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นอย่างไร?	0.958
<u>ด้านการเกษตร</u>	
1. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้คุณภาพของผลผลิตทางการเกษตรของคนในชุมชนเป็นอย่างไร?	0.863
2. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการเกษตรแบบดั้งเดิมของคนในชุมชนเป็นอย่างไร	0.886
3. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้เปิดโอกาสให้เกษตรกรในชุมชนมีรายได้เป็นอย่างไร	
4. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้เกษตรกรในชุมชนมีความรู้ทางการเกษตรเป็นอย่างไร?	0.872
ค่าความเชื่อมั่นเฉลี่ย	0.930

หมายเหตุ No of Cases = 30 No of Items = 21 Alpha = 0.930

ภาคผนวก ช

ภาพแสดงศักยภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ของชุมชนเกาะเทโพ

ด้านศักยภาพในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ภาพผนวก 1 ป้ายสื่อความหมายแสดงเส้นทางแก่นักท่องเที่ยว

ภาพผนวก 2 เส้นทางภายในชุมชนเกาะเทโพ

ภาพผนวก 3 ที่พักภายในชุมชนเกาะเทโพ

ภาพผนวก 4 ร้านอาหารภายในชุมชนเกาะเทโพ

ด้านศักยภาพด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ภาพผนวก 5 ประชาชนในชุมชนร่วมกันปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณภายในชุมชน

ศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ภาพผนวก 6 ต้อนรับกลุ่มนักท่องเที่ยวเกษตรวัฒนธรรมสัญจร

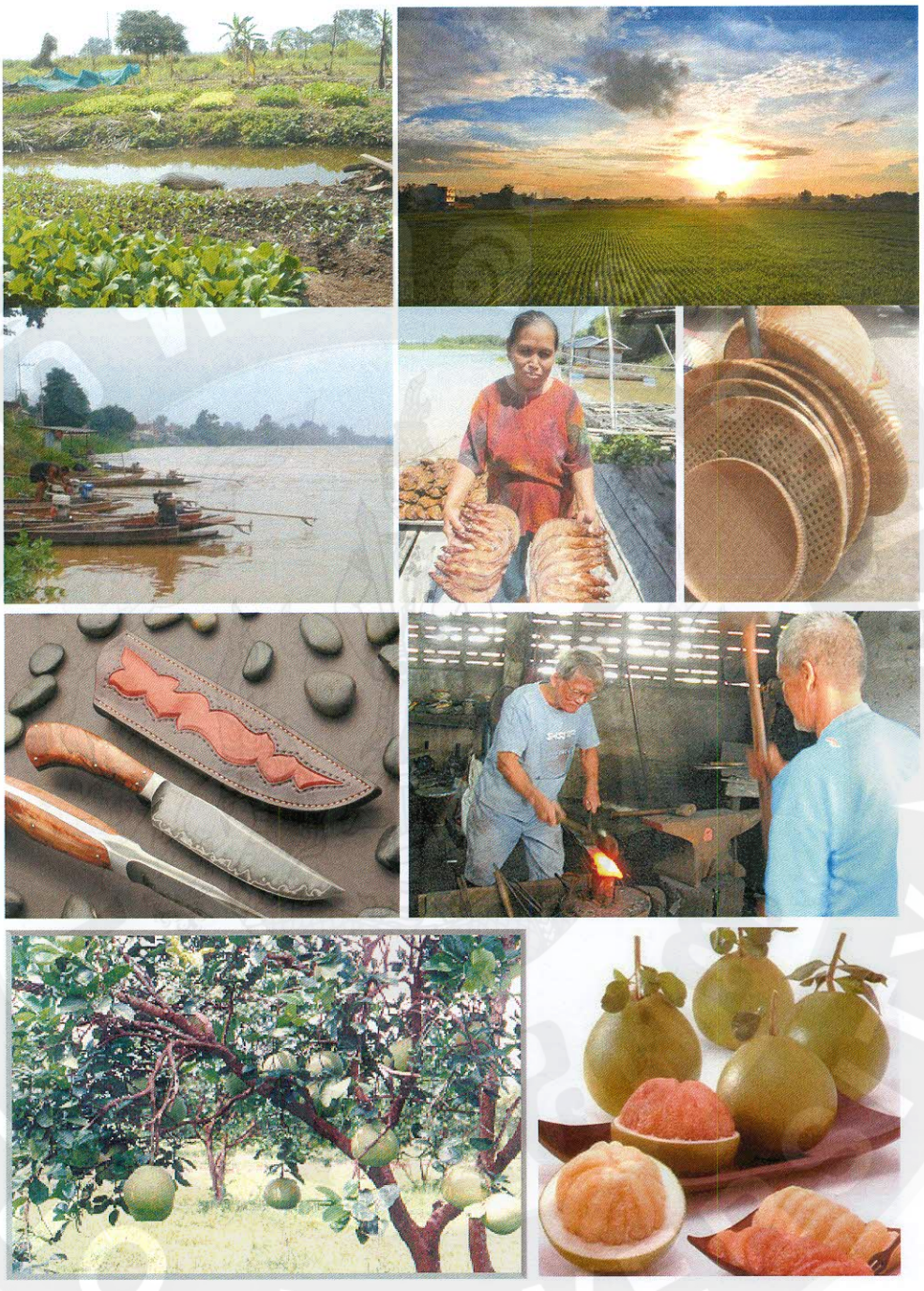

ภาพผนวก 7 นำเที่ยวโดยใช้เส้นทางจักรยาน

ศักยภาพด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ภาพผนวก 8 แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเทโพ

ภาพผนวก 9 แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและสินค้าของชุมชนเทโพ

ภาคผนวก ซ

ภาพแสดงการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว เชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเกาะเทโพ

ภาพผนวก 10 การร่วมสำรวจทรัพยากรชุมชนที่เหมาะสมต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อพิจารณาว่าจะดำเนินการจัดการอย่างไร

ภาพผนวก 11 การวางแผนและการกำหนดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ภาคผนวก ฌ

ภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเกาะเทโพ

ภาพผนวก 12 การปลูกผักปลอดสารพิษและภูมิปัญญาเกษตรกร

ภาพผนวก 13 การเลี้ยงปลากระชังในลำน้ำสะแกกรัง

ภาพผนวก 14 การจักสาน

ภาพผนวก 15 หัตถกรรมจากเหล็กกล้า (การตีมีด)

ภาคผนวก ญ

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ–สกุล	นางสาวกรัณน์ฑรัตน์ คะวัติกูล
เกิดเมื่อ	27 กุมภาพันธ์ 2523
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2545 บธ.บ. การท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก
	พ.ศ. 2547 ศศ.ม. การจัดการท่องเที่ยวและโรงแรม (นานาชาติ) มหาวิทยาลัยนเรศวร กรุงเทพมหานคร
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2547-2552 มหาวิทยาลัยนเรศวร วิทยาเขตพะเยา จังหวัดพะเยา
	พ.ศ. 2553-ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยพะเยา จังหวัดพะเยา